

Archives et bibliothèque diocésaine de Quimper et Léon

Document numérisé
Source : <http://catholique-quimper.cef.fr/diocese/bibliotheque-et-archives.html>

2011

FEIZ HA BREIZ

FOI ET BRETAGNE

SOMMAIRE

1. Feiz ha Breiz a <i>chenj rener</i>	1
2. <i>Konferansou an Aotrou J. Quéré : Var ar Beden</i>	4
3. <i>Essai de Grammaire bretonne</i> (suite).	7
4. <i>Lizer hon Tad Santel ar Pap da Eskibien Frans</i>	12
5. <i>Ar Brezonec</i> (poésie).	21
6. <i>Brezel Breiz-Izel er pevarzek hanved</i>	22
7. <i>Buez Victoire de Saint Luc</i>	25

Feiz ha Breiz a *chenj Rener*

Lenn a reomp e *Semaine Religieuse Kemper* :

La Revue « Feiz ha Breiz ». — Un grand nombre de lecteurs de *Feiz ha Breiz* demandent que cette publication devienne *mensuelle*. Un tel désir est tout à l'éloge de la revue ; mais le directeur actuel craint que ce supplément de travail ne soit incompatible avec son ministère paroissial déjà bien chargé, surtout à certaines époques de l'année. Il a prié Monseigneur l'Evêque de confier la revue bretonne à un nouveau directeur, en lui donnant des collaborateurs qui rendront sa tâche moins lourde. Monseigneur croit, avec raison, que cette revue doit avoir son rôle dans le mouvement actuel des esprits, et il désire y faire entrer les questions d'apologétique doctrinale et d'œuvres catholiques. Ces questions ajouteront un intérêt nouveau à l'ancienne revue, sans lui faire perdre son caractère propre et son but primitif qui est la « préservation et la diffusion de la langue bretonne. »

Monseigneur a confié la direction à M. Cardinal, recteur de Saint-Vougay ; M. Caër, recteur de l'Île-Tudy, traitera les questions d'apologétique doctrinale ; M. le Pape, vicaire à Saint-Louis de Brest, les questions d'apologé-

tique par les œuvres, et M. Perrot, vicaire à Saint-Vougay, donnera des articles d'histoire et de littérature, etc., en collaboration avec le directeur.

La transformation de la revue *Feiz ha Breiz* se fera dès le 1er mars prochain.

* *

LIZER AR RENER KOZ D'AR RENER NEVEZ

VA MIGNON,

Feiz ha Breiz a c'hoarvez ganthan evel gant an traou all peurvuia pa 'z int beo ha iac'h, kreski a ra ha goulenn a ra frankiz. Daou vloaz eo bet du-man, ha daoust ma 'z eo berr ar peuri, e rea roud koulsgoude ; breman e chenj perc'hen hag e kavo peuri druz, du-ze ez euz aleiz a bep tra.

Hiviziken e c'hello ober he dro bep miz, evel ma c'houlenn kalz dez he vignoned, ha me a zo eüruz o velet anezhan o koueza en eun ti mad, re vec'h e vije bet d'in breman.

Ma n'em bije ket bet a garantez evithan, ne rajen ket a forz e peleac'h e vije kouezet ; mes epad daou vloaz em euz great d'ezhan guella ma c'hellen ha poan a raffe ganen guelet anezhan o tizelita. N'em euz ket a aoun rak an dra-ze pa ouzoun etre daouarn piou ez eo lakeat.

Red oa, e guirionez, kaout skrivanerien dez an terrouer mad, evit derc'hel en he za ar brezonek iac'h. Biskoaz ne 'z euz bet skrivet kement a vrezonek hag hirio, n'ouzoun ket koulsgoude a mont a ra hor iez koz var vellad. Lod so hag a lavar o dez c'hoant pinvidikad anezhan ; daoust a paour e ve ? Evidon-me a gred ne 'z eo paour nemet evit ar re n'hen anavezont ket goall vad, ha dez ar re-man eo e pezo *Feiz ha Breiz* da zioal. Ar brezonek nevez a skriver breman a zo re aliez gallek lakeat d'ezhan eur zae vrezonek ; c'hoant so da lakad iez hon tud koz da bleaga da ioul pep hini, ha pa ne gaver ket an tu da lakad e brezonek mad ar pez so c'hoant, ne oar ket nec'het evit farda geriou nevez. Pep hini a ra dez he benn ha dez an ezom en euz, hag ar brezonek a iud pa vel e lakear var he chouk dillad ken marellet. En han Doue, diouall mad *Feiz ha Breiz* dez an neventiou-ze, rak great eo bet evit derc'hel mad d'ar brezonek.

Red eo skriva atao brezonek ken sklear ma c'hello da vam entent raktal ar pez a skrives ; anez e lavarfe, hag hi glac'haret : « Me gave d'in em boa desket brezonek mad d'ar paotr, var va barlen, ha breman, goude ma 'z eo bet keit all var ar studi, ne ouzoun mui petra lavar. » Kementse a zigouese a dra zur, ma skrifvez evel ma rer avechou : « Ha c'hoantaomp-ni an unvaniez » evit « ha c'hoantad a reomp-ni beza unanet », pe « red eo da bep unan gouzout breman petra eo gwir lavaridigez hon goueliou euntre broaduz » ; pe « ober ganeomp unvaniez krenv a lizeradur hag a iez ». « Ar varzed iaouank gant ho dalc'hien ha seder a estlamo an oll ». — Red e vezo d'ar varzed iaouank pere n'o dez ket gwardoniezh an ezeli oajet ». — « Eur gir gallek dilavar ». — Epad selaouidigez an testou ». — « Roidigez ar prijou ». — Torredigez ar zul », etc. Kementse a zo leda geriou brezonek var geriou gallek ha netra ken ; lakad dillad bourc'hiz d'eur c'houer ha n'hell den he anaout goudeze ; ne 'z eo mui kouer n'eo ket bourc'hiz kennebeut. Evelse c'hoarvez gant ar brezonek paour, mac'haniet gant ar re a glask ober vad d'ezhan.

Ar re a skriv evelse ne ouzont ket marvad e vez lakeat peurvuia ar geriou hag a echu dre *igez*, da verka eur stad kentoc'h eget eul labour : laouenedigez, tristedigez, etc. Ne leverer ket selaouidigez, roidigez, torredigez, etc. An oll a lavar : ober ar zilvidigez, abalamour silvidigez ive a zo eur stad, rak n'heller ket lavaret e ve guir nemet digouezet e ve an ene e stad eüruz ar baradöz.

Eun dra vad eo kaout geriou nevez, ia, pa vez ezom anezho ha pa vent great e brezonek, neuze e vent kavet mad raktal. Te ive ec'h euz desket brezonek mad es-vian ha ne gavi ket diez derc'hel *Feiz ha Breiz* var an hent kemeret ganthan a bell zo. Bleun nevez ha kaer a zavo varnezhan, hag abalamour ma vezo ennan traou nevez ha talvouduz evit an amzer zo breman, n'em euz ket a nec'hamant ganthan ; kaout a rai lennerien aleiz hag ober a rai muioc'h a vad. Evit se ez eo lakeat etre da zaouarn.

L. G.

Konferansou an Aotrou J. QUÉRÉ

VAR AR BEDEN

2° Ar beden a c'hinou.

Ar beden a c'hinou eo an hini a reomp dre gomzou lennet en eul leor pe desket dindan envor ganeomp ; er beden-ze, an daoulagad a lenn pe ar muzellou a gomz.

Ar beden a galon hag ar beden a c'hinou a zo evel daou vrank savet var ar memez korf gouezen ha galvet da zougen ar memez frouez ; ho diou e tleont tenna bennoz Doue varnomp.

Setu aze eur paour keaz hag a zeu heb lavaret ger, da asten d'eoc'h he zorn, n'euz o parlant nemet he zillad paour he zaoulagad beuzet a zour, he ziou voc'h toullet gant an dienez, ho pedi a ra petra benag ne lavar ger.

Mar teu ouspen da lavaret : Oh c'houi hag oc'h euz da ziweret, ro pezo truez deuz an ezomek ; e ra c'hoaz eur beden, mes eur beden a c'hinou.

Eur perz mad a zo er beden-man, rak ar c'homzou a leveromp a vir ouzomp da veza ken dizonj.

Mes da zival ez euz ive deuz eun dra noazuz braz : da gaout aoun ez euz na jomfe ar galon mud epad ma parlant ar muzellou, hag ar beden a c'hinou pa ne vez ket ar galon da heul ne dalv netra, koulz lavaret, dirak Doue.

Ne gomzin ket deuz an oll bedennou a c'hinou a zo ar gristenien boazet da ober. Beza ez euz teir hag a ve an aliesà lavaret etouez an dud fidel.

Euz anezho, bep eil tro, ez an da lavaret eur gomz verr :

1° Sin ar Groaz.

2° Ar Batez.

3° An Ave Maria.

1° Sin ar Groaz.

1° Petra eo sin ar groaz.

2° Penaoz e rer sin ar groaz.

3° Peseurt nerz en deuz sin ar groaz.

4° Pegoulz ober sin ar groaz.

1° Petra eo sin ar groaz ?

Sin ar groaz eo sin ar c'hristen.

Eun dervez eur vezen a oue diskaret... Great e oue ganthi, n'eo ket eun ti, nag eun or, etc... mes eur groaz.

Var ar groaz-se Jesus-Christ a varvaz... *Cum exaltatus fuero omnia traham ad me ipsum.* Pa vezin savet, me a denno kement so d'am c'haout.

Evelse : an dud a zonje d'ezho, en eur lakad Jesus-Christ d'ar maro var eur groaz vezuz, distruja da viken, hen, he lezen hag ar zonz anezhan... ha pa dal ar groaz a zo deut da veza eun trôn a c'hloar evit Jesus-Christ.

Ar groaz goude beza bet evel eun aoter, prenet ar bed varnezhi dre sakrifis Jesus-Christ, a zo deut da veza drapo ar gristenien, da veza *merk ar c'hristen.*

Pep micherour, pep labourer... en deuz eun arouez, eur merk hag a ro d'anaout petra eo... ar zoudard, ar mear... an archer, an noter...

Pep bro e deuz he yez, he guiskamant... mes kristenien a zo e peb bro, e peb stad, etouez ar re baour, ar re binvidig, ar vicherourien, an dud a leve... penaoz ho anaout?... dre sin ar groaz.

Dre sin ar groaz e vez badezet ar c'hraouadur bian... sin ar groaz eo kenta peden a zesk, ar genta peden a ra... an diveza peden a zilez. Ar groaz hen diouallo en he vez, ebarz ar vered.

Ar groaz a zo, ouspen, merk ar broiou kristen... Ar groaz var galon ar zoudard kalonek... var bruchet ar skolaer studiuz... var ilizou an Aotrou Doue... Pa ziskarer ar c'hroaziou ez eo dija diskaret ar feiz...

Sin ar groaz a zo roet d'eomp evit merka piou omp, bugale Doue. E Doue ez euz tri ferson :

An Tad, en deuz hor c'hrouet.

Ar Mab, en deuz hor prenet.

Ar Speret-Santel, a zeu d'hor santifia.

Dre z'n ar groaz e rentomp eta meuleudi da dri ferson an Drindet. Ouspen, piou ac'hanomp ne gav ket, hed he vuez, eur groaz benag da zougen. Euruz omp rak-se da gaout dirak hon daoulagad kroaz menez Kalvar. Sellet mad outhi a zo kaout nerz da heulia hent ar C'halvar.

2° Penaoz ober sin ar groaz, pe evit lavaret guell, perak e reomp-ni sin ar groaz er c'hiz ma reomp ?

Hor spered a zo roet d'eomp evit anaout ha meuli Doue.

Hor c'halon evit karet Doue.

Hor c'horf evit servicha Doue.

Hogen, an tal eo ti ar skiant, ti ar spered...

Ar galon eo lojeiz ar garantez.

An diou skoaz eo daou beul an nerz, daou aël braz al labourer ; setu perak e kassomp hon dorn d'hon tal, d'hor c'halon ha d'hon diou skoaz evit merka ez omp serviche-rien Doue.

3^e Peseurt nerz en deuz sin ar groaz ?

Eun devez Constantin o vont d'ar brezel a eneb Maxence, a velaz en ear eur groaz skeduz ha merket varnezhi : *In hoc signo vinces*. Ni ive a ia d'ar brezel... ha d'eomp-ni ive eo guir lavaret : *In hoc signo vinces*, dre ar merk-man o pezo an trec'h.

Sin ar groaz a bella an drouk-sperejou... a zinerz hon techou fall... a denn bennoz Doue varnomp ha var ar pez a reomp... hag oll on deuz ezom a vennoz Doue...

4^e Pegoulz ober sin ar groaz ?

Da vintin pa zihunomp. Kenta ra eur zoudard abarz mont en hent varzu he enebourien eo kregi en he armou.

Araok ha goude ar pred.

Araok staga gant al labour evit santifia ar pez a reomp.

Pa en em gaver e kreiz eun danjer benag...

Maleur d'an nep en deuz mez oc'h ober sin ar groaz dirak an dud, rak, eme Jesus-Christ : An hini en devezo ruziet abalamour d'in-me dirak an dud, me a nac'ho anezhan dirak va Zad.

AR BATER

Goude sin ar groaz kenta peden a zesker, ar beden anavezet gant an oll eo ar **Bater**.

Eun diskib a zeuaz eun devez da lavaret da Jesus-Christ : *Doce nos orare*, deskit d'eomp pedi.

Hag hor Zalver a respountaz : Pa bedot, pedit evelhen : *Pater noster, qui es in caelis*, etc.

Ar Bater eo eta peden hor Zalver, great ganthan he-unan evit he vrasa mignoned. Setu perak en deuz enni dastumet hon oll ezomou, ezomou ar c'horf, ezomou an ene.

Setu perak ive, e penn kenta an Iliz, e touget d'ar beden-man, kement a respet ha d'an Hosti zakr he-unan.

Peden nerzuz eo, rak selaouet e vez gant Doue, abalamour ma 'z eo dirak Doue evel eul lizer-kred roet d'eomp gant Mab Doue he-unan.

Hon Tad. Eur gomz, diou gomz a zo e pep iez, diou gomz leun a fizianz : va zad, va mam...

E c'helje beza lakeat : krouer, mestr, barner... e leac'h tad. Nan, fizianz a fell d'ezhan or be, setu perak e lavar : hon Tad.

Hon Tad ha nan va Zad...

César o tremen menezioù Alpes, etc... Tud d'in-me, netra da zen, evelse e komz an den...

Mes peden ar c'hristen a zo ledannoc'h rak ma 'z eo frankoc'h he galon, lavaret a ra : Hon Tad.

Hon Tad pehini a zo en Env. Doue a zo e pep leac'h... mes ar bed-man n'eo ket hor bro ; hor bro a zo d'an eac'h, en envou, ha J. K., e penn hor peden a fell d'ezhan distaga ac'hanomp deuz an douar.

Goude beza great d'eomp anaout varzu piou e kasomp hor peden ha penaoz en em gemeret evit plijout da Zoue, J. K. a zesk d'eomp petra da c'houlen.

Essai de Grammaire bretonne

ADJECTIF QUALIFICATIF

L'adjectif qualificatif en breton conserve toujours la même terminaison, quels que soient le genre et le nombre auquel il se rapporte. Mais il peut éprouver un changement dans la lettre initiale, suivant le mot qui le précède, comme on l'a vu dans la règle de mutation.

Les adjectifs ont en breton comme en français trois degrés de signification : le positif, le comparatif et le superlatif.

Le comparatif et le superlatif relatif se forment du positif en ajoutant OC'H pour le comparatif, et A pour le superlatif, et cela pour les adjectifs, les participes et les adverbes. La lettre finale, si elle est faible devient forte devant OC'H et A, ou se redouble si elle est liquide.

Ex. : braz, grand ; brasoc'h, plus grand ; ar brasa, le plus grand ; bian, petit ; biannoc'h, plus petit ; ar bianna, le plus petit ; buan, vite ; buannoc'h, plus vite ; buanna, le plus vite ; karet, aimé ; karetoch'h, plus aimé ; ar c'hareta, le plus aimé.

EXCEPTIONS :

Il y a aussi des comparatifs et des superlatifs irréguliers, ce sont : mad' bon ; guelloc'h, meilleur ; ar guella, le meilleur.

Goall (gwall), méchant ; goas, goasoc'h, plus méchant ; ar goasa (wasa) le plus méchant ou le plus fâcheux.

SUPERLATIF ABSOLU

Le superlatif absolu s'exprime :

1° En répétant l'adjectif.

Ex. : braz braz, très grand ; bian bian, très petit ; buan buan, très vite. Souvent même, les enfants surtout, répètent plusieurs fois l'adjectif ou l'adverbe pour renforcer le superlatif. Ex. : pell pell pell, excessivement loin.

2° En ajoutant un des mots suivants : kenan, braz, tre, meurbed, mad, goal. (Ce dernier se place devant l'adjectif).

Ex. : braz kenan, très grand ; bian tre, très petit ; klanv bras, bien malade ; paré mad, tout à fait guéri ; huel meurbed, très élevé ; goall vouzar, très sourd.

Plusieurs adjectifs peuvent être suivis d'un nom spécial marquant comparaison, mais qui fait comprendre un superlatif absolu.

Ex. : du pod, noir comme un chaudron ; guenn kanh ; glaz kaol ; ruz tan ; ruz glaou ; melén aour ; divun kaën ; kousket mik ; maro mik ; noaz pill ; paour Job ; sot magn ; sot evel eur baner ; tom berô ; tom skaot ; yen sklas ; yac'h pesk ; yaouank flañ ; pinvidik mor ; bouzar glez ; kam brôud ; eün tenn ; dall pud ; sot da staga ; tényah sac'h ; gleb teik ; seac'h korn ; lard till ou pill ; treat gagn, etc.

ADJECTIFS DÉTERMINATIFS

ADJECTIFS POSSESSIFS

Les adjectifs possessifs sont :

VA, MA, mon, ma, mes. Ex. : va zad, mon père.

DA, ton, ta, tes. Ex. : Da vam, ta mère.

E, HE, son, sa, sés. Ex. : he dad, son père (à lui) possesseur masculin.

HE, son, sa, ses. Ex. : he mam, sa mère (à elle) possesseur féminin.

HOR, HON, notre, nos. Ex. : hor breudeur, nos frères ; hon tad, notre père.

HO, votre, vos. Ex. ho para, votre pain ; ho mignouned, vos amis.

O (ho), leur, leurs. Ex. : o zad, leur père ; o mignouned, leurs amis.

Ces adjectifs possessifs deviennent pronoms personnels, quand ils sont compléments directs d'un verbe, et alors ils demandent les mêmes mutations que l'adjectif possessif.

REMARQUE :

Il n'est peut-être pas inutile de faire une observation au sujet de « leur » que Grégoire de Rostrenen rend tantôt par O seul, tantôt par HO.

Quelques-uns préfèrent O, leur, pour distinguer de HO, votre.

Les autres écrivent : HO, pour leur, parce qu'on est convenu de mettre un H dans les adjectifs possessifs et pour les distinguer de O particule. Ils n'y voient pas d'inconvénient, parce que, disent-ils, HO, leur, se distingue de HO, votre, par la mutation du mot suivant.

Cette dernière affirmation est loin d'être toujours vraie. Elle serait plus vraie s'il s'agissait de he, son, sa, sés, désignant soit un homme, soit une femme. Ex. : he (e) dad, son père (à lui), he zad, son père (à elle) he (e) vam, sa mère (à lui) he mam (à elle).

Pour ho, votre ou leur, l'inconvénient est plus fréquent. Souvent on ne peut connaître le sens par la mutation, comme on le verra par les exemples suivants où, pour la clarté, j'écris ho votre, et o leur.

Exemple :

Ho mam, votre mère,

Ho neud, votre fil,

O mam, leur mère.

O neud, leurs fils.

Ho marc'h, votre cheval,

Ho re, les vôtres,

O marc'h, leur cheval.

O re, les leurs.

Ho falc'h, votre faux, Ho viou, vos œufs,
O falc'h, leur faux. O viou, leurs œufs.
Ho labour, votre travail,
O labour, leur travail.

Ni *ho* meulo, nous vous louerons.
Ni *o* meulo, nous les louerons.
Ar mean *ho* flastro, la pierre vous broiera.
Ar mean *o* flastro, la pierre les broiera.
Ar pri *ho* sklabezo, la boue vous salira.
Ar pri *o* sklabezo, la boue les salira.

Ces exemples suffisent pour montrer que *ho* signifiant tantôt votre, tantôt leur, peut présenter des difficultés, et qu'il serait utile d'en modifier l'orthographe.

Il n'y aurait aucun danger de confondre *o* leur et *o* particule, parce que ce dernier est toujours devant un infinitif, et que les deux demandent des mutations différentes. Ex. : Ar vugale a velaz *o* mam *o* vervel.

ADJECTIFS DÉMONSTRATIFS

Les adjectifs démonstratifs sont : MA ou MAN, ZE, ONT ou ZONT.

EXEMPLES :

- 1° MA ou MAN : an den-ma, cet homme-ci (hic homo) ; an ti-man, cette maison.
2° ZE : an den-ze, cette homme-là (ille homo) ; an ti-ze, cette maison là.
3° ONT ou ZONT : an den-zont, cet homme là-bas.

REMARQUE :

Avec les adjectifs démonstratifs le nom est toujours précédé de l'article défini.

PRONOMS

PRONOMS PERSONNELS

Les pronoms personnels sont :

1° Comme sujets,

ME, je. — Ex. : me a gar Doue, j'aime Dieu.
TE, tu. — Ex. : te a gar da dad, tu aimes ton père.
HEN, il. — Ex. : hen a gar he vreur, il aime son frère.
HI, elle. — Ex. : hi a gar he c'hoar, elle aime sa sœur.
NI, nous. — Ex. : ni a gar an iliz, nous aimons l'église.

C'HUI, vous. — Ex. : c'hui a gar ar Ver'hez, vous aimez la Vierge.

I, (INT) a gar o mignouned, ils aiment leurs amis.

2° Employés comme compléments (directs),

VA, MA, AM, EM; me, moi.	AC'HANON; me, moi; de moi.
DA, (AZ); te, toi.	AC'HANOT; te, toi, de toi.
HE, HER; le.	ANEZAN; le; de lui.
HE; la.	ANIZI, ANEZI; la, d'elle.
HOR, HON; nous.	AC'HANOMP; nous; de nous.
HO, HOC'H; vous.	AC'HANOC'H; vous, de vous.
O; les.	ANEZO; les; d'eux.

EXEMPLES :

Te am c'har, va c'haret a rez; te gar ac'hanon; tu m'aimes.

Me da gar (az kar), me gar ac'hanot; je t'aime.

Ni he gar, ni her c'har; ni gar anezan; nous l'aimons.

He mam he c'har; a gar anizi; sa mère l'aime.

Te hor c'har; te a gar ac'hanomp; tu nous aimes.

Ni ho kar; ni gar ac'hanoc'h; nous vous aimons.

Me o c'har; me gar anezo; je les aime.

Komz a rear ac'hanon, ac'hanot, anezan, anizi, ac'hanomp, ac'hanoc'h; on parle de moi, de toi, de lui, d'elle, de nous, de vous, d'eux.

Petra reoc'h ac'hanon, ac'hanomp, anezo, etc.; que ferez-vous de moi, de nous, d'eux, etc.

3° Employés avec une préposition,

Souvent les pronoms personnels changent en se combinant avec les prépositions qui les précèdent, pour former des pronoms composés. Ces prépositions sont : DA, à ; OUZ, contre ; GANT, avec ; EVIT, pour ; DIRAK, en présence de ; VAR, sur ; DINDAN, sous ; EB, sans ; DRE, par.

EXEMPLES :

Din (dign); à moi.	Ouzin (ouzn); contre moi.	Ganen (eon); avec moi.
Dit; à toi.	Ouzit; contre toi.	Ganez; avec toi.
Dezan; à lui.	Outan; contre lui.	Gantan; avec lui.
Dizi (dezi); à elle.	Outi; contre elle.	Gati; avec elle.
D'eomp; à nous.	Ouzomp; contre nous.	Ganeomp; avec nous.
D'eoeh; à vous.	Ouzoc'h; contre vous.	Ganeoc'h; avec vous.
D'ezo; à eux.	Outo; contre eux.	Ganto, gato; avec eux.

Evidon ; pour moi.	Dirazon ; devant moi.
Evidot ; pour toi.	Dirazot ; devant toi.
Evitan ; pour lui.	Dirazan ; devant lui.
Eviti ; pour elle.	Dirazi ; devant elle.
Evidomp ; pour nous.	Dirazomp ; devant nous.
Evidoc'h ; pour vous.	Dirazoc'h ; devant vous.
Evito ; pour eux.	Dirazo ; devant eux.

Les terminaisons sont les mêmes avec les prépositions suivantes : enn, dans ; ennon, ennot, etc., dindan, sous ; dindannoun, var, sur ; varnon, varnot, varnan, nemet, excepté ; nemedoun, nemedout, eb, sans ; ebdon, ebdout, ebdan, dre, par ; dreizan, dreizo...

REMARQUE :

Souvent après ces mots on répète le pronom de la même personne ; pour donner plus de force et de poids.

Ex. : Evidon-me, pour moi ; ganez-te, avec toi ; dirazomp-ni, devant nous ; ganeoc'h-c'hui, avec vous.

Lizer a Bap hon Tad Santel Pi X

Ar Pab Pi X da Gardinaled, Arc'h-Eskibien hag Eskibien Frans ; da Veleien, ha da Dud ar vro a bez

D'hor Breudeur enorus Kardinaled, Arc'h-Eskibien, Eskibien Frans, d'ar Veleien ha da oll Dud ar Vro Pi X, Pab

SALUD HA BENNOZ DEOC'H, BREUDEUR ENORUS,
BUGALE MEURBED KARET,

Ar barrou-anken a gouez ken pounner ha ker stank var ho pro a ra d'eomp, eur veach c'hoaz, trei deuz Iliz Frans da asten dorn dezhi en he enkreuz, ha da frealzi he c'haloun dre gomzou karantezus !

E gwirionez, ha n'eo ket, pa ho gwel o tiouaska poan ha displijadur, eo e vez douget an tad da ziskwez d'he yugale muioc'h-mui a deneredigez ? Evel-se o velet ar stad-reuzeudik a rer d'eoc'h e santomp o sevel, deuz

goueled hor c'haloun, hag o virvi tomoc'h bemdez evidoc'h, eur garantez a rafe vad d'eomp skuilla en ho kaloun-c'houi, evit souplad ho poan hag ho kennerza.

An taoliou-ze o koueza varnoc'h, Breudeur enorus, Bugale ken karet, a sko glac'haruz e kaloun oll yugale an Iliz ; en hon hini-ni, avad, ni, ho Tad, e kavont teneroc'h c'hoaz, hag ankeniusoc'h ekleo ; ha, dre ma kresk ho trubuil, hor c'haloun-ni a gren, gwassoc'h-woaz, gant an druez ouzoc'h.

Evit gwir, e kreiz hor glac'har, gant aoun n'he c'hav-chemp re c'huro, Hor Mestr benniget a ra d'eomp tanva ar gaëra plijadur. Ho kweled ken aketus da zelaou mouez an Iliz, ken karantezus da zerc'hel krog en he dorn, ken kalonek da rei skoazel an eil d'egile, setu petra ra d'eomp tridal gant levez. Oc'h anaout ac'hanoc'h evel ma reomp, o c'houzout pe seurt kaloun a zo en ho kreiz, n'omp bet tam souezet o velet an traou o vont en doareze : paotred Frans n'ema ket ar c'hiz gantho da chom da varc'hata var an dachen-vrezel na da drei kein an eil d'egile pa vez ar c'hrogad en e woassa. Stad a zo ennomp koulskoude o velet pegen kaër skuer a roit hirio, hag o sevel hor mouez d'ho meuli dirag an Iliz a bez. Bennoz deoc'h eta, ha bennoz a greiz-kaloun da Dad an Drugarez hag an oll vadelez.

Kreski a ra an ezom on deuz d'en em erbedi outhan, dre ma n'eo ket var zioulad, var woassad eo, avad, e za en dro d'eomp, ar stourmad hag ar freuz. Ne glasker ket ebken disc'hrienna, kousto pe gousto, ar feiz deuz ar c'halonou, c'hoant e vefe zoken da vouga, a grenn, kement seurt sklerijen a ve gwest da ober d'an den sevel he zaoulagad dreist traou ar bed-ma ha diskuiza he spered ouz he lakad da bara var ar Baradoz.

Nemet dall e ve, piou ne vel ket en em gemerer hirio deuz kement a zo en tu-all da spered ha da c'halloud an den ; rag, du-hont, en tu-all, en em gaver tal ha tal gant Doue, ha Doue eo a vefe c'hoant ne chomfe hano na skeud ebed anezhan na var dro spered na var dro kaloun an den.

Ar re o deuz digoret an emgan hag a zo er penn-araok, a lakaio da c'houren, eb distana, ho oll nerz, ho oll imor. E keit a ma pado ar brezel didruez-ma e kuzo varnoc'h

ken kriz reuziou marteze, pe grisoc'h zoken marvad, eget ar re oc'h euz bet da c'houzanv beteg hirio. Furnez eo eta, da bep hini, beza var evez ha var c'hed. Bezit evelato dienkreiz, leun a fizianz hag a nerz-kaloun ; neuze, hag e ve ken start all ar stourmad, ar gounid a chomo ganeoc'h. Penaoz ne vijec'h ket treac'h ? Piou a c'halfe rei lamm da dud hag a c'hoar, evel a rid, dougen dorn an eil d'egile, ha chom ken start en dro d'ar Pab, harpet var roc'h an Iliz ?

Hon enebourien ne ma ket an dra-ze da zeski gantho. En taol kenta, o deuz, var-eün, gwelet peleac'h edo skei. Mall oa gantho lakad speuren entre c'hui ha Ni. Ho tistaga diouz kador Sant Per ha lakad trouz etrezoc'h. Da bep mare hag e peb giz, n'o deuz klasket ober ken. Darn a lubane ouzoc'h gant ardou ha komzou flour, darn all a glaske ho spounta dre c'hourdrouzou rust ha divergont. En aviz ober deoc'h trei kein d'ar gwir relijion, e c'houezet en ho skouarn, a beb eil tro, lavariou kaër pe gomzou pud ha ter ; e kinniget rei arc'hant deoc'h pe e c'hourdrouzet kass ac'hanoc'h da glask ho poued ; evit dont a benn d'euz ho zaol n'o d'euz espernet nag ijin na nerz. Difun avad ha start en ho feiz, oc'h euz gouezet tremen, eb skei enno, a biou al lasou stignet dindan ho treid. Ma ne zeuomp a benn, a leverchont neuze, da ober dezho disprijout ar Pab, pe da vihana, kemer difizianz outhan, n'on devezo gounezet netra. Hag hint raktal, en ho c'hazetennou, e Kambr an *Deputed* hag er Senat, da zroukliva, da damall e gaou hon oll oberou, da rebech d'eomp traou hag a wient mad tre, n'on doa biskoaz sonjet enno.

An Iliz, eme-hint c'hoaz, n'e deuz ken c'hoant nemet da c'houeza tan-gwall er vro divar benn ar relijion ; nemet ma vezo klasket he heskin hag he bourevi, ne c'houlenn ken ! — Peadra zo da chom mantret o klevet ober d'euzhi hevelep rebech. Savet gant an Hini zo diskennet en hon touez da zigaz ar peoc'h var an douar, da c'hounid da Zoue hor c'halonou ; bet dezhi he-unan, ar garg da genderehel ar peoc'h, ha da lakad ar garantez da ren er bed-man, penaoz-ta, nemet var bouez nac'h ha terri ar garg fiziet enno, e c'halfe an Iliz klask trouz, ha c'houeza brezel divar benn ar relijion. Ar c'hontrol-beo eo a zo

gwir. Poania, dre gaër hag a nerz-kaloun, da zerc'hel peoc'h hag urs-vad en touez an dud, ne deuz great ken biskoaz, ha ne c'houlenn ober ken.

A hent-all, an oll her goar mad-tre, ma klasker brema dialc'houezia hor c'houstianz ha furchal enno en despet d'eomp, n'eo ket an Iliz e deuz digasset ar c'hiz-se, n'eo ket hi, he enebourien avad eo a ra ar vicher-ze, a zo d'he heul kement a drouz hag a reuz. An dud eün ha leal, ha pa ne vefent ket, var ar gwir Feiz, a du ganeomp, a lavaro ho-unan : mar deuz savet en ho pro muia karet, kement a drubuill hag a zispac'h divar benn ar relijion, n'eo ket gant an Iliz eo bet c'huezet an tan da genta, gant he enebourien eo. Gouzanv ar brezel ha netra ken, setu petra e deuz great an Iliz, dreist-oll, epad ar pemp bloaz varn-ugent diveza-man. Evelse var eün e ma an traou.

Lennit ho c'hazetennou, selaouit petra glever gantho, e kement leac'h ma 'n em zestumont, a vanden, evit en em glevet etrezho, petra leveront e toullou-kuz, a blij kement d'ar Framassoued, petra ziskleriont ho-unan, a vouez huel e Kampr ar Gannaded hag ar Senatourien, lakit evez gant pegement a ijin e klaskont ho zu da ober bemdez mui a zrouk d'an Iliz, hag e klefot, hag e welfot ha n'eo ket guir ar pez a leveromp. Ne dalvesfe da netra klask nac'h pe dislavaret testeniou ar seurt-se. Kaout trouz ha brezel, n'euz fors divar benn pe seurt digarez dreist oll divar benn ar Relijion, ne blij tam d'an Iliz ; dislavaret an dra-ma a ve he zamall e gaou ha teuler dismeganz varnhi.

Ne c'houlenn ket, ken nebeut, beza enkrezet ha brevet a daoliou, rag re vad e oar petra goust kaout da ober gant bourevien, n'e deuz kavet nemed re anezho var he hent e peb amzer hag e peb bro. N'eo ket m'e defe aoun razho ; epad meur a gant vloaz eo chomet da vuntra etre ho daouarn, ha ma vefe red e wesfe c'hoaz enebi outho, kalonek. Divalo eo koulskoude ha fall-tre ober kement a zrouk d'ar gristenien ha miret outho da zaoulina, evel m'o deuz c'hoant dirag ar gwir Doue. Ogen, an drouk a zo drouk ato, hag e plijfe zoken gant Doue tenna diouthan eur vad benag, hag an Iliz a zo kas ganthi gwelet ober brezel d'he bugale. Ouspen ma ra gaou outho, eur seurt brezel a rofe dezho poaniou heuzus da ziwoaska ;

setu perak an Iliz, dre druez, dre garantez evit he bugale, e deuz, evit ar veach, klasket ho diwall deuz eun darvoud ken skrijus.

Ouspenn zo ; an dud-se, divez awalc'h evit rebech d'an Iliz e kinnig he-unan lakad ar vaz en ho dourn, hag a garfe rei da gredi n'o devezo biken, ho-unan, ar galoun da skei ganthi, ne reont ken, e gwirionez, nemet ober dezhi gwas, divalava ma c'hellont. Ne velemp-ni ket, n'euz ket pell c'hoaz, [teuler e meaz ho ziez, Eskibien, dleet, da galz anezho, kement a zoujanz, da viana abalamour d'ho bleo guen ha d'ho zantelez brudet ; serri tiezskol, enno ho studia kloer ha tud yaouank kristen, ha strinka ar re-ma, er meaz, evel m'eo bet ivez buntet dreist treujou ho frespital, ken aliez a hini deuz beleien ar pareziou. Dre bevar c'horn ar bed, ar gristenien vad, o velet petra dremene e Frans, a grene ho c'haloun gant ar glac'har hag an druez ouzoc'h, hag o deuz gouezet oll rei ho hano mad da dorfejou ken dissakret.

Ha madou an Iliz, a ve c'hoant da damal d'eomp on defe great dilez outho : eul loden anezho, evel ma oar an oll, a ioa tra ar beorien, eul loden all, ar gaëra, oa leve an Anaoun. Penaoz e c'halje neuze an Iliz, na diskregi deuz ar madou-ze, nag ho rei d'an estren ? Derc'hel mad dezho, ken a vijent diframet deuz he daouarn, ne doa ken da ober. E guirionez, da biou rei da gredi e divije, a ratos vad, ha var an distera digarez, lezet ober foar ha skrab var madou fiziet enni da zival ha ne vefe ket ebd'ho, evit pourchas kement a zo red da gaout evit ober an ofisou entent deuz an ilizou, ho derc'hel en eur stad deread deski ha kelen ar gloer yaouank, ha pourvei da ezomou he beleien. En devez avad ma teuchot, dre laër, hag evel o lakad ar gountel var he gouzouk, da lavaret d'an Iliz : « unan a zaou ; pe goll a reot ho madou pe c'hui lezo dijuntra hoc'h izili, ha muntra ar vuez roet deoc'h gant Doue. » Ne chomas ket da ober daou zonzj : gwelloc'h e oe ganthi mont da baour kentoc'h eget lezel flastra, enni, labour an A. Doue. N'eo ket eta diskregi deuz he madou e deuz great, diframet avad, ez int bet diganthe. Setu perag, lavaret, evel a zo great : « Araog ar poent ma poent an Iliz e devezo chenchet penn ouz penn d'he stad, d'he giz koz, ha reizet he buez, en hevelep doare.

ma c'hello keida ha korda gant al lezennou nevez (*lezennou, anat d'an oll, n'int stignet, kinniget d'an Iliz, nemet evel rouejou, pe lassou-kroug*) anez, he madou a vezo lakeat e renk **madou dibere'henn**. Diskleria, ouspenn, ne rer gaou ebet deuz an Iliz var digare 'vel ma leveront, e defe great dilez deuz ar madou-ze. » Kementse 'zo laërez ar perc'henn en eur ober goap anezhan. Roit al liou, an hano a garfet da eun dro evel hounnez, ne reot ganth nemet eun dro laër. Da biou, eme hint, rei ar madou-ze ? Ne gavet mui den ebet hag en divije leac'h na gwir d'ho goulenn, d'ho digemer ! Digareziou kleuz. Petra vire deuz ar c'houarnamant d'ho lezel entre daouarn, dindan goard konseillerien an Iliz. Petra vire outhan da rei, he-unan, d'ar re-ma, galloud da zerc'hel, da c'houarn ar madou-ze evel ma ro bemdez, da gen aliez a rum-dud, gwir ha galloud da brena, da verza, da c'houarn, evel ma plij gantho, madou, hag ez int en em glevet da zerc'hel boutin etrezho ?... Da vihana, beteg hag ivanti *Breurieziou-Iliz*, perag ho zével, deuz ho fenn ho-unan, hag ho renka en eun doare ken direiz, ken dissakret ma vefe pec'het d'an Iliz ober implij outho, daoust ma 'z int great evithi, ervez ma lavarent. Setu petra 'zo c'hoarvezet koulsgoude. Evel ma zint great gant al lezen, ar Breurieziou-ze, eleac'h diwal ha zouten gwiriou an Iliz, ne reont nemet ho sparla hag ho dispen ; ar guiriou-ze koulsgoude a zo ken red d'an Iliz ho c'haout, ken red eo d'ezhi kaout frankiz da ober implij outho, dreist oll deuz ar gallout bet d'ezhi digant Doue, evel ma 'z eo red d'an den, evit chomm beo, e lamfe he galon en he greiz hag e ve lezet ganthan frankiz da denna he alan. Ouspenn, al lezen, evel p'e devije perz en eur galloud fiziet en Iliz, **hag enni ebken**, al lezen a lavar o devezo ar *Breurieziou*, gwir da entent, da zour-sial deuz kement a zell deuz an ofisou, al lidou zantel, da c'houarn madou an Iliz evel pa vijent en ho dalc'h. Ma lezer avad kement a frankiz gant ar *breurieziou-man* da dremen, ken dijen a tra, abiou lezennou an Iliz, da c'hoari c'hontrol outhi ; a hend-all, ez int *staget berr* dindan dorn ar c'houarnamant. Abalamour da ze, ha ni o c'houzout mad pegen ker e koustche deomp, n'omp ket bet evit miret da gondaoni, a *greenn*, ar Breurieziou-ze.

Lavaret zo bet c'hoaz ez oamp pennok ha dievez

awalc'h da vont da heul kenta frouden a deue en hor penn, hag e c'houzanvemp, brao braz, lezel ober en Almagn ar pezh a lavaremp a oa pec'het ober e Frans. Ne oa koulskoude na gwir na digare da ober deomp eur seurt rebech, rag lezen ar vro-ze, ma n'eo ket da veza meulet hed-a-hed, p'eo gwir, ama hag ahont, e kaver ennhî pennadou steuet dizoare; da vihana e tiskwezh anaout ha douja gwiriou ha galloud ar Pab, ar pezh ne ra ket lezen Frans.

Evit ar pezh a c'houlennet digant ar veleien : diskleria, eur veach ar bloaz, edont e sonj da ober an ofisou en iliz evel diagent, adreg ar gourc'hemmen-ze, hag o piñe he zevenet, ne vijec'h ket bet er goasket evel adreg eur gwir lezen. Petra benag ma ne gaver henvedigez ebet etre ar pezh a dremen en ilizou hag ar pezh a veler hag a glever en tiez, ma 'n em zestumer ennhî, evit en em glevet pe evit diviz divar benn an dra-ma pe an dra-hont, koulskoude, evit diwal deuz goasoc'h drouk, an Iliz ne divije ket difennet, marteze, ouz ar veleien plega d'ar pezh a c'houlennet digantho. Siouaz ! penaoz douja d'eul lezen a rea d'ar Bersoned disken, en iliz, e renk ho faresioniz, a ne leze gant-ho na gwir na galloud var netra. An dra-man oa distroada, diskar re an holl, ar beleg, hag ober fañ varnezhan.

« Eur gomz breman divar-benn al lezen nevez-c'hreat gant an *Deputeed* hag ar *Senatourien*.

» Hou-man e deuz great foar ha skrab var madou an Iliz hag ho lounket en eun toal. Hor Zalver, gwir eo, zo plijet gant-han genel en eur c'hraou ha mervel paour-glez var ar groaz; an Iliz e deuz ive, azalek he c'havel, tanveat ar baourentez, an dienez. Piou evelato a gredfe lavaret ne ve ket dezhi, e gwirionez, ar madou a zo etre he daouarn, ha ne ve ket laër neb a glaskfe ho diframa diganthi ? Anat eo d'an oll n'o deuz ar madou-ze ken perc'hen nemet an Iliz, hag ar gouarnamant he-unan, a gemeraz, evel gward, ar garg d'ho diwal, d'ho miret dezhi. Pe seurt digarez eta en defe breman da ober he daol skrab varnezho ?

Divar benn an oferen hag oll ofisou an Iliz, e ma ive he zell da reiza d'he giz, al lezen ne oar nemet kemesk ha luia an traou. Pa vezo lavared mad, ne fell dezhi ober

nemet he fenn he-unan ha ne oar ket pe du trei. An ilizou ne oar den c'hoaz, mad awalc'h, petra zo c'hoant ha sonj ober gantho ; lezet e vezint, da c'hedal, gant ar veleien, gant ar gristenien gatolik ? Chom a raint gantho, ha pegeit amzer ? Ne c'hoar den. Ar gouarnamant a reizo, a c'hourc'hemmenno, diouz ar zorc'hen a zeuio d'ezhan ; an traou a c'hello beza renket e ken aliez a c'hiz, a zoare, hag a **vear** a zo e Frans. E peb perez ar person a vezo lakeat dindan dalc'h ar mear, evel pa vije c'hoant da bourvei, en hor bro, e pep kornik douar, eun digarez nevez d'an droulanz da zével etouez an dud. Ar mizou avad, **var ho hed**, a vezo lezet en ho karg-c'hui ; hag ouspenn e lakaint ijin hag imor da grenna deoc'h ar peuri berra ma c'halfont. Evelse, a bep-tu, ne glever nemet klem ha rebech divar-benn al lezen-man, c'hoaz en he maillouroù : A gleiz hag a zeo, pe hint a zo douget evit ar relijion pe ne d'int ket, pe hint a zo a eneb ar Republik pe a du ganthi ; kement den fur hag honest a zo er Frans a zeu mez dezhan, a ia drouk ennhan, ken aliez ma klevont hano deuz al lezen-ma. Red eo eta anzao eo fall ha divalo tre.

Var a velit, Breudeur euorus, Bugale muia karet, kalz eo goasoc'h c'hoaz al lezen-ma eget hini an *disparti*. Petra lavarfeomp-ni neuze divar he fenn nemet lavaret ne blij tam deomp.

M'oc'h euz c'hoant da entent, da velet skleroc'h pe seurt labour, treuz ha kuz, a glasket ober ganthi, n'o peuz nemet teuler evez e pegen dall, pegen troidelluz komzou eo skrivet, ama hag ahont. Evel m'on deuz he lavaret d'eoc'h araog brema, o sevel al lezen-ma ne oa ken sonj ha ken c'hoant nemet da zismantra, da ziskar an Iliz, da denna, sioula ma c'haljet, eb gouzout d'ar bobl, *roud ar Vadiziant divar tal ar Frans*. Ma viche bet kement da blijout ar pezh a reant, n'eo ket e kuz hag evel dre laër, mar kirit kredi, ho diviche kasset ho labour en-dro ! Ken trubuillet int, ken diez eo ho fenn, o sonjal e kuezho beac'h varn'ho, eur c'houlz benag, hag e vezo red dezho paea ho skoden, abred pe zivezad, ma klaskont tamal an drouk a reont he-unan kaer, d'an Iliz, ia d'an Iliz dalc'het gantho, keit all-ze, dindan ho glin da vressa ha da vuntra. Ne oaint ket evit anzao skleroc'h, eget dre an troidellou hag

ar gevier-ze, ne ma ket ar vro a du gant-ho hag e deuz kas outho.

Santout a reont ar gassoni-ze o virvi en dro dezho, o c'houeza, oc'h eonenni a ziouc'h ho fenn, evel ar goagen-nou-mor, d'al lano, araog didarza var ar reier pe strinka dreist an torr-aodchou. Evel spontet brema, o defe c'hoant, var digarez ma n'omp ket bet evit miret da rei hor malloz d'ho falz-lezennou, da deuler ar beac'h var-nomp-ni. Poan goullou ; ne vezint kredet gant den.

Evidomp-ni, on deuz great hon dever, hed-ha-hed, ha var eün, evel en divije great n'euz forz piou a vije bet, d'ar mare-man, var Gador Sant Per. En hano ar garg ken huel ha ker zantel fiziet ennomp, ni, koulskoude, ac'hanomp hon-unan, ker zempl ha ken dister ; en hano ar feiz a drid birvidik en ho kalonou-c'hui evel en hon hini-ni, ne oamp ket evit ober ken, anez mougua mouez hor c'houstianz, ha mont a eneb al le a rachomp, pa oue lakeat en hon dorn alc'houeziou Sant Per ; anez flastra dindan hon treid ar c'halloud binniget a zo, a c'heller da lavaret, *ar vammen* deuz nerz ha buez an Iliz.

N'or beuz aoun ebet o sonjal petra lavarö an dud a zeuio var hor lerc'h. Lavaret a rafont n'or boe biskoaz ken c'hoant, ken zoursi nemet da zival ha da zifen gwiriou Doue ; biskoaz ne oe digare da rebech d'eomp on divije disprijet ar gouarnamant, na choanteat ober dezhan daoulina dirazomp, na ken neubent, en em gomet deuz ar Republik, na klasket rei lamm dezhi ; ar pez a c'houlennemp oa derc'hel, zoun en e zav, an Iliz savet gant Jezus-Krist, an Iliz, pec'het ober drouk dezhi.

Lavaret e vezo on deuz ive, a greiz hag a nerz-kaloun difennet ac'hanoc'hui, c'hui va Bugale muia karet ; on deuz goulennet hag e kendalc'homp da c'houlenn evit an Iliz, « eo iliz Frans he merc'h-ena, an ezel tosta d'he c'halloun », ma vezo lezet da ren, da reizha he bugale, da verka he zever, he renk da bep hini, ervez m'en deuz, muioch pe neubentoc'h a bers er galloud deut digant Doue ; ma vezo lezet ganthi he madou hag he lod er frankiz dleet d'an oll. Ma vije bet selaouet hor goulenn ne vije ket savet, e Frans, an disterra trouz divar benn ar religion ; hag, en devez ma vefe great ar pez a c'houlenn-

nomp, e ve gullet, a nevez, ar peoc'h o para, o ren kaeroc'h eget biskoaz.

Lavaret e vezo c'hoaz : Ma n'omp ket bet var var, abalamour m'ac'h anavezomp ho nerz-kalon, evit diskleria d'eoc'h ez eo erru amzer ar boan hag ar sakrifisou, ez eo evit diskuez d'ar bed oll, en hano an Hini a zo Mestr da bep tra, ne dle ket an den lakad he oll zoursi gant traou bresk ha goullou ar vuez-man, hag evit rei da entent eo an dever great evit Doue, eo a ro d'an ene he brasa joa var an douar ; hag an dever-ze great kousto pe gousto eo ive ar pez a laka Doue da veza ar muia enoret ha karet dreist pep tra.

Fizians on deuz e plijo gant ar Verc'hez dinam, merc'h an Tad, Mam ar Verb Eternel, Pried ar Spered-Santel, goulenn evidoc'h digant an Drinded Zakr, siouloc'h ha kaeroc'h amzer. Plijet gant Doue, Hor Breudeur enoruz, e nijfe hor bennoz etrezek ennoc'h, evit merka e teuio amzer gaer goude ar bar arne ; he rei a reomp gant karantez d'eoc'h, d'ho peleien ha da vro Frans a bez.

Roet e Rom e kichen bez St Per, da c'houel ar Rouane, ar c'huoc'h a viz kenveur mil nao c'hant ha seiz, ar beder-ved bloavez ma renomp evel Pab.

PIUS P. P. X.

AR BREZONEC

Breudeur a Vreiz-Izel, dalc'homp d'hor brezonec, Vit he goinz e peb leac'h ne vezomp ket mezec.

Ha ma tleomp hirio gouzout oll yez Bro-C'hall, Eo pec'het dilezel yez hon tadou gwechall.

Bretoned, diouallomp da sclabeza hon yez, Pa n'hon deuz ket ezom, gant geriou diavez.

Ar re lavar eo paour n'hen anavezont ket, Ha d'an neb er c'homz mad, n'euz ket bravoc'h er bed.

Livirit e pe vro ez euz caeroc'h gwerziou !

Livirit e pe yez ez euz bravoc'h soniou !

Ma teu hor brezonec eun dervez da devel
Eo spered hor Breiz-Coz a zo deut da vervel.

Dreiz-han en hon touez ar gizioù coz bepred
En coun an amzer all a vezo kendalc'het.

Hag epad ma vevo, gwerzioù caër an Arvor
A hirvoudo clemmuz euz ar menez d'ar mor.

Pa deuaz sent Breiz-Veur aman war ho bagou,
Brezonec a deue flour euz ho muzellou.

C'houi a glasc e peb leac'h relegou euz ho sent,
Oh ! ne stlapit ket cuit unan zo war hoc'h hent.

GWENNAEL.

Brezel Breiz-Izel er Pevarzek kantved

1352. — Bertrand Guesklin, eur guchennik soudarded ganthan, a ro beac'h d'ar zaou Adar e Evran. Mes trec'het eo ha prizoniet. Dizale e tec'h kuit.

D'ar 14 a viz eost ez euz eur goall grogad e Maoron, peder leo deuz Plouarmel. Offermont, kabiten braz arme Bro-C'hall ha Kont ar Harzou, a oa eno, kaset gant Yan II ar Mad, roue Bro-C'hall, da skoazia tu Charlez Vleiz. Renet gant Tangy ar C'hastel, Yeun Drezigidi ha Guillou Gadoudal, soudarded Montfort a zalc'h penn d'ezho. Offermont a zaill var he enebourien kercent a ma tigouez gantho, heb kemeret amzer da renka he zoudarded. Mes paea a ra ker he frouden fouge. Tangy ar C'hastel, evel eul leon ma 'z eo a ia d'ezhan hag a laz anezhan. Kont an Harzou a zo laz et ive, ha Rohan ha Tintiniac, Montalban, Ragenel hag kalz all deuz an noblanz.

1353. — Guesklin a gemer kastel-krenv kear Jugon.

1354. — E nôz ar 17 d'an 18 a viz c'houevrer, ar Zaozoun a gemer kastel an Naoned. Guillou ar Garrek, kabiten evelthan, a hadkemer anezhan hag a lac'h ar Zaozoun eat eno.

1355. — Ch. Vleiz, deuet en drô euz Brô-Zaoz goude beza lavaret rei seiz kant mil florin aour evit he frankiz,

a laka seiz var ar Groazik. Mes Kolas Bouchard a 'zifen ker mad kear ma c'houita Bleiz war he daol. Da c'hortoz paea ar seiz kant mil florin, Charlez a ro he zaou vab e kred da roue ar Zaozoun. Kaset e oent di gant Yan ar Manerkaer ha Bertram Sant-Pern.

1356. — Guesklin a ro beac'h atao d'ar Zaozon. Ar re-ma a zo kastel Fulkeriac'h (Fougeray) d'ezho. Daou c'hant den hag oupen a zo ouz he zifen, ha Bertram n'euz nemet tost da gant ganthan. Ne dal ket d'ezhan mont dre nerz eta ; gant ijin ne lavaran ket. Eun devez, Brambouc'h, ar gouarnour, a ya er meaz d'ober eun drô-vale gant he zoudarded. P'ema eat eur pennad brao, Guesklin a visk dillad eur c'hoataer ; daou deuz he zoudarded a ra evelthan. Hag int, bep a veac'h keuneut gantho, ha mont beteg ar c'hastel. Kinnig a reont ho horjennou d'ar Zaozoun. Tenn eo ar goanv, hag ar re-ma a zigemer laouen an tri goataer. Digeri a reont ar perzier. Ne 'z euz nemet tri anezho kennebeut. Guesklin a daol e zam treuz-didreuz var ar porz-guint, a dap he vouc'hal hag e lac'h daou Zaoz. Egile a dec'h da zini ar c'hloc'h-galv. An holl zoudarded Saoz choumet er gear a zired da zailla var Vertram. Hen-ma a zalc'h penn he-unan ouz seiz anezho. He zoudarded a zeu dizale, hag ar Zaozoun a zo laz et. Hag ar c'hastel a zo da Guesklin. Ya mes, ha Brambouc'h gant he zaou c'hant soudard ? Bertram a lez daou-ugent soudard er c'hastel, hag a ya gant an hanter-kant all da c'hedal ar gouarnour. Setu hen o tont. Intron Varia Guesklin ! eme Vertram o pilat Brambouc'h maro var an douar. Ar Zaozoun all a zo prizoniet, hag ar c'hastel a jom gant Guesklin.

Er bloavez 1356 ivez, duk Langastr, Saoz, a lakeaz seizis var Roazon. Nao miz dioustu e choumaz eno dirag kear, heb gallout dont a benn anezhi. Difennet oa ivez avad gant tud kalounek, gant ar gouarnour Penhoat en diabarz ha gant Guesklin en diaveaz.

1357. — Evelato, keariz, skuiz ha dibourvez, a lavar plega da Langastr. Neuze eun den a galoun a zav he vouez : « Kenvroiz, emezhan, mar kirit me a ya da glask pellaat ar Zaozon. Me a yelo e meaz kear, tapet e vin, ha kaset da Langastr. Liva a rin gevier d'ezhan guella ma

c'hellin, ha marteze e pakin anezhan. Lavaret a rin d'ezhan evelhenn : Me a zo tec'het diouz Raozon, rag Ch. Vleiz a zo erru gant pevar mil soudard, hag o veza m'emaoun enep d'ezhan euz savet c'houenn em lerou ». Kavet eo mad kement-se gant *Roazouniz*, hag hen en hent. C'hoarvezout a ra ganthan egiz ma sonje. Langastr neuze a zestum buhan he zoudarded hag a red da ziarben Bleiz. Etretant, hon den mad a dec'h diouthan. Mes koeza a ra etre daouarn Guesklin. Kaout a ra da hen-ma ez eo eur spier Saoz ; hen ivez a gred eo Saozoun eo o deuz paket anezhan. Krouga anezhan a vezo great. Stardet eo ar gorden en drô d'he c'houzoug, hag ec'h huanad : « Petra 'lavarao Penhoat ? — Penhoat ? eme Vertram. Te a anavez Penhoat ? — Me a gav d'in. O vont dober eur gefridi evithan edon. — Mad, neuze. » Distegnet eo ar gorden, e c'hellit kredi. Ha Guesklin : « Penaoz ez a an traou e kear ? Falloc'h-falla. — Hag ar Zaozoun ? — Paket oun bet gantho, ha roet am beuz da gredi da Langastr e teue Charlez gant pevar mil soudard da zikour kear. — Ha Langastr neuze ? A zo eat da ziarben anezhan, evel just. — Gant he holl zoudarded ? — Eur pemp kant benag a zo chomet da ziuall an tinellou. — Me'zo tri c'hant ganin. Deomp d'ezho ». Ha Bertram a lam war ar Zaozoun, a laz an darn-vuia anezho, a gemer ar bevans a oa eno ha yao varzu kear. Gant levenez vraz eo digemeret, ha kaloun a zao en dud adare.

Langastr a voar buhan eo bet flemmet. Drouk a zo enghan, dreist-oll pa vel eo golloet (goulounderet) he deltou. Ha toui a ra e kemero kear. Sevel a ra eur mell tour koat hueloc'h eget he mōgeriou da deurel mein varnhi ha var he zud. Mes Guesklin, daoust d'ar Zaozoun beza braz an niver anezho, a laka an tan en tour-ze hag a zraill an enebourien a glask laza an tan...

Hogen, tud kear a zo dizale ker reuzeudik ha diagent. N'euz tam ken da zibri. Penhoat, dre eurvad, a gav an tu da gaout kik. E tal kear, en eur prad, ez euz daou vil penmoc'h d'ar Zaozoun. Penhoat a ra staga eur viz istribill ouz eun or. Guic'hal a ra-hi, na petra 'ta ? Hag ar moc'h, kaer o deuz ho measerien, a red etrezek kear da gaout ar viz. Ha me a lavar d'ehoc'h, ar Vretoned a c'hoarzas o goalc'h o velet kement-se.

Eun neubeut da c'houde, Langastr, o velet ne rea nemet koll he amzer, a guita Roazoun (pemp a viz gouere).

1358. — Mont a ra neuze da lakad seziz var Zinam. Breur Guesklin, Olier he hano, a zo prizoniet epad eun arzaou a zaou-ugent devez gant Thomaz Kantorbery, marc'hek saoz. — Sant Yeun ! eme Vertram, mont a ran da ger'hat va breur, hag ar Zaoz disleal a baeo ker kement-se. — Hag ez a. Stourm a ra ouz Kantorbery, ha larda brao a ra anezhan. Duk Langastr a ro mil lur da Olier da vont endrô gant Bertram.

Guened a zo Saozoun o kelc'hia anezhi ivez. En ho zouez em a Olier Klison, ugent vloaz, mab ar C'hilison a yoa bet dibennet var urz Philipp VI e 1344. (Divezatoc'h, Klison, ar mab, a vezo e penn arme Brô-C'hall.)

Y. AR F.

Eur Verzerez epad ar Revolution vraz (1794)

(Kendalc'h)

SEIZVED PENNAD

(Kendalc'h)

Ar c'hlanvour a fallee ker buan ma teuaz da veza toc'hor e ber amzer. An derzien a reaz d'ezhan koll he anaoudegez vad ha ne c'hellet ket rei d'ezhan he Zoue. An nao var-n-ugent, epad an noz, e teuaz d'ezhan eur vellaen hag e c'hellaz kovez, mes ar vellaen ne badaz ket acualc'h evit rei d'ezhan amzer da gommunia. Abenn kreiz deiz e oa en he basion ha da bemp heur e tremenaz, 30 a viz guengolo 1790 ; bet en doa an nouen, hag araog mervel, an nebeut geriou a c'hellaz lavaret, a ziskoueze ez oa ar peoc'h hag an eurved en he galon.

Maro eun eskop ken gouzieg, ken dispont ha ker zantel, e kreiz eun amzer ken diez, a oa eur c'holl braz evit ar vro ; seurezed ar Retret a oa beuzet er glac'har ; Victoire dreist oll a gompene pebeuz koll a rea, hag he daoulagad a zavaz raktal varzu Doue da lavaret d'ezhan, a greiz kalon : « ho polontez bezet great. »

Epad an derveziou ma chommaz ar c'horf var ar vaskaon, e oue gueleet eun niver braz a veleyen hag a dud a

bep renk, o tont da Gemper. Ar veleyen, dirag korf sklaſet ho eskop karet, a zave ho dorn da lavaret ez oa guelloc'h gantho mervel eget trei kein d'an Iliz ha d'ar Pap, hag an dud all a doue difen ho beleyen, ha prest edont oll da ober ar pez a lavarent. Tud ar Revolution, e Kemper, her gouie mad, hag al lizer-man, kaset gantho da Paris, a ra meuleudi an Eskop hag he veleyen guelloc'h eget n'euz forz petra.

« An Aotrou Conen de Saint-Luc, eskop departamant ar Finistère, a zo maro. Kear a bez a zo e kaon, glac'haret oll ; n'eo ket heb leac'h, rak an eskop maro a oa eun den zantel, skuer an oll vertuziou... Chaloniet ar Gathedral, da veza meulet ive abalamour d'ho deskadurez ha d'ho vertuziou, hag henvel deuz ar gristenien genta, a zo c'hoaz muioc'h glac'haret eget ar re all, guelloc'h ec'h anavezont ar c'holl o deuz great. »

An Aotrou de Saint-Luc en doa skrivet pell a oa, ar c'homzou da lakad var he vez ; diskuez a reont he humilite :

HIC JACET TUSSANUS-FRANCISCUS-JOSEPH,
PECCATOR NATUS DIE 17 JULII 1724,
CONSECRATUS DIE 29 AUGUSTI 1773, OBIT
DIE 30 SEPTEMBRIS 1790.

« Aman e ma Toussaint François-Joseph, pec'her, ganet ar seiteg a viz gouere 1724, great Eskop an nao var-n-ugent a viz eost 1773, maro an dregont a viz guengolo 1790. »

Chalonied ar gathedral a gavaz mad koulsgoude lakad eur ger benag ouспен, tennet divar ar Skritur Zantel. « JUSTUS PRIOR EST ACCUSATOR SUI », « an den zantel a zo ar c'henta oc'h en em damall he-unan. »

Ar c'homzou-ze a roe d'anaout petra zonje an dud divar he benn, rak epad he vuez an oll a lavare dija anezhan : « An Eskop zantel. »

Arag mervel en doa lavaret e peleac'h toulla he vez : er gathedral, dirag an or dâl, abalamour d'in, emezhan, da veza breset dindan treid an dud. He galon a oue distaget ha kaset d'ar c'hloerdi braz, evit beza beziet eno e traon pazen diveza an aoter vraz.

He relegou a zo bet lakeat, er bloaz 1843, e chapel ar Victor, en eac'h ar gathedral, hag an prenestra liou a zo

e kichen, a ziskouez d'eomp an Aot. 'n Eskop de Saint-Luc, o kinnig d'ar Pap Pi VI ar skriv kaer en devoa great a eneb (La Constitution civile du Clergé). Ne 'z euz netra marteze, en he vuez, hag a raffe muioc'h a enor d'ezhan, eget ar skrid-se.

Lavaret on deuz ez oa hanvet an eskop *zantel*, hag an devosion a oa marteze an dounna en he galon, oa an devosion da Galon Zakr Jesus ha goudeze, da galon zantel Mari. Hen eo, heb douetanz ebet, en doa lakeat an devosion-ze e kalon he nizez Victoire ; hag houman, o velet imaj ar Galon-Zakr e ti he zonton, a gemeraz plijadur, es-vian, oc'h ober imachou ar Galon-Zakr.

E chapel ar c'hloerdi braz, e Kemper, e veler hirio ive eur veren a liou, en enor d'ar Galon-Zakr, ha varnezhi e man poltret an Aotrou 'n Eskop de Saint-Luc hag hini he nizez, sœurz ar Retret, abalamour m'o deuz labouret ho daou da skigna an devosion d'ar Galon-Zakr.

EISVED PENNAD

Kouent ar Retred epad ar Revolution. — Lizer skrivet gant Victoire de Saint-Luc d'an Aot. Le Coz. — Expilly eskop Kemper.

Ar Revolution a deu d'ar red, kement tra a gavo dirazhi a vezo diskaret ha dismantret. Ober a rai evel ar ster vraz pa lamm er meaz deuz he c'hanol goude ar glaosier dour heuz, golo a ra an douarou tro var dro, chench a ra tu d'ar parkeier labouret ha gounezet, 'disc'hrienna a ra ar gouez, diskar a ra an tiez, ne lez netra en he za, ha ne chomm var he lerc'h nemet eur guiskad fank.

Koulsgoude ne 'z euz karter ebet e Frans hag a ve bet ken distreset ha Breiz-Izel gant ar Revolution vraz. Ar penn abeg a ze eo marvad, abalamour ne oa ket etre Breiz-Izel ha Frans, ar memez darempred pe ar memez chadennou hag etre ar Frans hag ar c'harteriou all. Abaoue ma 'z eo bet staget deuz Bro-C'hall, 1499-1532, abaoue ma ne d'oa mui eur roue pe eun duk en he fenn, Breiz-Izel e doa dalc'het he guirio evel arak.

Ar Vretoned a rene ho bro, hag er penn ez oa ar C'honseil-braz hanvet (Etats généraux). Ar re a oa er C'honseil-man en em glev e bep daou vloaz var aferioù ar vro,

ha lezennou ar vamm-vro pe ar Frans ne ranket heulia anezho e Breiz-Izel nemet pa blijte gant ar C'honsel braz ho digemeret. Beza ez oa kargou da baea er c'harteriou all deuz Bro-C'hall ha ne oaint ket anavezet e Breiz-Izel, evel ma 'z oa ar guir da baea divar ar c'hoalen; hag ar c'hargou da veza paeet e Breiz-Izel ne vijent lakeat nemed evit daou vloaz; goude an amzer-ze ne vijent dalc'het nemet pa blijte gant ar C'honsel braz.

He-man 'n em glevet mad gant al Lez-Veur (Parlement de Bretagne), a oa ar justis etre he zaouarn, hag evel-se an traou a iê mad e Breiz-Izel.

Louis XVI touellet gant aliou fall ar re a oa en dro d'ezhan, a c'hoanteaz diskar gouarnamant hor bro, miret deuz ar bobl da gaout perz er c'houarnamant-se, ha kass d'an traon guirioù ar C'honsel braz ha re al Lez-Veur. Trouz a zavaz, hag ar freuz a greskaz c'hoaz pa oue klevet ez oa lakeat er prizon daouzek deuz al Lez-Varn, eat da Baris da zifen ho guirioù. Ne chomjont ket pell er prizon, mes ar Vretoned, drouk enno o velet chench ho lezennou koz a zavaz a eneb ar Roue pa zigoraz ar Revolution. Kredi a reant kaout adare ho guirioù koz, siouaz, fasia reant, hag an drouk a oa bet great d'ezho, ne oa netra e skoaz ar freuz hag an dismantr a rai ar Revolution.

An Aotrou de Saint Luc en doa guelet a bell petra eruje, hag abaoe an eunneg a viz gouere 1790 en doa skrivet d'ar Pap Pi VI evit goulenn diganthen petra oa da ober e kreiz ar freuz a velet o tont. Ar maro, siouaz, a viraz outhan da lenn lizer an Tad Santel. Al lizer-man a ro kalz meuleudi da Eskop Kemper abalamour d'he nerz-kalon ha d'ar zoursi a gemer deuz he iliz ha deuz an eneoù. Eun enor eo evit eun eskopti kaout eur seurt lizer etouez he baperou koz.

Evit difen feiz ar gristenien hag ho hentcha varzu ar virionez, evit dioual ne vijent desevel gant ar falz kredennou skignet neuze evel breman, meur a hini, tud fur ha gouiziege, o devoa great meur a skrid; ar Pap ive en devoa skrivet meur a lizer eneb ar c'houarnamant evit embann ez ea var dachen an Iliz heb guir ebet, hag ez ea zoken a eneb guirionezou ar relijion. Mes penaoz kass ar skridou-ze etouez an dud? Ar varc'hadourien leorioù ne gredent ket ho derc'hel en ho zi. Kouent ar Retred a

gavaz ez oa eun enor evithi ho gorren, ha Fauvel, mouller an eskopti a gasas d'ar Retred ar baperou danjeruz ne grede ket derc'hel he-unan.

An itron de Marigo, superioez, trec'h he c'harantez evit an Iliz d'ar spout rak ar maro, a roe ar skridou-ze du-man du-ze, evit ober vad ha miret ne vije touellet meur a hini gant ar c'hreansou nevez a glasket skigna dre ar vro. Kement-inan a ziskuez he nerz-kalon, rak ar chafot a oa ouz he gedal ma vije bet gouezet.

Ar veleyen zantel a veze o sikour ober ar retrejou, ha dreist oll an aotronez de Larchantel ha Cossoul, mistri ar Seminer hag an tad Le Guillou a gendalc'he hag a greske zoken da zarempredi ar gouent evit kennerza al leanezed en amzer diez a oa neuze. Mes unan anezho, siouaz, a droaz kein hag a reaz le da heulia ar (Constitution civile du Clergé). Beleg assermantet ez oa evel ma leverer en hor bro. Heman oa an aotrou Claude Le Coz, d'ar mare-ze e penn skolaj Kemper.

Ar c'hoant da zével huel eo a reaz d'ezhan distaga deuz an Iliz, ha zoken, ober a reaz eul leor evit difen ar c'houarnamant. Ar vikeled vraz, e penn an eskopti neuze, rak ne 'z oa eskop ebet c'hoaz, a glaskaz distrei ar beleg paour, ha pa veljont n'hellent netra varnezhan, a gondaonaz he leor goude beza diskuezet sklear ne oa nemet geier ennan.

Victoire de St-Luc a anaveze mad an aotrou Le Coz pa 'z eo guir e tene da ober ar retrejou, ha pa ouezaz ne zelaoue ket ar re o doa da velet varnezhan, e falvezaz d'ezhi skriva d'ezhan eul lizer. Kement a boan a rea d'ezhi guelet ober an drouk, ma ne gaver ket re da lavaret divar benn helizer. « Marteze, eme unan deuz al leanezed, ar pez e deuz great ne zere ket kalz d'eur vaouez yaouank c'hoaz, mes ar pez a lavar gant he feiz hag he c'harantez, a zo e kalon kement leanez a zo er gouent. »

Pep hini a zonjo ar pez a gar deuz al lizer-man; kouls-goude, er bersecution a zo breman e ve kaer ma ve kavet kalz a verc'hed krenv aoualc'h ho feiz, ho c'halon hag ho gouiziege evit galloud difen evelthi relijion Jesus-Christ. Setu aman al lizer :

« Kouent ar Retret, 20 Here 1790.

» AOTROU,

» Ar pezh a ran a gavot marvad goall hardiz deuz va ferz ; pell zo ec'h eneban ouzin va-unan evit eomm heb skriva d'eoc'h, mes hirio e rankan hen ober, n'hellan mui herzel. Doue a vel pegen eun eo va zonzj, ha n'euz forz petra c'helfe digouezout ganen e rankan senti deuz ar pezh a zo ennhon o lavaret din mont araok.

» N'oun ket desket var an theoloji, n'em euz ket kennebeut kalz a zeskadurez all nag a spered, ha ne glaskan ket o tislavaret, al labour-ze a lezan gant ar velezen, hint eo o deuz sklerijen evit se ha ne vezo ket diez d'ezho euna an traou kam ha faoz a zo kement anezho en ho leor ha dizoloi ar falz kredennou a zo enghan.

» Ar pezh em euz-me da lavaret d'eoc'h, hag a bedan ac'hanoc'h da bardoni din, a deu deuz an istim em boa evidhoc'h guehall.

» Penaoz e c'hellit-hu, c'houi ministr an Aotrou Doue, c'houi hag a dleffe, abalamour ma 'z oc'h beleg hag abalamour d'ho kouiziegezh, difen ar relijion ha sklerijenna feiz ar gristenien, penaoz e c'hellit-hu beza ar c'henta o lakad anezo da fazia, o trahisa Jesus-Christ evit beza mevel he enebourien ? Ar ger-man a zo kalet, re vir eo kouls-goude pa 'z eo guir e labourit evit hon distaga deuz Rom ha deuz an Iliz. Al leor oc'h euz skrivet ne glask nemet deseo ar gristenien dizesk, hag abalamour ma 'z eo skrivet kaer e raio c'hoaz, a dra zur, muioc'h a zrouk. Ah ! eun dervez da zont e rankot renta kont da Zoue deuz ar pezh oc'h euz bet diganthen evit ober vad hag a rit outhan eun implij-ker fall.

» Deuz ar guel ac'hanoc'h c'houi o poa eun ene eun hag eur galon vad, kalz a skiant o poa ive, hag abalamour da ze n'hellan ket kompren o peffe gallet en em staga kement deuz ar Revolution ha difen gant kement a nerz ar reiz nevez hanvet (*Constitution*) kountrol, kaer o pezo lavaret, d'ar Relijion, d'an honestis ha d'an urz vad etouez an dud.

» Evit gouzout ha mad eo eun dra ez eo red gouzout a beleac'h e teu ; mad, c'houi a oar guelloc'h eget on-me ez eo Voltaire, Rousseau hag ho seurt, tud dizoue ha brein ho c'halon, c'hoant d'ezho da ziskar Doue koulz hag ar

Roue evit lezel ar fallagriez da ren, eo o deuz aozet a bell zo, ar reiz nevez-man ; hag ar re o deuz savet ar *Constitution* a zifennit, o deuz kement a fallagriez hag a zislealdet, ma teuffent da ruzia gant ar vez ma vent dizoloet, evel ma vezint en dervez diveza. En dervez-se, dervez a sklerijen : e vezo gaelet e peleac'h e ma ar guir hag e peleac'h e ma ar gaou. Mes n'eo ket red gortoz neuze evit gouzout e maoc'h e tu ar gaou ha ni e tu ar virionez pa 'z eo guir ni eo a zo goall gaset. Ar virionez a vez atao goall gaset, dre-ze eo ec'h anavezet anezhi, ha merk ar gaou eo ober drouk. Jesus-Christ a lavare d'he ziskibien e vijent goall gaset, goloet a zismeganz, duet gant ar geier ha stlejet dirag ar varnerien, ha neuze o divije leac'h da gaout levenez en ho c'halon, rak rekompanz kaer a gavchent en Env. Sonjal en digoll-ze on deuz da gaout, eo a ro nerz d'eomp, hag euruz omp da veza eun tam benag henvel deuz hor Mestr.

» Evit difen hor Relijion ni raffe n'euz forz petra, prest omp da vervel zoken, hag an tourmanchou krisa ne spontent ket ac'hanomp, hag el leac'h goulenn ma kouezo tan an Env var hor bourrevien ni c'houlenno pardon evitho ha trugarez evit ma tistroint ouz Doue.

» Ni rai evel hor Zalver pa lavare divar he groaz : « Va Zad, pardonit d'ezho rak ne ouzont ket petra reont. »

» An amzer griz a dremenomp a ra d'eomp huanadi gant an anken, hag ar pezh a ra d'eomp dizec'ha gant ar glac'har eo gaelet taga ar Relijion zantel. Fizianz on deuz, koulskoude, e teuo Doue d'hor zikour, hag oll c'hallout an ifern ne drec'ho morse an Iliz. Doue leun a vadelez, an Tad leun a garantez goude beza lezet kastiza he vugale abalamour d'ho fec'hejou, a deuo d'ho c'haout evit ho zével hag ho c'hennerza, hag ar re a vezo bet ar vialen evit hor c'hastiza a vezo torret ha sklapet en tan.

» Ah ! Aotrou, epad ma n'eo ket c'hoaz re zivezad, digorrit ho taoulagad d'ar virionez ; ra zeot da anzaio ho fazi. Daoust ha mouez eun nebeut tud dallet gant ar Revolution, e deffe muioc'h a bouez var ho kalon abalamour ma leveront e rit mad (marteze enno ho-unan e reont fac'varnoc'h), eget istim an dud vad ha santel, glac'harret gant ar pezh a rit ? Ha kredi a rit kaout, c'houi hoc'h-unan muioc'h a sklerijen hag a furez eget an oll koulz

lavaret etouez ar veleyen hag ar re vella etouez tud ar bed ? Marteze oc'h euz c'hoant da lakad kaozeal divar ho penn ha dont da veza eun dra benag ? e guirionez var an hent en em gavit, mes, va Doue, na pegen mantruz eo al labour a rit ! Daoust hag evel Luther ha Calvin eo oc'h euz c'hoant da zevel dreist ar re all ? An ourgouil a zo bet atao merk an heretiked, ha morse ar re-man n'o deuz gallet sevel huel var an douar nemet o toulla doun ho flas en infern. Doue ra viro ne ve guir evidoc'h ! Ra zeuio he drugarez da gaout dor zigor en ho kalon evit ober d'eoc'h distrei var hent ar virionez. Ra zeuio da ober d'eoc'h distrei dre an humilite, o tiskar ac'hanoc'h gant karantez evel guehall sant Paol var hent Damas, ha da ober ouzoc'h eun difennour evit he Iliz. Ra zeuio da bardoni d'eoc'h ha d'ar re a zonzj evel doc'h, an drouk a rit, marvad heb gouzout d'eoc'h. Evidon-me, Aotrou, a bed a greiz va c'halon evit ma tistroot deuz Doue, ha prest oun da skuilla va goad evit-se, rak gouzout a ran pegement a joa a veffe er baradoz, ha pegement a joa a veffe ive endro d'eoc'h etouez ar gristenien vad.

» Bet oun pell var var araok kass d'eoc'h al lizer-man. C'hoant em boa d'he gass evit ober vad d'eoc'h, rak Doue a gemer avechou ar re falla evit ober he labour, rak neuze ar gloar a zo d'ezhan a bez, ha deuz eun tu all, aoun em boa da zisplijout d'eoc'h. Avechou zoken, mez em euz oc'h anzaou, em euz bet aoun e teuffec'h, abalamour d'ho kallout hirio, da ober gaou deuz an ti-man, em euz c'hoant beva ha mervel ennan ; koulsgoude n'oun ket bet chommet pell gant ar zonzj-se rak an dra-ze vije bet sonjal drouk ac'hanoc'h. Ho kalon vad a zo anavezet ha n'heller ket sonjal kementse divar ho penn. Beleg oc'h, ha kement oc'h euz karet labourat evit silvidigez an eneou ma kassin atao ar zonzj-se pell deuz va spered. Mar deuz-unan benag koupabl en ti zantel-man, ez eo me, ha me va-unan, mes fizianz em euz e kavin pardon, rak anaout a ran ho kalon madelezuz. Kredi ran zoken e viot hon difennour guella hag or bezo, heb dale, anaoudegez vad da gaout evidoc'h.

» Ho servicherez leun a respet,

» VICTOIRE DE SAINT-LUC. »

(Da genderc'hel). L. G.

FEIZ HA BREIZ

FOI ET BRETAGNE

REVUE BRETONNE-FRANÇAISE

RELIGIEUSE — LITTÉRAIRE — HISTORIQUE

Paraissant tous les mois

Feiz ha Breiz : setu an hano roet d'eur gazeten brezonek pen da ben a voe embannet evit ar vech kenta d'ar 5 a viz c'huevreur 1865. E touez ar re goz meur a hini a c'helfe lavaret deomp pegen dudius e kavet anez'hi da len. An aot. Goulc'hen Morvan, e rener kenta, a zispakas enni e spered ken beo ha ken seder, hag e c'houeziegez vraz a draou Breiz. Ouspen keleier ar vro hag ar bed kristen a bez, e kavet eno kement a ioa mad evit frealzi ha kelen an dud oa great evit'ho ar gazeten. Goude brezel 1870, *Feiz ha Breiz* a ieas eneb an dud a c'houarne ar Frans. Daoust a ne ket an dra-ze a oue pen-abek dez'hi da veza diskaret : da viana, koueza' reas e miz ebrel 1884. Kement hini a garie o bro Breiz-Izel, o yez hag ar skridou brezonek a reas kaon d'ar gazeten. Eur meuread a zal-c'has piz ha kempen an oll delliennou a ioa bet moulet en naontek vloas m'oa padet, hag a zo hirio eur guir denzor.

Pemzek vloas goude, an Tad Coentinn ar Guen a Gerbeneat, an aot. chaloni An Duc, persoun Mountroulez hag an aot. chaloni Fleury a bedas meur a zen all a volontez vad hag a skiant vraz evel d'ho, d'en em zastum e Landerne. Eno ne voe nemed eur vouez evit lavaret oa red embann e brezonek eur c'hannad nevez. Tri zra a ioa dreist oll e mennoz an dud goueziek-se : digas er skoliou ar voaz da zeski ar gallek hag ar brezonek an eil dre egile ; lakaat ober leoriou nevez e brezonek ha guellaat ar re a ioa muia skignet ; rei da anaout guelloc'h guella kement tra a zel ouz on yez. Sevenet eo bet ar mennoziouze muioch eged na zonzj ha na c'helfen lavaret va-unan, dindan gouarn an Tad Coentinn hag an aot. Normand, siouaz ! eat ho daou re abred d'an anaoun, hag ivez an aotr. Ar Gall, persoun Folgoët, re a fred d'ezhan en e

barrez evit ma c'helfe chom pelloc'h e pen ar c'hannad a reizze brema da ziveza gant kement a c'houeziegez.

O veza ma en deuz ar bed troet eun tam-mad abaoue m'eo bet diazezed *Feiz ha Breiz*, eo kavet d'an hini en deuz nevez lakeat an aot. n' Eskop d'e ren iviziken, oa mad ivez ober d'ar c'hannad trei eun tamik. O c'hober kement-se avad ne reomp nemed delc'hér stard d'ar pezh a ioa mennoz c'houeka ar re zo bet e pen al labour-ma betek hen, ne reomp nemed ober ar pezh ho defe great honan m'o defe kendalc'het. *Feiz ha Breiz* e voe hanvet ar C'hannadik : or galloud a raimp evit ma vô an hanô-ze atao ken guir ha diaraok.

* Feiz da genta : bep tro e vô kavet el leorik eur gevren d'an nebeuta, peur-liessa great gant an aot. Caër divarben guirioneziou ar relijion gristen, ar geier a lavar en o eneb an dud dibater, hag an doare ne ket ebken da zifen ar feiz mez ivez d'e grenfaat er c'halonou ha d'e skigna muioc'h mui.

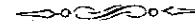
Breiz goude : c'hoant em'euz da lavaret eo ama evel e gourc'hennou Doue, hag eo an eil tra henvel ouz ar c'henta. Marteze n'omp ket e Breiz guelloc'h kristenien eged el leac'h-all, nemed dre m' on deuz dalc'het mad d'or yez, ha ma lennomp muioc'h a vrezonek eged a e'hallek. Pa ne ve ken eta nemed evit or feiz e ve c'hoaz red guellaat ha pinvidikaat ar brezonek, rag eur yez a c'hoarvez gant'han evel gant pep tra : ma ne ia ket var araok e za var adrenv. Abalamour da-ze, e vezo displeget er c'hannad gant an aot. Perrot, kement tra a zel ouz or yez a dôst pe a bell, en amzer vrema pe en amzer guechall, da lavaret eo great e vo e istor. Klask a reor ivez an tu da rei d'ar brezonek eur vuez krenfoc'h en eur lakaat feur da zével etre c'hoarierien an teatr er parreziou, hag etre prezegerien ar c'helc'hou-studi. D'ar re-ma, an aot. Pap a roio peadra da len ha da zeski, a lavarô dez'ho penaoz en em gemeret da sevel kement emgleo a zo mad d'an oll labourerien ober evit en em denna essoc'h e kreiz emmolc'h ar bed.

Kavet eo deomp n'oa ket c'hoaz kement-se aoualc'h : Mall on deuz e teuffe ar mare ne vô ket red da Vreiziz turriat al leorieier gallek evit deski oll skiantchou ar bed. Rak-se aot. persoun Sant-Vouga dreist oll a skrivo

er c'hannad eur gevren benag bep tro var doare or bro, hag e istor en amzer dremenet. Ober a raio ivez penna-dou-skrid divarben danvez an douar : an ear, an dour, an tau, an tan-red (électricité), ha divarben kement tra a zel ouz ar c'horf : ar vagadurez, ar iec'hed, ar c'hlenvejou. An dra-ma evelato a vezo roet da ober d'eur medisin kercent a ma vezo gellet.

En doare-ze, Breiziz a vezo maget neket gant eur vagerez digenvez eo, mez gant o guir vam, o yez ken kaër ha ken nerzuz ; en doare-ze Breiziz en eur jom atao stag ouz o bro a c'hello beza ken digor a spered, ken gueziek var bep tra ha n'euz forz pesa bobl, evel ma zint a vrema iac'hoc'h ha krenfoc'h a galon hag a gorf eged an oll ouennoù all euz an douar.

FR. CARDINAL.

Ar fals doctored

Ar bed a zo carget a fals doctored.

Eun deiz an abostol S. Iann a velas digor puns an ifern. Ac'hano e save eun denvalijen hag a vouge sclerijen an heol. Er memez amzer e tilammas euz ginou an islounek loened niverus evel eur vanden killeien-raden. Dremmou ho doa henvel ouz dremmou tud ; bleo ho doa henvel ouz bleo merc'hed ; bilim ho doa henvel ouz bilim cruged ; dent ho doa henvel ouz dent leoned ; trouz a reant henvel ouz trouz kirri brezel, ha var ho fenn ez oa evel curu-nennou.

Seblantout a ra e ve deut an amzer a velas S. Iann, hag e ve dilammet an droug-elez var an douar, dremmou tud outho, evit mouga sclerijen ar feiz.

An niver bras a fals doctored a zo breman a lak' eun hevelep sonj da lamat er spered. Avechou e kemeront ear dous ar merc'hed evit touelli an dud gant eur vouez flour ; avechou e taolont eur vilim a laz dre hir amzer evel ar c'hruged ; avechou all int counnaret hag e tispennont evel al leoned. Ar bed holl a zo carget gant an trouz a reont, rag ar c'halloud a zo couezet etre ho daouarn hag ar gurunen a zo var ho fenn.

C'hoant em eus er pennad scrid-man da ziscuill goastadur ar fals doctored, ha da lavaret penaoz en em zifen ha difen ar vro ouz ho zouellerez.

I

1. — Araog mont larkoc'h eo mad lavaret piou a gemeran d'ar just evit eur fals doctor.

An holl a c'hoar ez eus eur bern traou ha n'int ket barnet gant an Iliz : mennoziou dishenvel an doctored christen divarbenn meur a dra a zo janavezet avoalc'h. Ha lavaret a c'heller ez eo eur fals doctor an hini ne zonz ket eveldomp en traou a zo lezet digor gant an Iliz da enclask an dud ? Nann, direbech eo gant ne dorro ket lezen ar garantez ha ne lavaro netra hag a ve control da reolen ar feiz.

An holl a c'hoar ive ez eus calz traou ha n'int ket reizet gant an Iliz : comportamant dishenvel ar gristenien e meur a dra hen discuez avoalc'h. Ha lavaret a c'heller ez eo eur fals doctor an hini a brezeg eur renadur a vuez dishenvel dioc'h hon hini en traou n'int na gourc'hemenet na difennet gant kelennadurez an Iliz ? Nann, direbech eo gant ne voall-scuerio den ebed ha ma labouro evit gloar an Aotrou Doue.

Ne c'heller ket eta lakaat an holl gristenien da zonzjal holl a-unan var beb tra, na da ober holl a-unan ar memez tra. Ne c'houlenner digantho nemet credi hag ober ar pezh a c'hourc'hemen an Iliz da gredi ha da ober evit skingnadur rouantelez Doue ha silvidigez an eneou. En traou all peb hini hen deus frankiz da heul ar pezh a gav ar guella evit ren eur vuez vad ha talvoudus.

Ha rag-se, evel ma 'z eo dishenvel an tempsiou spered, ez eo dishenvel ar vuezioù. S. Frances ha S. Dominik n'ho deus ket heuliet ar memez rouden. Mes o veza m'ho deus bevet dindan scoazel an Iliz, int en em zantelleat ho dachu, hag ho deus great ho daou ar brassa vad d'ar gristenien.

Ne gemeran ket eta evit eur fals doctor an hini ne ra ket d'he spered heul penn da benn ar memez guenojen gant va hini. Ma car Hor Zalver, ma sent mad ouz he Iliz, ma 'z eo benniget he oberiou gant he Vikel var an douar, e lavaran d'e zhan : Te a zo va breur, ha beza ne

zonjan ket eveldot var beb tra, e c'houlennan a greiz va c'halon ma c'hellfes, guelloc'h egedon, creski ar relijion e kenver Doue, lakaat muioc'h a garantez etre an dud, ha dreze, digass var an douar muioc'h a beoc'h hag a lealded.

Glac'haret bras e veen ma teufen da ober displijadur da unan euz va breudeur christen o stourm outhan eb guir nag abeg.

Ouspenn-ze, n'e ket pa 'z eo counnaret ouz an Iliz holl enebourien Doue eo deut ar mare evit ar gristenien d'en em ganna etrezho. Epad ar vrezel e tleomp holl a-unan *senti buhan ha laouen ouz ar pezh a lavar hag a lavaro Hon Tad Santel ar Pab hag an Eskibien*, hag a hent all, *en em vrouda* an eil egile da labourat calonekoc'h, peb hini var he dachen hag hervez he demps spered, evit cass var araog rouantelez Doue ha caout an treac'h e berr amzer.

Piou 'ta neuze a gemeran evit fals doctored ? An dud a brezeg eneb ar Feiz, a zispenn an Iliz, a dag he c'hentelliou, a damall he oberiou, a voall-gomz euz he lezennou hag a ra goap euz he lidou. Hag int, siouaz ! niverus dre ar bed.

Enebourien Doue hag an Iliz a zo savet hirio var c'horre hag a ro dorn an eil d'egile evit discar ar religion. Rannet ho deus al labour etrezho evit gellout dont abenn, essoc'h a-ze, deuz ho mennoz fallagr. Darn a ro eur gelennadurez dizoue er scoliou, darn a dag ar religion er journaliou, darn all a ra prezegennou fall, ha darn all a ra lezennou eneb ar reiz christen a zo diazezet er vro abaoue pemzeg cant vloaz. Brezel da Zoue e peb leac'h ha var beb tachen.

2. — Ha comprenet ho peus pegement a zroug a ra ar scoliou dizoue ? Chom epad seiz vloaz eb comz d'ar vugale euz a Zoue, eb deski an deveriou en he genver, eb lavaret netra divarbenn ar c'hount a zo da rei d'e zhan, ha n'e ket an dra-ze lakaat sioulic en ho fenn n'eus Doue ebed, pe, ma 'z eus unan, n'eus ezom ebed anezhan ? Tével hano Jesus-Christ, he vuez hag he gelennadurez, ha n'e ket an dra-ze lakaat ar vugale da gredi n'eo ket da veza adoret, p'e guir ar mestr-scol n'hen anavez ket ? Taoler ar grucifix gant dismegans er meaz euz ar scoliou, evel ma reer breman, ha n'e ket an dra-ze deski d'ar vugale

hen deus Hor Zalver benniget laëret bete vremen doujans ha carantez an dud ?

Ha taolit evez penaoz beteg-hen n'eus hano ganeomp nemet divarbenn ar scoliou a zo *neutr* e guirionez, da lavaret eo, ne lavaront netra ebed a eneb ar religion. Ha caout a ra-deoc'h ez int holl neutr en amzer vremen ? Ar re goz etouez ar vistri-scol a c'hell ober calz anezho eur scol neutr, abalamour m'ho deus dalc'het ar feiz e goueled ho c'halon : ar re yaouank n'int ket holl henvel outho : lod anezho a deu deuz ar scol *normale* gant cas ouz ar feiz. Daoust ha ne veler ket an dra-ze sclear avoalc'h er scridou a lakeont da voulla ? Martreze ne gredont ket prezeg leiz ho ginou' eneb ar religion ; mes pa gavont an tu, ne vankont ket da richanat divar he fenn, da damall ar pezh he deus great an Iliz hed he buez, da daoler dismegans var he ministred, hag evelse da vouga ar feiz neubeut a neubeut e calon ar vugale. Memez e calon ar vugale a en em brepar da ober ho fask kenta. Ar re vras ho-unan a c'hellfe beza collet gantho. Hag e-sonj deoc'h ne vezo ket collet ar vugale, a zo ken dizifen, ker goak ho spered ha ken troet da gredi eur mestr roet d'ezho gant ho zad hag ho mamm ?

3. — Evit kendelc'her ar vrezel great er scoliou d'ar religion, nag a scridou fall a vez skignet ! Hag e feller tizout an holl gantho. Abalamour da ze, ar fals doctored a fard levriou ha cazetennou hag a zo hervez froudennou dishenvel an dud. D'ar re a zo douget d'al leuc'hach e kinnigont scridou lor, goest avechou da lakaat da ruzia gant ar vez tud Sodom ha Gomorr, ma vijent bet c'hoaz er bed-man ; d'ar re a zo c'hoezet gant an ourgouill ec'h aozont scridou difeiz gant eur bluen soubet e liou kement heretik a zo bet var an douar ; d'ar re ne garont ket an traou fall e roont scridou etre daou, n'int na kig na pesked, e giz ma vez lavaret.

Ar scridou diveza-man a zo aliez an danjerussa. Lenn traou louz ha fall a lak' da heugi, hag ar gristenien ne reont ket an dra-ze. Mes n'ho deus ket a zifizians euz scridou ha n'int ket goall vrudet, abalamour ma seblantont beza honest avoalc'h. Goulz goude, ar scridou-ze (leoriou ha journaliou) a varn an traou e giz pa ne vije na-Doue, na baradoz, nag infern ; e giz pa n'he dije ar

vuez-man dor ebed var ar béd all ; e giz pa ne vije an Iliz nemet eun dra savet gant an dud ; e giz pa ne vije ket ar goustians liammet gant lezen Doue ; e giz pa ne vije ket ar gelennadurez christen da veza heuliet penn da benn gant an holl, peb hini hervez he stad, ha n'e ket ebken gant ar veleien hag ar relijused.

Petra c'hoarvez ? An dud a lenn hevelep scridou a laoska er feiz neubeut a neubeut, hag a zeu da gemeret erez outhi, da c'hortoz ma kemerint cassoni. Hag an dra-ze ne zale ket. *Romaniou* distrantel, moulet e traon ar gazetenn, a zaotr ar galon, hag eun artikl dizoue bennag, silet etouez ar re all, a douell ar spered. Ha setu christenien hag a vije bet guelloc'h gantho mervel kent eged en em rei da lenn scridou fall anat, ho deus collet ar feiz er memez tra.

N'eus ket ezom eta da veza souezet o clevet Leon XIII o lavaret : « Ne fazife ket, emezhan, an hini a lakafe dreist holl var gount ar skridou fall an darvoudou mantrus a c'hoarvez en hon amzer. » Eur barrez hag a vezo lennet enghi skridou fall a zo sur da goueza en disurz hag en discredoni.

« Ar bobl ar muia douget d'ar religion, a lavare ar c'hardinal Pii, ar bobl sentussa, ma ne lenn nemet caze-tennou fall, a deuo a-benn tregont vloaz da veza eur hobl dizoue ha dispac'her. »

Ha ne velomp ket ar c'homzou-ze deut da veza guir e Frans, ha memez e Breiz ?

4. — Eun dra hag a zo goassoc'h martreze eged ar scridou fall eo ar goall brezegennou a vez great stank a eneb ar reiz christen. Eur scrivagner italian, hanvet Silvio Pellico, a lavare : « Comz beo an den he deus eur c'halloud ha n'ho deus ket al lennaduriou. An ene a zo muioc'h strafillet ganthi ; ar zonzou a daol er spered a zank dounnoc'h ebars. E comz an den ez euz eur vuez ha ne gaver ket el levriou. »

Ma 'z eo evelse, nag a zroug a ra d'ar feiz conferansou an dud dizoue ! Ar brezegerien fall-ze a vez cavet n'e ket ebken er zaliou, el leac'h ma vod an dud d'ho zilaou, mes er c'hazarniou, en henchou-houarn, er foariou, en hostalirioù. Lavaret a c'heller e caver hirio eur fals doctor e kement leac'h ma 'z eus eun neubeut tud destumet a-unan.

Hag an dud a zo ken dizesk var ar religion, ma 'z eus eur riscl bras evitho da veza touellet.

5. — Labour ar fals doctored a zo kennerzet gant ar c'houarnamant en eun doare spontus.

Guechall ar c'houarnamant a zalc'he ar reiz christen er vro; anaout a rea ar religion gatholik; difen a rea guirion ar gristenien; resped hen doa evit galloud an tadou a famill; frankiz a leze gant ar c'houstiansou.

Breman holl nerz ar c'houarnamant a zo troet a eneb ar religion. « Red eo, a lavare n'eus ket pell ar ministr Viviani, mouga sclerijen an env. » Ar sclerijen a lugern en env eo Doue hag an esperans da vezà eürus ganthan goude trubuillou ar vuez-man.

Pell a zo eo coumanset tud ar c'houarnamant da vouga sclerijen an env. Hano Doue lamet a bep leac'h, beteg divar ar peziou mouniz; ar groaz bannet er meaz euz ar scoliou, ar c'hazerniou hag al leziou-barn; an divors lakeat er famill; ar vœuiou religion condaonet evel fall, ar relijused casset kuit euz ho scoliou hag euz ho c'houenchou; ar religion harluet neubeut a neubeut euz huez ar vro e giz bro; ar veleien prisoniet en ilizou; al leanezed taolet euz an hospitaliou; ar gristenien stanket outho hent ar c'hargou; an holl enoriou roet d'an dud a zo treitour d'ho badiziant; an holl draou-ze ha calz re all c'hoaz ha ne zigorent-hi ket eun hent frank ha ledan d'ar goaleurion a c'hoarvez hirio? E guirionez an disparti etre ar c'houarnamant hag ar religion n'eo bet nemet eur peur-gloza.

Ha setu breman ar Frans evel bro, ar Francizien evel pobl a vev direligion ha dizoue.

Furchit en histor: ne gavot e neb leac'h pobl ebed hag a ve couezet morse en eur stad ker mantrus.

Ar c'houarnamant eta a zo eun digristener bras: dispign a ra he holl nerz evit digass en dro goassoc'h eged ar reiz paian, rag ar baianed na vevent ket eb religion.

Sclerijen an env hen deus mouget dija e meur a galon. Ar c'houarnamant a zo kemeret gant calz a dud dizesk evit ar furnez memez diskennet euz an env: an dud divouiziec ho deus credet anezhan; ar c'houarnamant a zo galloudus; bara calz tud a zo etre he zaouarn: an dud laosk en ho feiz ho deuz heuliet anezhan; ar c'houarna-

mant a ro cargou hag enoriou: an dud clanv gant ar c'hoant sevel a zo troet ganthan.

II

Ar feiz ne vezo saveteet e Frans nemet dre zeski al lezen gristen, ha da heul, dre ober anezhi.

Ne gomzan aman nemet divarbenn an deskadurez.

1. — Red eo e teufe an dud badezet da c'houzout perag millionou a verzerien a zo maro evit Jesus-Christ; perag rouanteleziou an Europ, abaoe ma 'z eus anezho, ho deus pleget d'al lezen gristen; perag ar c'haëra sperejou a zo bet var an douar, azaleg Tadou an Iliz beteg Bossuet, en eur lezel a gostez an doctored bras a zo deut goudeze, a zo bet gounezet gant dudi ar gelennadurez christen; perag an dud guizieka deuz hon amzer, evel calz euz ar re a zo en Academiou Frans, a zigemer ar Feiz gant ar brassa laouenedigez; red eo e teufe an dud da c'houzout mad petra eo ar religion ha var be rezoniou mad ha galloudus eo harpet. Red eo ive e teufe an dud da c'houzout petra eo an Iliz, pe seurt gwir he deus da gelen ar bed, pe seurt vad he deus great ha penaoz ez eo silvidigez ar rouanteleziou kercoulz hag an eneou. Hag o c'houzout kement-se, an dud a en em stago ouz an Iliz hag a zigemero he c'helennadurez.

2. — Evit tizout eun hevelep deskadurez, ar c'hategiz n'eo ket avoalc'h: E giz ma lavare en deveziou-man an A. Fuzet, arc'heskob Rouen, « red eo lenn hag aslenn an aviel, eur c'hategiz bras, eul levr hag a ziscuez perag e ranker beza christen, histor an Iliz en hon amzer. Anez n'hon dezo nemet eur vogeden religion » a vezo scubet gant ar c'henta avel.

An dud yaouank eta, goude m'ho deus echuet ho faskou, na dleont ket ehana da studia ar religion, mes en em rei, gant an aket brassa, da zeski ar pez a rank gouzout eur c'hristen euz hon amzer, ma fell d'ezhan derc'hel stard d'he feiz, daoust d'ar fals doctored a gavo var he hent.

Abalamour da ze ez eus bet savet *kele'hou-studi* e calz a barrezion.

3. — Ar gristenien a dle 'ta beza desket mad var ar religion. Guechall n'oa ket evelse: n'oa ket da glemm gant

ma c'houezje peb hini he gategiz bihan. Avoalc'h oa d'ar roue beza sklerijennet mad, evit ma vije lakeat eur reiz christen er vro.

Mes hirio peb frances a zo roue ; hen a c'houarn ar vro dre an dud a zibab da ober lezennou ; hag ar reiz-se, e plijo pe ne blijjo ket d'an holl, a gendalc'ho. Setu perag, peb electour e Frans a dle beza sklerijennet mad var ar religion ha caout eun ene a « roue christen » evit mac'h anavezou deveriou ar c'houarnamant e kenver Doue, an Iliz hag ar bobl, ha ma tibabo da c'houarn tud hag a zo goest da lakaat eur reiz christen er vro, ha gant ar reiz-se, urz vad, peoc'h ha lealded.

4. — Gouzout a ran ervad ne zigouezo ket dioc'htu m'han dezo peb frances eun ene a « roue christen ». Mes kement-se n'eo ket red evit sevel euz ar stad trist m'eo couezet ennhan ar gristenien. N'eus ezom nemet euz eun nebeudic tud e peb parrez evit chench mennoziou an dud all. An darn vuia a vez ato bleinet gant eun dornadik tud euz an dibab. Ma sao er parrezioù eur vandennik tud guiziek ha christen da vad, e sklerijennint ar re all, e tiscue-zint d'ezho an hent hag e tougint anezho da ober, gant anaoudegez hag e coustians, ho deveriou e kenver ar vro. Dalc'hit sonj euz parabolen ar goell a lenner en Aviel. Eun nebeudic goell a lak' eur bern toaz da zevel ha da jench blaz. Eun nebeudic christenien vad a zo goest ive da zevel ar bobl dreist fallagriez ar bed ha da rei d'ezhan ioulou mad ha leal. Ha credi a c'hellit-hu ho deus an ebestel gounezet ho-unan da Jesus-Christ an holl baianed ho deus bet ar vadiziant en ho amzer ? N'ho deus ket ; mes an dud a ioa bet gounezet gantho a labourer guella ma c'hellent da skigna en dro d'ezho anaoudegez Hor Zalver hag ar bed a deuas da veza christen e berr amzer.

Ar Frans ive a deuio da veza christenez vad mac'h en em laka an dud ho deus bet spered digant Doue da studia mad ho religion, hag eur vech deut da veza guiziek, da stanka ho ginou d'ar fals doctored evit miret outho da douelli ho breudeur, hag er memez amzer, da zeski d'an dud a volonteze vad ar pezh a c'houlenn Doue digantho en amzer vreman evit skigna he rouantelez.

J.-F. CAER.

Feiz ha Breiz hen deus meur a ioul hag a boanio d'ho zeveni, mar plij gant Doue. Unan anezho eo dislavaret ar fals doctored. Ne c'hellan ket anaout kement tra a vez lavaret a eneb ar religion dre ar vro. Laouen bras e veen da veza sicouret, ha memez red eo hen ober. Pedi stard a ran eta lennerien *Feiz ha Breiz*, ha dreist holl an aotronez beleien, da c'hovelien eur mell bennag evit argazeten ha d'hen digass d'in da Enez Tudy. Goudeze, me her c'hasso da staga. N'eus ket ezom da gaout aon rag an doare da scriva ar brezoneg : peb doare a zo mad, hini Leon hag hini Sant-Briec, gant C ha gant K. A hent all, beza ma 'z eo bet savet *Feiz ha Breiz* evit cass var araog yez coz hon tadou, arabad goulskoude chom sebezet dirag an doare da scriva : guelloc'h eo labourat da lavaret traou mad. Daoust hag eul labourer douar a zo ken nec'het-se gant he irvi ? Int eun ha cavatal, pe n'int ket, n'e ket an draze her chal dreist holl. Ar pezh a c'houlenn da genta eo ma tougint eun eost mad ha deuz ar re vella.

J.-F. C.

—o—o—o—

LIZER HON TAD SANTEL AR PAB PII X

D'ar « Yaouankiz katolik »

D'hor mab ker Jean Lerolle, Rener, ha d'hor bugale ger a zo e penn kevredigez (1) ar « Yaouankiz katolik » e Paris, Pii X, Pab.

HOR BUGALE GER, SALUD HA BENNOZ D'EOC'H,

Gouzout mad a reamp gant pegement a galon e labourit evidomp ; anaout a reamp ivez ho sentidigez da gador sant Per ; hogen, eun testeni nevez a roit d'eomp a gement-se gant al lizer hoc'h eus digaset evit kemenn d'eomp ar c'hendalc'h (2) broadus hoc'h eus sonj da gaout dizale e Bourdel.

Ar pezh a ra d'eomp beza laouen n'eo ket hebken an testeni-ze a zoujans hag a zentidigez, mes ivez ar c'helou eus ar c'hendalc'h da zont.

(1) Kevredigez, pe Unvaniez : *Association* e galleg.

(2) Kendalc'h broadus : *Congrès national*.

Gwelet a reomp eo ho mennoz kavet mat ha meulet gant kals a eskibien, hag e tleit en em voda dindan stur Hor mab ker an aotrou arc'heskob a Vourdel hag Hor breudeur enorus eskibien Angers hag Agen. Plijout a ra d'eomp meurbed gwelet an eskibien oc'h harpa eur gevredigez a garomp hag a reketomp gwelet o tont da veza prizet gant an holl dud vat.

Ar pezh a c'hoanta ar gevredigez eo ivez ar pezh a zo a dalvoudusa ha zoken ar muia red hirio : d'ar poent ma stourmer muioc'h-mui bemdez oc'h ar feiz hag an holl gizioù kristen, kevredigez ar « Yaouankiz katolik » a labour da viret he izili eus eur riskl ker bras, ha da zavetei dreizo ar baotred yaouank-all eus a Vro-Frans, n'eus fors e pe stad, e pe gondision e maint.

Ar pezh a ra evit dont a-benn eus al labour-ze a zo mat dreist : rei dirak an holl ar skouer eus ar vertuzioù kristen, chom hep kemeret perz e trouz ha froudennou ar politik, en em rei kalonek da zeski ar pezh a c'hell gwellaat stad an dud ha gwelet pere eo an oberou her graio en eun doare talvoudusoc'h, mont atao war araok er gwel a-ze oc'h ober implij eus ar prezegennoù, ar skridoù hag an oberou mat a vezo kavet dereat evit an dra-ze.

Leac'h a zo ivez da gaout mat an doare m'eo reizet ho kevredigez ; evel-se, bodadegoù ar baotred yaouank a jom stag an eil ouz eben evel izili ar c'horf, daoust ma 'z int skignet e pep korn eus a Vro-Frans.

Fellout a ra d'eomp en lavaret, n'eus netra furroc'h, rak silvidigez yaouankizou ar vro a zo eun dra hag a zell ouz an holl ; setu perak, Hor mab ker, e kredomp e tleit derec'hel mat d'an doare-ze d'en em c'houarn.

Keñdalc'hit ivez, evel ma 'z hoc'h boaz, da gaout eur beleg santel ha gwiziek e peb hini eus ho kelc'hiou-studi, nan hebken evit sturia pa vezo komzet eus ar relijion, mez evit ren ar studi e-unan hag euna lavarou pep unan war ar pezh a vezo bet studiet. En traou hag a zo ken tost d'ar relijion e vezo eaz d'eoc'h evel-se miret dioc'h ar fazioù ez eus riskl evidoc'h da goueza enno.

Hag ouspenn-ze, ar beleg ne vezo ket eno evit huala labour ha frankiz vat pep hini ; ne ma en ho touez-hag en ho penn nemet evit kelen, kuzulia ha bleina dioc'h ma vezo ezom.

Ar pezh koulskoude a zo da veza muia meulet ganeoc'h eo ma sentit piz da gement a zo gourc'hemennet gant ar Pab war-benn deverioù ar gatoliked e kenver o nesa hag ar pezh a zo war'noc'h da zelaou mouez en eskibien hag ar bastored-all pa vez eun dra bennak da ober ; fellout a raio d'eoc'h dreist pep tra beza din eus ar veleudi-ze ! Hoc'h alia a reomp start war ar poent-ma.

Hag e gwirionez, ar pezh a ra ma c'heder frouez kaer digant ho kevredigez eo dreist-oll abalamour ma talc'h tost d'an Iliz. Gant mignoniach anat hag aotre an eskibien, ar c'hendalc'h a zeu a startaio c'hoaz al liammou-ze.

Nerz-kalon eta, bugale ger. Hor mouez a deu d'en em unani gant hini ho pastored madelezus evit kennerzi hoc'h eneoù : gwelit penaoz e c'hellot, en eur mare ma 'z eus kement a ezom, en em glevet da labourat en doare talvoudusa d'an Iliz ha d'ho Pro.

Ni, koulskoude, er preder hag en aket a gemeromp dreist-ol gant ho Pro ger a Frans, Ni a bed kalonek an Aotrou Doue d'ho skoazella dre wella donezonou e vadelez, c'houi, bugale ger, hag a gresk ganeoc'h ar fizians en eun amzer da zont gwelloc'h eget hema.

Evel testeni eus an donezonou-ze, Ni a ro Hor bennoz abostolik, gant kals a garantez, d'eoc'h ha d'ar re holl a zo en ho kevredigez.

Roet e Rom, tost da Zant-Per, d'an 22 a viz c'hoevrer eus ar bloaz 1907, ar bedervet abaoe ma 'z omp Pab.

Pii X, Pab.

LABOUROMP A-UNAN

Er votadek diveza omp bet kannet adarre, ken etrezomp katoliked, re wir eo, ha perak ? Abalamour d'ar skol dibater ? Abalamour da dra-touriaach ar C'houarnamant, d'ar c'hazetennou fall, d'on disunvanies ? Evelse a zonj kals tud desket, ha n'eo ket gevier a leveront. A dra zur, ma ve bet an treac'h deomp, n'e ket ar gazetenn fall nag ar skol dibater on divije trugarekeat. Mes evelato m'ar d'omp bet gwall-gaset, n'eo ket an traou-ze a zo penn-

kaos. Ar penn-kaos euz ar c'holl, eur beleg euz ar Belgique, custum braz da veva gant micherourien hag artisaned ar vro-ze, en deuz en diskleriet deomp : m'ar d'eo chomet an treac'h d'on enebourien, n'eo ket abalamour n'on divije ket dispaket on daouarn, mes abalamour m'on deuz brezellekeat peb hini en he bart e-unan.

Ha n'eo ket gwir, goazed ? Evessaomp eun tammik ouz ar pez on deuz great, hag e velimp. Ne fell ket d'in lavaret e vemp bet o labourat evit or patrom ; er c'hontrol, en em roët oump d'an oberou mad, peb hini gant he oll volontez vad, heb eur zell var he interest, heb marc'hata gant he boan. Ha goulskoude setu ama petra zo c'hoarvezet. Abalamour peb hini ac'hanomp en deuz staget d'he labour gant re a aked, astenned he vreaç'h larka ma c'helle evit chacha muioc'h d'he du, on deuz rannet ol labour, hag evelse peb hini a zo eat gant he dachen heb taoler evez ouz he amezok, hag heb dont d'er sikour, ne oa mui a unvaniez etre ar mevellienn, ha setu al labour n'eo bet nemet anterc'hreat. Ha m'az eo deuet ar mestr da c'houre'hemen deomp en em zikour oll, omp chomet re aheurted, n'on deuz sentet nemet en eur c'hros-mol, ha c'hoaz. An dra-ze on deuz great, ni katoliked. N'on deuz ket evesseat mad penaoz e ranker labourat evid an Iliz, labourat a-unan gant an Iliz ; n'on deuz ket evesseat e labouromp oll, ni kristenien, var ar memez tachen, e tleomp eta mont d'ol labour dourn ouz dourn, ha labourat a-unan, evel ma c'houre'hemen deomp ar vistri lakeat gant Doue d'on hentcha.

Goulennit ouz an den-ze, hag a zo, ma kirit, e penn eur Mutuelle-bétail, perak eo eat d'an offerenn-blean, el leac'h mont d'an offerenn-bred, hag e respounto deoc'h : Urz em oa da lakaat em c'hountchou. — Mez perak n'o peuz ket gedet goude an offerenn-bred ? — Oh ! ia, eaz eo kaozeal ; hag amzer goude da gounta an arc'hant ?...

Setu ama eur barrez gwech all brudet evit e feiz ; hirio n'euz ket eur paotr iaouank en offerenn-bred, perak ? Abalamour da ober eun tam gymnastique ; gwech all ec'h en em vodent en Iliz, brema ec'h en em vodont el leac'h all, peoc'h eta divar benn an offerenn-bred.

Dont a raio marteze eun den a benn hag a skiant da glask krenvaat ar feiz er barrez en eur voda en unan an

oll breurieziou savet ennhi, ha dioustu e vezo sellet a gorn outhan, peb rener bihan en devezo aoun da veza lakeat en eur renk izelloc'h, hag da velet he vreurieziou eun tamik ankounac'heat.

Hag an traou-ze oll a c'hoarvez dre ma n'ouzomp ket petra eo labour ar gatholiked, penaoz en em gemeret evit kas da benn mennosiou an Iliz. Ar b'arrez ive a zo eur genvreurieziou, hag ar genta kenvreurieziou. E labour a zo klask gloar Doue, hag on hini, katoliked, pe ni a zo enn eur genvreurieziou all, pe n'emaomp ket, a zo astenn on dourn dezhi. Sklear eo neuze e tleomp labourat evel ma c'houre'hemen deomp ar re a zo bet karget gant Doue euz ar zilvidigez, ha beza prest, ma vez kemennet deomp, da chench tu d'ol labour, pe d'en dilezel evit eun all bras-soc'h ha talvoudusoc'h.

Red eo deomp beza unanet en ol labour gant or parrez en hevelep doare, ma ne ve ol labour nemet eur gostezen euz labour an Iliz, hag evit-se lezel a gostez kement tra a c'helfe pellat an dud diouz an offisou. Pe rak en em voda assamblez da vare an offerenn pe ar gousperou ? Ober kement-se a zo ober ar c'hontrol beo da vennosiou an Iliz, ha n'eo ket an dra-ze labour ar gatholiked, eur vech c'hoaz. Ar re-ma ne dleont ket beza rannet, labourat peb hini en he bart he-unan ; ar pez a c'houlennomp eo ma ve labourer assamblez, rag ar pez on deuz da ober n'e zell ket ebken ouz he-ma pe enhont, al labour-ze a zell ouz an oll. « En em garit an eil egile », a lavar ar Mestr. Evidomp-ni, dalc'homp sonj mad, ar pez a vag ar garantez etouez an dud eo al labour a reont a-unan, ha n'ankounac'haomp biken ne vezo saveteat or bro nemet dre ma poagnimp assamblez, dre ma labourimp a-unan etrezomp, a-unan gant an Eskob ag ar Pab.

B. Pôl.

Va Gouenn, va Yez, va Bro

En dro d'eun tiegez mad e vez meur a dachenn, tre-vajou dishenvel enno ; en dro da *Feiz ha Breiz* ez eus ivez meur a dilabour ha meur a gevrenn rak ar spered evel ar

c'horf a rank kaout meur a vagadurez dishenvel, ha p'en em gaver war ar gevrenn m'oun karget anezi goude beza treuzet ar c'hevrennou all araok e weler dioc'htu ez euz nemm bras etrezo hag hou-man.

Ar c'hevrennou-ze, ne c'hell an irvi enno beza troët, aozet hag hadet nemed gant tud a vicher ; er gevrenn fisiet ennoun an oll a c'hello ober eun draik bennak, ar muia ma vô o rei an dourn, a vô ar gwella, ha zoken ma vezan laosket va unan da vont en dro ne d'in ket pell da goueza.

Ezomm am euz muioc'h eget n'euz forz piou da gaout skoazell a gleiz hag a zeou, ha poania a rin eta gwella ma c'hellin da dremen diouz an oll ha da vont war araok heb beza dalc'h mad o sellet war va lerc'h, rak evel a leverer ne c'heller ket teuler mein ouz kement ki a arz.

Traou ar ouenn, traou ar yez, traou ar vro evel m'hen diskouez an tri ger lakeat e tal ar skrid-man d'hen diverra ; ar pez a ra drouk ha mad d'ar ouenn, drouk ha mad d'ar yez, drouk ha mad d'ar vro, setu an traou ha netra ken a vô da gempenn en hon tachenn ; c'hoant am euz ec'h anavezfe an oll Vretoned pegeñ uhel eo o gouenn, pegeñ kaër eo o yez, pegeñ dudius eo o bro ; youl am euz kement ha ma c'heller kaout da welet va c'henvroiz o lavaret gant lorc'h ez int Bretoned, euz « Breiz-Izel, ar c'haëra bro, koat en he c'hreiz, mor en he zro » hag e ouezont mad ar brezonek.

Setu aze lakeat ar mein-arz ne d'aïmp ket pelloc'h egeto, ha diskouezet freasa ha gwella ma c'hellen ar pal am euz c'hoant tizout beteg ennan, pal hag a zo pell mantrus diouzomp, pal hag a zo drez ha spenn da drouc'ha abarz tostaat outan, pal hag a vô red labourat epad meur a c'hoanvez hag epad meur a vloavez ha ne vô ket anat koulz lavaret e vezimp eat warzu ennan, pal hag e vezimp gourvezet e dounder yen ar bez abarz beza e dizet hag e vô red deomp kerzet etrezek ennan hemdez evelato daoust da-ze ha daoust da bep tra heb fallgaloni mörse keit ha ma vô eun elfen euz spered brezonek hor c'hendadou en hor spered, eur berad euz goad ar re goz o deuz great Breiz en hor c'halon.

Gant ar mennad-ze er penn hag eat e c'hrisiou betek ar galon e c'heller mont war araok, ha kaër a vez labourat,

nemed labourat a rafet e kaver atao da labourat, heb ezomm da glask trabas all ebed ken.

Teodou abegus koulskoude a glevan avechou o lavaret : « C'houi o peuz kas ouz ar galleg ha koulskoude ar galleg » a zo red da c'houzout. » Evel ma c'hellfet kasaat eur yez hag a zo savet ennan skridou ken kaër ha ken pouezuz, hag evel ma ve red kasaat atao eun dra war zigarez ma karer eun all.

Kas ouz ar galleg ? mez dre ar galleg eo oun deuet da garet ar brezonek ; daoust ha kasaat a rear an hent a gas d'ar gear ?

Ar galleg ne ra ket a zrouk d'ar brezonek ; seul-vui ma ouezer anezan ha seul gwelloc'h e tesker ar brezonek : anaout eun dra ne vir ket ouz eun den da anaout eun dra all.

Nan, n'am euz ket a gas, nak ouz ar galleg nak ouz ar c'hallaoued, rak ne garfen ket o defe ar c'hallaoued kas, nak ouz ar brezonek nak ouz ar Vretoned.

Ne glaskin ket e doare ebed bresa gwiriou ar c'hallaoued ; Doue hag an amizer en deuz hon lakeat da veza amezeien ; red eo deomp eta en em glevet, n'euz ket da lavaret nan. Ma ne vefe ket breset muioc'h gwiriou hor gouenn, hor yez hag hor bro gant ar c'hallaoued eget ne vez greet re ar c'hallaoued gant ar Vretoned, neuze an daou bobl a en em glefe evel m'eo dleet, hag heb en em randaëlat abalamour d'an dishenvedigesiou a zo etrezo, e rofent o dourn an eil d'egile a galon vad, da vont war araok, war wellaat ha war binvidikaat e peb doare, ar pez a zo va mennoz, ar pez a glaskan hag a glaskin bepred heb klask netra ken.

J.-M. PERROT.

Eun nebeud aliou,

d'ar re a deurvezo rei an dourn da aoza kevrenn « ar ouenn, ar yez hag ar vro. »

Er gevrenn-ma, bep miz adalek ar miz a zen e vo kavet :

Da 1^a. — Pennad ar vugale gant marvailloù ha traou diouz o doare : ar c'hrouadur d'e dri bloaz a zo troet war ar mad pe war an drouk, evit ar vro pe a eneb ar vro ; ezoum a vô eta da bleustri varneza, abred, abred ;

D'an 2^a. — Pennad an dud yaouank gant studiadennoù dezo

da c'hellout anaout ha karet o gouenn, o yez hag o bro, ha kanaouennoù dezo da gana, rak eun den yaouank ha ne gan ket n'eo ket eun den yaouank eo, ha penaoz e kano an den yaouank traou mad ma ne gouez etre e zaouarn, nemed traou fall ?

D'an 3^e. — Pennad ar c'hoarierien. An teatr brezonek a ya war arak an traou gantan e pwar c'horn Breiz-Izel, ha zoken en Anjers hag e Paris. Menek a vo aman euz ar gouelioù hag euz ar c'hoariadegoù vrezonek ;

D'ar 4^e. — Pennad ar botred yaouank a zo dindan an armou pe war vor pe war zouar. Ne dal ket ar fred poania da vaga spered breizad ar yaouankiz ma laosker anezan heb magadurez hag heb skor epad ar bloavezioù a dremenner en arme, rak mouget e vō dizale ; evit diarbenn eun hevelep darvoud *Feiz ha Breiz* a vo ennan bep miz keleier ar Vretoned vad a zo dindan an armou ;

D'ar 5^{ed}. — Pennad ar Vretonezed vad a zo en *Emgleo merc'hed kristen Frans* ; menek a vo ennan euz an doare ma ya war arak an emgleo-ze e Breiz.

Ar skiant prena a zesk deomp e tleer beza piz war amzer al lennerien pa vez c'hoant da veza lennet. Red eo eta poania da lakaat kalz traou e nebeud gerioù.

Pedi hag aspedi ran breman va mignoned euz *Breurie Breiz Kloerdi Kemper*. Roit deomp ivez an dorn, tud yaouank ar c'helc'hou studi pe an teatr brezonek, ha c'hui muzikerien ha desinerien euz ar vro. Ne ankounac'hañt ket ac'hanomp ken nebeud, c'hui a zo e penn emgleo Merc'hed kristen Frans e Breiz. Ama zeuz labour evit kement hini en deuz c'hoant da welet Breiz-Izel an amzer da zont o sevel, kaër, war dismantrou Breiz-Izel an amzer dremenet.

- « O poan hag o c'hamzer
- » Vit Breiz-Izel hag he brasder.
- » Ha ma ra e zle peb hini
- » Beleien ha tud desket,
- » Tud yaouank ha tud er gosni
- » Breiz a vo adsavet. »

EUR BAOUREZ EURUS

Ne d'oun 'med eur goue - ria - dez paour
 di - var - ar me - ziou, Ha goulz-kou - de eü -
 ru - soc'h e - get tud ar c'he - riou ; Ne
 ruil - lan ket e - vel - do aour nag ar - c'hant a
 leiz ! Mes me 'm euz kal - zik guel - loc'h : va
 iez kaër ha va feiz.

Ne d'oun 'med eur goueriadez paour divar ar meziou,
 Ha goulskoude eürussoc'h eget tud ar c'heriou ;
 Ne ruillan ket evel do aour nag arc'hant aleiz !
 Mez me 'm euz kalzik guelloc'h : va iez kaër ha va feiz.

Me 'm euz kân al labouset ha c'huez-mad ar bleunioù ;
 Ezennik fresk ar mintin, ha dour ar feunteunioù ;
 Me am euz trouz ar mor bras... p'her c'hlevân o krozal,
 Va c'halounik paour em c'hreiz n'em laka da dridal.

Rak me m'euz bet her c'haret ; hag atao her c'harân,
 Daoust n'hen c'hlevan aliez ; rak goall bellik e-man ;
 Mes e goeled va c'haloun he zonzj a zo choumet
 Evel sonj eur mignoun koz, morse ankounac'hêt.

Bemdez epad ar bloaz me a zao mintin mad ;
 Oh ! nak a draou kaër neuze a vel va daoulagad :
 Er goanv karden al leur gant ar rêo guenn-kann
 O lintri gant al loar 'vel eun dousier arc'hant.

En anv me vel glizennou e bek ar guez uhel,
 O lugerni 'vel perlez gant an heol o sevel ;
 Hag e kreiz ar perlez-se al labouzedigou
 A gas oll en eur dridal d'an nenv meuleudiou.

Euz an eil bojen d'e ben, 'm eint o paravia
 Piou a gano d'he grouer he zonik ar vraoa ;
 Ouz ho c'hlevet e m'euz c'hoant da ober eveldo,
 Da gas ive va feden d'am Zad zo en envo.

Ra viot meulet, va Doue, da veza din miret
 Iez karet va zadou koz, hag ho feiz benniget,
 Ho brezonek ken kaër, ho feiz ker birvidik
 Am laka, ha me paour, da veza pinvidik.

Mirit deomp, o va Doue, a dreuz ar c'hantvejou,
 Ar feiz-ze atao ker stard ha kerrek an aotjou ;
 Ra zavo ar Vretonet sounn ho fennou kaled ;
 Ha keit ma pado ar bed ra goumzint brezonek.

Mirit deomp, o va Doue, gant sioulder ar meziou,
 Disheol an hentchou doun ha goudor ar c'hoajou ;
 Lakit en hon liorzou heb bloaz kalz a vleuniou,
 Ha da guntuil anezo kalz a vugaligou.

Mirit d'hor gircher dero kân drant al labouzet,
 Ha d'hor foenneier glas hirvoud ho goaziou red ;
 Ra velimp c'hoaz pell-amzer ar bleuniou alaouret
 O c'hija gant an avel var ar c'hleuziou lannek.

Diouallit, o va Doue, diouallit hor c'hroasiou,
 Hon touriou dantelezet azioc'h hon ilizou ;
 Diouallit hor verejou, beziou hon tadou koz,
 Ma c'hellimp en ho c'hichen mont eun deiz da repoz.

Hon dalc'hit, o va Doue, ha guirion ha leal,
 Grit na zelaouimp morse kenteliou an dud fall ;
 Hag evel an Erminik, ma lavarimp bepred :
 Guell e ganeomp mervel eget beza saotret !

MARIANNA ABGRALL,

Guerez kurunet e *Gouel ar bleun bruk* e kastell Keryan (Sant Noug),
 d'ar 4 a viz Guengolo 1906.

Essai de Grammaire bretonne

PRONOMS POSSESSIFS

Les pronoms possessifs sont :
 VA INI, le mien, la mienne, VA RE, les miens, les miennes,
 DA INI, le tien, la tienne, DA RE, les tiens, les tiennes.
 HE INI, le sien, la sienne, HE RE, les siens, les siennes.
 HONINI, le vôtre, la nôtre, HON RE (NI), les nôtres.
 HOC'H INI, le vôtre, la vôtre HO RE (C'HUI) les vôtres.
 O INI, le leur, la leur, O RE, les leurs.

PRONOMS DÉMONSTRATIFS

(H) EN-MA(N), celui-ci, HOUMA(N), celle-ci (hiec).
 (H) ENNEZ, celui-là. HOUNNEZ, celle-là (illa).
 (H) ENNONT, celui-là (là-bas), HOUNNONT, celle-là (là-bas)
 AR REMA, ceux-ci, celles-ci ; ces choses-ci.
 AR RE-ZE, ceux-là, celles-là ; ces choses-là.
 AR REONT, ceux-là (là-bas), celles-là (là-bas), ces
 choses-là (là-bas).

REMARQUE :

Ces pronoms répondent aux adverbes de lieu :
 AMA(N), ici où je suis, où nous sommes.
 AZE, là où tu es, où vous êtes.
 AOUNT, là où il est, où ils sont.

PRONOM RELATIF

Le pronom relatif français qui, que, se rend en breton par A, et souvent n'est pas exprimé.

Exemples:

An den a labour a c'hounit he voued ; l'homme qui travaille gagne son pain.

An den a velit eo an tad ; l'homme que vous voyez, c'est le père.

Setu eun den hag a labour ; voilà un homme qui travaille (et il travaille, relatif supprimé).

Setu an den hon euz gullet (relatif supprimé) ; voilà l'homme que nous avons vu.

I. REMARQUE. — Le pronom relatif A ne s'exprime pas en breton, si l'antécédent est accompagné de l'article et

si le relatif est suivi d'un pronom personnel sujet ou régime du verbe de la proposition relative.

Exemples :

An den hon euz guelet a zo eun divroad ; l'homme que nous avons vu est un étranger.

Ni a gar an neb hor c'har ; nous aimons ceux qui nous aiment.

II. REMARQUE. — On met le relatif A quand l'antécédent est précédé de l'article défini. Quand l'antécédent est précédé de l'article indéfini, on met la particule HAG exprimant la relation et qui s'exprime toujours même devant un pronom personnel.

Exemples :

An den a gar Doue a zo karet gantan ; l'homme qui aime Dieu est aimé de lui.

Eur mab hag a gar he dad ; un fils qui aime son père.

Setu eur marc'h hag ho tougo ; voilà un cheval qui vous portera.

III. REMARQUE. — Pour que A soit pronom relatif, il faut que l'antécédent fasse partie d'une proposition autre que celle de cet A.

Ainsi dans l'exemple précédent : an den a gar Doue a zo karet ganta ; *an den* est sujet de *a zo* et les mots *a gar Doue* forment une autre proposition. S'il n'y avait qu'une proposition, A ne serait pas pronom relatif, mais seulement particule verbale. Ex. : ar c'hristen a gar Doue.

IV. REMARQUE. — Il y a encore une observation à faire au sujet de la manière de prononcer.

Quand A est relatif, on ne doit pas laisser le moindre intervalle dans la prononciation entre le relatif a et son antécédent. Ainsi dans cette phrase : an dud a gar beza meulet, n'int ket karet ; les hommes qui aiment les éloges ne sont pas aimés, on ne laisse pas le moindre intervalle entre *an dud* et *a gar*.

Au contraire, si a n'est pas relatif, mais seulement particule verbale comme dans cette proposition : an dud a gar beza meulet, les hommes aiment à être loués, il y a un repos, peu sensible, il est vrai, entre *an dud* et *a gar*.

On pourrait dire peut-être que dans le premier exemple

an dud se prononce bref et comme liés aux mots suivants, tandis que dans le second exemple *an dud* se prononce long.

PRONOMS INTERROGATIFS

Les pronoms interrogatifs sont :

PE INI ? PINI, lequel, laquelle. Ex. : pini ho po ? lequel aurez-vous ?

PERE ? lesquels, lesquelles. Ex. : pere a garit ? lesquels aimez-vous ?

PIOU ? qui ? Ex. : piou zo aze ? qui est là ?

PETRA ? que, quoi, quelle chose ? Ex. : petra livirit ? que dites vous ?

Ces pronoms interrogatifs sont formés de PE, quel, quelle, quels, quelles, qui est un adjectif interrogatif et qui ne s'emploie jamais qu'avec un autre mot qu'il modifie. Ex. : pe oad ? quel âge ?

REMARQUE :

Peini, pini, pere, ne doivent jamais être employés comme pronoms relatifs. C'est toujours une faute de dire : an ini pini, ar re pere, celui qui, ceux qui. On ne doit donc pas dire : ar re pere a vevo, ceux qui vivront. Il faut dire : ar re a vevo.

On les emploie bien dans les interrogations indirectes ; mais alors ils ne sont pas pronoms relatifs, puisqu'ils n'ont pas d'antécédent. Lavar piou, pere a gavez ar guella ; dis qui, lesquels tu préfères.

PRONOMS INDÉFINIS

Les pronoms indéfinis sont :

Pepini (peb unan) ; chacun, chacune.	Neb piou benak ; quiconque.
Eun all ; un autre, une autre.	Piou benak ; quiconque.
Ann ini all ; l'autre.	Unan benak ; quelqu'un, quelqu'une.
Egile ; l'autre (masculin).	Ini-nnou (eur re bennak) ; quelques-uns, quelques-unes.
Eben ; l'autre (féminin).	Kement (comme antécédent) ; tout ce, tous ceux.
An eil hag egile ; l'un et l'autre.	Kement ini a ; tous ceux qui.
An eil hag eben ; l'une et l'autre.	Kement a ; tout ce qui, tout ce que.
An eil pe egile ; l'un ou l'autre.	An ini ; celui, celle.
An eil pe eben ; l'une ou l'autre.	Nikun, ini ebed ; aucun, aucune.
Re all, darn all, lod all ; d'autres.	Ar re ; ceux, celles.
Ar re all ; les autres.	Den ebed ; personne ne (nemo).
Darn, lod ; quelques-uns, les uns.	Meur a ini ; plusieurs.
Lod...lod all ; lod...lod ; les uns, les autres.	An unan ; soi-même (ipse).
Ebed (après un nom), aucun. Ex. : den ebed.	Beb ; chaque. Ex. : Peb den, chaque homme.
Benak (après un mot), quelque. Ex. : unan benak.	Beb a ini ; chacun un.

De là les expressions suivantes :

Beb eil ; chacun à son tour, tour à tour.	Beb eil devez ; tous les deux jours tous les seconds jours.
Bemdez (beb dez) ; tous les jours, chaque jour.	Beb noz ; chaque nuit. Beveach (beb gueach), chaque fois.

Le pronom indéfini ON n'a pas de mot équivalant en breton. Il est rendu par une terminaison spéciale du verbe.

Ex. : Comme on dit ; evel ma lavarer, evel a lavarer, (evel ma lavar an dud).

HISTOR BREIZ

Doare ar vro. — Bro-Breiz, alies galvet « Gourenez-Arvor » (peninsule armoricaine) eo al loden eus Bro-C'hall eat ar pella er c'huz-eol.

Tri-gorniek eo ; eur c'horn anezhi beget mad gant reier aotchou Loc-Maze-Pen-ar-bed en em zank er mor bras evel eur yen houarn. — An daou gorn all : unan demdost da Sant-Malo var aber ar ster Couesnon, egile e plegmor Bourgneuf e kichen an Naonet zo vardro daou-ugent leo etrezho. An daou-ugent leo-ze eo hen stag ouz douar Bro-C'hall. — An diou gostezen all, unan eus aber Couesnon beteg beg Loc-Maze, hag eben eus an Naonet beteg ar memez leac'h ho deus, pep hini anezho vardro pemzek leo ha tri-ugent mor.

Kant anter-kant leo vor eta evit ober an dro var eün d'he aotchou, mæs ouspen daou c'hant leo ma teuer da heuil an oll blegou dichiket enñhi gant nerz an tarziou. Diou vech bemdez, d'al lano, goagennou bras, spountuz a zao eus kostez an Amerik, pe eus tu Bro-Saoz a zired d'an daou-lamm evit hen tarc'haoui ; lavaret c'helfer e vichent varnez he lounka ; mæs ho c'hounnar zo didalvez ; bepret int brevet var reier kalet he aotchou. — Dre hir-amzer goulscoude, en eur ziframma tamik hicho, tamik varc'hoas, en despet d'ar c'houriz kalet hen diouall tu ha tu, e vez roget ha dantelezet tro he mantel. Ne d'eo nemet kaerroc'h a ze.

Kaër ar mor zo ous er gouriza, gwech spountus, gwech dudius da velet ha da glevet ; kaër eo ive he douar.

Menez Arre hag ar Meneziou Dû 'ra he liven gein. Divar ho zergin e lezont da ziruill dour sklear ha founnuz. Evel ar goaziet kuzet e dounder korf an den a skign dre an izili ar vuez hag an nerz, evelse ive ar c'houeriou dour a gerz hag a red dre ar c'haniou doup en eur gana ho chanson dudius hag en eur lezel var ho lerc'h buez ha freskadurez. Tu ha tu dezho prajeier, koajou bras, brouskoajou a deu da zouba enñho ho griziou ; hag ar glazvez a sao druz, ar bleun zo marellet kaër hag ar gwez a sao uhel ho fennou kurunet a zelliou.

Var he c'hompeziou, var dinaon he zorgennou ha var ribl he aotchou, parkeier bras kelc'het gant kleuziou lannek pe dervennek o diouall dious ar gwal avelou, a ro eostou ha drevajou puill evit tud ha loenet. Kaër eo ar vro d'an nep a oar gwelet ha pinvidik d'an nep a oar hen lakat da dalvezout.

Mæs, ouspen ma z'eo kaër, ouspen ma tigoll founnuz al labourer prederius, eo c'hoas brao ar beva enñhi. — Morse, na yenien vras, nag erc'h, na skorn padus, morse ken nebeut re a domder, rag an ezen vor a c'hoez ato var ar vro ne zale ket da deuzi erc'h ha skorn, ha da derri nerz an eol.

O labourat he douarou, eur vouenn dud krenv, goad rus en ho goaziet, kalon nerzus en ho c'hreiz, kalet ous ar boan, morse ne argilont dirag al labour. Etouez soudardet Bro-C'hall, paotret yaouank Breiz-Izel vezo ar re genta hag an niverussa. Hi ' vezo dibabet evit dougen an tokou houarn, evit mont da zifenn marchou ar vro ; rag krenv int, leal ha kalounek.

Histor ar vro-ze a fell din da zisplega e brezounek. Kemeret a rin a gleiz hag a zeou. Dre ma kemerin eun dra benag eus skridou ar skrivanierrien koz ha nevez e c'hannvin anezho. Mæs en ho zouez e z'eus unan hag a fell din da henvel dioc'htu : Henez eo an aot. Arthur Le Moyné de la Borderie. En honor da Breiz-Izel hag evit he c'hloar he-unan en deus savet eur pez-labour dispar. Meuleudi dezhan ! Va zamik labour ne vezo peurvuia nemet eun diverra herr eus ar pez hen deus great. Mæs siouas ! he levriou n'int ket skrivet e brezouneq ha fors ker int ive. Rag-se va foan ne vezo ket marteze didalvez.

Ar penn kenta eus ar vouenn dud zo breman e Breiz-Izel

Var al lavar V. Duruy (hist. des Romains. III. ch. LIII. I), ar Geltet koz zo bet da genta o chom er c'hompeziou bras eus an Asie Izella, assamblez gant tud koz ar re zo breman eno o chom : (Les Hindous et les Perses). Ho yès oa hini tud ar vro-ze ; ho religion oa demhenvel.

« Pevar pe beimp mil bloas araog Jesus-Christ (1), ar Geltet en em zispartias eus ho breudeur, hag a dec'has varzu ar C'hus-Eol. Bale a rechont var an tu-ze keit a ma kavchont douar evit o dougen. » (A. T.)

Kaout a rechont tud var ho hent hag a veve e toullou en douar (Les Troglodytes). — Emgann a savas meur a veach etrezho ; mæs tud ar broiou ma tremenent dreizho oa re roues evit enebi ouz eur strollad tud ken niverus hag ouspenn-ze n'ho doa ket a armou. Trec'het e ouent dioc'htu. Aben nebeut amzer, tud ar vro, pe hi en em glevas gant an diavezidi, pe hi a sujas dezho, ne zalechont ket da veska ho goad gant hini ar boblad tud nevez. An testeni a gement-ze a gaver en ho relegou. Ar studi great gant an dud desket var ar pennou kavet en toullou douar kleuz hag hanvet « mésaticéphales » a verk sklear oa bet dimiziu etre an diou vouenn dud. (Vicomte de Caix et Alb. Lacroix dans la France avant l'histoire et la Gaule indépendante. Liv. I. ch. IV.)

Dre ma z'eant atao var araog en eur dreuzi sterriou ha menezioù, ar Geltet en em gavas, eun deiz er vro-man var lez ar mor bras. — Gant ho bagou bihan ne zalechont ket da ober anaoudegez gant ar mor-ze, hag a ben nebeut e kavchont eun douar nevez n'ho doa ket gwelet c'hoas. Treuzi 'rechont ar mor evit mont beteg an enezen vras galvet hirio Bro-Saoz, ha var an douar nevez-ze e c'hadjont ive ho vouenn. — Ar re hardissa anezho a gendalc'has gant ho hent hag a ieas beteg ar penn pella eus an enezen en cur en em skigna a gleiz hag a zeou. En em gavet er vro hanvet hirio Ecosse e chomchont a za. N'ho doa mui dirazho nemet ar mor bras. Ar veach hir etre ar Bactriane hag ho bro nevez oa achu.

(1) Cela résulte des études faites sur les cités lacustres de la Suisse et de la Savoie (Albert Travers, de la persistance de la langue celtique en Basse-Bret.)

Koll a rechont buhan ar sonj eus ho bro goz. An darn vrassa eus ar rum deuet da genta o doa hadet ho eskern var an hent hir. Ar vugale a ankounae'has buan ar pezh ho doa klevet gant ho zud koz, ha ganet ho-unan en ho bro nevez ne anavezhont mui nemethi a ben eun nebeut rummou. — Derc'hel ho doa great goulscoude eus ho c'herentiach gant pobl an Asie, eun dra benag : ho yès.

(Da genderc'hel.)

Eur Verzerez epad ar Revolution vraz (1794)

(Kendalc'h)

EISVED PENNAD

(Kendalc'h)

Al lizer-man a lakeaz eun tam nec'hamant e koustianz ar beleg paour a glaske Victoire gounit anezhan da Zoue gant kement a deneredigez ha ma raje eur bugel evit he zad. Claude Le Coz ne zelaouaz ket koulsgoude ; ar c'hoant da zével huel a reaz d'ezhan ober skouarn-vouzar. Pedennou, kuzuillou, kement a oa, a dremenaz abiou d'ezhan, kaledet oa he galon, hag e fin miz c'hueyrer e oue hanvet eskop evit departamant Ille-et-Vilaine. An dek a viz ebrel ez eaz da Baris evit beza urzet eskop gant eun eskop all, breizad ive, ha troet kein ganthan d'an iliz pevar miz a oa.

Ar c'henta a viz du 1790 eo e oue choazet, e katedral Kemper, e kreiz kement a freuz hag a jolori ma on deuz mez o lavaret, ar c'henta eskop fall e France. Paotred ar revolution er Finistère o doa great kement tra oa en ho galloud evit dont a benn deuz ho zaol ; mesvet o doa muia m'o doa gallet deuz ar re a oa deut da voti, ha var an hano o doa c'hoant, e kouezaz ar muia mouezioù, Expilly, unan deuz personed Montroulez, en doa bet 233 mouez, hag an Aotrou de la Marche, eskop Kastel-Pol 128. Heman, ha pa vije bet hanvet, ne vije ket deut. Mear Kemper en doa bet meur a vouez ive, koulz a greffer an

tribunal, tud dimezet, greg ha bugale d'ezho ; zoken, ki ar skolaj en doa bet eur vouez benag.

Gouarnamant an departamant evit digas da voti ar re ne oaint ket goall start en ho feiz, en doa lavaret rei hanter lur da bep hini, en dervez ma vije hanvet an eskop nevez. Ne oa ket fall, rak ne ranket ket koll kalz a amzer, ha meur a hini ne deujont da voti nemet evit gounit ho hanter kant lur.; evit kaout eun eskop a eneb ar guir iliz, arabat sellat re biz.

Setu eta Louis-Alexandre Expilly hanvet eskop assermantet evit ar Finistère, ha beza ez oa unan deuz an dibab, deuz ar seurt a oa red kaout evit ober eun eskop ive gant ar beleg chismatik Claude Le Coz, principal skolaj Kemper.

Ganet e Brest, Expilly en doa great he studi e Paris, ha person edo e Sant-Martin Montroulez, pa glaskaz beza hanvet député e Paris. Eno e tarempredaz tud desket ha troet fall, ha rei a reaz an dorn da ober eur reolen ervez ar revolusion, evit ar veleien. Kementse a reaz d'ezhan beza deut mad ; guelet a reat e troje buan gant tu ar revolusion hag e tistakche den dioc'h an Iliz. Dallet gant an enoriou, ne zelaouaz nag ali na peden, ne zelaouaz ket zoken ar Pap Pi VI. Heman a zifenne a grenn rei d'ezhan an urziou a eskop, hag hen a ieaz da gaout eskop Autun, Talleyrand Perigord, mez an Iliz ha mez hor bro, evit beza sakret ganthan.

Ar bevar var-n-ugent a viz c'huevrer, an eskop sakrilaj a roaz an urz a eskop da Expilly evit ar Finistère, da Charles Marolles evit departamant an Aisne. Tri eskop a rank beza evit an ofiz, ha gant Talleyraud ez oa Miroudot du Bourg, eskop Babylone, hag eskop Lydda, Gobel, an hini a vezo, siouaz, arc'heskop e Paris.

Claude Le Coz, urzet pevar miz goude gant Expilly a deuz da veza eskop Roazon Ar Revolusion ne gavaz mevel all ebet da ober guelloc'h labour evithi. Pa oue sinet ar C'honcordat etre Napoleon ha Pie VII, e teuz da veza arc'heskop Besançon, a berz ar Pap. Poan en doa bet o plega, dont a reaz koulsgoude d'en em deuler da dreid ar Pap pa oue kemennet d'ezhan dont, ha sina a reaz ar pezh a c'houlenne Pie VII diganthan. Mervel a eured er bloaz 1815 gant eur c'hlenved paket oc'h ober tro

he eskopti, evit gounit ar vro da Napoleon, distro deuz enezen Elbe.

NAVED PENNAD

Expilly e Kemper. Ar bersekusion a gouez da genta var gouent ar retrejou. Victoire de Saint Luc a glanv a nevez. Al leanezed a zo kaset kuit deuz ho c'houent.

Expilly a zo eüruz, kavet en deuz ar pezh a glaske, ha breman ez eo mall ganthan dont da velet ar re a zo, emezhan, he vugale. D'an daouzek a viz meurs 1791 e tigouez e Kemper. Ar bleiz a deu e park an derved.

« An amzer a oa kaer, lavar d'eomp kaierou koz ar Retred, ne velet ket eur goummoullen en oabl, ha var dro peder heur e klever a ar c'hleier o son. Expilly a zo erru. D'ar mare-ze ive, eur vougen deo ha fleriuz a zavaz en eun taol kount a zioc'h kear, n'ellet mui guelet a hell nag an dud nag ar goeturiou. *Deut oa heur roue an den-valijen.* Eun dra ken iskiz a lakeaz an dud da veza souezet, rak guelet oa bet a bell. E ma eta ar chism hag an hereñ o tigouezout en hon touez. Ar sœurezed, daoulinet dirak ar Sakramant, epad an amzer-ze, a bed hag a skuill daelou ; goulen a reont nerz ha sklerijen, ar goall amzer a zo tost. »

(Da gendelc'her).

Eur c'hreunen deskadurez var bep tra

Eus Feiz ha Breiz e karchen ober kelenner an dud divar ar meziou. Abalamour da-ze, bep miz ' vezo kavet enñhi eun dra benag, gwech var ar skianchou a dle peb den da c'houzout evit miret e yec'het, gwech var lezennou ar vro, a sell ous peb-unan, ha var kant tra all. — Da c'hortoz beza kavet eur medisin, hag eun alvokad da rei din an dorn, em bezo anaoudegez vad evit an hini an diche ar vadelez da gempen din eun dra bennag var al labourou douar ; var ar c'hezeg, saout ha loened all, var ho c'hlenvejou ; var ar pezh ' zo red da eun den gwiziek divar ar meaz da anaout evit kas peb tra var araogen he dy.

Stagomp d'al labour.

AN EAR

Petra eo ? — Petra bouez ? — Nerz an avel. — Pegen red eo evit buez an den, hini al loened, ha zoken buez ar plant. — Pe seurt kentelliou da denna a c'hano.

— Fors traou ' zo red da gaout evit miret ar vuez hag ar yec'hed. Red eo bevans, red eo gwiskamant, red eo anaout an doare d'ho implija. — Eus an oll danvez a zalc'h en-nomp buez birvidik, netra n'eo rettoc'h eget ane ar vad.

Petra eo an ear ? — An ear ' zo eun ezen (gaz) n'hen deus na blas na c'houez ; treuzet ' vez gant ar sklerijen ; disliv e seblant beza dindan eur goumoullen deo, mæs, dre amzer digoc'hen, p'er gweler treuz-didreuz var pemzek leo benag ma man a uz d'an douar tro-dro, he liou ' zo glaz-skler, pe glaz-tenval. An ear eo a liv an oabl e glaz. — En em stigma a ra e bras pe e bihan diouz ar plas roet dezhan. Eul litrat ear en em stigno en eun donel vras-vras beteg hen leuna ; ha kerkouls all, eur vesken hen digemero oll, ha c'hoas ouspen m'ar bez red. (Elastik eo.)

Pe seurt danvez ' zo ous hen ober ? — Meur a dra ' zo ; daou dra dreist oll : *oxygène* hag *azote*. Var 100 gramm ear e z'eus 23 gramm *oxygène* ha 77 *azote*. An nemorant : argon, acide carbonique hag ezen dour ' zo lakeat gant an *azote*. — O nijal ennhan e z'eus eun niver dreist kompt a boultren ne c'hellont beza gwelet gant hon daoulagad nemet pa deu eur ban eol da dreuzi eul leac'h tenval ; neuze e veler o tansal ennhan poultren a bep ment hag a bep seurt traou : douar, ludu, blevennou koton, gloan ha fors traou all. Siouas ! beza ' z'eus ive loenidigou munut-munut (*microbes*), mæs buezek en despet d'ho bihander, hag a zo alies had klenvejou spégus. Ar c'hlenvejou skeven, ar c'hlenved-tom, ar c'holera, ar vreach, ar ruzel, ar scarlatine, etc., etc., en em zil alies en doare-ze.

Petra bouez an ear ? — Eul litrat ear a bouez 1 gramm 293. Skanv eo ; eul litrat dour a bouez daou lur ; eul litrat houarn 14 lur. Mæs dezhan da veza skanv eo nerzus bras ha goest da skuba an traou pounerra dirazhan. An avelou ne d'int nemet an ear o finval.

1° An avel ' zo sioul pa ne ra nemet 0 metr da 2 metr dre seconden ;

2° Eun ezennik flour a ra eus 2 metr da 4 metr dre seconden ;

3° Eun ezen fresk a ra eus 4 metr da 8 metr dre seconden ;

4° Lavaret a reomp eus avel vad pa ra eus 8 metr da 12 metr dre seconden ;

5° An avel ' zo krenv pa ra eus 12 metr da 16 metr dre seconden ;

6° An avel ' zo krenv-bras pa ra eus 16 metr da 20 metr dre seconden ;

7° An avel ' zo foll pa ra eus 20 metr da 25 metr dre seconden ;

8° Pa vez avel diroll ha korventennoù e ra eus 15 metr da 30 metr, ha soken 40 metr avechou dre seconden.

An ear eta' zo nerzus bras. Lakat a ra pennou ar gwez bras da zoubla, tro er rojou ar pounerra, loc'h er bagou brassa ; ha pa deu da gounnari ha da c'houeza e korventen e tizao er mor gwagennoù spoutus ha var zouar e tise'hrizien ar gwez, ho stlej d'an douar mesk ha mesk gant an toennou, ar mogerioù, an tourioù, etc. — Dezhan c'hoas da veza skanv, dre ma zao pemzek leo benag a uz d'an douar, var peb metr karre douar e z'eus eur pouez a ugent mil lur pe var dro. Penaos ne deu ket an douar ha pennou an dud da goaza dindan eun hevelep beac'h ? N'eus ket a riskl : poeza ' ra tu ha tu, dindan evel var c'horre, hag an eil a goumpez egile.

Pegen ret eo evit buez an dud, al loenet, ar plant ? — An ear zo ret evit miret an den e buez. Chomit eur pennad ber eb tenna o c'halan, pe mar kirit, eb lezel an ear da vont beteg ar skeven, dre ma z'eo stanket toul ho kouzoug, pe dre ma z'oc'h mouget gant eur vogidel fall benag ; kerkent ho puez zo var var. Ra c'hoarvezo ganeoc'h chom eur c'hart-heur, pe nebeutoc'h soken er stad-ze, eb mar ebet ar maro ' reio he labour ; ral eo e ve distro. — Tremen a c'heller eur pennad mad a amzer eb bevans ; mæs ne c'hellit ket tremen eur c'hart-heur eb ear.

Eus an oll ezommou zo ous or pistiga, ous hennez e ranker senti da genta. — Ar pez a lavaran evit an dud, zo ker guir all evit al loenet, kouls ar re zo o veva var an douar, hag ar re zo o nijal en ear pe o neun en dour. Ia, ar pesket ive o deus ezom ear : ar grib rus ho deus etre

ho fen hag ho c'horf bras zo roet dezo evit digemer an ear ho dalc'h e buez. — C'hoas a lavaran ; kouls a tud ha loenet, ar plant o deus ezom ear, ha ne c'hellont beva nemet dre m'o dezo ear ho skourrou hag ho grizioù.

Lakit er memez amzer dindan eur c'hloc'h gwer eul logoden, eul lapous, hag eur podad glasvez : Tennit a nebeudou an ear ' zo er c'hloc'h-ze (traou ijinus zo evit al labour-ze) hag e veloc'h, dre ma tigrisko ar bouëz ear, beg al lapous ha ginou al logoden o tigreri, ho haladennoù tennet stanka oc'h stanka ; klask a reont ear tu ha tu, ha dre ma ne gavont ket avoalc'h, setu hi a ben nebeut astennet var leur ho c'haouet gwer. Ar podad glasvez a bado pelloc'hik, rag en douar zo en dro d'he c'hrizioù e z'eus fors ear ha ne c'heller ket da denna piz ; daoust da ze, a ben nebeut e veloc'h an delliou o koll ho lufr hag o koueza hed ar skourrou. — Martoloded ar *Farfadet* goueledet e strat ar mor en ho batimant houarn ne ouent ket beuzet evit-ze. Klozet mad en ho c'hambr, an dour ne c'helle ket tizout beteg enno. Mervel a rankchont goulscoude pa oue implijet gantho an nebeut ear oa en dro dezho.

An ear zo ret evit ar vuez. — Eun den yac'h a den he alan etre pevarzek ha trivac'h gwech bep munut. Eun anter-litrad ear, pe vardro, a zigemer dre peb haladen ha kement all a zistol. Skeven eun den krenv, great mad a bep hent a c'hell digemer etre pevar litrad anter ha pemp litrad. Bep munut eta ha soken aliessoc'h e chench pe e c'hell chench ar peb brassa eus an ear zo en he skeven, en he voasiet hag e peb loden eus he gorf. — An ear digemeret dre ar c'hinou ha dre ar fri a ia var eun er skeven beteg ar goasiet munut stignet eno stank-stank : ha raktal eun tam labour zo great eno : ar goad a gemer an *oxygène* eus an ear hag a zistaol an *acide carbonique*, da lavaret eo, ar pezh zo ous er c'hontami. Ar goad fresket dre an *oxygène* ha dieubet eus he gontam a deu adarre da veza rus hag a ia d'ar galon evit redet a nevez dre ar c'horf.

Rag-ze, seulvui ma vezo digontam an ear, seulvui e vuez ar c'horf. Vardro eiz litrat bep munut zo ret dezhan, eur metr cub pep div eur, 12 metr cub bemdez :

(An dilerc'h er miz a zeu).

Feiz ha Breiz

Kappad Misiak ar Vretouped

Eur galv da Vignounet Breiz-Izel

Fors liziri plijadurus da lenn zo bet digaset deomp er sizun-man, kouls eus a bers ar veleien, Arc'heskop Roazon er penn kenta (1), hag eus a bers tud ar bed, evit doareoù nevez « Feiz ha Breiz » ; ha trugarekat a reomp a greiz kalon kement hini en deus bet ar vadelez d'hor c'hennerzi.

Den na c'hell hen nac'h : niverus int c'hoas an dud a fell dezho e ve miret kement a ra Breiz, kement her gra dishenvel dious ar broioù all tro-var-dro ; kement a ra he gened hag he lufr. — Den n'hen nac'ho ken nebeut : ne vezo great kement-ze nemet dre ma vo maget ar garantez-ze dre ar skridou, dre ar preze gennou (ne gomzan ket, anat d'heoc'h, eus ar prezegennoù en ilis), dre ar stad a raïmp eus yès hor c'hendadou, ar c'hossa zo dre ar bed. Pec'het e ve lezel da vont da goll ar pezh a ra henor hor bro.

Ra zeuio eta kement hini zo griziennet karantez Breiz en he gerc'hen da rei deomp an dorn en eun doare benag : 1° pe o tigass, dre ma kavint an dro, peadra da vaga ar c'hannad. Oh ! n'ho dezo ket muic'h da c'hounid egedomp hon-unan ; n'ho dezho ken digoll eus ho labour nemet testeni ho c'houstians, an testeni da veza great eun dra benag evit mad ho c'henvrois ; — 2° pe o labourat da skign ar c'hannad. Var gement-ze or beus bet hon d'rou mad. En eur barrez a dri mil den, e z'eus kemeret eur go-

(1) Bain-de-Bretagne, en cours de visites pastorales, l'Archevêque de Rennes, Dol et Saint-Malo envoie ses meilleurs encouragements et ses bénédictions les plus cordiales à « Feiz ha Breiz », et souhaite buez hir à cette petite revue qui ne peut manquer de faire beaucoup de bien.

manant a *gant* bep miz. — Eur barrez all peder gwech bihannoc'h e deus goulennet *anter-kant*. Re all zo deuet c'hoas, re all a c'hedomp c'hoas ha ne zaleint ket. — Evit gellout rei or c'hannad miziek evit c'huec'h real d'ar re a gemer en tu all da ugent, e vezo red tenna meur a vil bep tro. Fizians hor beuz, pa c'hellimp tenna pevar mil, e vezo gellet he lakat e gwerz er parrezion evit daou vennek an numero.

Var arak eta, renerrien ha paotret yaouank ar c'helc'hou-studi; evidoc'h, dreist-oll, e skrivomp goulscoude; evit ma c'helloc'h maga ho prezegennou gant traou poëzus ha n'eo ket gant komzou goulo eo. Bep miz e kavoc'h er « Feiz ha Breiz » danvez evit ho skoliou-sul.

Ar Renner, F. CARDINAL.

Konferansou an Aotrou J. QUÉRÉ

VAR AR BEDEN

Kenta goulen ar Bater: *Sanctificetur nomen tuum*. Da lavaret eo :

- 1° Ra vezo hoc'h hano anavezet ;
- 2° Ra vezo karet ;
- 3° Meulet gant an oll dud.

Kenta deskadurez... anaout Doue.

Guella karantez... karet Doue.

Talvoudusa meuleudi... meuli Doue.

Eil goulen ar Bater: *Adveniat regnum tuum*.

1° Ra zeui Doue da ren en hor spered dre ar feiz, en hon izili dre an doujanz. Guir Doue eo rên var he graouadurien... mad he graouadurien eo lezel Doue da rên : *Servire Deo regnare est* ;

2° Ra zeuimp d'hon tro, dre veritou eur vuez gristen, da rên, eun deiz da zont, gant Doue en he varadoz. Komz Villars var he vele a varo.

Ra zeui Doue da rên e spered ha kalon pep den, e spered ha kalon pep bro, en hor c'halon ; e spered ha kalon tud hor bro.

Ar pez a c'hello guella hon lakad da zont a benn a gementse eo.

Trede goulen ar Bater : *Ober bolontez Doue*.

Divar benn an dra-ze, pevar ger :

1° Petra eo bolontez Doue ?

2° Pegen red eo evidomp ober bolontez Doue ?

3° Betek pegeit ha var betra en em asten bolontez Doue ?

4° Penoaz ober ervad, evel ma 'z eo deread, bolontez Doue ?

§ 1° PETRA EO BOLONTEZ DOUE ?

Doue a zo teir guech santel. Hogen hor great en doa, er penn kenta, henvel outhan. Setu perak : « *Hœc est voluntas Dei, sanctificatio vestra.* »

An nemorant a zo traou deuz an eil renk, en em zantelad eo an dra genta, an dra red, heb mui ken.....

§ 2° PEGEN RED EO SENTI OUTHI ?

Red eo senti deuz bolontez Doue dindan boan da veza kollet.

Peb tra en dro d'eomp a ra bolontez Doue... ar mor, an heol, ar c'houmoul, etc. An den hebken a c'hell lavaret hag a lavar : *non serviam*.

Doue a zo mestr d'he zonezonou, ho c'hinnig, ho rei a ra, ia gant ma reor ar pez a c'houlén.

Kement hini a lavar : « Aotrou, Aotrou, ne daint ket d'ar baradoz mes hebken, eme J.-K., an hini a rai bolontez va Zad, a zo en Env. »

Bolontez Doue a dle beza hor reolen : reolen hor spered : kredi ervez ar volontez-se.

Reolen hor c'halon : karet... reolen hor c'horf... ober... sonjou, komzou, oberou, pep c'hoant stumet varnezhi.....

Ma teu unan benak da c'houlén eun dra a eneb bolontez Doue, lavaromp : guell eo displijout d'an dud eget displijout da Zoue.

Ne lavaromp mui : red eo senti deuz ar mestr... ia deuz ar mestr braz, hag ar mestr braz eo Doue. Guelit an Ebestel... ar verzerien... ar zent oll.

Senti deuz an dud er pez a zo ervez Doue, dizenti er pez a zo a eneb Doue.

§ 3° BETERE PEGEIT EN EM ASTEN BOLONTEZ DOUE ?

1° Var lezen Doue hed-ha-hed. « Diskennet oun, eme J.-K., evit ober bolontez va Zad ; senti eo va bara pem-deziek. »

Ne dleomp ket ranna lezen Doue : *qui peccat in uno, factus est omnium reus*. Arabat ober he anter ha lezel ar Pask...

Arabat kredi ez eo mad mont d'an oferen ha labourat goudeze... tout pe netra...

2° En em asten a ra var oll boaniou ar vuez... J.-K. er jardin olivez... eur c'halur c'hoero meurbed ha kouls-goude : « *non mea voluntas, sed tua fiat.* »

Karantez Doue a vianao c'hoerder ar c'halur-ze ; argila, en eneb, a ve kreski ar boan. *Ubi amatur non laboratur.*

A hent all red e vezo atao plega, rak kaout poan a zo tra red...

3° En em asten a ra var gement a zell ouz hor stad a vuez.

Doue en devez he zoursi ha ni hon hini ; hor zoursi-ni eo a dle plega.

Unan a c'houlouen choum er bed... Doue her galv d'ar gouent.

Doue a oar ar guella petra zo mad evidomp.

Ar pez a c'houlennomp ni a vez aliez evidomp penn kaoz a valeur.

Goude tout, an den a lavar : me raio ; ha pa daly, Doue eo a ra...

§ 4° PENAOS SENTI OUZ BOLONTEZ DOUE ?

Evel ma vez sentet outhi en env...

1° Dioc'htu, heb gortoz, heb argila... Dale a ve biannat ar merit ;

2° Hed-ha-hed, heb mont en tu all, heb choum en tu-man, er c'hiz ma c'houlouen Doue, ha dre an hent a lavar ;

3° Gant joa. Eurusted ar zent eo senti, plega, meuli ; ni ive a dle plega hor spered, hor c'haloun, gant prez ha gant joa, en despet d'ar bed, d'ar c'hig, d'an drouk-spered.

Ober atao bolontez Doue — hed-ha-hed, — en despet d'ar poaniou ha choum heb ober netra nemed diouthi.

Hor rekompanz neuze a vezo peoc'h ar goustianz er bed-man, ha baradoz Doue er bed all.

Pevare goulouen ar Bater : *Panem nostrum*, etc.

En tri goulouen kenta, on deuz pedet evit ma c'hellimp beza e kever Doue ar pez en euz Doue guir da c'hortoz euz hor perz.

Goude beza evelse desket d'eomp e tri c'her hon tri brasa dever e kenver Doue hag e kenver hor planeden er vuez da zont, Jesus-Krist a ra eur zell var ar vuez-man hag a lavar : *Panem nostrum quotidianum* :

Pevare goulouen ar Bater : Petra zesk d'eomp ar gomz-man ? Er penn kenta e c'hellfemp kredi ne zell ar goulouen-man nemed ouz ar re baour... Mes dirak Doue pep den a zo paour, rak Doue a c'hell lakad da deuzi pa gar pinvidigezou ar pinvidik.

Sellet a ra eta deuz an oll, ha d'an oll e tesk an dram, da genta :

E c'hellomp goulouen madou ar bed-man.

A dra zur ni zo heritourien ar baradoz, rak-se e tleomp lakad en eil renk madou bresk ar vuez-man ha klask dreist peb tra madou an eternite.

Kouls-goude, ar bed-man a zo evidomp ar pez ma 'z eo evit eur beachour : eul lochennik savet ganthan da dremen eun nosvez.

E c'hellomp eta goulouen ma vezo al lochennik deread ha mad evit an tamik amzer a dleomp enni tremen.

Mes hor goulouen a dle beza ervez bolontez Doue.

Ar pez a zebtant d'eomp-ni beza aliez eun dra vad, eun dra red, ne vez avechou hag e guirionez nemed eun dra didalvoud ha noazuz.

Doue ne dle ket eta neuze hor zelaou.

Eun dra zo : unan hebken hag a dleomp da c'houlouen, seul priz seul miz, hag an dra-ze eo silvidigez hon ene. An traou all... ludu, poultren... « *Porro unum est necessarium.* »

Hor goulouen a dle beza muchet gant furnez. — Arabat goulouen atao en tu all d'ar pez so mad, d'ar pez so red, *habentes alimenta et quibus tegamur. his contenti sumus.*

Ne roit d'in, eme ar fur, na pinvidigez, na paourentez, roit d'in eul leac'h kreiz etre paourentez ha pinvidigez.

Panem da nobis hodie, ar pezh so red, netra ken.

Nostrum... d'in, d'ar re zo em zi d'ar re zo tro var dro, zoken d'am enebourien. *Quotidianum...* hirio ar pezh so red evit hirio, ne dlean ket goulenn en tu all, abenn varc'hoaz me a vezo marteze maro.

Varc'hoaz mar bezan beo, me a c'houlennno en dro ar pezh a vezo red evit varc'hoaz. C'houi a fell d'eoc'h e ve goulennet bemdez ha bemdez, me a c'houlennno.

Roit... c'houi eo ar mestr kement so, d'eoc'h eo da rei pe da nac'h, pa zerrit ho tourn netra na deu, pa zigorit ho tourn pep tra a gouez.

Mes, siouaz, ar goulenn-man a zeu da varn aleiz a dud. Barn a ra ar pedennou dibreder. Ped guez ne c'houlennomp-ni ket traou didalvoud, traou noazuz ?

Kenta mank. — Pa vezont roet d'eomp ni a dro anezho a eneb Doue.

Eil mank. — Pa vezont nac'het ouzomp ni a damall Providanz Doue.

Barn a ra ar pedennou digristen. Goulenn a reomp beza guisket kaer, maget dibreder... beva er fouge...

Barn a ra ar pedennou direzoun. Lod e leac'h poania da c'hounit ho bara gant ho labour, a lez, dre re vraz fizianz e Doue, al labour a gostez... En em zikourit ha Doue ho sikouro.

Barn a ra buez an dud a zizurz. Lod var zigarez beva en ho eaz a verz ho ene dre ar pec'het.

Barn a ra an den mac'houruz, a glask atao bernia. N'eo ket aoualc'h dastum madou evit ar bed-man, red eo dastum evit an eternite.

Barn a ra ive an dispigner. Micherourien pa o deuz gounezet arc'hant a lavar avechou : bihan pa vezo, bihan pa ne vezo, bihan atao. Ha neuze e frikont en eun dervez gounidegez eur zizunvez, ha goudeze e c'hlaouront gant an naoun.

Evelse, ar forc'h da fuilla danvez n'eo ket mad, ar rastell da rastellad arc'hant, n'eo ket guelloc'h... Histor Lazar hag ar falz pinvidig...

Dreist pep tra, ar goulenn-man a zesk d'eomp eo red maga an ene : *non in solo pane vivit homo.*

Maga ar c'horf, guiska ar c'horf ha dilezel an ene a zo evel pa lavarfen dougen dindan ar gazel eur votez vrag,

kelc'het kaer ha tached mad, ha kerzet diarc'hen dre ar mein hag an drez.

Koulsgoude nag a bet a zreb ho zri fred bemdez hag a lez ho ene da itn : na peden dioc'h ar mintin, na peden araok ar pred, na peden dioc'h an noz.

Pet zoken hag o deuz dianavezet an hent a gas betek an daol zakr, e leac'h ma kavomp koulsgoude guir vagedurez an ene. Pet, pa stok outho eur boan benag a vez gantho mall da glask medisin... ha pa gouezont er pec'hed e choumont ennan da loueda.

PEMPED GOULEN : *Et dimitte nobis debita nostra.*

An hini ne bardoun ket n'eo ket euruz.

Hag a bet ti a zo ennan pep tra... Arc'hant ne vank ket, dillad mad a zo, bara fetiz var ar planken...

Eun dra a vank : n'oar ket euruz, perak ? — Abalamour ne vever ket e peoc'h.

Ar peoc'h eo soursen ar guir eurusted.

Jesus-Krist o pignat en env a lavare : *pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.*

Mes evit beva e peoc'h eun dra zo red : pardouni.

E peleac'h e ma an den n'en deuz mank ebet...

Ar peoc'h gant Doue, gant an nesa, ganeomp hon-unan eo guella frealzidigez ar galoun.

An hini ne bardoun ket n'eo ket just. E peleac'h e ma an den n'euz ezom ebet da veza pardounet. Grit eta d'ar re all ar pezh a garfec'h a ve great d'eoc'h.

Ouspenn zo : Ha ker braz eo mank an nesa a ma sonj d'eoc'h ?

Nag a bet gwal deod a zav kouchennou divar benn netra ? Gant eur gomz bilimuz hebken e chenchont liou d'an traou, deuz eun duriaden c'hoz e reont eun dossen ken huel hag eun ti.

A hent all, ha beza e ma tout ar mank e tu ar re all ? marteze c'houi a c'hoezaz an tan da genta. Pe mar deo bet c'hoezet gant re all c'houi a zo bet ar vegin o planta avel da lakad an tan da gregi gwasoc'h-gwaz.

Mar e ma kount evelse, perak ne bardounit ket ?

Lakomp e ma ar mank a bez deuz an tu all... start eo pardouni, ia, kaout a ra d'eomp e ve eun dra plijaduruz en em venji ha rei koll evit koll.

Pelloc'h ez an : ac'hanomp hon-unan n'hellomp ket pardoni. Ar baianed a lavare : lagad evit lagad, dant evit dant. Me lavarfe eveltho...

Koulskoude red eo pardouni, rak an nep ne bardoun ket n'eo ket eur guir gristen.

Jesus-Krist a lavare : *Mandatum novum do vobis: ut diligatis invicem sicut dilexi vos.*

Ar merk a ziskuezo pe c'houi a vezo ia pe nan euz va zervicherien, eo diskuez karantez an eil evit egile.

Hag e veac'h o vont da gas prof d'an iliz, mar deuz kasoni en ho kalon, lezit ho prof hag it d'en em unani da genta.

Ma pardonit e viot pardonit, ma ne bardonit ket, evidoc'h ive pardon ebet da c'hortoz ; hoc'h-unan en em varnit.

Sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.

Setu aze ar goure'hemen ; setu aman ar skuer :

« *Pater ignosce illis nesciunt enim quid faciunt* »...
« *Nec ego condemnabo te* »... « *Cor unum et anima una.* » Guelit penaoz en em garont.

Perag e ranker credi ez eus eun Doue ?

Breman 'zo tregont vloaz ne sonjet ket calz oa red discuez ez eus eun Doue, ken doun oa griziennet ar virionez-se e calonou an dud. Mes abaoe ma 'z eo couezet ar c'houarnamant etre daouarn an digristenien, ec'h en em gemerer ouz Doue gant ar vrassa counnar. Evit discar ar religion gatholik e ranker lakaat an dud da gredi n'eus Doue ebed. Rag ma credont ennhan, ho dezo religion, hag e talc'hint d'ar religion gatholik, abalamour m'int ganet enghi ha m'eo laoueneat ho spered hag ho c'halon gant he c'helennadurez.

Kentelliou ar fals doctored a zo dilammet euz ar scolioer er c'heariou hag euz al levriou er journalioer, hag o veza ma 'z eus breman eun daremprederez vras etre holl dud ar vro ha ma carer lenn e peb leac'h, int en em skignet beteg an diveza keriaden euz ar Frans. Stank avoalc'h e caver an dud a lavar n'eus Doue ebed, beza ne gredont

ket calz, evit c'hoaz, er pez a leveront. Mes e teufe deuz ho ginou, eb anken, eun dra ken iskis, a ziscuez eo dinerzet ho feiz ; hag a fors da lavaret, e credint er pez a leveront.

Biscoaz n'eus bet eur bobl dizoue. Ma teu ar Frans da veza direligion, e vezo guelet an traou spontussa a zo bet biskoaz var an douar. Eur bobl, ma ne vel Doue ebed dreist he benn, ha ne c'hortoz buez all ebed goude honman, ne zilaouo nemet ar goall ioulou a groz nerzus e calon an den, hag a vevo en diroll ar brassa evit ho c'hountanti. Ne vezo mui na carantez, na lealded, nag honestis : ne vezo nemed eur redadec foll varlerc'h ar blijadur. Kement hini en em lakai' a dreuz a vezo bresset, ha kement tra a vezo eun harz, famill ha peb reiz er vro, a vezo discaret. Eur reustl, henvel ouz an hini a ioa e penn-kenta ar bed, p'edo an holl draou mesk-a-mesk o steki gant err an eil ouz egile, a lakeio an drubuill etouez an dud.

Evit stanka ouz hevelep dismantr ha miret na ve maleürus an dud er bed-man hag er bed all, eo red hirio discuez sclear ez eus eun Doue, en eur zisplega rezoniou ar skiant-vad hag en eur buluc'ha lavariou ar fals doctored.

N'eus ket ezom evit kementse da scriva eul levr a bez, e giz m'ho deus great meur a zen fur : pemp pe c'huerc'h tra hag a gouez dindan skianchou an holl a ziscuez d'an neubeuta desket ez eus eun Doue hueloc'h eged ar bedman ha dishenvel diouthan.

Ar bed a velomp : piou hen deuz her great ? Mont a ra en dro : piou hen deus her finvet ? Buez a zo ebars : piou hen deus he c'hrouet ? Eun urz caer a zo ennhan : piou hen deus hel lakeat ? Spered a zo en den : piou hen deus hen enaouet ? Ar goustians he deus eul lezen : piou hen deus he douget ?

N'eus ket ezom da veza doctor evit guelet ar furnez euz ar respont a vez great d'ar goulennou-ze, pa lavarar : Doue hen deus great peb tra.

I. Piou hen deus great ar bed ?

1. — Pa daoler an daoulagad var ar bed e veler penaoz an traou n'int ket en em c'hreat ho-unan, mes e teuont an eil euz egile.

Scriva 'ran aman dirag ar mor : petra her gra ? ar steriou a gouez ebars. Hag ar steriou ? soursennou eb niver. Hag ar soursennou ? ar glao a gouez puill var an douar. Hag ar glao ? ar c'houmoul a garg an oabl. Hag ar c'houmoul ? ezen an amzer. Hag ezen an amzer ? an avel o c'houeza. Hag an avel ?... Chomomp a za : goall bell omp eat dija evit clask petra 'zo caoz d'ar mor. Guelet a reomp eta an traou o tont an eil euz egile. Ma sellomp ouz an traou beo, e velimp an dra-ze scleroc'h c'hoaz : ar vezen a deu euz ar vezen, hag al loen euz al loen.

Ne velomp eta var an douar nemet traou bet great honan ha caoz da draou all. Goulzgoude ne c'hell ket digouezout e ve *kement* a zo er giz-se. *Kement* a zo 've bet great ? Mes neuze eun dra bennag a zo bet great ganthan he-unan, hag hen deus great ar re all goudeze ! Mes, ma 'z eo en em c'hreat he-unan, ez oa anezhan araog m'oa great. An dra-ze a zo control beo d'ar skiant ha ne c'hell ket beza. Ha setu perag, *kement* a zo n'eo ket bet great. *Unan* a rank beza n'eo bet great gant nicun hag hen deus great peb tra : hennez eo Doue.

2. — Hag arabat lavaret : « Perag lakaat unan e penn an holl draou ha n'eo great gant nicun ? An traou a zeu an eil euz egile eb fin : ober a reont eur renkad ha n'eus termen ebed d'ezhi. Perag eun Doue evit compren ar bed ?

Perag eun Doue evit compren ar bed ? Abalamour ne gompren ket e c'hellfet sevel eb fin euz a c'hreat da aozer ; euz a had da vezen, euz a vab da dad, eb unan bennag hag hen deus roet ar beza hag an ober, rag ma 'z eo he-unan ar beza hag an ober dre natur. Evit ma ruillo dour er c'han, fors a beger pell e teu, e rank beza eur zoursen en eul leac'h bennag ; evit ma livo eun torch-liver, fors pegen hir eo an troad, e rank beza eun dorn bennag crog en he benn. Evelse, e rank beza eur zoursen e penn an traou a velomp o tont er bed-man an eil euz egile, daoust a beget e teuont, hag eun aozer e penn an traou a velomp oc'h en em ober an eil egile, daoust a be amzer ec'h en em c'hreont. Ma ne c'hell netra ebed en em ober he-unan, evel m'hon deus guelet hueloc'h, nag eur renkad traou kenneubeut, ha pa ne gavfet termen ebed

d'ezhi, na c'hell en em ober he-unan. Ma rank unan dall beza bleniet, cant ha mil, kement ha ma kerot lakaat assamblez, a rank ive beza bleniet. Red-*eo* eta lavaret ez eus er penn kenta eun aozer bennag n'eo bet great gant nicun hag hen deus great peb tra.

Eur Zaoz, hanvet Clarke, en eul levr skrivet ganthan da ziscuez ez eus eun Doue, hen deus cavet eun henvele-digez hag a verk sclear ne c'hell ket an traou dont an eil euz egile eb fin, mes ez eus dreist-ho unan ha n'eo bet great morse.

Lakeomp, emezhan, e ve eur jaden a istribill en ear. He mell izela a gouez etrezeg an douar, hag ar mellou all a bign en oabl, ne c'hoar den pe geit. Red-*eo* isplika penaoz e chom ar jaden-ze a istribill en ear. — « N'eo ket diez, a lavaro eun dievez. Ar mell izela a zo dalc'het gant an tosta d'ezhan, hag heman gant an trede, hag heman gant ar pevare, hag evelse bepred. » An digarez-se ne dal netra. Petra 'zalc'h ar jaden a bez ? Setu aze ar pez a glasker.

N'eus ken respont da ober nemet houman : eun dra bennag a zo er meaz euz ar jaden, n'eo ket eur mell anezhi, a zo dishenvel diouthi, hag he dalc'h a istribill.

Evelse ez eus ive eun dra bennag er meaz euz a renk an traou a veler o tont an eil euz egile, n'eo ket unan anezho, a zo dishenvel dioutho, hag a zo soursen an holl draou all. Hennez eo an hini a zo hanvet Doue.

3. — Araog mont larkoc'h gant discuez ez eus eun Doue, e c'hellomp breman clask petra eo, en eur daoler spled var ar pez hon eus guelet.

O veza n'eo ket bet great, eo eternal ; o veza ma 'z eo soursen kement a zo hag a c'hell beza, hen deus peb tra ; o veza m'hon deus peb tra, eo parfet.

Doue hen deus kement tra vad a c'heller da gaout, hag hen deus anezho en doare guella a c'heller da gompren.

Ennhan e caver holl perfectionou ar bed.

Lugernus eo evel an heol, bras eo evel ar mor, gal-loudus eo evel an avel, caër eo evel ar bleuniou, glan eo evel an erec'h, dous eo evel ar mel, bev eo evel al loen, calonec eo evel al leon, carantezus eo evel ar goulm, speredec eo evel an den. Goulzgoude, taolit evez. Ar perfectionou-ze n'emaint ket e Doue er memez mod hag

er bed, mes en eur mod hueloc'h, evel douar an tiegez, goude an eost, a zo er guiniz en eur mod hueloc'h eged er parkeier.

Ouspenn-ze, perfectionou Doue n'int ket mesket a zibarfed evel re ar bed, ha n'eus termen ebed d'ezho. Abalamour da gement-se holl, ne c'hellomp ket compren Doue

Traou ar bed, hag an den da genta, a zo scuერიou anezhan, mes n'ho deus netra boutin ganthan. Bez' ez eo dreist an holl draou. N'eus netra henvel outhan e quirionez ; ha n'eus ger ebed hag a c'hellfe discleria mad he natur.

(Da genderc'hel).

J.-F. CAER.

Eur Verzerez epad ar Revolution vraz (1794)

(Kendalc'h)

NAVÉD PENNAD

(Kendalc'h)

Ar falz pastor ne zalez ket da zont d'ar Retred. Kredj a rea marvad e vije digemeret mad ; leanezed, merc'hed lent, ne gredint ket lavaret kalz a dra da eun eskop ! Mont a ra d'ezho dre gaër, c'hoant en euz da lavaret e klask ober kalz a vad ive, n'euz ganthan nemet meuleudi evit ar sceurezed hag evit al labour zantel a reont. Evelse e sonj ober d'ezho plega. « Va bugale, emezhan, o pet soursi deuz ho iec'hed, kement a ezom a zo ac'hanoc'h evit ar retrejou ; me a lakai ive va galloud d'ho sikour da ober vad, ha dont a rin va-unan da brezeg, eun drao benag, evit ho retrejou. An Aot. Vikel vraz (1) ker gouizieg ha ken helavar, a rai plijadur d'ezhan dont ive da rei an dorn d'hoc'h eskop epad ar retrejou. » — « Aotrou, ne fell ket d'eomp kaout sikour diganeoc'h. » An itron de Marigo ne lavaraz ken. Hag an eskop, oc'h ober eur zell var ar sceurezed, goude beza klevet ar

(1) Vikel vraz an eskop assermantet a oa he hano Gromaire. « Ar beleg paour-ze, eme an Aotrou Trévaux, a roaz kement a skuer fall, ma oa disprizet gant an oll. »

gomz seac'h-se, a velaz mad ez oa faziet. Raktal ez eaz kuit. Bet ez oa eur vech er gouent, ne deuo mui ; mes adalek neuze e veler mad e ma ar bersekusion o kommanz.

Eun nebeut derveziou goude ma oa bet an eskop o koll he amzer oc'h en em ginnig er gouent, e teuz tud ti kear ive da glask ober ar memez labour, hag an aotronezse a lavaraz e ranke da genta ar sceurezed ober le da heulia (la constitution civile du clergé.) « Goude, itronezed, emezho, e c'hellot chomm en ho ti, ha beva evel m'oc'h euz c'hoant, ervez ho stad. C'houi a gendalc'ho da ober kalz a vad hag o pezo ar joa da veza sikouret gant eskop ar Finistère, he-unan, hag ar veleien gouizieg a zo en dro d'ezhan. »

Komzou kaër, evel ma veler, mes el leac'h deseo mes-trezed ar Retret, ne rejont nemed startad ho mennoz da vervel kentoc'h eget trei kein d'ar feiz, evel ma lavar kaeterou ar Retret.

Tud ar c'houarnamant, ar re a oa en em zavet a eneb guiriu an Iliz, ne gavchont ket eta guelloc'h digemer eget an eskop e ti sceurezed ar Retret ; ar re-man a ouie petra o doa da ober, eun oa an hent dirazho, start e chomment en ho stad a vuez ; mes beza great ho dever a gousto d'ezho, siouaz.

Doue n'ho dilezaz ket. An aot. de Larchantel a deue aliez d'ho guelet evit rei d'ezho nerz ha sklerijen. Bet en doa digant ar Pap Pi VI (gouere 1791) ar gallout a oa red evit an eneo, en eskopti Kemper, rak Expilly n'en doa galloud ebet ; displega a rea d'al leanezed ar skridou a deue deuz Rom. En unan anezho, ar Pap a c'hourc'hemenne d'ar veleien assermantet en em zislavaret araok daou ugent dervez, pe e vije lammet digantho kement galloud o doa. Diskleria a rea ive, d'ar re a oa bet sakret gant eskibien fall, ez oaint e stad a bec'het ha sakrilaj, ha n'o doa galloud ebet evit ober ar pezh a zell ouz karg an Eskibien.

Al leanezed santel a oa euruz oc'h anaout mennoziou ar Pap hag ar gelennadurez a roe d'he vugale ; mar boaint start araok, e starteont c'hoaz : kentoc'h mervel eget kaout darempred ebet gant beleien pe eskibien fall.

Victoire de Saint-Luc, d'ar mare-ze, a skrivaz d'eur

beleg assermantet, tost da vad ar pezh e doa skrivet d'an aot. Le Coz. Heman n'en doa ket selaouet, mes ar beleg all a oue gounezet ganthi. Anaoudegez ha mignon edo da famil Saint-Luc, ha Victoire e devoe an eur-vad da velet anezhan o tistrei hag oc'h ober pinijen.

E Kemper, an dud vad a oa glac'haret. Expilly gant he gomzou flour a glaske lakad ar bobl a du ganthan. Abred, koulsgoude, e oue gouezet petra oa, rak difen a rea d'ar veleyen vad prezeg, hag epad ar retrejou e kavet atao unan benag kaset di, evit gouzout petra vije lavaret. Diez oa eta ober retrejou, heb dale, marvad, e ranko an orbeza serret.

D'ar mare-ze ive e kouez var Gemper ar c'hlenved euzuz-ze hanvet ar vreaç'h, ha Victoire he-unan, a ven-naz beza sammet ganthan.

Ne oa bet morse gant ar c'hlenved-se, ha koulsgoude ez eaz var dro re glanv. He c'hoar, Angélique de Silguy, a gouezaz klanv goude beza kollet he bugel bian, ha Victoire a falveze d'ezhi mont var he zro. Mes an nerz-kalon hag ar garantez ne vironet ket deuz an den da veza tizet gant ar c'hlenved. Victoire a grog ar vreaç'h ennhi ive, ha goall gaset eo ganthi zoken. N'eo mui henvel outhi he-unan, gant ar guiskat trouska a zo var he bizaj, mes he c'halon a zo laouen, euruz eo, emezhi, da veza henvel deuz Hor Zalver pa oa bet dispennet gant ar skourjezou ha pa ne oa mui nemet eur gouli braz, adalek he benn beteg he dreid. N'e doa aoun nemet da rei he c'hlenved d'ar re all. He c'hovesour ne oa bet morse gant ar vreaç'h, hag evit miret ne gouesche klanv, hi a c'halvaz eur beleg all, an Aot. de Larchantel, niz an hini on deuz komzet anezhan, ha vikel vraz ive.

Ar beleg santel-man a vele aliez ar glanvourez hag a reaz d'ezhi kompren guelloc'h eget biskoaz, pegen talvouduz oa ar groaz d'an ene kristen, ha pegen red eo la kad ar spered hag ar galon da blega da volonteze Doue, mar deuz c'hoant da zével huel e skeul ar zantelez.

Victoire, sklerijennet gant he c'hovesour nevez, a velaz skleroc'h dirazhi, breman e oar guelloc'h petra eo senti hag e teu keuz d'ezhi da veza klasket kement ar binijen, deuz he fenn he-unan.

Epad he c'hlenved e teu eta kalz chenchamant ennhi ;

breman hag hiviziken, he vertuz kenta a vezo : lakad atao he bolontez he-unan, dindan he zreid, ha pa oue pare e lavare : « Va Doue, penaoz e c'hellin-me biken ho trugarekad aoualc'h, da veza roet din kement a c'hrasou epad va c'hlenved ? »

(Da genderc'hel).

L. G.

HISTOR BREIZ

(Kendalc'h)

Pehini oa yès ar Geltet ? — Komz a reant-hi ar brezou-neg ? — Nan, ar brezounek a gomzomp hirio ; mes eur brezounek dem-henvel ous an hini breman ? — (Etre ar brezounek koz hag an hini a gomzomp e z'eus fors kem. Timese eo anat mad int deuet eus eun hevelep eienen, int savet var ar memez grizien. Ar mellou bras eus ar geriou zo chomet ; n'eus chenchet nemet ar c'higadur hag an dilerc'hou dre hir amzer, dre ma teu da chench gourlanthen an dud dious ma m'aint o chom e broiou tom pe yen pe brumennus ha dre fors abegou all.)

Mæs daoust hag ar brezounek koz oa yès ar Geltet ? — Meur a hini etouez an dud desket var ar seurt traou-ze hen nac'h ; hag an aot. La Borderie a seblant assanti gant ar re-ze. — Mæs ken niverus int ive ar re a lavar « Ia » d'ar goulenn-ze. An aot. A. Travers en he leor moulet varlene : (De la persistance de la langue celtique en Basse-Bretagne depuis l'établissement des Celtes dans la péninsule armoricaine jusqu'à nos jours. Lib. Oberthür, Rennes 1906) hen diskuès splam. Ganthan ha gant ar Breizad bras Le Gonidec e lavarinn, d'ar re a nac'h oa ar brezounek yès ar Geltet araog m'oa deuet ar Romanet da vistri ar vro, ha soken en amzer ar Romanet e lavarinn digeri leor J. Cesar var brezel Bro-C'hall (Commentaires de César). — Ar geriou kenta a lennomp el levr-ze eo ar re-man : « Bro-C'hall zo rannet e teir loden ; » en unan eman ar bobl hanvet Beljet ; en eun all, ar bobl » hanvet Aquitains ; hag en trede eman ar bobl en em » c'halv ho-unan en ho yès : ar Geltet, hag en hon-hini » « Galli » ar Gallet. »

Gallet ha Kelted, var a lavar J. Cesar, n'o doa eta

nemet ar memez yes, ha n'en em c'halvent ho-unan nemet dre eun hano : « Ar Geltet. »

E z'oa ar brezounek yes ar Geltet a c'hell beza diskouezet c'hoas dre ar gerentiach a anavez an dud desket etrezhan ha yes sacr an Indès : « ar sanscrit. » Gouenn ar Geltet a deu eb mar ebet eus an « Asie. » En em skignet int bet, n'eo ket ebken e Bro-C'hall hag e Gourenez Arvor, mæs ive e Bro-Saoz, er Scoss hag e bro Iverson. Ma kavomp eta brezounek pe eur yes henvel outhan e Bro-Saoz, er Scoss hag e Bro Iverson, e c'houzomp ervad ne c'hell beza bet desket dezho nemet gant ho c'hentadou, ar Geltet koz. — Mæs kaout a reim-ni ? — Ia, komz a rer c'hoas hirio brezounek e bro Kymru (pays de Galles); — var eur rubanat douar etre ar Scoss ho Bro-Saoz; — en ezen ar Man; er c'haout a raïmp e bro Iverson. Aleiz a draou dishenvel zo etre ar yeziou-ze, fors kem zo etre an doare da lavaret ha da skriva ar gerriou; gouzout a reomp perag; hel lavaret or beuz uhelloc'h. — Mæs ar gerentiach etrezho zo anavezabl avoalc'h. Eus eun hevelep ienen e teuont.

Etouez an oll yèsiou anavezet, ar brezounek eo eta unan eus ar re gossa, ma n'eo ket ar c'hossa dre oll. — Evit ar re a zalc'hfe douetans var he oad bras-bras, n'ho deus nemet ober anaoudegez gant al leor a m'eus dija hanvet : « *De la persistance de la langue celtique en Basse-Bretagne*, par Albert Travers, impr. Oberthür, Rennes 1906 ». — Eno e kavint an testeniou eus ar pezh a m'eus lavaret ha traou souesussoc'h c'hoas.

Ouspen ho yès, daoust hag eun dra benag a chom ganeomp c'hoas eus ar Geltet ? — Ia, ha fors traou soken. — Ne gomzan ket eus relegou darn anezho kavet en toullou kuz var douar Bro-C'hall; nag eus ho lochennou savet var bilierou azioc'h lennou bras ar Suis hag ar Savoie (Lac du Bourget), ha goulskoude var a lavar an dud gwechek o deus great eur zell piz hag eveziant var al lochennou-ze, e z'eus da nebeuta c'huec'h pe seiz mil bloas abaoe m'eo soubet ar pilierou-ze e dour al lenn. Ne gomzan ket anezho abalamour n'int ket traou eus or bro.

Var douar Breiz-Izel ho deus lezet merkou padussoc'h

eget skridou. — 1° Chomet eo ganeomp ho beziou galvet eur grugel, pe *tumulus* e latin. Var dinaon an torgennou uhel, e kreis park pe goarem e veler torosennou bihan demhenvel ous eun esket var eur gompezen. Ra vezo toullet an esket-ze. Var eur metr pe zaou dounder, eur gamprik vihan great e mein seac'h vezo kavet. Bez unan eus pennou bras ar Geltet eo ar gamprik-ze; ne gavoc'h ket he relegou; teuzet int pell-zo hag eat e poultren. Mæs ma n'eo ket bet furchet c'hoas pe saotret gant al lapinet hag ar broc'het, e kavoc'h dalc'h-mad ludu, podou pri, benveachou hag armou e mein flour; ar re-ze eo ar re gossa; avechou eur benvek benag en askorn pe en arem; neuze ar bez, dezhan da veza koz, dezhan da gaout meur a gant vloas araog donedigez or Salver, n'eo mui e kement-ze eus ar re gossa. — En deiz hirio, an darn vuia eus ar beziou-ze zo bet toullet ha furchet pis. An aot. Duchâtelier (1) en deus pleustret var al labour-ze ha das-tumet fors podou eus ar re gossa, ker koz ne c'heller rei oad ebet dezho: daou pe tri mil bloaz araog Jesus-Christ marteze, ha gant ar podou-ze kals traou all. Ho gwelet a c'heller en he dy, ha skeudennet en deuz anezho en eul leor kaër : « *La Poterie aux époques préhistoriques et gauloises en Armorique* ». E peb korn eus ar Finistère, ha muioc'h c'hoas er Morbihan hen deus eostet he bodou.

E Plomeur hen deus furchet torosennou Penker ar Bloa, Lestrigniou, Run-Aour ha Kerugou.

E Plovan hen deus furchet dindan dolmen Renongat hag er C'hrugou,

E Plobannalec ehars menhir Kerlay hag e Lesconil,

E Treguennec e Park ar C'hastel,

E Moëlan e Kerantrez,

E Penmarc'h e Rosmeur,

E Lannilis, e Trorioun.

E Guinevez-Lochrist, e Kergoniou.... En oll lec'hiou-ze eus bet kavet traou talvoudus evit anaout doare beva an amzer goz.

2° Ar Geltet eo ho deus lakeat loc'h er mein braz a gaver c'hoas stank var ar meziou, dreist-oll e meziou ar Morbihan, gwech ho-unan, gwech a renkennadou, gwech

(1) O chom e maner Kernuz e kichen Pont n'abat.

o kloza a dro eur pezh douar. An oll o deus gwelet eur menhir benag pe eun dolmen ; an oll o deus klevet hano eus Kromlec'h-Carnac hag eus e vein bras. Var teir tachen galvet ar *Menec*, *Kermario* ha *Kerleskan* e m'aint ; bez a z'eus c'hoas en ho sa 1.991 menhir. Mæs kementse n'eo netra : d'ar c'huezevet kantved e z'oa pemzec mil anezho. — An oll o deus c'hoas klevet hano eus renkenadou mein Gavr'inis (eun enezennik eus ar Morbihan) ; eus Cromlec'h 'Er lanic hirio beuzet er mor etre an enezen « Hir » hag enezen « ar Gazek » er Morbihan. — Beteg a nevez-zo e z'oa ar c'his da lavaret oa bet savet ar vein-ze en amzer an Drouiset ; mæs hirio an oll a anzañ int kossoc'h eget an Drouiset a vil pe zaou vil bloas.

3° Chom a ra ganeomp c'hoas anezho ho benveachou hag ho armou mein kavet en ho beziou. En amzerriou pella, ne anavezent nag an houarn nag an arem, na metal all ebet. Ne c'houient ket soken ober implij eus an askorn. Evit trec'hi, toulla ha freuza n'ho doa nemet ar mean, an hini a c'halvomp hirio ar mean-tan (le silex.)

(Da genderc'hel).

FR. CARDINAL.

BUGALIGOU !

Lakit en hon liorzou bep bloaz kalz a vleuniou
Ha da gutuill anezo kalz a vugaligou.

Evidoc'h eo ec'h aozin bep miz ar pennad kenta euz va c'hevrenn ; c'houi eo an nevez amzer ; c'houi eo ar vro da zont, hag hervez ma vezoc'h bet savet a du gant ar vro pe a eneb ar vro, e vezo gwelloc'h pe falloc'h an amzer da zont eget an amzer vremen.

Goasa pezh a zo, bugaligou Breiz, em euz aoun ne vefec'h ket goest an darn vrasa ac'hanoc'h da dapa ar gelenadurez hag ar marvailloù a lakin aman evidoc'h.

Anaout a ran bugale, ha n'int ket dispered tamm ebet koulskoude, o deuz dek vloaz, ha ne ouezont ket lenn, hag an dra-ze zo mantrus ; pe ma ouezont lenn, lenn galleg hebken eo a ouezont, ne ouezont ket lenn e yez ar vro, hag an dra-ze 'zo iskiz.

Klevet am euz great zoken menek euz bugale a oar

lenn galleg, ar pezh a zo mad, goasa pezh a zo, ar re o deuz desket dezo kement-ze, o deuz desket dezo eun dra all hag a zo mezus ouspenn ma z'eo pec'het : ober fañ war yez ar vro ! Berwelet int ar vistri keiz-ze ha nemed dalla ar vugàligou ne reont ken.

C'houi da vihana, bugale, hag a oar lenn brezonek, a lenno bep miz ar gentel hag ar mavailloù aozet evidoc'h e « Feiz ha Breiz » hag o veza,

M'eo gwell ranna etre dek
Eget lezel unan heb

pa ouezoc'h lenn mad deskit an dra-ze ivez d'ar re a zo war ho tro yaouankoc'h egedoc'h. N'euz netra koulskoude hag a vefe kement a ezomm da c'houzout, koulz lavaret, evel gouzout lenn.

Ar gouzout lenn eo an alc'houez da vont e ti an deskadurez. P'ho peuz da vont e ti ho tud mar d'eo prenet an nor ha ma n'ho peuz ket an alc'houez, kaër ho pezo ober an dro dezan ha steki ho penn ouz ar mogerioù, ne vezoc'h ket kalz avansetoc'h : koll ho poan hag hoc'h amzer, dua gant an naoun a reoc'h ha netra ken !

Mar d'eo lakeat an alc'houez etre ho taouarn eun dro gantan en nor hag emaoch en ti heb poan ebet, hag e kavoc'h eno ar pezh ho peuz ezomm evit mezur ho korf. — Mez, bugale, n'eo ket eur c'horf hebken, eur spered ho peuz c'hoaz, hag ho korf n'eo nemed ar skeud anezan, hag hennez a ranker mont da di an deskadurez da vaga anezan, hag evit mont eno eo red ivez kaout an alc'houez : ar gouzout lenn eo an alc'houez-ze, klaskit ha goulennit anezan, abred, abred, ha livirit d'ar re all yaouankoc'h egedoc'h penaoz dont abenn d'e gaout.

Evit rei kalon deoc'h da labourat « Feiz ha Breiz », mignon ar vretoned hag ar vretonezed vihan, a roio prisiou deoc'h bep bloaz hiviziken.

Er bloaz-man e klaskimp e pe leac'h ema ar gwella lennerien en ho touez. Er bloaz a zeu ma plij gant Doue e welimp muioc'h, ha c'houi oar kanaouennoù ar vro, ha c'houi oar skriva yez ar vro, ha c'houi oar dindan evor histor ar vro ; an dra-ze a welimp er bloaz a zeu ; er bloaz-man ne c'hellomp ket goulenn kement-ze.

Ar hed n'eo ket bet great en eun dervez
Na Pariz en eun nozvez ;

a nebeudou eo mont war araok.

Evit gwelet e pe leac'h ema ar barreka lennerien en ho touez, unan pe unan euz ar re a zo e penn « Feiz ha Breiz » a yelo dre ar parresiou e miz gouere pe e miz east. Evelato ne dremenor nemed er parresiou a vo kavet enno *eur* c'hrouadur o c'houzout lenn brezonek dre bep *kant* den a vò er barrez. War o pennadou e « Feiz ha Breiz » er miz-man hag er miz a zeu eo e vezoc'h barnet na petra 'ta.

Ar prisiou a vò rannet e tri rumm :

- a) Prisiou ar vugale n'o deuz ket c'hoaz a zeiz vloaz ;
- b) Prisiou ar vugale n'o deuz ket c'hoaz great Pask ebed ;
- c) Prisiou ar vugale a zo oc'h ober o Faskou.

Dao ! dezi eta bugaligou, poaniit da dapa an alc'houez da vont e ti an deskadurez ha da *c'houel ar bleun bruk* e miz gwengolo a zeu e vò embannet pere ac'hanoc'h eo ar re varreka da c'hoari gantan.

Kenavo ar c'henta gweled, bugaligou ha bennoz Doue deoc'h !

J.-M. PERROT.

E Lokournan en deiz all !

War blas ar yer e Lokournan, eur zadornvez, n'euz ket pell, eur paotr a oa gantan eur c'heveleg bet tapet gantan en eul laz-kroug. — Eun aotrou a deuas d'e gaout ne ouie ger brezonek... hag ar paotr kos ne ouie ger galleg...

An aotrou. — Combien cette bécasse ?

Ar paotr kos. — Ya vad, aotrou, heman zo paket el las.

An aotrou. — Mais quel prix ?

Ar paotr kos. — Oh ! nan aotrou, heman 'zo paket etouez al lann, n'eo ket etouez ar pri.

An aotrou o trei e gein. — Comme les paysans sont bêtes !

Ar paotr kos war eun ton goapaüs. — Oh ! ya vad aotrou, henman zo hir e veg..... hag ho tiskouarn c'houi hirroc'h c'hoaz.

(Unan euz ar marvailloù skrivet gant A.-M. Saout ha taotet ganti aman hag ahont dre douez ar gwersiou hag ar soniou a zo bet kurunet dezi e Gouel ar bleun bruk e Kastell Keryan d'ar 4 a viz gwengolo 1906).

Buez Breiz edoug miz Ebrell 1907

Epad ar miz tremen ez euz bet c'hoariadegou, studia-degou, ha goueliou brezonek hep paouez e pewar c'horn ar vro.

D'an 2 ha d'ar 7 a viz Ebrell — *Potred Plabennec* a c'hoarie *Alanik al Louarn*.

D'an 2 a viz Ebrell — *Potred ar Zent*, e Bro Wened, a c'hoarie *Ar gwir treac'h d'ar gaou*.

D'ar 7 — *Potred Lok-Maria* a c'hoarie *Trubuilhou Yan Irou*.

Ar hotred-man eo o deuz savet ar strollad kenta a c'hoarierien e Bro Leon, war ar meaz, ha goude beza digoret hent d'ar re all int bet chomet a zao eur pennad ha kredi reat oa maro en ho c'hreiz tan karantez Breiz ; a drugarez Doue ludu o c'holo anezan ne oa ken hag awalc'h eo bet c'houeza war al ludu evit lakaat an tan-ze da skedi adarre ha breman ne varvo mui !

D'an 20 ha d'an 21 — Goueliou kaër e Kestember en honor da Alan-Veur a belleas an Normaned diouz douar Breiz.

D'an 21 ha d'an 28 — *Potred yaouank Kastell-nevez ar Faou* a gloz eur c'hoariadek c'halleg dre gan : *Bro goz va Zadou*.

Eun troatad d'ar brezonek eo ; n'eo ket kalz a dra, kement-ze atao eo evelato

Pa vez roët eun troatad d'ar c'hi
E kemer atao daou pe dri.

Ar brezonek er *C'hastell-nevez* a ouezo en em jacha koulz pe welloc'h eget an dra-ze c'hoaz !

28 atao — *Potred Plouber* a c'hoarie *Job al Lounker*.

28 bepred — Loeiz Herriou, rener « Diunamb » a deu da Willigouarc'h da ober eur brezegenn war an ezomm o deuz al labourerien douar d'en em glevet evit gwellaat o stad, hag an ezomm o deuz ar Vretoned da zifenn o gwiriou, o brezonek hag o feiz : kanaouennou brezonek araok ha goude ar brezegenn-ze a reaz plijadur d'an oll. Mad eo ! Bro-Brizeux a zo o vont da zihuna ivez marteze !

J.-M. P.

Ar C'helc'hou-Studi

Ar baotred yaouank a echu o studi e skoliou ar Gouarnamant n'o deus hirio tamm deskadurez kristen ebet ; n'ouzont netra ken nebeut dioc'h doareou stad an dud, a zo koulskoude kement hano anezo brema.

Hag ar baotred yaouank zoken a deu eus ar skoliou kristen a zo ken lent ha ken bresk ma teu o feiz da zemplaat kenta tro m'en em gavont o-unan a-wel d'an dud.

O welet kement-se, ar velezen a zo deuet da lavaret ez oa red a-grenn kaout eun dra bennak evit ar re yaouank echu o skol ganto, evit dont a-benn da gaout eur rum gristenien speredet, dare bepred da rei harp d'ar relijion.

E-touez an holl oberou mad bet savet evit deskadurez kristen ar bobl, n'eus hini ebet hag a vije ken talvoudus hag ar c'helc'hou-studi.

Petra eo eta eur c'helc'h-studi ? Hag eun dra vad eo, pe eun dra red zoken, en hon amzer ? Meur a hini a zo o klask gouzout petra dleer da zonzal war gement-se ; mont a ran da esa rei d'ezo sklerijen.

I. Eun nebeud komzou diwarbenn ar c'helc'h-studi.

Lavaret eus bet eo ar c'helc'h-studi eur vodadeg, eleac'h ma teu peb hini d'e dro da gelen ha da zigemeret kelenadurez.

Eur c'helc'h-studi n'eo ket eur skol el leac'h ma 'z eus eur mestr-skol o rei kenteliou d'e skolaerien, nag eur vodadeg tud desket mad o studia hag o tisplega skridou helavar.

Eur skol eo evit tud ar bed, e teu ennan ar baotred yaouank da zeski ar gelennadurez kristen ha kals a draou-all a vank d'ezo hag a zo red mad da c'houzout koulskoude evit dont da veza tud honest, tud desket war draou ar vro, ha kristenien kalounek ouspenn.

Er c'helc'hou-studi e klasker daou dra : da genta, ober d'ar baotred yaouank sellet pisoc'h oc'h ar pezh a dremen en dro d'ezo, deski d'ezo ive respount oc'h al lavarou diskiant ez eus riskl evito da glevet er bodadegoù tud, war ar meaz, er c'hazerniou, er c'hazetennou ; en eur ger,

rei d'ezo da welet perak emaint eus eun tu pe en tu-all, perak egiz-ma, perak egiz-hont.

Klask a rear dreizo, d'an eil, deski d'ar baotred yaouank penaoz dont a benn da ziskleria freaz ar pezh a zonzont ha dont evelse dre o c'hreansou start ha diazezet mad da sklerijenna o mignoned eat pell diouto war hend ar gaou hag ar fals kredennou.

En eur ger, ar c'helc'hou-studi a zo savet evit ober tud krenv, gouesiek, gouest da viret ha da zifenn kement a zell outo.

II

An dud yaouank a dle studia evit dont da veza tud a feiz start, gouest da anzav o feiz ha da zougen re-all da gredi ar pezh a gredont, da ober ar pezh a reont. Abalamour ar greden start ha divrall ne vez ket roet dre nerz, labour ar spered e-unan hebken eo a ra d'ezi diwan.

Evit beza da vad eus eun tu, o c'houzout ar perak eus hon doare da welet, eo red beza bet lakeat ar spered da labourat, beza bet kemeret poan da vont beteg goueled an traou ; hag ar pezh a zo bet desket en doare-ze hebken eo a garomp, a boaniomp evitan hag a skignomp goude e-touez ar re-all, rak ar pezh a deu hep poan hag hep labour a ya buan gant an avel.

Hogen, setu ar pezh a ra ar vignoned e bodadegoù buezek ar c'helc'hou-studi.

Eno, pep hini a ra e studi : pep hini a laka e boan da zizelei ar wirionez hag en deus ar blijadur d'he c'haout. Hag ar studi-ma a zo great gant paotred hag a zo ken etrezo evel breudeur. Hogen, mar deo mad atao en em voda, eo mad dreist-oll evit ar studi. Beza an eil gant egile a ro groez d'ar sperejou, hag ar mennoziou o steki an eil oc'h egile a deu da skleraat ha da splannaat.

Deski a-gevred a zo deski difreoc'h, rak ma lakaer da dalvezout labour ar re-all evel an hini an-unan, ha gant nebeutoc'h a boan, p'eo gwir eo neuze rannet labour ar spered etre holl baotred ar c'helc'h-studi.

Ha ma 'z eus, evel m'eo dleet, eur beleg pe eun den gwiziek o ren al labour, holl o devezo perz en e skiant prenet hag en e wiziegezh.

Gwella doare da studia, hag an dizinoùsa evit an dud

yaouank eo ar c'hele'h-studi. Ar re goz, gwechall, a ouie pegen talvoudus eo en em gemeret evel-se. Socrat, Platon hag Aristot a zestume eun nebeud diskibien endro d'ezo evit ober goulennoù outo hag evit lakaat da strinka eus o spered ar wirionez a glaskent rei d'ezo da gredi.

Hor Zalver benniget n'eo ket bet awalc'h gantan prezeg d'ar bobladou tud deuet d'e zelaou. Destumet en deus eur guchen pesketaerien dister, dizesk, diwiziek, hag epad tri bloaz e ra skol d'ezo, hag e teuont evel-se da veza tud eus an dibab, mad da veza kaset da c'hounit ar bed-holl.

An doare-ze da ober, ken barrek da zougen frouez kaër, en deus gallet chom a-gostez e mareadou m'oa ar gatoliked muioc'h e poan da viret eget da vont war araok. Hirio avad, ar gaou hag an disprijans evit Doue a zeblant ren e pep leac'h. Ezom hon deus muioc'h eget biskoaz da gaout e pep parrez eun eienenn a vuez kristen evit ober eus hon micherourien, labourerien douar, ijinerien, mevelien, hag-all, kristenien gwiziek gouest da zispenn lavarou treuz ar fals doktored, ha gouest ive da vont war araok anezo o-unan evit brasa mad ar relijion hag ar vro.

1° *E gwirionez, muioc'h eget biskoaz hon deus ezom eus kristenien desket mad.*

An neb a gred hep gouzout perak, eme sant Thomas, n'eo ket eur c'hristen start, eur c'hristen dic'hiz eo, a gred emma ar Spered-Santel o c'houlenn digantan traou souezus. Ar yaouankis he deus ezom d'anaout ar relijion araok he heulia. Re aliez e kaver tud, desket war o meno, ha n'ouzont netra koulskoude eus ar pezh a dleer da gredi nag eus ar pezh a zo difennet pe gourc'hemennet gant lezen Doue. Ha kement-se a zo mantrus !

Hon tud yaouank, ar re zo muia digor o spered hag a zo dre eno muioc'h e riskl da veza dallet gant ar gaou ha da goll evel-se o feiz, a gavo er c'hele'h-studi, en eun doare buezek ha plijadurus, ar vagadurez a c'houlenn o spered.

2° *Kristenien hag a ouezo dispenn lavarou treuz ar fals doktored.*

An ebestel gaouiad ha difeiz a gaver brema o prezeg en hostaliriou, er staliou-labour, er parkeier, er ruiou, war dachennou ar c'heariou, war an henchou, en tiez, e

pep leac'h, da bep poent eus an deiz hag eus an noz, dioc'h ma kavont an tu.

Eun dever eo evidomp lakaat hon tud yaouank e stad da zifen ar relijion, an tiegez, ar perc'heniez. Lakaat anezo e stad da stanka o genou d'an drailherien, nan avad dre respouchou desket dindan envor en eul leor, mez o rei d'ezo nerz, deskadurez hag an doare da gaout ar ger a zerr krak genou ar sklanker.

3° *Kristenien dare da ober kement a zo mad.*

Ne fell mui d'eomp eus ar baotred yaouank-se prest da zigemeret pep tra hep digeri zoken o genou da harzal ; mui a dud yaouank lentig, mui a zenved prest da vont pep hini eus e du gant an disterra gourrouz a rai ar bleiz, pe zoken da drei gant ar pastor fall kentoc'h eget klemm. Fellout a ra d'eomp kaout kristenien kalounek ha dispount, dare da vont war araok kousto pe gousto hep aon ebet evit o ler. Ar c'hele'h-studi eo o roio d'eomp.

Rak an neb a labour eur brezegenn da veza lennet dirak e vignouned a zo red d'ezan difen e zoare da welet ; dleet eo ive d'ezan, sklear eo, sonjal ha pleustri kalz e vennoziou ; red e vez d'ezan ober el leoriou ar pezh a ra ar wenanen gant ar bleun : kemeret ar pezh a gav dereat ha reizha gantan e spered.

Kement-se, avad, ne vez ket great hep labour hag hep poan zoken. Netra a hend-all koulskoude hag a vije kouls da grenvaat o bolontez, da asten o nerz-kalon, da ober eus ar baotred yaouank-se goazed talvoudus, mad d'eun dra bennak, hag a vezo red mad tremen diouto.

An dibab paotred-se, savet en hor c'hele'h-studi a vezo douget gant o youl bero a ebestel da glask re-all henvel outo da labourat evelo a greiz kalon, da gristena hor c'henvroiz ha da adsevel ar vro.

Hi eo a vezo an arme gristen a boanio da nevezi pep tra en H. Z. J.-K.

Instaurare omnia in Christo.

(*Da gendelc'her*).

KLAODA.

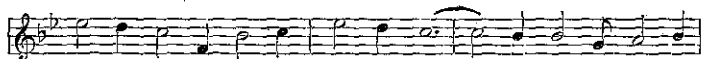
SON AR C'HANER KOZ

Allegro $\text{♩} = 80$

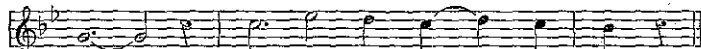
Ton destumet gant an Aot. HAVAS.

Pa oan yaou-ank gwechall, nak eü - red,

na pardon nak eu-red, na par - don E pemp leo tro var-

dro, ne ve - ze gre - at heb - don.

e pemp leo tro var - dro ne ve - ze great heb - don.

I

Pa oan yaouank gwechall, nak eured, na pardon
En pemp leo tro vardro, ne veze great hebdon.

II

An amzer a vremen, n'eo ket tamm mui henvel
En eured, er pardon, e vez red d'in tevel.

III

E vez red d'in tevel, tevel hag chana
C'hoarz d'in ha goap a ve, ma kredfen c'hoaz kana.

IV

Ar merc'hedou skanvbenn, ne fell ket de'o klevet
Nemed ar zoun a vez e gallek saout savet.

V

Hag ar botred yaouank, a gav eo amzere
Kana e brezonek etouez tud a zoare.

VI

Pell diouz fallgaloni, me gano daoust da ze (1)
Kanaouennou ar vro, diouzin eo ar re ze.

(1) Ar zon-man a zaviz breman dek vloaz. Abaoue a drugarez Doue kalon ar chaner koz en deuz bet tro d'en em laouennaat : ar yaouankizou n'int mui ken dall ha neuze pa vez menek euz traou ar vro ; berwelet int c'hoaz marteze, mez abenn dek vloaz all aman sur mad, e welint sklear roudou an dud vras ha santel o deuz great Breiz hag en eur gerzet dre an hent o deuz digoret e lakeint traou ar vro da vont war araoek.

VII

Em measiou me gano, marteze gant daëlou
An Anaoun diouz an noz, a deuio d'am selaou.

VIII

Me gano Breiz-Izel, he gisiou tost d'ar bez
Dreist oll he brezonek, a wallgaser bemdez.

IX

O brezonek va yez, yez ar re am c'hare
Kaër out, oh, ya ! Kaër out, evel bleunv ar heure.

X

Pell diouz halan ar Gall, ra skuilli da c'houez vad,
Ra zavi da gorzenn, pell diouz e zaoulagad.

XI

En hor measiou didrous kendalc'h da vleunenni
Kaëraat a rez bemdez, kaëraat en da gosni.

XII

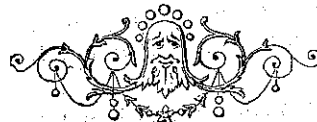
Biken n'az tilezin, bepred me da garo
Betek ma tremenin p'am skoïo ar maro.

XIII

Pa vezin beredet, eur c'holoen m'am bez
Geriennou brezonek a vleunio va mean-bez.

XIV

Epad an oll amzer, er bed all me gano,
Gant toniou Breiz Izel, an nenv a dregarno.

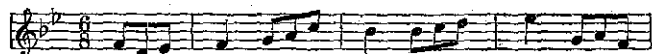

INTRON VARIA LAMBADER

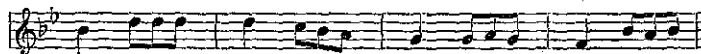
E PLOUVORN

Allegro

Ton destumet gant an Aot. HAVAS.

Saludomp oll Mam hor Zal-ver E chapel nevez Lamba-

der, Hag ar Verc'hez hon dioual - lo Breman hag en heur hor ma-

ro. Hag ar Verc'hez hon dioual-lo Breman hag en heur hor ma-ro.

DISKAN :

Saludomp oll Mam hor Zalver
E chapel nevez Lambader,
Hag ar Verc'hez hon diouallo
Breman hag en heur hor maro.

1.

Pegen dous eo d'an daoulagad
Guelet savet ti hor Mam vad,
Guelet Lambader paour ha noas
Hirio kaeroc'h eget biskoas.

2.

Evel eur brinses eo guisket
Gant he zae mein dantelezet ;
An heol var douar Breiz-Izel
Ne velo ket ker brao chapel.

3.

Ar pillerou nerzus ha teo
A zo henvel ouz guez dero ;
Dindan ar beach ne blegint ket,
Chom a rai soun ho fenn kalet.

4.

Ma koustas deomp, ha koustet eo,
Bezomp laouen evelato :
Rei d'ar Verc'hez, rei da Zoue
A dal ouспен prena leve.

5.

Lochennik soul ha ti balan
Ne vezont ket savet heb poan,
Mogeriou mein, toennou glaz,
A zo gantho poan vrasoc'h c'hoas.

6.

Ar boan avad, evel ar pell,
Abred a nij gant an avel ;
An ti a jom, d'he vestr e ro
Disheol en anv, er goanv disc'hlaou.

7.

Aman ivez disc'hlaou, disheol
E skeud Mari zo 'vit an oll,
Aman kouls hag er feunteun venn
Eo kre an dour enn eienenn.

8.

Evit hag evit, tud fidel,
Dour beo ar vuez eternal ;
Evit dour ar grassou nerzuz
A red euz kalon Mam Jezuz.

9.

Guechall branellou, chadennou
A velet ouz ar mogeriou :
Aman c'hoas e vezo kavet
Al liberte hag ar iec'het.

10.

Ia, pec'her paour, ia, pec'heres,
Mar pedit gant feiz ar Verc'hez,
Ne viot mui sklavourien Satan
Ho chadennas da gas d'an tan.

11.

Bennos deoc'h, Plouvornis, bennos
Da veza bet treac'h d'ho tud koz,
N'ho meulin ket, rag ho chapel
He deuz mouez, mouez huel.

12.

Ho tour ivez, breman savet,
A zo burzudus da velet;
Tour all ebet, nemet Kreisker
Ne vo par da dour Lambader.

13.

An durzunel, ar guennili
O deuz eun deiz d'ho goudori;
O Lambader, c'hui vo bepret
Va neizik-me, va neiz karet!

14.

Da zeiz ankenius ar maro,
Gant fizians vras me lavaro:
Digorit din, aotrou Sant Per,
Mab oun da Verc'hez Lambader.

Great gant an Aotrou GUILLOU.

AN EAR

(KENDALC'H)

An dud desket o deus lakeat da dalvezout an anaoudegez o deus breman eus an ear evit implija an danvez 'zo ous hen ober, nerz an avel hag he bouez e kant ha kant tra gownidus. Kalz anezho zo dies da zisplega mad dre skrid pa ne vez ket dindan daoulagad al lenner an ostillou honan pe eur skeuden anezho kempennet mad. Penaos displega ervad petra eo an *aéromètre*, ar *baromètre*, ar *manomètre*, ar *gazomètre*... etc. — Eun dra goulscoude 'zo bet kavet hag a zo anavezet mad gant an oll : ar *c'horsennou da sevel dour*. Dre ma z'eo pouezus bras an ear, ha dre ma poez e peb leac'h gant eun hevelep nerz, oar deuet da sonjeal implija an nerz-ze da denna dour eus ar punsou doun. Var peb metr karre dour er puns, evel var peb metr karre douar ez eus eur bouez a ouспен ugent mil lur ear. Soubit eur gorsen hir en dour-ze ; keit ha ma vezo ear ennh, dre ma poez an ear e peb leac'h gant eun hevelep nerz, an dour ne c'hello, e doare ebet, pignat ennh. Mæs, tennit an ear eus ar gorsen gant eur *piston*

great evit-se, raktal an dour a savo, a savo a neubeudou dre ma digresko ar bouez ear er gorsen ; ha ma c'helfet hen tenna pis avoalc'h, an dour a savfe beteg 10^m34 huelder. Ne savo ket huelloc'h, rag e 10^m34 ar bouez dour er gorsen hag ar bouez ear en diavez en em gompez.

An ear zo ret evit ar vuez. Kementze zo re anat. Muioç'h a lavaran : ret eo ear vad, ear digontam evit ar yec'het.

Petra zo o kontami an ear ? — Ar pezh a deu buhan da saotri an ear eo : 1° halan an dud hag al loenet ; — 2° ar voget a deu eus ar siminalou er c'hamprou, dreist-oll pa vez great enno tan glaoudouar, hag eus ar ferriou tommet gant glaou-koat (« oxyde de carbone ») ; — 3° ar vogidel a sao divar ar fank, an teil ha divar kement tra zo o vreina ; — 4° ar boultren savet er van gant ar skubellen, dreist oll pa vez en tiez tud klanv gant eur c'hlenvet spegus. Neuse ar skant a zistag eus ar c'hroc'hen gant ar rusel hag ar scarlatine ; ar fank koaset var an dillad, var an douar pe var leuren ar solier gant an derchen *typhoïde* ; ar c'hranchadennoù a zistaol an den *poitrinaire* a deu da zisec'ha, a vez disavet gant ar skubellen, a vez evet gant an dud yac'h ha ne zaleont ket d'ho stleja, d'ho zro, var ho guele. Hag evelse, eus an eil d'egile e vez skignet ar bilim.

Petra a zingontam an ear ? — An heol gant he domder hag he sklerijen eo ar medisin bras a zistruj al loenidigou munut 'zo oc'h hada ar c'hlenvejou. An avelou bras a skarz an ear, hen disao, her skub pell dious ar c'herriou. Ar glaoeier a laka da goeza d'an douar ar boultren bilimus, ho c'holl en douar hag ho c'hass er c'houeriu ; ar gwez bras en dro d'an tiez a freuz hag a zifreuz an ear fall a dremen dreizho a bouloudennou, hag er c'hemesk a nevez gant an ear vad.

Petra da ober evit eu em ziuall dious an ear fall ? — Tud ar meziou, chomit er gear ; na dit ket er c'herriou. — Ear ar meziou eo ar gwella ; hini ar c'herriou 'zosootret oll gant halan an dud ; — gant moget ar siminalou bras (gwelit en dro d'ar siminalou-ze an toennou duet oll gant an uzuil a zisloukont) ; — gant an tan glaou-douar er c'hamprou ; — gant fank al loenet er ruiou ; — gant uhelder an tiez a vir ous an heol da bara

er ruiou ; — gant kant tra all c'hoas. Rag-se, gwelit drem ar vugale pinvidik, ha muioc'h c'hoas hini bugale an artisanet, hini ho gragez hag hini an oll verc'het a rank beva er goasket. An darn-vuia zo drouk-livet ; kals zo merket abred gant biziet an ankou. Mall 'vez gantho, kerkent a m'ho deus eun tam ehan eus ho labour pemdeziek dilezel ar c'herriou evit dont, epad eur miz pe zaou da gemeret ear vad hon aotchou pe or menezioù.

Tud ar meziou, chomit er gear, a lavaran ; mæs arabet 've d'heoc'h evit-se kredi e ve peb tra reizet mad en ho tiegeziou. E fors lec'hioù, siouas ! e ve ret trei an traou pen kil ha troad evit ma vent mad. — An tiez zo re izel, re stris, eb prenestr kouls lavaret, pe gant prenecher ken stris ma ne lezont nag an heol nag an ear vad d'en em zila enno. C'hoez ar moëltr 'zo gant peb tra. — Ouspen, savet int e creis ar vaouchou goloet a deil hag a zour hanvoës. O chom er seur tiez-ze, ne z'eus peurvuia nemet merourien n'ho deus ket anezho honunan ar galloud da chench doare d'an traou. Ar mestr zo pell ha n'hen deus ket alies muioc'h a breder gant an dud a ro ho foan hag ho amzer vella da c'hounit arc'hant dezhan eget n'hen deus gant he chass. Gant ma vezo paet dezhan he C'houel-Mikeal, ne ra mui fors eus netra. — Mad 've dezhan goulscoude derc'hel sonj e z'eus eul lezen kempennet a nevez-zo (15 a viz c'huevrer 1902) hag a ra eun dever d'ar vearet lakât pilat an tiez klanvus, pe lakat chench doare dezho.

Da c'hortoz ar mare etrus-ze ma teuio peb-unan da ober he zever ; da c'hortoz ma vezo savet d'heoc'h eun ty yac'hus, ne vezo ket e dinaon ar c'hreier, prenecher bras varnhan, prenecher troet varzu ar sao-heol pe ar c'hreiz-deiz. Kemerit, da vihana, preder d'ho derc'hel kempenn, dilastez al leuren, netra o vreina er c'hornioù tro, na dour, na torchou listri, na tammou eskern. Var an deiz, kement a ma vezo en ho kalloud, dalc'hit digor dor ha prenestr ; roit ear d'ar goueleou kloz. Dre c'hras Doue, ar seurt goueleou-ze n'int ket ker kloz ha ma c'hoantaffet ho c'haout. Dre an or-vele, dre ar zêl, dre eur c'horn pe gorn, eur faout pe faout e c'hell an ear en em renevezi enno.

(Da gendelc'her). FR. C.

Feiz ha Breiz

Kappad Misiek ar Vretouped

Perag e ranker kredi ez eus eun Doue ?

(KENDALC'H)

II. Piou hen deus finvet ar bed ?

1. — Kement a gouez dindan hor skianchou a ia en dro eb ehan : an avel a c'hoez euz an eil penn d'egile d'ar bed ; ar mor a bign d'an treac'h hag a zisken d'al lano ; traou an douar a zav, a jench aoz hag a gouez.

Ar bed he-unan a jench plas ha doare. An douar a ra eun dro bemdez varnhan he-unan euz cornaouc da reter, hag eun dro ar bloaz en dro d'an heol. Ma' peus c'hoant da c'houzout peger buhan ez a gant he dro bloaz, an dud guiziec a lavaro deoc'h e ra 30 kilometr beb seconden. Comprenit, mar gellit, gant pebez err e kerz !

An heol ive a ra eun dro varnhan he-unan beb pemp devez var 'n ugent ; hag e dounder an oabl, stered eb niver a gerz dre henchou hir spontus. M'ho deus an neuz da jom diflach, eo m'emañt diouzomp eur c'heit ha ne c'heller ket da vuzula.

2. — Penaoz isplika eul loc'herez ken estlammus ? Rag an holl dud guiziec a c'hoar ne c'hell ket traou ar bed mont ha dont gant ho nerz ho-unan, hag eur vech loc'het, ehana gant ho nerz ho-unan. Eun dra bennag a vez bepred o chench stad d'ezho. E giz ma lavar ar *physicianed*, pe an dud a studi a reiz an traou, ar bed a zo eun dolzen « dinerz », da lavaret eo, n'he deus ket a c'halloud anezhi he-unan da jench plas hag aoz d'ezhi he-unan. Piou 'ta neuze hen deus roet d'ar bed ar flach hag an arzaoi ?

Ha taolit evez penaoz ne dal ket ar boan respont : an traou a jench plas hag aoz abalamour mac'h en em zis-taolont en eil egile evel ar valtarn a zistaol ar mean, pe mac'h en em zachont an eil egile evel eun troad-

pluen goularz, frotet gant eur scolaer ouz he vreaç'h, a zach eun dellienic paper, pe ma labouront an eil var egile, evel an tan a labour var ar c'hoat. Red eo mont larkoc'h ha goulen : piou hen deus roet nerz d'an traou d'en em zistaol, d'en em zacha ha da labourat an eil var egile, p'e guir int great holl euz eun danvez hag a zo « dinerz » dre natur ?

Red eo lavaret ez eus dreist ar bed unan bennag hag hen deus roet d'an traou ar c'halloud da jench plas hag aoz an eil d'egile. Henniez ne receo ket he flach digant eun all, mes a zo « nerz » dre natur, hag an holl a ro d'ezhan an hano a Zoue.

3. — Hag arabat lavaret adarre : n'eus ket ezom euz Doue evit loc'h ar bed : an traou a labour an eil var egile eb fin : ober a reont eur renkad ha n'eus termen ebed d'ezhi.

An digarez-se ne dal netra.

Ma n'hen deus nicun euz traou ar bed ar c'halloud da loc'h gant he nerz he-unan, pe da ehana eur vech loc'het, e giz ma c'hoar an dud, holl assamblez n'ho dezo ket ive. Ma n'eus termen ebed d'ar renkad traou a ro branseladur pe baouez an eil d'egile, e ranker lavaret ez eus unan dreist-hi hag hen deus roet a beb amzer an taol kenta d'ezhi, p'e guir, lezet he-unan, n'he doa galloud ebed da vont araog na da jom a za. Doue hen deus roet an hej kenta da vomeder ar bed.

An dud dizoue ne ziscuezent ket petra 'c'hell loc'h ar bed. Lavaret a reont ebken e loc'h a beb amzer. Hag eno int cassaus. Ma c'houlafen divarbenn eul lestr a dremen en dremvel : « Pe seurt nerz a gass al lestr-se ? » Ha ma ve respontet d'in : « Henniez a deu euz ar penn pella d'ar bed », e lavarfen dioc'htu : « Ho respont ne bar ket : ne c'houlennan ket a begeit e teu, mes pe nerz he c'hass : an dour, an avel, pe an tan. » En hevelep doare, diot eo respont an dud dizoue, pa lavaront d'an neb a c'houlennan outho petra 'gass ar bed en dro : « Mont a ra a beb amzer. » Ne c'houlenner ket a be amzer ez a, mes petra hen deus roet d'ezhan ar c'herzed. Ha d'ar goulenn-ze n'eus ken respont nemet houman : Doue a lak' ar bed da vont en dro. Ha ma 'z a en dro a holl-viscoaz, Doue hen deus hel lakeat da vont en dro a holl-viscoaz.

Lezel a c'heller eta an dud dizoue da lavaret e loc'h ar bed a holl-viscoaz, eb na ve dinerzet tamm ebed ar rezoniou a ziscuez ez eus eun Doue.

4. — Goulzgoude guiziegez an amzer vremen a lavar ne d-a ket ar bed en dro a holl-viscoaz, rag, ma vije bet evelse, an nerz a zo lakeat ebars gant Doue hag a labour bemdez, a vije eat da fall abaoue pell amzer.

Setu ama petra 'lavar eun den guiziec meurbed, an A. de Lapparent, en eul levr hanvet *Science et Apologie*.

Bolz an env n'eo ket ato ar memez tra da velet, evel ma tiscuez ar photographii. Beza 'zo stered lostec hag a dro en edou stered red ; beza 'zo stered hag a vez enaouet euz a zeiz da zeiz e leac'h ne veze gulet netra guechall ; beza 'zo stered hag a jench liou, ar pezh ne c'hoarvez nemet abalamour ma chenchont aoz ; beza 'zo poultren stered béro hag a zeu da galedi o ienaat. (Lavaret a rin divizatoc'h penaoz e c'hoarvez an traou-ze).

Hogen, kement-se holl ne vez ket great eb eun dispign spontus a nerz.

E creiz an douar ez eus tan o ruill gant ar vrasa counnar, e giz ma tiscuez ar meneziou flamm. Evel n'eus netra ebed oc'h he renevezi, e varvo. Sclerijen ha tomder an heol, gant an tan a vag anezho, a ielo ive da netra, a fors da veza fennet tro var dro gant eul largetez dispar. Ped ha ped heol, ma vije bet an traou o vont en dro a holl-viscoaz, ho dije bet amzer da vouga evelse ha da zevi adarre dindan, me laka, stokaden eun dra bennag a vije deut d'en em daoler varnho en he redadec dre frankizen ar bed !

Ar bed ne c'hell ket beza a holl-viscoaz o tispign nerz evelse.

Rag, ma 'z eus ato ar memez soumm a nerz er bed, e giz ma lavar an holl, n'eus ket ar memez danvez : fallaat a ra dre ma vez implijet : *l'énergie se dégrade*, evel ma vez lavaret e galleg. Eur vech distereet, ne zistro mui d'he c'hount coz : eul loden anezhi n'eo mui mad da netra.

Hag e c'heller credi eman ar bed o vont en dro a holl-viscoaz ? An dra-ze ne c'hell ket beza, rag an holl nerz a zo lakeat ebars a vije bet distereet, evithi da veza bras meurbed. Lakeat e vije bet didalvez crenn evit peb

labour hag ar bed holl a vije bet o paoueza breman evel eun dra maro. O veza ma tigouez eb ehan traou nevez ebars, e ranker lavaret n'eo ket en em lakeat da vont en dro a holl-viscoaz, p'e guir n'eo ket « dinerzet » c'hoaz.

Ha setu aze penaoz lavar an dud dizoue a zo casset da netra gant ar guir deskadurez.

(Da genderc'hel).

J.-F. CAER.

D'AL LABOURERIEN DOUAR

Ar breur skoaziet gant he vreur
C'hell beza dinec'h e peb heur.

Ar gazetenn « Feiz ha Breiz » o veza digor, hervez ma 'z eo bet embannet en diveza numero, da oll menoziou ha kenteliou mad mignoned al labourerien douar, mall eo ganen profita dioc'htu euz ar frankiz-ze evit disklaria d'e lennerien eur mennoz ' zo pell-zo o trottal em spered; ya, ha set'hen aman : karet a raffenn gwelet sevel stank, em bro, ar breurieziou pe unvanieziou a gomzer kement anezho en hon amzer, hag a hanver e gallek : *syndicats agricoles, mutualités, assurances, etc.*

N'e ket e kredfen e tiskennfe raktal ganto ar barados var an douar ! nan ; ne ket, e kredfen e ve kement-ze avoalc'h evit rei hiviziken d'al labourerien eul lodennik euz ar voastel amann a vez rannet beb bloaz etre paotred ar C'houarnamant ! nan, ken neubent, pell ac'hano ; rak, evit kontanti kement a dud diskrupul ha lardeza kement a grabanou didalvez, ar paour-kez labourer a renko memez c'hoas, kredabl bras, meur a vech, kas e bilerad amann d'ar marc'had hag he arc'hant d'ar « percepteur. »

Evelato, e kredan, e c'hello al labourerien, ma karont en em voda hag en em harpa, difenn guelloc'h hiviziken o zra ha tenna muioc'h a c'hounidegez, eget en amzer dremenet, diouz o foan hag o labour, ha marteze zoken ivez evelse derc'hel er vro an oll labourerien-ze e zeuz kement ezom anezo hag a veler a beb mare o vont da c'haloupat bro pe d'en em goll er c'heriou bras.

Mez ne gomzan ket aman diouz traou nevez na kuzet, pe anad evit broiou all : ar syndicat evit al labourerien douar a zo, a bell-zo, anavezet mad en hor bro.

Hag, evel ma amvezer talvoudegez eur vezen diouz ar frouez a zoug, an neb en defe eun douetanz bennak o kredi re founnuz va c'homzou n'en deuz nemed sellet en dro dezan pe var zu guezenn ar Syndicat hag examina al labour 'zo dija great hag ar frouez dastumet, marteze memez tostik dezan.

* * *

Ia, al labour great ! — « Ouspen tri mil emgleo labourerien douar, a lavare Ministr al labour douar e unan, d'an 19 a viz mae diveza, e ker **Lyon**, a zo hirio an deiz skignet dre ar Frans, ha ma kreskont bep bloaz eo abalamour d'ar vad a reont ha dreist oll d'ar vad int galvet da ober divezatoc'h seulvui ma vezint guelloc'h anavezet ha ma teufint da stankaout. »

... « Nan, n'em euz douetanz ebet, emezan c'hoas, na 'z eo galvet an emgleo-ze, ispisial dre ar pren hag ar verz e boutin, pa vezo eun emgleo e pep parrez, da renta e herr amzer ar brassa servich da oll labourerien douar ar vro. » — Ha goudeze ar Ministr en deuz komzet ive diouz kefou da bresta, a garfe, emezan, gwelet unan dre zepartamant azalek ar bloaz a zeu, hag a brest o arc'hant d'al labourerien unanet, gant sikour ar gouarnamant, kouls lavaret evit netra. Divezatoc'h e komzin ive euz ar c'hefou da bresta-ze.

Mez memez en hon Eskopti, heb mont larkoc'h, e kaver meur a emgleo labourerien douar. Ia, ha joa eo ganin hen anzav : an honor da veza dizoloet hent ar Syndicat hag e heuliet ivez da genta, en hor bro, a zo d'hor mignoned. Ar re ac'hano c'h ispisial, lennerien *Feiz ha Breiz*, hag o deuz bet an heur vad da gemeret perz e reunion Landerne, breman 'zo daou vloaz, hag e reunion Kemper, er bloaz diveza, reunionou presidet gant an aotrou 'n Escop e unan, a oar petra da zonzal var gement-ze, rag klevet ho deuz eno, kouls ha me, aotrounez ha labourererin diouz an dibab o lavaret petra o deuz great en o fareziou ha pe seurt frouez o deuz kavet er syndicat savet ganto. Ha pa glever aotrounez ha labourerien ken dispar o parlant, e c'heller o silaou, rak gant gwiziegez e komzont, ha memes gant eur wisiegez ha n'en deuz ken par nemet o skiant-prena o-unan.

* * *

Souezuz eo memez marteze goude kement-ze ne ve ket
muioe'h a zyndicajou c'hoas er vro ; rag, mar d'eo boul-
c'het mad al labour gant hor mignonned, pell emaeer c'hoaz
diouz va mennoz, me fell d'in lavaret, da velet eur syn-
dicat kazi e pep parrez.

Mez siouas ! ar mad a zo atao tenn da ober, kerkouls
hag ar breizad da zibrada ! Ouspenn klevet oc'h euz ive
lavaret :

« Plijout da Zoue ma 'z eo red,
Plijout d'an oll ne c'heller ket. »

N'e ket eta, bezit sûr, heb tregas nag heb poan eo o deuz
hor mignonned great ar pezh 'zo great ; na ken neubeut na
c'hellimp heb stourmadek bale, d'hon tro, var o roudou.
Mez evel eur beachour fur hag eveziant na zilez ket an
hent mad, var zigarez ez euz varnon eun drezen bennak
da vresa, evelse ive, esperans am euz, hor c'houraj a
vezo treac'h da bep tra kontrol e kavimp var-hon hent
hag ec'h echuimp labour hor mignonned.

Tri dra kouskoude, hervez kenteliou reunion Kemper
ha Landerne, a jom c'hoaz da ober, en Escopti, evit ma
vezo ar syndicat e stad da renta ar brasa servich d'al
labourerien ha krenv aoualc'h da herzel ouz kement bar-
arne a c'hellfe c'houeza divezatoc'h en e eneb koler e
enebourien :

1° Da genta : sevel aleiz a zyndikajou, unanet an eil
gant egile. O unvaniez 'raio o nerz ; rac ma ne zeo eun
neuden nemet eun neuden, kant neuden gouenvet pe
mailliet assamblez a ra eur gorden ne c'hell den he zerri.
Ouspenn en eur ober aleiz a syndicajou, e leac'h unan dre
garter, an oll en em anavezo enno, ha pep syndicat a
zervicho goude esoc'h a ze da vean diazez d'an oll breu-
riezou all a gomzin anezo divezatoc'h ;

2° D'an eil : ober syndicajou hag ec'h en em emmeller
enno euz ar verz kouls hag ouz ar pren ; rac anez e
c'hoarvezo gant ar pezh a zo bet c'hoarvezet gant Syn-
dicat P..., el leac'h ma zeo bet gwelet ar varc'hadourien
unanet o refus prena pe o prena a izel briz marc'hadourez
al labourerien o devize kemeret o fosfat er Syndicat ;

3° Erfin, d'an drede, red eo kaout ive eur gazeten, evel
Feiz ha Breiz, hag a zervicho da gleuzenn pe da letern

evit sklerijenna an hent hag avechou memez da dranch
evit e gompeza d'hor mignonned a volonteze vad pa
glaskint ober eun dra bennak en hor parrezioù.

* * *

Na pebez labour ! a lavarfet marteze, ha gant rezon ;
ha piou a c'hell biken kas eur seurt labour da benn ?

Oll assamblez, mignonned, ar penvidik hag ar paour an
eil krog e dorn egile.

Hervez al lezen kouskoude ar vleinamant euz ar zyn-
dicat a dle beza d'eur presidant, d'eur secretour ha
d'eun tenzorier, pe d'ar re all choazet, pa vez ezom, evit
derc'hel o flas. Da vennout eo eta e ve kavet daou pe dri
den guiziek ha bolonteze vad dezo evit bleina mad syn-
dicat pep parrez. Ha diez eo kement-ze ?

Evelato, abalamour d'an unvaniez a vo etrezo, syndicat
ebet ne vo 'vel dilezet, ha presidant an unvaniez a rento,
servich d'an oll oc'h en em emmel euz ar pren hag euz ar
verz. Ouspenn, evel em euz lavaret, pep syndicat a gavo
ivez er gazetenn-man an oll aliou mad m'en dô ezom
anezo evit kas mad da benn al labour a vo en e garg :
ober kement-ze a zo memez unan euz e vrasa ioulou.

Esperans am euz, erfin, e kavo leorik *Feiz ha Breiz* ar
gwella digemer e kichen hon oll mignonned a verv en o
c'halon ar gwir garanteze evit an nesa, hag e stagint
breman a zevri d'al labour, assamblez ganeomp, evit
brasa mad an oll. Hag e ken kas e klaskefe unan bennak
argila var ar poent-ze, e tigasint dezan da zonzj, en eur
echui, euz ar c'homzou-man a lavaras, n'euz ket c'hoas
pell, an T. S. ar Pap Pi X, e-unan, da vistri kristen an
anter-noz : « An nep, emezan, a fell dezhan beza kristen
guirion na dle ket en em gontanti da bourvei d'e ezommou
e unan, red eo dezan c'hoas ober e oll bossubl e peb
doare evit diminui oll ezommou e vreudeur.

Yan BODROST.

PENNADOU-STUDI

Divar benn an Europ ragkeltiek (1)

Kinniget d'an ao. F. Vallée e testeni a anaoudegez vad

Eur pennad-studi war amzer ar mean benet a-skolp

Mad eo gouzout eun draïk bennak diwarbenn ar bed ma vevomp ennan ; vardro pegeit a zo ema an douar o vont hag o tont dre an oabl, ma n'eo ket bet a viskoaz ; hag hen a zo bet atao dem-henvel ouz ar pezh m'eo breman ; hag hen a oa en e zav pell a oa araok ma teuas an den kenta da veva warnezan ?

Eun dra vad eo kaout eun tammik deskadurez diwarbenn an oll draou-ze, hag en deiz a hirio an dud dizoue a labour kenan war an amzeriou kos evit gellout beza goest da ziskouez n'eo nemed geier ar pezh a lavar ar Spered-Santel diwarbenn krouidigez ar bed-man, hag evit rei da gredi n'euz ket bet a ezomm biskoaz euz Doue ebed da lakaat an traou da vont en dro.

Eun dra red eo eta studia evit dont a benn da zismantri lavariou toull an Aotronez kouezet euz a lost ar c'har-ze hag eun dra gaër ha kristen eo evit an neb en deuz studiet, ranna goudeze etre ar re n'o deuz ket gellat hen ober, ar frouez euz o studi.

Setu petra deu da ober an Aotrou **R. ar Roux** dre ar studiaden-man a ginnig hizio da lennerien « **Feiz ha Breiz** » ha ne vezo ket laosket penn-her ez gantan.

An Aotrou **Roux** a zo eur breizad ha daoust m'ema o chom e **Paris** eo brezonekoc'h eget meur a vreizad o chom e **Breiz** ; goude beza furchet levriou brudet an Aotrou **de Lapparent** (2), **Bertrand** (3), hag heulhet el **Louvre** skol gwisiek an Aotrou **Salomon Reinach** (4) en deuz destumet e studi er skridoù m'eo bet teurvezet gantan kinnig da lennerien « **Feiz ha Breiz** » a raio dezo an digemer laouen a zo dleet.

N'eo ket an oll evelato a c'hello heuilh anezo penn da benn ; rak euz traou uhel, pe traou n'euz ket kalz a anaoudegez anezo eo e vezo komzet enno ha dre-ze, n'eo ket souez e vezo red

(1) ragkeltiek = *préceltique* ; ger nevez savet war skouer raganaoudegez 'prescience, hag all.

(2) *Secr. perp. des l'Acad. de Sciences.*

(3) *Membre de l'Institut.*

(4) Professeur d'archéologie préhistorique à l'École du Louvre.

implija geriou uhel, pe mar kirit geriou ha ne vezont ket klevet bemdez : studiou nevez a c'houlenn geriou nevez.

Tud zo ha pa lennont brezonek, dal ma welont eur ger ha n'eo ket anavezet mad ganto, kenta tra o deuz da lavaret eo : — « Bah ! an hini en deuz skrivet an dra-ze n'oar ket a vrezoneg. » — E keit-ze e lennont galleg, e kavont bep an amzer, meur a c'her tenval, meur a hini all ha kaër o deuz furcha ha difurcha kement ger-levr (1) galleg a zo, goude ma furchfent penn da benn hini bras **Larousse** zoken n'o c'haffent ket enno, ha daoust da ze ne damallont ket ar skrivaniar gall da veza fall.

Anzav a reont n'int ket evit anaout kement ger galleg a zo. — Leal e vezet e kenver ar skrivanierezh c'hall evel ne vezet ket e kenver ar re vrezonek ha koulskoude ma vefet lealoc'h e kenver ar re-man e vefe easoc'h dezo mont war araok gant o labour.

— Lealded vito hag awalc'h e vezo !

F. C.

PENNAD-STUDI KENTA

I. *Amzer an armou hag ar benvioù mean benet a-skolp. — Den an douarou-dichal (alluvions) hag ar chasurien kirvi-erc'h (renne).*

Diouz doare ar gwiskadou-rec'hel a zo oc'h ober plusken an douar hag ivez diouz doare ar relegou loened ha plantennoù a gaver enno, ez eo bet lodennet istor hon Douar-ni gant jeolojiz (2) e pewart pennad-amzer. Epad an tri pennad-amzer kenta, e kaver relegou loened iskit, kollet ar ouen anezo, hag a zo dishenvel, ne ket hepken diouz re hon amzer, dishenvel eo c'hoaz loened pep maread amzer war eun dro diouz loened an hini araog ha diouz re an hini war-lerc'h. A-hent-all, n'eus rouden ebet eus an den. Studi al loened-ze, anaoudegez ar seurtjou anezo hag o c'hevrenna (classification) a zo danvez ar brank-ze eus ar jeolojiz a hanver henloenoniez

(1) Ger-levr = dictionnaire.

(2) Jeolojiz = *géoloques* ; jeolojiez = *géologie*. War skouer bibliografiezh = *bibliographie*. Gant keuz eo ec'h implijan ar ger briz-vrezonek-ze, mez penaoz ober ? Bez' e c'heller lavaret *steroniez* (astronomie), *douaroniez* (géographie), *louzouoniez* (botanique), *loenoniez* (zoologie), hag all. Ar geriou-ze a zo reiz awalc'h, a gav d'in ; n'oun ket avad evit ober war o skouer eur ger da drei « géologie » e brezonek.

(*paléontologie animale* ; ar sillaben genta er ger brezonek-ze a zo an hano-gwan *hen*, bet implijet alies e brezonek gwechall, hag a zo gantan talvoudegez ar ger gregach *palaïos*). Studi ar plantennou a veve war an hevelep mareou a vez graet anezi henlouzouoniez (*paléontologie végétale*).

Fosilen, liezder *fosilennou* a vez graet euz n'eus fors pe seurt relegou loened pe plantennou kavet e gwiskadou doun an douar (1).

II. Ar pevare pennad-amzer

Er gwiskadou-douar furmet d'ar mare-ze eo e kaver en Europ roudou kenta an den. Diouz studi piz ar gwiskadou-ze, o deuz gallet jeolojiz ober diou loden eus ar pevare pennad-amzer-ze. Epad al loden genta edo steriou an Europ kalz ledanoc'h eget n'ed int hirio ; ar Seine, an Tamise a veze kement anezo ha ster an Amazonezed (2) hirio. Amzer an douarou-dichall (*alluvions*) a vez graet eus ar c'henta eilrann (*subdivision*)-ze eus ar pervare pennad-amzer ; er trouc'hadou teo a dreaz, grouan, bili, pri, ledet gant livadennou steriou an Europ a-hed an amzer-ze ez eo bet kavet, mesk-e-mesk gant eskern an olifant, an dourvarc'h (*hippopotame*) hag al leon, ar c'hosa benviou mean great gant dorn an den.

Amzer ar Skorn Bras (*époque glaciaire*) a vez graet eus an eilrann all. Ar « skornegou-red » (*glaciers*) war an Alpou hag ar Pireneou a yoa kals brasoc'h eget ar re vremen ; skornegou-red ken bras-all a wiske lein ha krab menezioù Bro-Arvern, Bro-Iverzon ha Bro-Skoz e-lec'h n'eus ken anezo hirio an deiz. Breiz he doa gwir veneziou war ar mare hag a zave o c'hriben beteg pemzek kant metrad a-uz da c'horre ar mor. An Alpou, ar Pireneou, hag an aradennadou-menezioù-all eus an Europ a yoa ivez uheloc'h ha tevoc'h eget n'ed int hirio ; koazet eun tam mad int abaoue, kignet, dispennet hag uzet hep paouez gant ar doureier-

(1). — *Fosil* (s brezonek = ss gallek) eo an hano-gwan doarea : eul loen fosil, eur blantenn fosil. *Fosilennek* a vije gantan talvoudegez ar gallek *fossilifère* : gwiskadou rec'hel fosilennek, da lavaret eo gwiskadou rec'hel hag ez eus enno fosilennou.

(2). — Lavarout a ran *Amazonen*, liezder *Amazonezed*, o brezonekaat ar ger war skouer *femelen*, *femelezed*.

red ; an atrejou anezo, kaset a-bell gant ar steriou ha ledet ganto en o livadennou, a zo aet d'ober ar c'hompezennou bras.

An holl a oar petra eo eur « skornek-red » (*glacier*) (1). Eur skornek-red a zo evel pa lavarfen eur wazad-skorn a vez leuniet ganti pen uhela an traoniennou, er menezioù uhel. Ar wazad-skorn-ze a vez kas war-raog ganti evel ma vez gant eur wazad-zour, nemet divalooc'h kals ez eo he c'herzed (2). Mammen hag an don ar skorned-red a zo an erc'hennou (*champs de neige*) hag an tachennadou erc'hskorn (*névés, neige-glace*) a vez goloet ganto lein ar menezioù.

Gant an dinaou a zo gant strad an draonien, gant he fouez he-unan, hag ivez gant an teuz a vez gant al loden anezi a zo a-stok d'an douar, ar wazad-skorn a ya bepred war-raog ; hogen he lost o teuzi ezvuan o veza m'en em gav en eun amzer klouaroc'h, e lusk ivez da gila war an hevelep tro. Ar c'hemm a zo etre an daou flach-ze eo a ra gwir araokaat ar wazad-skorn.

Dre fors frotal evel-se, en he c'herzed war-raog, ouz strad hag ouz kostesioù an draonien a dalv d'ezhi da naoz (aoz), e teu ar wazad-skorn da uza ar rec'hel. An uzadur-ze, avad, a zo dishenvel a-greñn diouz an hini graet gant an doureier-red. Kompezet, plenaet, anboulaet (*arrondis*) (3) keit-ha-keit e vez gorre ar rec'hel ganti. Ouspen ze, e kleuz enno roudennoùigou eeun a vilierou ; garanet e vez ar re-ze gant ar mein munud, ar grouan hag an treaz a 'n em gav paket er skorn pa deuont da frotal ouz rec'hel an naoz (aoz).

Dishenvel eo ivez uzadur ar mein munud ze charreet gant ar wazad-skorn diouz hini ar bili ruilhet gant dour eur froud (*torrent*). Ar re-man a zo bet peuruzet o c'heriou (4) ; anboulaet ez int bepred ha kompezet flour.

(1) Ar ger *skornegou-red* a gaver war Geriadur an Ao. Gonidek, mad mar-teze da drei *iceberg* (eur grechen-skorn war neun war c'horre ar mor), na zere ket kals ouz eur « *glacier* » war ar menezioù. A-hent-all ar ger skornen, implijet e brezonek da lavarout gorread skornet eul lenn ha mad da drei en hor yez *icefield* (*champ de glace*) na zere ket kennebeut ouz ar « *glacier* » war ar menezioù. Skornek-red a zo savet war skouer meinek = *amoncellement de pierres*, e yez Gwened.

(2) Da skouer, skornek-red an Aar, e Suis, a ra pep bloavez 71 metrad war-raog.

(3) Anboulaet (Treger) = *arrondir*.

(4) *Ker* = *arrête d'une pierre*.

Er c'hontrol, ar bili diwar eur wazad-skorn a vez alies benet a-duigou (*taillés à facettes*), hag ar re anezo a zo anboulaet a vez garanet enno eleiz a roudennouigou.

Ouspen ar bili paket en he dounder, ar wazad-skorn a gas ganti, war he gorre, mein all, darn anezo bras meurbet, bet dizac'het diouz ar c'hribennou tro-dro. Ar mein hag ar rec'hel-ze, mar d'eo hirr-hirr ar wazad-skorn, a vez kaset evelse ganti pell-pell diouz al lec'h m'edont ennan da genta. Rec'hel dilec'hiet pe kantrect (*blocs erratiques*) a vez great anezho.

Ar rec'hel dilec'hiet, a-unan gant ar c'horreadou reier kompezet ha roudennet hag ar bili garanet, a zo ken liez a roudou o testenia war bezans (*existence*, gwazadou-skorn koz en eur vro. Diouto eo o deus gallet an naturierien (*naturalistes*) anaout e oa gwech-all, e broiou-ze eus an Europ evel an Arvern, Iverzon ha Bro-Skoz, gwazadou-skorn o deus stéuzet diwarnezo eur reujad spontus a-gantvejou kent derou (1) an istorvez (*la période historique*).

E-kerz (a-zoug) Amzer ar Skorn Bras, broiou an Hanternoz eus an Europ, Norvej, Sued ha Danmark, a yoa ouz o golo eur gwiskad teo spontus a skorn hevel ouz an hini a c'holo hirio ar Groenland. Lost ar mellou gwazadou-skorn a ziskenne gant dinaou an Alpou skandinavek a'n em astenne beteg Bro-Zaoz war eun tu ha beteg ar Rusi war an tu-all. Neb a vale kompezennou bras ar Rusi hag ar Pologn a gij (2) aman hag a-hont ouz rec'hel bras a zav, o-unan-penn pe a strolladou, war ar blenen hag a vez dishenvel o danvez diouz danvez ar rec'hel a ra diazez ar vro. Digaset int bet gwechall gant ar gwazadou-skorn dious lein an Alpou skandinavek beteg ar broiou-ze. Ar Prus, an Almagn, Bro-Holland, hag ivez lodennou-ze eus Bro-Saoz tro ouz ar Sav-heol a vez street (3) outo evelse mellou rec'hel mean-greun deut eus menezion an Norvej.

Daoust da gement a skorn, na zeblant ket koulskoude beza bet yen-kenan an temps-amzer (4) war an Europ

(1) Derou = *commencement*.

(2) Kijout ouz (Kerne) = *rencontrer*.

(3) Strei (Kerne) = *éparpiller, disperser*.

(4) An temps-amzer, temps an amzer, temps an ear = *le climat*.

d'ar c'houl-ze. Hirio c'hoaz enezennou ar Zeland-Nevez e vez gwazadou-skorn bras ouz krab ar menezion anezo ha koulskoude e vez klouar meurbet temps an ear en traoniennou tro-dro; enno e weler o sevel raden gwezh-henvel (*fougères arborescentes*) gwez palmez ha plantennou all eus ar broiou tomm. Ar bezans (1) en Europ, d'ar mare-ze, eus leoned, tigréd, olifanted ha frikorneged (*rhinocéros*) n'eo ket, a-hent-all, eur broven eus tommder dreist an amzer. Leoned a veze kavet c'hoaz beteg ar pempved kantved araog H. S. e lodennou-ze eus gourenezen ar Balkanou; an tigr a gaver c'hoaz hirio e Bro-an-Afganistan hag e koajou ar ster Amour (Azi ar Sav-heol), broiou e-lec'h ma vez yen-yen ar goanv. Evit peza zell ouz an olifanted hag ar frikorneged a veve en Europ epad ar peware pennad-amzer, seurtjou e oent hag a veze goloet a vleio hirr ha stank ha na vezent ket, sur awal'h, ken kizidik ouz ar yenien hag an olifanted hag ar frikorneged divleo a gaver hirio en Afrik hag e lodennou tomm-poaz an Azi. Hirio c'hoaz, an tigr, a vev e Bro an Amour elec'h ma vez yen-skorn ar goanv, a zo gantan eur c'hreo teo a vleio hirr na gaver ket gant tigréd Bro-Indez.

R. AR ROUZ.

(Da genderc'hel).

AN EAR

(KENDALC'H)

Evit ar re glanv, an ear vad a vo talvoudussoc'h alies eget oll louzou ar medisin. Gant ma vezo souchet mad etouez an dillad, n'eus riskl ebet, digorit dor pe breneustr; taolit evez e kement-ze eus an avel-red (le courant d'air). Ar ridochou var gouele ar c'hlanvour a ra peurvuia muioc'h a zrouk eget a vad. — Beillit, m'en deus eur c'hlenvet spegus evit na grancho ket na var ar leur-zy na var ar solier. — Dastumit an dillad fank en ho fart ho-unan. Araog ho goalc'hi, taolit varnho dour béro. — Na dit morse gantho d'ar poul-kanna; lennit dour izelloc'h pe goalc'hit en eur vassin ha taolit an dour en eun toul en douar, ha bervit mad an dillad-ze. Dre deuler evez, e c'heller miret dious kontam.

(1) Bezans = *présence, existence*.

Ar c'hreier. — An ear vad zo ken ret d'alloenet evel d'an dud. Pa goez eul loan *forbu*, nao gwech var dek eo dre ma z'eo bet re zalc'het en he graou, ha dre-ze he c'hoad zo deuet da veza re bounner. N'eus nemet an ear disklabez hag a raffe goad rus, goad buezek. Eur merour, eus Bro-Leon, en devoa eur c'hraou bras avoalc'h evit pemp loan gezek, toet e mein sklent, doaret mad evit ar gwel kenta. Mæs ne z'oa varnhan na prenestr na netra evit rei ear ; an or ebken. En eur vont er c'hraou da vintin e vennet koeza gant an ear dom a skoe a dreus an drem. — « Eur c'hraou mad ha tom », a lavare ar merour ; ha pa dâl e kolle, bep bloas, unan pe unan eus he virchen, hag hini na deue da vad. Skuis o koll, abars nemeur e selaouas eur mignoun a lavare dezhan, pell a ioa, digeri daou prenestr en doën. Abaoue e c'hell paea he c'houel-Mikeal.

Evit ar c'hreier eta, kerkent hag al loenet eat er meaz, mad eo digeri frank dor ha prenestr, evit ma vezo skubet an ear fall. — Ma chom unan benag er c'hraou, digeri dor pe prenestr, mæs arabet e ve avel-red. Mad vezo skarza an teil. Seulvui ma vezo dilastez, seulvui ma vezo dinaon evit an dour hanvoës, seulvui ar c'hraou a chomo yac'hus. Na espernit ket ken nebeut nag an torch nag ar skrivel. Eul loan neat he groc'hen, vo seder he lagat ha yac'h he galon.

Dious ar prederiez
Eman 'r gounidegez.

FR. C.

Eur Verzerez epad ar Revolution vraz (1794)

(Kendalc'h)

N A V E D P E N N A D

(Kendalc'h)

Breman, an Itron Marigo, dizam ouz an aoun da goll he merc'h karet, e deuz leac'h da gredi ez a, heb dale, da goll he c'houent a bez. Ar c'henta a viz even 1791 e teu d'ezhi aberz an departamant, eur skrid eaz da gompren, siouaz ! Difen a rer outhi rei retrejou nemed gant assant eskop ar Finistère pe he vikeled vraz ; kemennet eo

d'ezhi rei d'anaout d'ar vikeled vraz, hanoiou ar veleyen a deuje da zarmoun d'ar retrejou, difennet eo ouspenn d'ar veleyen kovez er retrejou, nemed galloud o deffe bet digant an eskop assermantet pe he vikeled vraz ; ha ma ne fell ket d'al leanezed heulia penn-da-benn ar pez so gourc'hemennet d'ezho, an departamant a zifen outho ober retrejou, goudeze e vezo great ouz ar sœurezed ar pez a vezo kavet mad. Heb dale e velimp petra verk ar c'homzou-ze.

An taol a oa pounner evit ar sœurezed. Meur a hini a oa digouezet evit ober ho retred, ha zoken, en ho zouez ez oa itronezed deut a bell. Red oa ho fedi da vont kuit pe ober ar sermant. Ne oar ket nec'het er gouent, hag an itron de Marigo a zo ken euruz hag he c'hoarezed o rei eun testeni nevez evit merka e kendalc'hent start en ho feiz. Ar retred ne zigoraz ket. An itronezed deut a bell d'ar retred, el leac'h mont d'ar gear raktal, a gavaz digor en abatti Kerlot, tost da di ar Retred. Eno e chomjont eun nebeut derveziou, pell diouz trouz ar bed, ho-unan gant Doue, o pedi. Kouent Kerlot a zo bet serretive, hag al leanezod taolet er meaz, ar bevar var-n-ugent a viz genver 1792.

Expilly, koulsgoude, a gave diez guelel ne c'helle ket dont a benn ouz mestrezed ar Retred. Petra ra neuze ? Klask deski da ziou pe deir vaouez ouz kear, hag a du ganthan, penaoz e vez renet eur retred, evit ober labour ar sœurezet. Ne glaskaz ket pell koulsgoude, guelel a rea ez oat o vont da ober goap outhan, hag e kavaz guelloc'h laza da vad ar retrejou.

Arne teo a oa eta a zioc'h d'ar gouent paour hag an tarz kurun a grozaz an eil a viz gouere 1791. En devez-se, tud ar c'houarnamant a deuz gant an *arrêté*-man da gaout ar sœurezed :

An Directoire a ro urz da N. N... a zo e penn district Kemper, ha da N..., komiser, da vont var an deiz da di itronezed ar Retred, evit anaout ho ger diveza divar benn ar (Constitution civile du Clergé.) Ober a raint eur prosez-verbal gant ar pez a vezo lavaret d'ezho. Ma kendalc'h ar sœurezed-se d'ar pez o deuz diskleriet dija, e vezo roet eiz dervez d'ezho evit mont kuit ; ar ziel a vezo lakeat raktal var ho faperou, arrebeuri ha kement tra zo

en ti, nemed koulsgoude ar pezh a veffe d'ezho, en ho hano ho-unan. »

Mad eo skriva ar c'homzou-ze var ho hed, koulz hag ar re a zo aman varlerc'h, rak diskuel a reont sklear, ha lavaret a reont dre c'hinou tud ar c'houarnamant ho-unan, n'eo ket falvezet gant sœurezed ar Retred mont a eneb ho c'houstianz oc'h ober al le a c'houlennet hag a oa kontrol beo d'an Iliz ha da c'houarnamant an Iliz.

Var dro pemp-heur eta, e tigouezaz e ti ar Retred tri gomiser da c'houlenn an Itron de Marigo, superiorez hag ar sœurezed all ive. E c'hellit kredi e ouent lezet da gaozeal ho-unan. « Lavaret a reont ne glaskont nemed mad ar sœurezed hag e teuont d'ho alia da ober al le, gant aoun da ober gaou ouz ar relijion hag ouz al labour gaër a reont dre ar retrejou. Ouspenn, emezho, Expilly a zo eun eskop katolik, hag ar Gonstitution a zo a-unan gant guirionessou an Iliz. » Traou all ken guir ha ken kaër a leverjont c'hoaz, o klask deseo ar sœurezed. Koll a reont ho foan. Ar merc'hed santel ne glaskent nemed silvidigez an eneo ha gloar Doue, ne c'houlennent nemed digant ho c'houstianz petra oa mad, ne reent forz ouz lavarou an dud, ha ne lavarjont nemed eur ger : « Nann. » Lakad a reont ho hano e traon ar prosez-verbal. Setu aman ar skrid-se :

District Kemper. — Er bloaz 1791, an eil a viz gouere, ni... perz d'eomp e gouarnamant district Kemper, a deu da ziskleria aman, ez omp bet, var dro pemp heur, e kouent ar Retred e Kemper, hag eno on deuz kavet an Itronezed : Marie-Charlotte Marigo, Marie-Jeanne Le Borgne, Marie-Esprit Larchantel, Charlotte Rospiec ; lennet on deuz dirazho an urz bet digant departamant ar Finistère da vont d'ho c'haout, evit ar vech diveza, divar benn ar (Constitution civile). Roet on deuz d'ezho d'anaout, ez euz hano, dreist pep tra, ouz al le a rank ober kement hini a ra eul labour benag hag en euz ar c'houarnamant da velet varnezhan. Ar sœurezed o deuz respontet ne rajent ket al le a zo hano anezhan, ha n'o deuz netra da chench er pezh o deuz diskleriet araok ; lavaret a reont ouspenn e deuz an itron de Saint-Luc, klanv en he guele, ar memez mennoz gantho. Goude ar respont-se, on deuz roet d'anaout d'an Itronezed, e rankent dilezel ho zi abenn eiz dervez hag e vije lakeat ar ziel, ar zeiz deuz ar miz, var

gement tra ne oa ket d'ezho, en ho hano ho-unan. P'on deuz goulennet digantho sina, o deuz great raktal, ha varlerc'h hano Victoire de Saint-Luc, eo merket : « A fell d'ezhi ober evel ar re all. »

Evit kompren ar c'homzou diveza-ze e rankomp lavaret ne zoa ket Victoire de Saint-Luc, pare c'hoaz, pa deuz tud ar c'houarnamant da ober ho zaol kaër. Ar sœurezed all a responte evithi. « Koulsgoude, eme ar c'homiser, an itron de Saint-Luc n'e ma ket aman, ha den na c'hell respont evithi. Piou a oar, marteze e rai al le ne fell ket d'eoc'h-c'houi ober. — Nann, Aot. eme an itron de Larchantel, ne rai le ebet, he zantimant eo hon hini. » Ar c'homiser koulsgoude a fell d'ezhan guelet ar glanvourez ; mont a ra beteg he c'hambri gant an itron de Larchantel. Lavaret a ra d'ezhi ober al le pe a ec'h erruo goall ganthi. « Biken, emezhi, ne rin al le a c'houlennit diganen, prest oun da zina va refus gant va goad. »

(Da genderc'hel).

L. G.

Emglev Merc'hed Kristen Franz

Diverra euz al labouriou great epad ar bloaz 1906 gant Bretonezed hear Landerne a zo en E. M. K. F.

An diverra-man a ioa dleet dezan beza bet embannet pell bras a zo, mez trubuilhou bern war vern a zo deuet da zale an hini ioa bet karget anezan.

Lavaret a c'hellomp gant ar Barz :

Sunt lacrymæ rerum, daëlou a zo e peb tra ha n'eo ket bet marteze ker gwir biskoaz ar ger-ze en hor genou evel ma zeo breman.

Daëlou hon deuz skuillet o welet ar maro o tiffamma diouzomp an hini en devoa unanet e vuez gant hor buez, e galon gant hor c'halon.

Daëlou ho deuz skuillet ganeomp, M. K. F., o velet ar vro o vont d'an traon a lammou penn war lerc'h ar votadegoù fall m'eo bet treac'het enno ar gwir gant au nerz.

Daëlou o welet an Iliz dispartiet diouz ar Fanz he merc'h hena.

Daëlou o welet tiez sakr ar bedenn savet gant prof ar paour hag ar pinvidik perc'hennet gant tud dizoue.

Daelou o welet ar skoliou kristen diskaret an darn vrasa anezo, hag ar c'hroasiou lammet euz oll skoliou ar c'houarnamant.

Mez mar o deuz « **Merc'hed Kristen Franz** » ouelet o welet an oll draou ankenius-ze o c'hoarvezout, n'int ket chomet a zav evit an dra-ze : kendelc'her o deuz great da stourm daoust d'an amzer ha d'ar re fall.

Gwelet int bet epad an inventoriou oc'h ober euz o c'horfou eur jadenn veo da gelc'ha an ilizou ha meur a hini evit beza diskouezet re ar c'hoant o devoa da welet lezel gant Doue ar pez a oa da Zoue. o deuz paket amand ha prizon, ha rannet hon deuz 238 lur etre ar merc'hed a zo bet kondaonet evit an inventoriou euz an Drennek, euz a Lesneven hag euz a Blouziry.

Diskouezet hon deuz ivez e kavemp iskiz teuler ar c'hroasiou er meaz euz ar skoliou ha dre oll hon deuz heulhet ar prosesion a reat evit digoll an Aotrou Krist euz an dismegans a rear dezan er vro : Hen, an hini a garie kement ar vugale, ma lavare : lezit anezo 'ta da zont davedon n'euz ket a c'hoant zoken da welet e skeuden en o zouez.

Gwelet zo bet zoken mammou oc'h embann ar gwir o deuz war eneo o bugale hag oc'h ober d'ho frijeou gourc'hemenn d'ar skolaer digristen destum al levriou bet skignet gantan hag e komzet enno eneb Doue hag ar Vro epad ma reat meuleudi kement a chell lakaat an hudurnez hag an dizurz da vont war gresk er vro.

Ar skoliou kristen n'int ket bet ankounac'heat ken nebeud ha rannet hon deuz 672 lur etre ar re ezommeka anezo : Landerne, Landivisiau, Plougastel, ar Folgoat, Plouzeniel ha Loperc'hed.

Petra eo an dra-ze a leveroc'h, beradou dour ha netra ken ? ya, nebeud a dra mar kirit eo an dra-ze. Evelato beradou dour a vezer laouen outo pa gouezont goude sec'hor vras.

Marteze gant ar re a zo bet kouezet betek hen ez euz keal eur glao frouezuz.

Mantret er fin o welet kement a draou hudur skignet gant ar paperennou fall hon deuz labouret muia m'hon deuz gellet da skigna ar re vad.

616 lur a zo bet dispignet evit leda ar skridou mad ken

e krezonek, ken e gallek. Etre Lesneven ha Landerne eo eat an darn vrasa euz an arc'hant-ze, rak war ar meaz ne lenner nemeur nemed da zul.

Koulskoude kement hini ac'hanoc'h he deuz goulennet kaout eur baperenn bennak diouz ar bloaz he deuz bet anezi — ha laouen omp o c'hellout lavaret e vezo *Feiz ha Breiz* hiviziken unan euz ar paperennou a boagnimp ar muia da skigna.

Setu aze petra zo bet great euz ar gwenneien a zo bet destumet en ho touez.

Dleet eo e vije bet gellet destum muioc'hik, rak seul-vui a arc'hant hon devezo ha seul-vui e kasimp an traou en dro.

Mez kalz euz Merc'hed an Emglev a zo chomet heb rei o frof ha koulskoude petra eo rei *eur real*.

665 emgleverez euz karter Landerne, n'euz ket bet klevet kelou ebed anezo er bloaz tremen. Parresiou a bez a zo bet chomet evel abafet goude an disparti.

Re all koulskoude a zo deuet davedomp a galon vad, evel Sizun ha Logonna.

Seul-vui e vrasa ar stourmad ha seul-vui eo red poania da zavetei al lestr.

Petra lavarfec'h euz mortoloded a zo a zevri o stanka eur faout en o bag hag a laosk o labour war zigarez ma z'euz sazet eur faout all larkoc'h.

Red eo beza e kement leac'h ma z'euz danger ; red eo en em zieza hon unan evit lakaat da vont war araok an traou a zaveteio ar vro.

Red eo dreist oll rei hon aluzennou evit diner an Iliz ha marteze abalamour da-ze e vo red deomp bihannaat an aluzenn a roemp d'an Emglev, ha c'hoaz, e pe leac'h ema an hini ne c'hell ket kaout an tu da rei *eur real* er bloaz evit kaout an honor da veza euz E. M. K. F. a c'hellfe beza o ger ; Doue da genta.

I. DE BOISANGER.

KARTER LANDERNE

Merc'hed kristen e peb parrez, arc'hant dastumet

PARREZIOU	MERC'HED	ARC'HANT
Landerne	508	494 lur 35
Landivichau	297	325 25
Plougastel	219	151 80
Lesneven	164	117 25
Ar Folgoët	132	38 50
S ^t -Thonan	122	37 »
Plouédern	107	27 05
Lannurvan	79	89 90
Lanarvily	69	31 20
Trégarantec	60	15 »
Irillac	55	16 75
Plouziry	42	40 50
Plouzéniel	40	15 25
Sizun	37	18 30
Loc-Brevaler	34	6 40
Lanneufret	33	18 25
Ar Forest	26	7 25
S ^t -Divy	22	10 40
Plouider	20	8 »
Plougerne	19	4 75
Logonna	14	22 »
Plouescat	13	3 25
Daoulas	11	27 50
Lannilis	11	2 75
Lambaol	11	14 30
Loperhet	6	3 »
Kernilis, Kersent		
Plabennek, Penc'hran		
Dirinon, etc.	44	45 50
Etre tout	2.195	1.591 lur 45

Madelez ar Galon-Sakr

RELIGIOSO

Va Je-sus a zo kous-ket; E pa-lez
an Drein-del; An oll zent hag an e-lez
Di-ra-zan daou-li-net; Mes e ga-lon 'zo di-
hun, hag euz an env e par, E-
vel an heol ben-ni-get var oll dud an dou-ar.

Va Jezuz a zo kousket . . . E palez an Dreindet
An oll zent hag an elez diraz-han-daoulinet ;
Mes e galon zo dihun, hag euz an nenv e pâr,
Evel an heol benniget war oll dud an douar.

Va Jezuz a zo kousket etre divrec'h e Vam,
Henvel ouz an distera a yugale Adam ;
Mes e galon zo dihun, hag evit ar pec'her
E promet rei da Zoue, goad eun Doue Salver.

Va Jezuz a zo kousket, ha n'en deuz ken kavel
Nemet douar ien ar c'hraou digor da beb avel ;
Mes e galon zo dihun, ha war ar plouz kalet
E red ar c'henta daëlou en deuz Jezuz skuillet.

Va Jezuz a zo kousket, skuizet gant e labour
En ti paour a Nazareth evel eur micherour ;
Mes e galon zo dihun, ha ne gavo repoz,
Ken na velo evidomp digor ar Baradoz.

Va Jezuz a zo kousket, kousket war bag sant Per;
Diruillet gant an tarsiou e kreiz eur barr-amzer ;
Mes e galon zo dihun : reizet an avel-forz,
Hag ar vagik digouezet heb drouk ebarz ar porz.

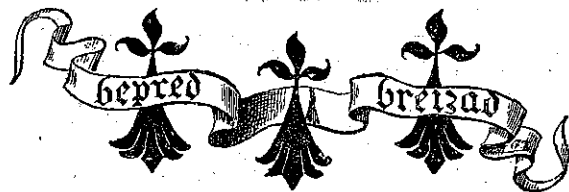
Va Jezuz a zo kousket : eur groaz eo e wele ;
Eno en deuz her staget tachou ar garante ;
Mes e galon zo dihun hag a skuill war ar bed
Ar goad sakr a dle renta d'an ene ar yec'hed.

Va Jezuz a zo kousket : e gorf sakr zo er bez,
Diouallet gant soudarded eur bourreo didruez ;
Mes e galon zo dihun hag en despet dezo
Hor Zalvez en deuz torret chadennoù ar maro.

Va Jezuz a zo kousket, kousket eo dre viracl
Kuzet en hosti santel, kuzet en tabernacl ;
Mes e galon zo dihun, o rei d'hor c'halonou,
Er Zacramant, an tãnva euz dousder an nenvou.

Va Jezuz a zo kousket. Setu hor bro gristen
O rei malloz d'e hano, o tisprïj e lezen.
Mez e galon zo dihun ; ha ni gant esperans,
Pedomp Jezuz da zikour hor bro garet, ar Frans.

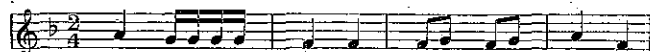
Great gant an Aot. CANIVET,
maro person e Tregunc,
ha destumet gant an Aot. Chaloni ABRALL.

Eun ton Brezonek

Unan euz ar 15 a zo bet destumet gant
an dimezel **Mari de Boisanger**
hag a zo bet kurunet dezi e « *Gouel
ar bleun bruk* » e Keryan d'ar 4 a
viz gwengolo 1906.

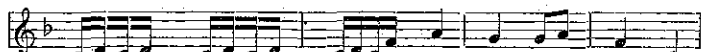
Kanet gant an Intron de Lesguern de
Lesquivit.

Do do lo do bi do lo dan do dan lo - den - nik

Do dan lo do bi do lo dan do dan lo bi

Ran tan tou va tou va tou va zen dan do lo - den - nik

Ran tan tou va tou va tou va zen dan do lo den.

Marvaill ar c'hoar hena

« Da vihan, da vras ar pennoc'h,
Nao anduillen en e gof. »

An dra-man a zo en em gavet n'eus ket pell en eun tiegez e Breiz-Izel. Er goanv, en deiziou diveza a viz kerzu, dious an abardaez, en em gavas eun den da glask e lojeis.... Eur C'herne oa, unan o klask reun da brena. — An ozac'h eus an ti, eun den mad, a roas dezan e loj ha zoken e goan gant tud an ti. Evel ma 'man ar c'hiz er goanv da veilla var ar meziou, an ozac'h sa pa achu euz koan a lavaras da baotr ar reun tostaat ouz an tan evit ober eun tomm.... Edont en o gwir vella o tomma pa reas an divroad eur sell er chiminal.

Eno e oa nao anduillen euz ar re gaëra a istribill ouz eur penn bras teo hag a ioa du gant an uzul dre m'edo er chiminal meur a vloaz a ioa dija.

« Sell 'ta, eme ar C'herne petra eo an traou-ze 'ta 'zo aze a istribill ? »

— « Ar re-ze, eme an ozac'h, a zo anduill. »

— « Anduill, eme ar C'herne, mez n'int ket henvel tamm ebed, rak lod anezo a zo gwenn, ha lod all a zo du ; re deo ha re voan a zo ivez ; perak an dra-ze ? »

— « Ar re, eme an ozac'h, a zo gwenn ha moan a reomp an elez anezo ; hag ar re all teffoc'h ar re ze eo ar zent. »

— « Hag henman neuze, eme ar C'herne, an hini a zo o telc'her anezo hag a zo kalz duoc'h ? »

— « Henez, eme adarre an ozac'h, eo an Tad eternal. »

Ar C'herne ne lavaras mui ger, nemed e chomas pellet da zellet er chiminal....

Antronoz, mintin mad, setu hen prest da vont en hent ; edo mestr an ti o tiskenn euz e wele p'edo o samma e zac'h war e joug evit mont adarre da droial, evel maz eo e vicher.

— « Prest dija, eme an ozac'h ? »

— « Ia c'had, eme ar C'herne. »

Mont a ran en hent

Gant an Elez hag ar Zent.

Ha bennoz Doue deoc'h

An tad eternal ra vò ganeoc'h.....

... An ozac'h ne layaras ger hag en em lakeas da wiska e zillad ; mez a greiz lavaret e bedennou e teuas eur zonj en e spered.

... Ar C'herne-ze avad, emezan, en deuz komzet drol ouzin-me.....

Mont a ran en hent.....
Gant an Elez hag ar Zent.....
Ha bennoz Doue deoc'h.....
An tad eternal ra vô ganeoc'h.....

Hag hen da zellet er chiminal.....

Partiet an anduill, emezan, en eur ober eul lenvadenn, hag e chome da zellet ouz ar vas teo a ioa bet ouz o dougen, hag a ioa breman a istribill evel eun anduillen.

Raktal, setu oll dud an ti war zav hag ec'h en em lakeont da redet evit diarbenn al laër. Mez re zivezad emedont, Kerne ebed ne weljont, setu oa ranket ober iun an anduill er bloaz-ze.

(Unan euz ar marvailloù destumet gant A. M. Saout ha taolet ganti aman hag ahont dre douez ar gwersiou hag ar soniou a zo bet kurunet dezi e Gouel ar bleun-bruk e Kastell Keryan d'ar 4 a viz Gwengolo 1906).

Tour Iliz va Farrez.

(D'an aotr. Th. Siou,
person e Poullan.)

Tour Iliz va farrez a weler o sevel
Splamm, moan ebarz an ear, adreist ar gwez huel.
Ma 'z eo du an amzer, an tour gant e liou gwenn
A droc'h ar vogeden, evel eur stereden
A lugern splammoc'h c'hoaz pa vez tenval an noz.
Ha bez eman an heol o skuilha e vennoz ?
Neuze, war beg an tour ar groaz a lintr dispar.
Ar groaz, merk ar c'hristen, huel diouz an douar
Zo bet aze pignet evit beza, diouz pell,
Gwelet gant pephini o sevel en dremwell.
Ar groaz a ziskennas Doue beteg an den,
A c'hell pignat an den beteg Doue zoken.

Evel eur skoulm santel ema kroaz Hor Zalver
Etre Doue ha ni, Kroaz, fizianz ar pec'her,
Hirio ni ho salud, o kroaz errez a beoc'h !

En tour, en traon d'ar groaz, eun hanter izeloc'h,
Ema kambr ar c'hleier, a zo daou gloc'h enni,
Anavezet o mouez aman gant pephini...
— « Savit da labourat », eme d'eomp ar c'hleier
Bep mintin, « ha buan kerzit d'ho parkeier ;
Arabad adreist-oll dizonjal ho pedenn ! »
Kreizde ! Brevet hor c'horf dindan al labour denn :
— « Ehan ! eme ar c'hloc'h ; diskuizit, bugale,
Kerzit da glask ho mern, mez en-dro hep dale ! »
Duze pell en dizwell pa vez an heol ruz-tan
O tiskenn er mor doun a-drenv an dero koz,
Diveza galv ar c'hloc'h a lavar d'eomp : « Ehan !
» Poaniet ho peus awalc'h diouz ar mintin d'an noz.
» Doue ne c'houlenn ket gant e grouadurien,
» Labour dreist o galloud. Breman, labourerien,
» Distroit oll d'ar gear da glask penn euz ho koan,
» Hag evit diskuiza warlerc'h eun devez poan !
» O labourer-douar, ar greun hadet ganid
» A zidenvo buan, hag a reio kelvid
» En da bark, a c'hlazo dindan gliz ha tomder ;
» Hag oc'h eosti d'an hanv, en desped d'az skuizder,
» Da galon a drido ; rak d'alc'hmada da labour
» A vezo diwalle ebed d'az enebour
» Gant elez da Grouer bepred madelezuz :
» 'Vit e drugarekât, lavar an Anjeluz ! »

... Hag epad ma klevomp ar c'hloc'h o son lirin,
E lavaromp « Ave », stouet war hon daoulin.
Ha setu ni d'ar gear goude teuler eur zell
War goantiri dispar hor Mam-Vro Breiz-Izel,
Epad ma pign al loar, didrouz, mesk ar stered,
Evel eur Rouanez gant he strollad floc'hed.

— « Hirio, pa zonez drant, kloc'h, petra 'lavarez ?
» Klevout a reomp da vouez o c'hervel ar barrez ! »
— « Hirio, parresioniz, eo digouezet ar zul,
» An deiz ma skuilh Doue grasou pulh, hep muzul,

» An deiz ma' c'hourc'hemenn d'an oll mont d'an Iliz !
 » D'ar zul e sonan sard, evel em yaouankiz ;
 » Va c'halon arm a drid p'ho kwelan kristenien,
 » En desped d'an domder, pe daoust d'an amzer yen,
 » O tiredet oll aman d'an oferen-bred,
 » Ha p'ho kwelan, goude, daoulinet er vered
 » Evit pedi Doue da gemeret truez
 » Ouz ho tud tremenet, ouz Anaon ar barrez !
 » Keit ha ma kendalc'hoc'h da zont oll d'an Iliz,
 » E sonin laouen-braz, bep sul, Breiz-Izelliz ! »

— « Kloc'h va farrez, lavar, petra zo a nevez ? »
 — « Eur bugel badezet a zo deut d'ar vuez,
 » Hag e fell d'in kana da zeiz ginevelez
 » Eur bugel da Zoue hag eur breur d'an Elez ! »
 — « Kleier, c'houi 'zon laouen, perak an dra-ze 'ta ? »
 — « En e galonig glau, evit ar wech kenta,
 » Eur bugel en deiz-man en deus digemeret
 » Korf ha gwad e Zalver ! » — « Petra zo tremenet
 » Hirio ? »
 — « Daou zen yaouank o deus touet gant le
 » D'en em garet dalc'hmad an eil hag egile ! »
 — « Ha perak bep eil tro, kleier, e sonit kaon ? »
 » Pedit, rak eur c'hristen a zo eat d'an Anaon ! »

Ah ! Tourik va farrez, pegement da garan !...
 Evel ar martolod a glask sked an tour-tan
 Da veachi, d'an noz, war ar moriou treitour,
 E klaskan ac'hanout war ar meaziou, va zour !
 Ouzpenn mar tigasez an envor da hep den,
 Tour, euz ar Baradoz, Bro wirion ar c'hristen,
 Ez oud eun ere krenv etre tud eur barrez ;
 Pep kalon a lar d'id : « karantez, trugarez ! »

YVON CROQ,
 « Eostik Kerinek. »

KASTELL-PAOL (1)

D'ar zul 12 a viz maë, 400 Bretonez vad euz *Emglev Merc'hed kristen Franz* a ioa en em zestumet e Kastell evit selaou eur brezegenn vrezonek great gant an Aot. Perrot, kure Sant-Nouga.

Goude beza diskouezet oa red da genta ha dreist peb tra labourat da wellaat an unan ha da wellaat tud an ti ma vever ennan, ar prezezer en deuz lavaret ar vad a c'helle an Emglev ober evit gwellaat an traou er barrez hag er vro. Eur ger en deuz bet evit ar *sholiou*, troët a eneb **ar vro** an darn vrasa anezo hag eleiz anezo zoken a eneb **Doue** ; evit ar *c'helc'hou-studi*, hent an iliz hiviziken, hag a zo red eta trei ar yaouankiz warzu enno muia ma vezo gellet ; ar *c'hazarniou*, an tiez-ze hag e vez re aliez o tont anezo, goulist korf hag ene, ar vugale seder a zavomp evit ober ar vro da zont.

An evested vras a zo bet lakeat da zelaou ar prezezer a ziskouez e plije e gomzou. Goude ar brezegenn-ze — red eo plijadur avechou — e oue c'hoariet « *Ar c'hornandoned* », darvoudou fentus c'hoarvezet gant daou vezvier displeget ennan.

Petra jomo varlerc'h ar gouel bihan-ze ?

Daou dra atao da vihana. Ha da genta unan, lakeat en deuz meur a hini da rei o hano ha d'en em lakaat en « *Emglev Merc'hed kristen Franz* » ; ha d'an eil an digemer mad great ennan d'ar mennoz a zisplegas an Aotrou Perrot diwarbenn digeri er c'heariou bras a vez enno kalz Bretoned yaouank dindan an armou, eun tammik toull-ti el leac'h ma c'helleje ar re-man c'hoari, skriva, lenn, studia, kaout levriou, paperiou, kannajou ha kazetennou ar vro, komz euz traou ar vro e yez ar vro, kaout eun ti en eur ger hag a vije o zi, hag e vefent ennan evel *er gear* epad an heuriou ma ne vez ezomm ebed anezo er c'hazarn, an digemer mad great d'ar mennoz-ze a roïo kalon d'an hini en deuz e zispleget, da boania d'e gas da benn. (2)

Emgleverezed Kastell-Paol (3) da vihana a zo lorc'h enno da veza da genta o rei o frot da zével ar c'henta ti ar *Vretoned* evit tud yaouank Breiz-Izel a zo dindan an armou pell diouz ar gear, e kreiz trouz ar c'heariou bras

I a G.

(1) Cette gravure du *Kreisker* est extraite du *Finistère pittoresque* de G. Toscer.

(2) Komzet e vezo c'hoaz a gement-man er « Feiz ha Breizou » da zont. Digemeret e vō gant levnevez an aliou mad a vefe digaset diwarbenn an dra-ze.

(3) Les Ligucurs de St-Pol. — Emgleverezed Ger nevez great war skouer ar geriou koz kanerezed, kemenerezed, etc.

Essai de Grammaire bretonne

NOMS DE NOMBRES

Il y a deux sortes de nombres : les nombres cardinaux et les nombres ordinaux.

Les nombres cardinaux sont :

1 unan, un.	10 dek, dix.
2 (daou, deux (masculin).	11 ennek, onze.
(diou, deux (féminin).	12 daouzek, douze.
3 (tri, trois (masculin).	13 trizek, treize.
(teir, trois (féminin).	14 pevarzek, quatorze.
4 (pevar, quatre (mascul.)	15 pemzek, quinze.
(peder, quatre (féminin).	16 c'huezek, seize.
5 pemp, cinq.	17 seitek, dix-sept.
6 c'hueac'h, six.	18 trivac'h, dix-huit.
7 seiz, sept.	19 naontek, dix-neuf.
8 eiz, huit.	20 ugent, vingt.
9 nao, neuf.	
21 unan var 'n ugent, vingt et un.	
22 (daou var 'n ugent)	vingt-deux.
(diou var 'n ugent)	
23 (tri var 'n ugent)	vingt-trois.
(teir var 'n ugent)	
24 (pevar var 'n ugent)	vingt-quatre.
(peder var 'n ugent)	
25 pemp var 'n ugent, etc.	
30 tregont, trente.	
31 unan ha tregont, trente et un.	
32 daou ha tregont, trente deux.	
34 pevar ha tregont, trente quatre.	
35 pemp ha tregont, etc.	
40 daou ugent, quarante.	
41 unan ha daou ugent, quarante et un.	
42 daou ha daou ugent, quarante deux.	
43 tri ha daou ugent, etc.	
50 hanter kant, cinquante.	
51 unan hag anter kant, etc.	
60 tri ugent, soixante.	
61 unan ha tri ugent, soixante et un, etc.	
70 dek ha tri ugent, soixante dix, etc.	

80 pevar ugent, quatre vingts, etc.	
100 kant, cent.	
101 (unan ha kant)	} cent un.
(kant unan)	
202 (daou ha kant.	}
(kant daou, etc.	
120 (c'huec'h ugent.	}
(kant ugent.	
130 dek ha c'hueac'h ugent.	
140 seiz ugent.	
150 (dek ha seiz ugent.	}
(kant hanter kant.	
160 eiz ugent.	
180 nao ugent.	
1.000 mil.	
1.100 ennek kant.	
2.000 daou vil.	
23.000 tri mil var 'n ugent.	
25.000 pemp mil (den) var 'n ugent.	
90.000 dek ha pevar ugent mil den.	

REMARQUE :

D'après ce qui précède on voit : 1° que jusqu'à cent le plus petit nombre se place le premier. De dix à vingt les deux nombres se suivent immédiatement. Ex. : tri zek. De vingt à cent, ils sont liés par *var* de vingt à trente, et par *ha* de trente à cent. Ex. : daou varnugent, tri ha tregont;

PARDONIOU BREIZ

E miz maë gant ar bleuniou
E tigor ar pardoniou.

N'oar ket evit komz euz Breiz heb komz euz he fardoniou ; rak ar pardoniou a zo eun darn anezi ha nemed enni ne gaver euz ar goueliou-ze a laka kement a levenez da darza dre ar vro. Ar pardoniou a zo digor adarre, a drugarez Doue, evit brasa mad an eneoù a gavo enno dudiou an hanv e leac'h yenien ha dismantr ar goanv.

Digor int evit eur bloaz all
Daoust d'an amzer ha d'ar re fall.

Pell a zo n'eo ket bet kaseat Doue kement ha ma z'eo en amzer-man : eur bern tud hag o deuz kollet peb tra o koll o feiz ne labouront nemed dre gasoni out An ; kement a reont hag a leveront a zo great ha lavaret dre gounnar euz an Tad a zo en Nenv. : c'hoant o deuz ne vefe menek ebed anez An ken war an douar ha c'hoant da viret ouz ar re all da zével etrezek Ennan, dre ar bedenn ha dre ar galon.

Daoust da-ze, biskoaz marteze, n'eo bet ken diyeodet hent Rumengol hag ar Folgoat eget n'eo bet er bloaz-man epad miz maë gant ar bardounerien.

Breiziz o deuz c'hoant ober o fenn o unan ha n'eo ket re abred : nebeud a van a reont euz ar pezh a c'hourc'hemenn Paris ha n'eo ket eur pec'hed bras an dra-ze ken nebeud ; kaer a zo klask mouga ar feiz en o c'halonou ne deuer a benn euz a netra nemed da lakaat he grisiou da vont euz ar galon betek ar spered hag eur wech ma c'hello mont eno doun neuze netra ne c'hello rei brall dezi ken — hag an dra-ze zo da veza mennet.

Ar pardonioù a zo digor hag heuilhet int : *Alleluia*. Ra vezint eun eienenn a c'hloar evit Doue hag a beoc'h evit an dud.

Evel-se bezet great.

RUMENGOL

Ar bardounerien e Rumengol.

Dont a reant a vandennadou, a bep tu, euz Leon hag euz Kerne, a bell hag a dost, laouen o c'halon o sonjal o divije gwelet hep dale Intron vad Rumengol.

En em lakaat a reont d'an daoulin pa welont tour ar chapel, ha goude, ar chapeléd en o dourn, e tigouezont e kear.

Brao oa gwelet anezo o taoulina dirak skeudenn ar Werc'hez o pedi anezi gant kalon, oc'h ober seiz gwech tro ar chapel, darn war o roched ha diarc'henn, hinien-nou zoken war o daoulin.....

Pa z'euz kement a garantez evit Intron Varia Rumengol e c'hellomp kaout fisianz, n'ema ket c'hoaz hor bro o vont da goll.

F. LEON.

FOLGOAT

Eun dudi hag eur frealzidigez eo evit ar galon mont da dremen sulvesiou maë da Folgoat ; tenereat ha boukeat oll e vez : eno kement hini a zo c'hoaz eun eulfenn a feiz o c'horien en e greiz a deu e ene da veza buhan entanet dre ar skouerioù mad ha talvoudus a wel dirak e zaoulagad.

N'oun tamm ebed souezet hag e choñfe e bro-Leon ken glas gwezenn ar feiz kristen pa bign euz he c'hreiz kement a bedennou birvidik varzu Mari hor Mamm : hi a zizro anezo deomp e gliz klouar an nevez amzer a zalc'h bepred fresk he deliou.

JOB AN HER.

LAMBADER

Unan euz ar chapelioù kaër e Leon en honor da Vamm Doue eo chapel Lambader, gant he zour dantelezet, n'euz nemed Kreisker da veza kaëroc'h evitan.

Pardon Lambader a bad eiz dez, mez da lun ar Pante-kost eo ama an dervez bras ; dre aked an Aotrou Mengant, person nevez Plouvorn, peb tra a ioa renket evit ar gwella : an aotrou Kersimon, chaloni a honor, a rea ar pardon ; an aotrou Plassard, ar zarmon ha muzisianed an aotrou Havas a lakea an traoniennou glas da dregarni tro war dro.

« Daou ugent vloaz a zo a lavare d'in eun amezegez » kos da I. V. Lambader e welan ar pardon, ha biskoaz » n'her gweliz ken kaër. »

Ar Werc'hez ken nebeud da gredi eo n'her gwelas ket ken kaër pell a zo hag he bennoz e Lambader a gouezo puilloc'h puilla.

GWINEVEZ

Pardon I. V. an Armeou e Gwinevez n'eo ket eur pardon kos ; mez eur pardon eo hag a zere ouz hon amzer : savet eo bet evit goulenn bennoz ha skoazell ar Werc'hez galloudus war hor soudarded hag hor mortoloded : ar zoudarded hag ar vortoloded a zo diouallerien ar Vro.

An aotrou Cardinal a rea ar brezegenn ha stummet mad e oue gantan en eur brezonek reiz.

« Hor Bro, emezan, eo an ti m'omp ganet ennan, ar
 » c'horn-douar a labouromp hag a vag ac'hanomp, eo ar
 » vered a vir relegou hon tud kos, eo iliz hor badisiant,
 » hor Pask kenta, hon eured... eo hor c'herent, hon ame-
 » zeien, hor mignoned; eo kement hini zo liammet o
 » c'halon ouz hon hini.

» Hor bro eo hor parrez.

» Hor Bro eo ar yez a gomzomp, al lezennou hag ar
 » gisiou a zo ouz hon reiz a — ar vro a zo sakr — oll e
 » c'hellomp hag e tleomp he c'haret.

» Ar zoudard eo dioualler ar Vro; e garg a zo meurbed
 » henorus, mez pegen riskluz koulz evit e feiz hag aliez
 » evit e yec'hed hag e vuez.

» Deuit eta tadou ha mammou kristen d'en em erbedi
 » ouz an hini a zo galloudus awalc'h evit miret feiz ha
 » buez ho tud yaouank...

» Dalc'hit mad da bardon *I. V. an Armeou*, n'euz hini
 » ebed henvel outan e Breiz-Izel.»

CONCOURS DE LANGUE BRETONNE organisé pour les écoles du Finistère

Ar vreuriezh hanvet « Association bretonne, » c'hoant
 ganti derc'hel ar brezonek e Breiz a roio, er bloaz-ma,
 prizion da vugale ar skolioù a blijo gantho digas dezhi
 labourou brezonek.

Al labour da ober eo : Danevel (raconter) eun histor
 benag diguezet er vro. — An historiou guella deuet a vo
 historiou sent pe sentezet ar barrez, historiou ar mane-
 riou kos pe historiou diwar benn ar Revolution.

Al labourou brezonek a rank beza digaset d'an Aotrou
 du Cleuziou, deuz Kastellin, araog ar bemzek a vis guere.

Prizion a vo roet e pep skol d'ar vugale ho devezo
 great ar guella labour.

Les travaux devront être adressés avant le 15 juillet à
 M. du Cleuziou, avocat, Châteaulin.

Feiz ha Breiz

Kanpad Misiek ar Vretouped

Perag e ranker credi ez eus eun Doue ?

(KENDALC'H)

III. Piou hen deus crouet ar vuez ?

Beza 'zo var an douar eun niver bras a draou beo,
 plant ha loened. Memez an dour scierra da velet a zo car-
 get a loenedigou hag a zo ken niverus, ma 'z eus eur
 c'halz en eur veskennad, ha ker munut, mac'h en em
 zifretont eno gant ar brassa frankiz.

Ar vuez eta a zo bet hadet founnus er bed.

Euz a beleac'h e teu? Setu ar pezh a ranker da glask.

A dra zur, n'eo ket bet ato var an douar. Hirio an dud
 a zo en em lakeat a-zevri da studia ar pezh a hanver
 « tonnen an douar », da lavaret eo, ar guiskad traou a
 gloz var an tan a zo e creiz hor planeden. An donnen-ze
 he deus var dro 40 kilometr a deoder. Mad! dre ma toul-
 ler anezhi e caver relegou, moull pe tres plant ha loened,
 hervez an urz m'int en em ziscuezet var an douar.

Da dosta d'ar gorre e caver loened pevar-zroadec; ize-
 loc'h, laboused; izeloc'h, pesked; izeloc'h c'hoaz, pren-
 ved. Goudeze n'eus ket mui a loened. Ma tiskenner c'hoaz
 e tonnen an douar ne gaver nemet tammou plant, ha ma
 cleuzer beteg ar « guiskad douar kenta », ne veler ket an
 disterra tres euz eur blanten. En amzer m'edo ar guiskad-
 se oc'h en em ober n'oa buez ebed var an douar.

Eur mare a zo bet eta ha n'oa ket a vuez var an douar.

Ouspenn-ze, ne c'helle ket beza. Rag an douar, evel ma
 tesker commun, a zo en em zistaget dioc'h an heol er
 penn kenta, p'edo o tevi eveldhan, pa 'z oa ennan eun
 domder ha ne c'heller ket da gompren. Gouzout a reomp
 e verv an dour pa zao d'ar c'hanved rizen domder. N'e ket

cant rizen domder a ioa neuze en douar, mes millierou, hag hervez lod, millionou. Netra ebed ne c'helle beva var an douar en amzer-ze.

Euz a beleac'h 'ta neuze e teu ar vuez, p'e guir n'eus ket bet ato anezhi ? C'houi ha me ha kement hini ne dorr ket he benn o clask digareziou fall a lavar : ar vuez a veler bepred o tont euz ar vuez, hag ar vuez kenta a zo bet crouet gant Doue.

P'han deus c'hoant eun den a douez ar hobl da grenna he c'hloubou d'eur prezeger caër bennag a lavar n'eus ket a Zoue, e c'houlenn outhan : « Euz a beleac'h e teu ar yar ? » — « Euz ar vi. » — « Hag ar vi ? » — Euz ar yar. » — « Hag ar yar ? » Setu va den killet, ha ne lammo er meaz deuz ar c'hil-ze nemet oc'h anzav eo bet crouet ar vuez gant Doue.

Mes beza 'zo tud hag a zo guelloc'h gantho credi fors e petra kentoc'h eged e Doue. Red eo cass da netra ho digareziou fall.

Kenta digarez fall. — Eur Zaouz, hanvet William Thomson, hen deus lavaret eo bet hadet ar vuez var an douar gant eur mean a zouge had hag a ioa bet distaget dioc'h eur stereden.

Ar pezh a lavar hennez a zo diskiant.

Rag ma teu ar vuez euz eur stereden, e ranker clask penaoz oa divoanet eno.

Ma responter e teu deuz eur stereden all bennag Iar-koc'h, e ranker adarre goulenn penaoz he deus gellet sevel en hounnez, hag evelse bepred. Ar pezh a zeu d'ar fin da veza randonerez. A hent all, netra ne c'hell chom beo var eur mean hag a gouez euz an env : lazet e ve gant ar ienien a zo etre ar stered hag an douar (273 rizen izeloc'h eged ar zero), pe gant an domder a zavfe var c'horre ar mean o treuzi an oabl. Hag evit guir, ar mein a gouez euz an env a zo ien-scorn en diabarz ha tomm-bêro en dianveaz.

Digarez William Thomson ne dal netra.

Eil digarez fall. — Ar vuez a zo divoanet he-unan e poultren hag e pri an douar. Er penn-kenta oa disterdister ; mes ar c'heazic a zo eat var vellaat hag he deus great dre hir amzer eun neuz ieotennic ; hag a fors da grenvaat, eun dem-prenvic ; hag a fors da vont var

araog, eun tamm peskig ; hag a fors da gerzet, eun eunic bennag ; hag a fors da vont en dro, eul loen pevar-zroadec ; hag a fors da bignat bepred hueloc'h eur marmouz ; ha d'ar fin, an den he-unan. Pa vezo parfet, e reio eur mestr-den.

Evel a velit, an den he-unan, hervez an doctored-ze, a zeu deuz eur c'hrinsen bri a zo en em lakeat eun deiz da veva.

Daou zra a zo da zislavaret : da genta, ar vuez n'eo ket deut he-unan deuz an douar, mes deuz eur vuez all crouet gant Doue ; d'an eil, netra ebed na ziscuez eb mar eo tremenet ar vuez euz a ouenn disteroc'h da ouenn parfetc'h ; mes peb ouenn a zo bet crouet gant Doue hag he deus he buez he-unan.

1. *Ar vuez n'eo ket deut he-unan var an douar.* — Eun den hanvet Pouchet a stagas dreist holl he hano ouz ar greden-ze. Pasteur eo an hini hen dislavaras. Heman a ioa gouiziec bras. Studia 'reas gant ar brassa evez al loenedigou munut a zo e peb leac'h hag a skign aliez c'lenvejou, ha caout a reas an tu d'ho dinerzi, dreist holl ebars en dud a zo bet taget gant chass clanv. Etre ar bloaz 1858 ha 1865 e tiscuezas da Bouchet ker sclear hag an deiz oa had e kement leac'h ma tispak eun dra beo. An dud gouiziec a rankas anzaou n'eus netra surroc'h eged ar pezh a ziscueze Pasteur, hag ar re anezho ho doa spe-rejou eun ha leal a lavaras dioc'htu « e teu ar beo deuz ar beo » hag ez eus er penn-kenta eun aozer hag hen deus crouet ar vuez.

Ma sonj deoc'h oa clozet evit mad an abaden gant Pasteur, e faziit. An dud dizoue a lavaras : « Peb buez aozet mad a zeu deuz ar vuez, e giz m'han deus discuezet Pasteur. Mes caout a c'heller traou beo ha n'ho deus na furm nag aoz. Hevel int ouz pouloudennigou caouled, ha beo int evelato, p'e guir ec'h en em vagont hag ec'h en em skignont. Ober a reont ar pount etre an traou n'ho deus ket a vuez hag an traou a vev. Hogen an traou a vev a zeu anezho. »

An dud dizoue, ma n'ho doa ket a c'hoant da dremen evit glabousserien, n'ho doa ken da ober nemet mont da glask ar boulouden veo n'oa ket eur mineral ha n'oa ket eur blantenn, mes an eil hag egle assamblez. Pinvic

evel ar mor a vez lavaret. Daoust ha ne vije ket cavet ar pezh dibaot-ze er mor ? Setu oue clasket eno... ha cavet (1868). Eur Zaot, hanvet Huxley, hen doa an eur-vad d'he zineiza. Henvel a reas anezhan *Bathybius*, *Bathybius Hœckelii*, deuz hano Hœckel, ar brudeta den dizoue a zo savet en Allemagn. An dud gouiziec a en em lakeas dioc'htu da studia *Bathybius*. Ha petra 'zonj deoc'h oa an aotrou-ze ? Resped deoc'h, lenner, va mignon ; *Bathybius* a ioa mec'hi spoue ! Tad coz kement a zav, a neunv, a nij, a vale, a gompren, er mor, pe var an douar, pe en oabl, a ioa eun distervez spoue ! Etouez an dud gouiziec e savas eur c'hoarzaden ha n'eo ket ehanet c'hoaz da dregerni.

Ma sonj d'eoc'h oa red pelloc'h credi e Doue, crouer ar vuez, e rankan lavaret ne anavezit tamm ebed imor an dud dizoue. Eun doctor all a zavas hag a daolas gerioù hardis euz he c'hinou evit discuez n'eus ezom ebed euz Doue evit isplika ar vuez. « Ar plant hag al loened, emezhan, a zo great euz dour, euz ear, euz glaou, euz raz, euz douar, euz hollen, euz phosphor, euz soufr hag euz houarn. Beva 'reont, abalamour an traou-ze 'zo *renket* enno en eun doare ha n'eo na calet evel mein, na tano evel dour, na morennus evel ezen. An dour dreist holl a dalvez calz evit ober eun dra beo. »

Lenner, va mignon, n'emaon ket o farsal ganeoc'h, evel m'ho peus c'hoant da gredi martreze. Kement-se a gaver moulllet enn eul levr great gant C. Flammarion hag hanvet : *Le monde avant la création de l'homme*. Flammarion eo doue kement hini a gemer uvreerez evit gouiziegez.

O doctor bras ! ma c'houzoc'h penaoz *renka* an dour, an ear, ar glaou, ar raz, an douar, an hollen, ar phosphor, ar soufr hag an houarn evit ober eun dra bennag hag hen deffe buez, grit 'ta, mar plij, eb na ve red chacha var ho tiouscouarn. N'e ket dour a vank evit ober eur gaotigel ha ne ve na calet, na tano, na morennus. Grit ebken ma vezo buez ebars, ha pa ve calz disteroch eged buez an izela ieoten a zao munudic en treuta park a zo er bed. Ni 'c'hoar avoalc'h ez eo great ar c'horfou deuz traou hag a gaver er bed-man ; ni a lavar eo bet great corf Adam deuz douar, mes ne c'hellomp ket c'houeza ar

c'houezaden a vuez. Ar c'houezaden a vuez, eno eman an abaden. Ma c'hellit c'houeza eun elfennic buez en eur gaotigel great euz dour, ear hag ar rest, e vezo pec'hed deomp lavaret n'oc'h nemet eur glabousser divergont, mad da douelli ginaoueien.

N'eus ket ezom da ober goap euz an dud dizoue : poania avoalc'h a reont evit ober eur pezh beo bennag.

E miz du diveza eur professor deuz Naoned, hanvet Stephan Le Duc, c'hoant dezhan da denna ar beo deuz ar pezh n'hen deus ket a vuez, a veskas dour, sun-kig caouledet, eur seurt hollen houarn hag hollen mor. Er c'hemesk-ze ec'h hadas greunennigou great gant suc'h gant vitriol glaz, pe an hollen coueor a zervich en tiegeziou da louzaoui ar guiniz. En deveziou varlerc'h, journalou Frans a grie a bouez penn : « Burzud ! Burzud ! Ar vuez crouet gant an dud gouiziec ! » Bezit sur ez eus bet hag ez eus ato martreze meur a zen e Frans, leun a zoujans evit ho journal, o credi edo great pelloc'h gant an Aotrou Doue. Comprenit ta : an tarin-ze a Stephan Le Duc hen doa lakeat da zavel en he gemmesk eur groc'hennic hag a baree anezhi he-unan, pa veze roget. Daoust ha n'oa ket an dra-ze ober buez ? Ar greunennigou suc'h vitriol ho doa kemeret erez ouz ar groc'hennic hag a ioa en em daolet da c'houeza ha d'en em astenn, evit ober guelloc'h egethi. Daoust ha n'oa ket an dra-ze caout buez ? Memez, burzud eb he bar ! ec'h en em lakejont da ober grizioù, brankou ha dellioù. Oh ! en taol-man, mar ebed : ar vuez a zo crouet gant an dud gouiziec. Ezom ebed euz Doue.

Mes bourc'hizien Frans a gouezas buhan ar meud en ho dorn. An dra-ze a zesko dezho martreze (oh ! lavaret a ran martreze) arabat beza re drumm da gredi fariholennou a eneb ar religion.

Tud a boell eta a ziscuezas oa beo ar groc'hennic dres evel eun tamm scorn bet toullet dioc'h an abardaez gant eun hallion bennag ha pareet anezhan he-unan a benn ar mintin. Ar greunennigou avad a c'houeze hag a astenne evel coumoul an oabl, pa vez moren hejet gant an avel, hag ober a reant grizioù, brankou ha dellioù evel ar ienien a fard raden var guer ar prenestrou epad nozveziou ar goanv.

N'oa buez ebed enno.

Evit an dud dizoue lavaret eo Doue crouer ar vuez n'eo ket guir vouisiegez. Ha clask rei da gredi hen deus buez ar pez a vev just evel ar scorn hag ar c'houmoul, petra eo an dra-ze ?

N'eus van ebed da ober evit clevet doctored calz re hardis o taoler geriou braz euz ho ginou, evel *masse amorphe, plastide, protoplasma, protophyte* (poulouden-nigou beo), *monère, amibe, microzuma* (greun beo), *hemiorganisme* (eur reiz ha n'eo nag hini ar plant, nag hini ar mineral). Ar geriou-ze tennet euz ar gregach hag ho deus an doare da c'holo eun tenzor a vouisiegez evit ar ginaouefien, n'int nemet geriou e giz ar re all ha n'eus netra dindanho deuz ar pez *ho deuz c'hoant* an dud dizoue da lakaat.

N'eus ket an disterra grinsen bri hag a ve en em lakeat da veva anezhi he-unan.

Ar vuez a zo bet crouet gant Doue.

(*Da gendelc'her*).

J.-F. CAER.

HISTOR BREIZ

(*Kendalc'h*)

4° En ho beziou c'hoas e kaver fors podou pri hag a zo eus mare ar benveachou mein. N'ho doa ar Geltet, evit ober ho friach, na moull na turgn : eun tam pri-prad bresset gant an dorn ha ledet gant an dorn, hag avechou gant eul loa goat evit ho floura el lec'hiou ne c'helle ket ar biziet tizout, ha setu oll ; n'oa ket, evel a velit, na gwall neustlet ho labour, na dies da zeski ; n'ho doa ket ken nebeut ezom da vont a bell evit kaout ar furm da rei dezho. Gwelet o doa ar moullc'hi o pria ho neiziu gant ho beg hag ho zreit, hag an neiziu-ze a zalc'he brao-bras an dour. Hi a heuillas squer al lapouset. Ar podou kossa kavet 'zo demhenvel ous neiziu. (*La Poterie aux époques préhistoriques*, etc. Musée de Kernuz, pl. 1 n° 3).

Neubeut a neubeut goulscoude ijin ar poder a greskas. « Ar poder » a lavaran ; guelloc'h e viche lavaret « ar boderez », rag ar merc'het eo a rea al labour-ze (ar roudou

biziet chomet merket var ar pri, zo atao roudou biziet merc'het). Rei a rechont d'ho fodou fonsou plat ; great ouent ledan, uhel, gant gouzougou, gant diousskouarn dious an implij a c'hoanteant rei dezho.

N'ho doa ket, ket nebeut, a fernel evit poazat ho friach. Pa veze ledet mad ar pri, ha roët dezhan ar furn hag ar vent a c'hoanteant, ar poder ho foaze dious an tan, var oalet he lochen, pe er meaz. Eur boazadurez great en doare-ze oa dister : re a domder dious eun tu, re nebeut dious an tu all, kals eus ar podou a dlle faouta pe terri ; hag ar re a chome difaout, ne zalc'hent ket mad an dour.

Mæs diès bras oa dezho ober gwelloc'h. Ar pri gros o d'hoa da ober ho labour n'en diche ket gouzanvet poazadurez krenv eur forn ; torret 'vichent bet oll.

Rag-se, liou ar podou zo peurvuia marellet dious an diavez : glaz-ven, glaz-tenval, liou ar voget, gell, rus-dù dious ma veze bras pe vihan nerz an tan en dro dezho.

An darn vuia eus ar podou-ze zo bet kavet, el lavaret e m'eus dija, er beziou. Ar Geltet ho doa ar greden stard oa eur vuez all goude houman. Kredi a reant ive o doa ar re varo, er bed all, ar memez ezommou hag er bed-man. Setu perak e kemerent preder da lakat en ho beziou al listri, ar benveachou hag an armou bet implijet gantho hed ho buez.

* * *

DOARE AR VRO EN AMZER AR GELTET

Farda fors traou a dreuz hag a hed var gementze ne viche ket dies ; diessoc'h 'vezo atao kaout ar virionez hag hen heuil penn da benn. Ret vezo d'heomp trouc'ha ber var gals traou merket el levriou bras, lezel an draillachou, ha kemeret ebken ar pez so sur hag eb mar ebet.

1° Douar brassoc'h oa stag en amzer goz ouz Bro-Arvor eget hirio. — Ar mor e deus gounezet kalz varnhi. Gwez bras a save soun gwechall ho fennou uhel e lec'hiou ne zo mui enno breman nemet mor ha mor doun soken. Koazet eo bet an douar var ribl an aot-chou ? Pe eun tarz mor spountus benag en deus saillet var an douar, ha skubet dirazhan ty ha park, koat

ha prat ? Pe c'hoas ar mor e deus drebet a nebeudou, tam ha tam, dre hir amzer an tevennou treaz ? Dies eo er gouzout ; an eil tra hag egile a dle beza guir. Evelse, e plegmor Cancale e z'oa, er pemzekvet kantvet, diou barrez hanvet ar *Paluel* ha *Toumen* hag a zo hirio eat a *nebeudou*, dispennet tam ha tam gant ar mor. Eur gredeñ stard zo ive etouez ar bobl, eus bet gwechall var lez mor Douarnenez eur gear brudet hanvet kear *Is*, hag a zo bet distrujet en eun taol kompt gant eun tarz mor kounnaret, eun dra benag henvel ous ar peza c'halver e gallek, *un raz de marée*. — Mœs n'eus fors penaos eo bet c'hoarvezet an dismantr, eun dra zo sûr : tro ha tro d'an aotchou, var eun anter-leo, eul leo hag ouспен avechou, oa gwechall koajou bras, tyes ha parkeier hag a zo bet lounket gant ar mor.

D'ar reverziou bras, e mare an trê, diasezou tyes zo bet kavet e Lokmariaker, e Kamelet, e beg ar *C'haor* demdost da Grozon. Er Morbihan, etre an enezen *Hir* hag enezen ar *Gazek*, en eul leac'h hanvet *Cromlec'h Er 'Lanic*, ar Geltet o doa savet eur renkennad mein bras. Hirio e m'aint trivac'h troatad dindan an dour.

Mœs ar peza vez kavet aliessa hag ar muia eo korfou gwez bras ha keffiou teo sebeliet, meur a vil bloas so marteze, e gouelet ar mor. Heuillomp an aot eus Menez Sant-Mikeal e kichen Sant-Malo beteg ar Morbihan.

a). Doun er mor a gelc'h Menez Sant-Mikeal, el loden aot a vez dizoloet d'ar reverziou bras, e zo bet kavet korfou gwez bras ha keffiou sanket doun en treaz, testeni sûr e zoa al loden vor-ze goloet, amzer zo bet, a goajou ha stag ous an douar bras ; ar memez tra en eul loden eus plegmor Cancale ; gwez atao er mor a ia eus beg Cancale da veg Frehel ; dirag parrez S. Coulomb e kichen beg Meingar ; — ecreis aber ster ar Rance e plegvor Dinard ; — en aotchou S. Lunaire, S. Briac, S. Jacut ha S. Cast ; e Plankoët, en aber an Arguenon ; e Loc-Mikeal an Treaz ; — hed ha hed al leo-treaz ; er c'huz-eol da Lannion.

b). *E Bro-Leon*, — e rad Montroulez, el leac'h hanvet Hanter al lenn ; — en aotchou ar C'hernik etre parrez Guinevez ha Treflez ; — e plegmor ar Gwen-Treaz e kichen Konk ; — demdost da Santez-Anna ar Portzik, en anternoz da Vrest.

c.) *E Bro-Kerne*, e plegmor Benodet eus bet kavet e goelet ar mor eur valiad gwez hag a ia eus Loctudy varzu an enezenou « Les Glénans » ; hag eun all a ia eus ar Forest varzu ar memez leac'h, etc., etc.

Kenderc'hel a c'helfet pelloc'h ha disken hed ha hed aotchou Bro-C'hall. Eun hevelep tra zo c'hoarvezet e peb leac'h.

2° Ar c'hoajou bras eus Bro-Arvor.

Evit gwelloc'h anaout doare ar vro e mare ar Geltet, ar mor zo bet or c'hentellier kenta, rag ar mor e deus miret muoc'h eget an douar relegou an amzer goz. An nep a evessaio mad ous an traou-ze a denno c'hoas ac'hano deskadurez. Petra vez kavet en aotchou lounket gant ar mor ? — Gwez, gwez c'hoas, gwez atao ; nebeut a dyes. Ribl ar mor oa eta glasderet holl gant ar c'hoajou. Ha goulscoude tost d'ar mor oa ar gwella douar labour. Petra ne dlie ket eta beza ar greizen nemet koat atao, ha koat eb distag ?

Unan, dreist ar re all zo brudet : *Koat Brezelian*. — Hennez zo bet koat ar varzet koz ha nevez. Dister e ve eul levr hir evit displega ar marvailloù o deus savet divar goust ar c'hoat-se. Eno oa bro ar c'horrikanet hag ar viltansou ; bro al loenet iskiz, an aëret askellet, an amprefanet eusuz, ar glazardet hag ar sourdet divent. Piou n'en deus ket klevet hano eus an traou bursudus a rea eno ar gorrigez *Viviane*, hag e c'homper, ar c'housker *Merlin* ; eus feunteun Baranton. « Eur skudellat dour » tennet eus ar feunteun-ze ha skuillet var ar roc'h zo » demdost dezhi a dro raktal e mogidel dû ; koumoul » terval ne zale ket da c'helei ar vro, ha setu ar gurun » o krozal, al luc'het o freuza an oabl. Kement zo bet » test eus ar burzud-ze a c'hoantaffe hen ankounac'hât » kement eo bet spourounet gant an enkres ha seizet e » izili gant ar spount. »

Rimadellou koz ! mar kirit : mœs bezans ar c'hoat n'eo ket eur rimadell. E kement a ma c'heller barn eun dra ker koz, en devoa vardro tregont leo eus ar Sao-Eol, e kichen *Monfort-sur-Meu*, d'ar c'huz-eol e *Loguivy-Plougras* ; ha vardro pemzek leo da vont da ugent a ledander eus an anternoz d'ar c'hreizdeiz. Ar brassa ledander oa eus al leac'h hanvet hirio *Redon* var aber ar

Vilaine, beteg aber ar *Rance* demdost da *Zinan*. Ar bihanna ledander oa eus *Kerahès* da *Loguivy-Plougras* en eur dremen dre *Rostrenen* ha *Lohuec*. Al leac'h ma man hirio kear *Loudeac* a rea var nebeut kreiz ar c'hoat.

Evit dismantri eun hevelep tra; evit ober douar labour eus douar griet gant ar griziou oa ret hir amzer. Hir amzer zo bet kemeret.

Beteg an tu all d'an daouzekvet kantvet goude *Jesus-Christ*, eus hano c'hoas anezhan. A nebeudou goulscoude (an den a deu a benn eus peb tra), ar vouc'hal hag an tan a danoas anezhan, hag a fors da veza krignet tu ha tu, eo kouls lavaret eat da netra. Ar Romanet eo a stagas ganthan da genta evit digeri o hentehou bras. Ne zeus hirio nemet ar relegou anezhan, mæs relegou niverus; ne hanvin nemet *koat Penpont* en eskopti *Roazon*, *koat ar Beffou* e kichen *Lohuec*, ha *koat-an-noz* e *Belle-Ile* en terre.

— Ouspen ar c'hoat bras-ze, e zoa c'hoas re all, bihan-noc'h mæs aleiz anezho. — Lennit buez or *Sent* koz. Pa c'hoanteant'en em denna eus a douez an dud evit beva o-unan gant *Doue*, n'ho devoa ket kals a hent da ober evit kaout eul leac'h distro benag, dious o mennoz. — Ar *C'hoat-Doun* en em astenne eus *Leon-Uhel*, eus *koat* ar *Forest* e *Plouenan* marteze, beteg *Goelet-Leon*. (Lennit buez *S. Herve*, hini e eontr *S. Urfol*, buez *S. Goulc'hen*). *Koatmeur* e *Landivisio*; ar *Bern-Aman*, e *Loc-Eguiner*, koajou *Brezal*, *Penc'hran*, ar *Forest-Landerne* ne d'int nemet ar relegou eus ar c'hoajou koz a c'holoe *Bro-Leon*. E *Kerne*, eur c'hoat bras a iea eus adaleg *koat Rusquec* e *Plonevez-ar-Faou* ha *Loqueffret*, en eur dremen dre goat an *Nivot* e *Loperec* ha *koat* ar *C'hrannou* en *Hanvec* beteg *rad Brest*. Tro ha tro da *Venez-Hom* oa koajou *Plomodiern* ha *Plonevez-Porzay* (*Pors-Koët*) el leac'h ma vevas *S. Corantin* ha *S. Ronan*.

Eb mar ebet, hed ha hed an traoniennou doun, e peb korn eus *Bro-Arvor*, oa koajou eb distag beteg ar mor. *Kriben menez Arre* hag ar meneziou *Dû* n'oa ket moal evel ar gerreg a ra hirio ho liven-gein. Gwez bras o goloe; leac'h zo da geuzia d'ar re-ze da vihana; rag ouspen m'oant kaer da velet; ouspen ma torrent an avelou bras ha ma tiouallent ar vro, e talc'hent c'hoas

an douar hag an dour e steuen o griziou. Er mare-ze, goude ar glaoeir bras, ar c'houeriu ne ziskennent ket froudennus divar ar menez en eur ziransi an douar hag en eur lakât ar prajou var neun.

Ne gomzan ket eus koajou *Huelgoat*, eus *Coatloc'h* e *Scaër*, eus *koat Carnoët*. . . Tra avoalc'h a meus lavaret evit diskuez e zoa meurbet keuneudek ar vro. Ret oa en displega evit ma vezo klevet gwelloc'h doare beva tud an amzer-ze.

AN DOARE BEVA EN AMZER AR GELTET

N'or beuz evit or sklerijenna var an dra-ze nemet ar pez zo deuet d'heomp e gwerziou ar varzet-koz. Mæs ar varzet, an oll er goar, a zo boaz da liva kaer an traou ha da rei evit ar virionez traou ha n'int bet morse skeudennet nemet en o speret.

a). **An tyez.** — Komz a reont, ar varzet, eus paleziou kaer, enno saliou bras, a veze implijet evit bodadek ar bobl, evel tyez-lesvarn hag evit ar festou bras. Mæs hini ebet eus ar paleziou-ze, na soken netra anezho n'eo deuet beteg ennomp. Beza zo bet marteze unan benag savet gant an dud pinvidik euz an amzer, gant ar re oa goest da rei d'ar barz bevans ha lojeiz; mæs e peleac'h eman an diasezou anezho? N'o c'haver e neb leac'h. Diasezou zo bet kavet er mor, hen lavaret or beuz, mæs diasezou dister. Leac'h zo da gredi, tyez ar *Geltet* oa dister, lochennoù kentoc'h eget paleziou. Var eun tam mogeriach mein, veze berniet taouarc'h; eun doën soul evit kloza; speurennoù *koat* en diabar evit ober an dispartiou ha setu ho zy fardet.

Pinvidigiach ar *Geltet* oa en o bagadou loenet: kezek, saout, denvet ha moc'h. Eus o leaz hag eus o c'hig e vevent; eus o c'hroc'hen en em viskent. O brassa labour oa messa al loened-ze hag o diouall dious an anevalet gouez. Chass o doa, n'eo ket evit gadouna pe labousseta mæs evit ober an hu var ar moc'h gouez hag ar bleizi.

Douar labour o doa ive, mæs nebeut, rag ar brassa eus an douar oa dindan *koat*, strouez ha geun. Er o far-keier e c'hadent ed-guinis, ed-eiz, kerc'h, lin ha kanab...

An houarn, ar ploum, ar stean, an arem oa anavezet

gantho. O c'haout a reant e mengleuziou ar vro hag o implija evit o benveachou, o armou hag evit kizella o arreburi.

O bevans oa kuign-bara, kig moc'h, kig ejen pe daro ha kig al loenet gouez a lazant.

O evach oa dour, leaz, dour-mel ha chupere. Hano 'zo euz a vin en eur ganaouen benag. Moës eus a beleac'h e teue ar guin-ze ? Marteze ar vinien a c'helle en amzer-ze darevi he frouez en or bro. F. CARDINAL.

PENNADOU-STUDI

Divar benn an Europ ragkeltiek

Kinniget d'an ao. F. Vallée e testeni a anaoudeg z vad

Eur pennad-studi war amzer ar mean benet a-skolp

(KENDALC'H)

III. Loened an Europ epad ar peware pennad-amzer.

Epad ar peware pennad-amzer, e kijer (1) en Europ ouz eur c'hemmesk iskiz a loened hag a blantennou eus an Hanter-noz hag a loened hag a blantennou eus ar C'hreisteiz. Hevelep tra a c'hoarvez hirio c'hoaz gant eul loden eus an Azi, bro ar ster Amour, e-lec'h e vev kichen-ha-kichen en hevelep koajou ar c'haro-erc'h (*renne*) hag an tigr, e-lec'h e weler ar winien c'houez o teurel frouez hag o sevel gant kef ha skourrou ar wezen sapr. (2)

Bez' e c'heller ober teir gevren eus loened an Europ epad ar peware pennad amzer. Da genta, al loened hag a vev c'hoaz hirio en hor broiou ; an niverusa eo ar re-ze, da c'houzout eo : an ourz du, ar broc'h, ar bleiz, al louarn, an tourc'h gouez, ar c'haro (*cervus elaphus*), ar

(1) Kijout ouz (Kerne) — rencontrer.

(2) Bro ar ster Amour a vez ganti bep eil tro hanveziou tom-poz ha goanveziou hurr ha yen-skorn. Argoadek pe kreiz douarek (*continental*) e vez an temps-amzer anezl. Evelse e oa kont ivez, emichans, gant temps amzer an Europ a-hed ar peware-pennad-amzer.

yourc'h, an demm (*dama vulgaris*), an ejen (meur a zeurt anezan), ar marc'h, an avank (*castor*), an dourgi, ar gwiber, ar c'haz, ar pudask, ar gaerel, ar gaerel vras (*martre*), an heureuchin, ar c'had, ar raz, ar c'hoz, ar minouc'h, an askel-groc'hen, ar glazard, an aer (*naer*), ar gwesklev, ar ran.

Ar c'hregin douar, ar c'hregin-lenn hag ar c'hreginster a veze an hevelep re ha breman.

D'an eil e teu al loened a zo kollet hirio ar ouen anezo, ha d'an-trede al loened dilec'hiet (divroet), da lavaret eo al loened a vev hirio e broiou-all pe na gaver ken en Europ nemet war ar menezioù uhel.

Seurjoù aet diwar an douar (1)

1. — An ejen koz (*bos primigenius*).

2. — Ar c'haro kerniek bras, karo e gerniel vras pe karo bras Iverzon (*cervus megaceros*). Hanvet eo bet evelse dre ma 'z eo e poullou-taouarc'h Iverzon ez eo bet kavet ar stanka e relegou.

Dibaotoc'h evit beza kavet war an douar bras. Tri metrad uhelder e oa hag e veze anezan unan eus loened kaera ar bed gwechall. E gerniel skourrek o devoa tri metrad hed d'an nebeuta ha beg-krec'h pep korn a veze ken pell diouz egile ma oa etrezo beteg 4 metrad disrann. Kerniel ken hurr ha ken ledan a dlee lakaat kerzed al loen o douge da veza diez bras er c'hoajou. E Iverzon, ar relegennou (*squelettes*) anezan a gaver eno a-vern, bodet a-strolladou, ganto hogoz oll an hevelep stumm-a-boz (*attitude*) : o fenn a vez savet ouz krec'h, o gouzoug astennet, o c'herniel hurr eilpennet hag a-stok ouz liven o c'hein, evel pa vije bet al loened-ze lonket a-greiz-oll gant gwagennou ha m'o dije stourmet beteg ar vunuten ziveza da glask halana eur bannac'hik car mad (2).

(1) Act da get, kollet ar ouen anezo (*espèces éteintes*).

(2) Arabad eo kredi e vije bet ar c'haro kerniek bras ar brasa euz kirvi ar bed gwechall. E Bro Indez, er Menezioù Himalaya (aradennad Sivalik), ez eus bet kavet relegou eur c'haro brasoc'h c'hoaz hag a vez graet anezan Karo-meur Siva (*Sivatherium*, diouz hano eur fals-douc, Siva, hag a vez azeulet el loden-ze eus an Indez). Karo meur Siva a veze kement anezan hag eun olifant. An hini brasa eo, enta, eus an holl da-kirried (*ruminants*) beo pe maro. Henvet e oa c'zoare ouz hini ar c'haro-meur pe etan a vremen nemet e oa tevoc'h ha pouneroc'h. War e benn e save pewar korn skourrek,

3. — An olifant koz (*elephas antiquus*).

4. — Olifant ar C'hreizteiz (*elephas meridionalis*).

5. — An olifant hirrvlevek (*elephas primigenius*, *mammouth* e gallek). Brasoc'h e oa eget an olifanted breman. C'houec'h metrad uhelder en doa hag e skilfou krommet e doare eun hantergela'h o devoa beteg pewar metrad hed. Goloet e oa e gorf en e bez a vleo gloanek, hirr ha stank, d'ezo eul liou du pe arruz (o tenna war ar ruz); eur voue a yoa ouz e c'houzoug hag a-hed liven e gein. Henvel e oa e dronpilh (*trompe*) ouz hini an olifant indezad a vremen. Pounneroc'h, avad, e oa e gorf ha berroc'h e beder-esker. Anavezout mad a reer e neuz dre ma 'z eo bet kavet e Bro-Siberi eleiz anezo miret dispar, kig, kroc'hen ha bleo, en douar skornet. En Europ, al lec'h ma 'z eo bet kavet ar stanka relegou an olifant hirr-vlevek eo traonien an Arno uhel, e provins Piemont (Itali). Eur wir veredad olifanted a zo bet dizoloet enni; ken niverus e oa o eskern, gwechall, ma vezent kontrezet (implijet) gant ploueziz (kouerien, koueriaded) a-ziwar-dro, a-unan gant mein, da zevel mogerioù o ziez (1).

6. — An dourvarc'h bras (*hippopotamus major*). A vilierou ez eo bet kavet eskern anezan e dichaladurioù (2) ar Charente, ar Seine, ar Somme hag an Tamise.

7. — Ar frikornèk hirr-vlevek pe frikornek fri-speurennet (*rhinoceros tichorhinus*). Hanvet eo bet evelse abalamour d'eur seurt speuren askornek hag a ra an disrann etre e zifron. E gorf a veze goloet en e bez a vleo hirr ha stank, d'ezo eul liou loued-ludu (3). Daou gorn ken hirr

daou anezo ouz kern e benn ha daou all brasoc'h grizienet en e zion abrant. Ar pewar korn skourrek-ze oc'h asten a-bep-tu a rea, hep mar ebed, d'ar c'haro rampsel-ze (*colossal*) beza disneuz-iskiz. Beva a rea e Bro-Indez epad ar pennad-amzer hanvet *plioken* (diveza eilrann eus an trede pennad-amzer).

(1) Bez' e kaver ivez eleiz a eskern olifant hirr-vlevek er c'hourenezen Alaska, Amerig an Anter-norz.

(2) Dichaladur (Treger), douar-dichal = *alluvions*; dichal = *le retrait de l'eau*.

(3) Kompezennou bras-divent ar Siberi a zo ouz o ober gwiskadou treaz ha douar priellek a chom bepred skornet en o dounder; avoc'h ma c'hall grouez an heol-hanv diskorna an douar war-hed eur metrad hanter-diouz ar gorre. Gant-se, al loened bras, olifanted ha frikorneged, bet douaret gwechall e-mesk ar gwiskadou-ze, a zo bet miret en eun doare dispar gant

ha ken hirr a zave diwar e fri. (Ar frikornek indezad a vremen na vez gantan nemet eur c'horn hepken; frikornek an Afrig ha hini enezen Sumatra o deus ivez daou gorn, kals berroc'h, avad, eget re ar frikornek fri-speurennet).

8. — Tigr-meur ar c'haviou (*felis spelaea*). Eur seurt loen fero etre al leon hag an tigr a yoa anezan. Diou wech brasoc'h e oa eget tigrad breman. Diouz e relegou, hag a zo dibaot awalc'h, ec'h heller da zisvarn e oa pewar metrad hed hag e oa e vent trec'h da hini hon brasa tirvi.

9. Arz (ourz) bras-ar c'haviou (*ursus spelaeus*). Diouz e relegou, e ranke kaout ezveo (e beo) tri metrad hed ha daou metrad uhelder. (4)

10. Hienen vras ar c'haviou (*hyena spelaea*). Brasoc'hig e veze eget hienen varelet hon amzer.

Ouz ar roll loened-ze e tleer staga marteze an olifant amerikan pe olifant an Ohio (*mastodonte* e gallek). Meur a zeurt dishenvel o ment a yoa anezan. Ar seurt brasa a oa mentet evel olifant an Afrik. Daou re skilfou en devoa ouz e c'henou: daou skilf hirr ouz e aven-grec'h, henvel ouz re an olifant breman nemet hirroc'h kals e oant hag eeunoc'h (digroummoc'h), ha daou skilf all berroc'h ouz e aven-draon, krommet ouz traon. Stank meurbet e veze al loen-ze en Amerik an Hanter-norz hag en Europ a-zoug an diou eilrann diveza eus an trede pennad amzer (eilrann mioken hag eilrann plioken) hag e veze c'hoaz hiniennou anezô en Europ da zerou ar peware pennad-amzer: eskern anezo a zo bet kavet mesk-e-mesk gant re an olifant hirrvlevek e traonien an Arno, Bro-Itali.

ar skorn, a-hed ar c'hanvejou, ha pa deuont da veza dizouaret hirio, e vez kavet o c'horfou hogoz ken fresk na ma vijent bet marvet eur pennadik araog. An naturiaer (*naturaliste*) brudet Pallas, o veachi dre ar Siberi er bloavez 1772 en deus bet evelse ar chans da c'hallout gwelet ha studia korf maro eur frikornek hirr-vlevek nevez dizouaret a oa gantan c'hoaz e c'hreon hag e gig. Sellit ouz *Displegadennou Akademi ker Sant-Petersbourg* (e latin), *Commentarii Acad. Petersb.* leor XVII (1773): — hag ivez ouz *Voyage de Pallas*, p. 130-134-!

(4) *Arz* (e keltiek koz *artos*) a zo ar gwir ger brezonek da lavaret *ourz*. Eus ar ger-ze eo e teu ar verb *arzal* a yoa e daivoudegez genta, hep mar, *grougnal evel an arz*. An doare-skriva *harzal* gant eun *h* n'eo ket a-du gant an etimolojiez. Sellit ouz Victor Henry, *Dictionn. étimologique du breton moderne*.

Seurtjou dilec'hiet pe na vezont kavet ken nemet war ar menezioù uhel

1. — An ejen moueek (*bison europaeus*). Evel ejen moueek Amerig an Hanter-noz, ejen moueek an Europ, ken stank gwechall-goz en hor broioù, a zo gozik kollet ar ouen anezan hirio. An tri c'hant hini diveza a vez miret gant kals a evez-gant gouarnamant ar Rusi en eur c'hoat bras a Lithuania. Henvel-beo eo dre e vent hag e stuz ouz hini ar C'hanada hag ar Stadou-Unanet. Daou metrad uhelder en deuz ha betek 3 metrad hanter ha zoken 4 metrad hed. Eun tort a zo war e gein, etre e ziskoaz ha goloet eo e benn, e c'houzoug, e chouk hag e ziskoaz gant eur voue hirr ha stank.

2. — An ejen flerius (*bos moschatus*). Na gijer outan hirio nemet e broioù an Hanter-noz a vez ar re dosta da benn-ahel (*pôle*) an douar.

3. — Al leon (*felis leo*).

4. — Ar c'haro-erc'h (*cervus tarandus*). Ar seurt karo-ze, a yoa stank-souezus dre ar Frans a-bez e-kerz (a-zoug). Amzer ar Skorn Bras, na vez ken kavet breman nemet e lodennoù an Europ, a zo lipet o aochou gant tonnoù (1). Mor Sklaset an Hanter-noz (lodennoù hanternoz Skandinavia ha Bro-Rusi).

5. — An antilopen saïga. Ar seurt antilopen-ze na gijer ken outan hirio nemet war kompezennou bras ar Siberi.

6. — Ar c'hragvouc'h (*capra ibex, bouquetin* e gallek).

7. — Ar chamoà (*antilope rupicapra*).

8. — An hunegan-menez pe raz an Alpou (*arctomys marmotta*).

9. — Ar marlonk (*gulo*).

10. — An evn-erc'h (*tetrao lagopus*).

(Da genderc'hel).

R. AR ROUZ.

(1) Tonnou (Kerne) = gwagennoù, kourmoù.

Eur Verzerez epad ar Revolution vraz (1794)

(Kendalc'h)

NAVED PENNAD

(Kendalc'h)

Ar c'homzou-ze a verke petra eruje ; tri bloaz goudeze, Victoire de Saint-Luc a bigno war ar chaffot e Paris, evit sina gant he goad he c'harantez evit Jesus-Christ.

An oll sœurezed a jomme eta start en ho feiz, hag abalamour da ze eo e vezint skoet. Gouzout a reont breman ped dervez o deuz c'hoaz da dremen en ho c'houent karet, hag an derveziou-ze a dremenent er glac'har hag er beden. Ar c'huec'h a viz gouere e c'hellont c'hoaz koulsgoude klevet an oferen ha komnia en ho chapel. Eur beleg kalonek, an aotrou Vallette, person Kerfeunteun a deu da lavaret an oferen ha da gomnia gant an hostioù a jomme en tabernakl. Hor Zalver eo a ia kuit da genta, hag evelse e ro da gompren d'ar sœurezed paour petra zo o vont da c'hoarvezout gantho ive. Nag a c'hlac'har hag a zaëlou c'huerdo etouez ar sœurezed, pa veljont goulo an tabernakl !

A vec'h ez oa eat kuit an Aot. Vallette, ma tigouezaz Gomaire, vikel vraz Expilly. « Dont a ran, emezhan da gerc'het ar c'halirioù hag ar goestou konsakret. » Kemeret a ra arc'hantiri ar chapel ha kement tra a briz a gav. A drugarez Doue, ne gav Hosti konsakret abet.

Red oa koulsgoude, d'ar sœurezed gouzout da beleac'h e c'helfent en em denna. Kear Kemper a oa spontet o velet pegen buan ez ea ar bersecution var araok, ha ne oa ket brao, d'ar mare-ze, diskuel an distera karantez evit sœurezed ar Retred.

Sœurezed an hospital, koulsgoude, a ginnigaz d'ezho ho c'hemeret en ho zi. Mes an Itron de Marigo a gavaz guelloc'h mont er meaz a gear. Goulenn a ra digant superiozez ar C'halvar, an Itron de Penfeunteuniou, a digemeret a c'helle, en he c'houent, ar sœurezed paour kaset kuit euz ho zi. Kouent ar C'halvar a zo deut da veza Seminer braz, goude ar Revolution ; bet ez oa pell amzer eur gouent leanezed a urz sant Beneat, hag ar superiozez a oa euruz da c'hellout ober vad d'he c'ho-

rezed harluet, da c'hortoz beza skoet he-unan. Raktal an Itron de Rospiec a oue kaset di, rak kouezet ez oa klanv, hag an Itron le Borgne a ieaz ive evit soursial outhi.

D'ar yaou, seiz a viz gouere e oue great an inventar, hag an dud fall o labourat evit ar Revolution a lavare d'ar sœurezed, evit klask ho deseo, eur vech c'hoaz : « Penaoz e c'hellit-hu dilezel kement a draou, eur mobilier ken pinvidig ? grit al le pe ar sœrmant hag e tale'hot evidoc'h kement tra 'zo aman. » — « Netra ne rai d'omp plega, » a lavaraz an oll sœurezed.

Ne oue lezet gant pep hini nemed eul loa hag eur fourchetes arc'hant, eur guele, eur re linseillou, eur gos taol hag eur gador. Goulen a reont daou re linseillou ; e leac'h respont e roer d'ezho eun assiet faout benag. Ar gouent d'ar mare-ze n'e doa na dle nag guenneg ebet lakeat a gostez, mes ne vanke netra ennhi euz ar pez a oa red evit rei retrejou, ha da galz tud zoken. Kement tra a dalveze ar boan a oue merket ha siellet, hag ar sœurezed a jom-maz c'hoaz daou zervez en ho zi. Pegen ankeniuz oa evitho gueleet laêrez divar ho c'houst an arrebeuri hag an oll draou all prenet a nebeudou ha gant kement a boan, evit ober vad d'an enecou. An daou zervez diveza-ze a oue daou zervez angouni.

D'ar zadorn 9 a viz gouere eo e kuiteaz sœurezed ar Retred ho c'houent ken karet, ha mar boa rannet ho c'hallon, e lavarent koulskoude bennoz da Zoue da veza bet kavet din da c'houzanv eun dra benag evithan, hag e pendent evit ar re a rea brezel d'ezho. An demezel de Treouret Kerstrate, dispount epad ma krene an oll, a deuz d'ho c'herc'hat evit mont ganthi da gouent ar C'halvar.

Kouent ar Retred e Kemper eo eta ar genta skoet e Breiz-Izel ha marteze er France a bez, abalamour marvad ma rea ar muia a vad.

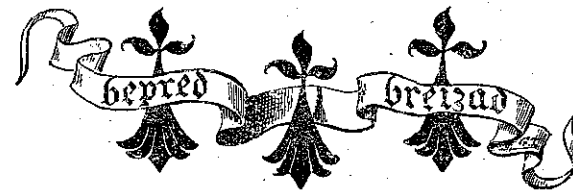
Evelse e c'hoarvez ato ; mevellien an drouk spered a oar e peleac'h skei.

Pebeuz enor koulskoude evit sœurezed ar Retred hag evit ho c'houent da veza diskuezet an hent da gement hini a vezo skoet var ho lerc'h.

E maint ar re genta var dachen ar brezel, anzaou a reont ho feiz birvidik, ho c'harantez evit an Iliz, ha prest int da vervel evit difen guiriou Doue.

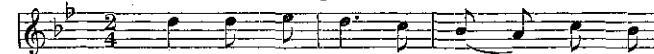
(Da genderc'hel.)

L. G.

B E L A

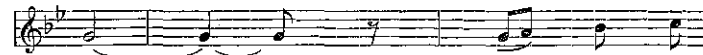
Andantino. — Doux et expressif.

An deiz a dar - ze war lein ar

roz Ha gant ar gliz gle - piet he

broz, Gwis - ket gant-

hi dil - lad kaer ar zu - liou,

Be - la ger - ze kem - pen ha bliou

Dre ar we - no - jen war lez ar prat,

Leun a vous - kan hag a c'houez vad.

D'An Ao. Bourgault-Ducoudray.

An deiz a darze war lein ar roz
Ha gant ar gliz glepiet he broz,
Gwisket ganthi dillad kaer ar zuliou,
Bela gerze kempen ha bliou
Dre ar wenojen, war lez ar prat,
Leun a vouskan hag a c'houez vad.

Ouz he gwelet an evn mintiniad
'N e gan lare d'ezhi : Deiz mad !
Hag ar bleun balan leun a c'hlizennik
A zave war o zrejennik,
Hag ar sterik a lare 'n e voud :
« Deuz da welet pegen kaer out ! »

« Da belec'h, plac'hik, e c'houlennent,
Ker mintin e zez gant an hent ?
An holl a labour er meziou tro-dro,
N'euz na pardoun na gouel er vro,
Perik da vignoun a zo du-hont :
Da belec'h 'ta e maout o vont ? »

BÉLA

A M. Bourgault-Ducoudray

Le jour se levait sur les flancs de la colline, et, la robe humide de rosée, revêtue de ses beaux habits de dimanche, Béla s'en allait, bien mise et alerte, par le sentier qui longe le pré, plein de murmure et de parfum.

En la voyant, l'oiseau matinal, dans son chant, lui disait : « Bonjour ! » et les fleurs du genêt, pleines de gouttelettes de rosée, se levaient sur leur petite tige et le ruisseau lui disait dans son murmure : « Viens voir comme tu es belle ! »

Et tous lui demandaient : De si bon matin, jeune fille, où vas-tu par ce chemin ? Tout le monde travaille aux champs d'alentour ; il n'y a ni pardon ni fête au pays et Périk ton ami reste là-bas : où donc vas-tu ? »

An ezen glouar en eur dremen,
'N eur c'hoari gant he bleo melen ;
Gant eur vouez klemmuz a lare : « Bela !
Klevet 'm euz da vamm o wela.
Plac'h, mar am c'hreded, o deuz en dro,
Vit ar c'hearjou na dec'h da vro. »

Hogen ar plac'hik a gerz bepred,
Skanv hag dillo, na zelaou ket,
Na zelaou ket mouez an ezen-avel
Na kan an evn ouz he gervel ;
En aner au dour a voud er prat
Hag ar bleuniou a daol c'houez vad.

'Baoue, uz d'an hent, an evn a wel
Pa dremen an ezen-avel ;
Ar bleun balan, e kreiz ar bod spern-gwenn,
Goustad, gant keun, a stou o fenn ;
Hag an dour splamm a red er ieot glaz
A voud dalc'h mad : « Allaz ! allaz ! »

Or la tiède brise qui passait, en jouant avec ses cheveux blonds, d'une voix plaintive lui disait : « Béla ! j'ai entendu ta mère pleurer. Si tu m'en crois, jeune fille, oh ! reviens sur tes pas ; pour les villes, ne fuis pas ton pays ! »

Mais la jeune fille s'en va toujours. Légère et pressée, elle n'écoute pas, elle n'écoute ni la voix de la brise, ni le chant de l'oiseau qui l'appellent ; c'est en vain que l'eau murmure dans le pré et que les fleurs répandent leur parfum.

Et depuis, au-dessus du chemin, l'oiseau pleure quand passe la brise ; les fleurs du genêt, au milieu du buisson d'aubépine blanche, doucement, de regret, baissent la tête et l'eau limpide qui coule dans l'herbe verte ne cesse de murmurer : « Hélas ! hélas ! »

GLANMOR.

Ar barz yaouank Glanmor (Job. Cuillandre) a zo o paguez beza aotreet e Lizeradur (*licence ès lettres*). Ar maout a zo deuet gant hor mignon p'eo gwir eo bet da genta ha gant eur menek a henor : kas a reomp dezan hon gwella ha kaloneka gourc'hemennou.

EN DEIZ ALL E FOLGOAT

En deiz all e Folgoat, pa oa eno war dachenn an Intron Varia eur mor a dud diredet euz oll barresiou Bro-Leon, an aotrou Gelle, o prezeg d'an dud-ze a lavare en eun doare helavar meurbed e oa eun dudi evitan komz dezo, abalamour emezan m'en devoa dirazan *eur bobl a-bez*.

Da welet e c'helle beza gwir an dra-ze, da c'houzout n'oa tamm ebed ; bez ez euz Bretoned e Breiz hag eleiz zoken mez n'euz *pobl breizad* ebed nemed war baper ha war muzellou tud ha ne anavezont ket nemeur ar vro-man.

Bez ez euz bet evelato eur bobl e Breiz, mestr war Breiz ha mestr e Breiz : an dra-ze a oa deac'h, rak pewar c'hant vloaz e buez eur bobl a zo evel eun dervez e buez eun den ; an dra-ze a oa deac'h, ha neuze Breiz a oa da Vreiziz.

Bet ez euz bet eur bobl breizad, eur bobl kalet ha krenv, ar c'haloneka zo bet a zindan an nenv, eur bobl bet dibabet gant Doue etouez kant ha kant pobl all evit beza e bobl, eur bobl, ar c'henta zo bet goalc'het e dour santel ar vadisiant, ar c'henta zo bet kurunet euz ar gurunen a henor kouezet diwar dal ar bobl Juzev war gern menez Kalvar, eur bobl hag en deuz bet al lezhano kaër a vab hena an Iliz evel m'en deuz bet rouantelez Frans an hini a verc'h hena.

Ya ! eur bobl zo bet e Breiz, goad kristen ha breizad en e c'hoazied, goest d'en em lakaat heb ezomm da gaout mez war renk ar poblou all euz ar bed. Mez... n'euz ket ken anezan, pe mar d'euz n'eo ket anat e pe leac'h ema, rak ma vije bet eur bobl e Breiz e vije bet mestr en e di eun draik bennak hag

E Breiz peb den a c'hourc'hemenn
Nemed ar bobl ne ra ket ken.

Ma vije bet eur bobl e Breiz en divije bet eun dra bennak da welet en e afferou hag en divije da genta unan da vihana lavaret da vriz-aotroued Paris ha me oar pe leac'h chom er gear da ober o renkou ; ez eo goest awalc'h ar Vretoned da zibuna o c'hudennou o-unan : hag e Breiz an

dud e karg n'int nemed Gallaoued pe dud gwerzet d'ezo ar pez a zo goasoc'h c'hoaz.

Ma vije bet eur bobl e Breiz evel en amzer goz, o welet ar goaperez, ar yudazerez hag al laëronsiou a rear d'ar Vretoned bemdez e peb doare e vije bet bervet ar goad en he c'hoazied, e vije bet savet en e zav, *sounn* evel m'eo dleet d'an den beza dirak an den : hag e Breiz ar Vretoned dre blega o c'hein da gement bazater a dremen a zo deuet da veza ker kroumm hag ezen ha beac'h a vezo ouz o digroumma ken.

Ma vije bet !... mez petra zervich pa n'euz ket ken. Petra lavarfec'h euz an dra-man ? — Amzer zo bet e oac'h perc'henn ho tiegez, koll war goll ho peuz bet, merour oc'h deuet da veza, hag evit chom en ho merouri eo red deoc'h rei 1000 lur er bloaz d'an hini en deuz he frenet.

Eun dervez ar mestr a deu d'ho kaout hag a lavar deoc'h : « Mall eo nevezi al lizer-marc'had, hag hiviziken » e rooc'h d'in-me 2000 lur er bloaz ha d'in-me da baea » ho mevellien hag ho plac'hed. »

Lavaret a rafec'h dioc'htu : « Oh ! Aotrou, ne asantan » ket ober eul lizer-marc'had evelse avad ; n'eo ket c'houi, » ket 'ta, ho peuz da veva gant va mevellien ha gant va » flac'hed, me eo, ha p'eo gwir e vevan ganto e fell d'in » beza mestr d'o derc'hel pe d'o c'has kuit diwar va zro » pa blijo ganen. »

Evelse e rafec'h, n'eo ket gwir ? ha ne vefec'h ket eun den ma n'her grafec'h ket. Mad ! etre Bretoned ha Gallaoued ez euz ivez eul lizer-marc'had o ren. Gwechall n'oa menek ebed a draou evelse, peb hini a ioa mestr en e di hag a c'houarne e dra ; ar C'hallaoued a rea o mistri e Bro-C'hall, ar Vretoned ne glaskent ket a drabas outo, en o leve e oant o-unan, mistri war Breiz ha mistri e Breiz : eur bobl oant.

Mez siouaz digouezout a eure gant ar Vretoned koll perc'henniaj o bro, hag euz mistri ma oant enni e teujont da veza merourien. N'eo ket brao beza merour, evelato pa ne vez ket re da baea e c'heller c'hoaz beva.

Ar Vretoned evit kaout gwir da veza merourien en o c'hear a gase bep bloaz karradou aour da Baris, bagadou potred yaouank seder a yea bep bloaz war laesiou da zoudarded ha da vartoloded. An dra-ze a ioa hervez

al lizer-marc'had, ha den ne glemme : evit kaout ar peoc'h mad eo da unan bennak plega.

Mez,

Pa roër eun troatad d'ar c'hi
E kemer buhan daou pe dri.

Ar C'hallaoued ivez eur wech mistri war Breiz nezale-jont ket da glask ober o mistri e Breiz ha dont a rejont ken brao a nebeudou a benn euz o zaol, ma stou breman an oll Vretoned da respont *amen* da bep *oremus* a leveront.

Evelse eo ema an traou : den n'am dislavaro.

Eur bobl zo c'hoaz e Breiz ? — Nan, n'euz ket.

Eur bobl hag a bleg evel ma ra ar Vretoned, da bep avel, n'eo pobl ebed kên !

Eur bobl hag a laosk bresa e wiriou pa n'o bres ket e-unan, n'eo pobl ebed kên !

Eur bobl ha n'en deuz preder ebed mui gant traou e vro, n'eo pobl ebed kên !

Ar boblou a varv evel an dud.

Pobl Breiz n'eo ket maro koulskoude c'hoaz mar kirit, mez war nez mervel eman ; n'euz mui anezan nemed ar skeud euz ar pezh m'eo bet gwechall ; ar-re a c'helle rei dez an eur vuez nevez, ar re-ze dres eo o deuz roët dourn dez an d'en em laza ; ar re ze eo o deuz laosket tri glenved : an diegi, an diwisiegezh hag an dizunvaniez da spega ennan hag a deuio abenn anezan e berr amzer : e c'hell beva c'hoaz eur c'hant vloaz bennak, rak petra eo kant vloaz e buez eur bobl ? Mez war e wele a varo ema, hag evelse ema 'n traou.

— « Ma n'eo ket mantrus koulskoude a leveroc'h gwe- » let ar vuez tamm ha tamm o tec'het diouz eur c'horf » ken kaër ha ken galloudus ! »

— Ya ! mantrus ha doanuis eo, kement ha ma c'hell beza. Gwella pezh a zo ne c'heller ket barn an den keit ha ma vez buez ennan. Eur bobl ivez keit ha ma ne nac'h ket e Zoue ha keit ha ma vir e yez a zalc'h en e zaouarn an alc'houez a lakaio e jadennou da goueza abred pe zivezad (1), hag ar Vretoned evit c'hoaz n'o deuz ket nac'het nak ar C'hrist, Doue o zadou, nag o yez, ar brezonek, setu ma c'heller c'hoaz kaout eun eulfennik fisians en o amzer da zont.

Ar pezh a zo bet deac'h daoust ma n'ema ket hizio a c'hell beza varc'hoaz. E leac'h fallgaloni, poaniomp eta da barea : kemeromp louzou a enep an diegi, louzou a enep an diwisiegezh, louzou a enep an dizunvaniez, ha labouromp : dre labourat e teuio nerz nevez deomp ; roomp da anaout e c'hell an traou beza gwelleat, eo mall ober gant ar C'hallaoued eul lizer-marc'had nevez a vo anavezet dreizan galloud ar barrisoniz er barrez, galloud ar Vretoned e Breiz, galloud ar Fransisien er Frans. Youc'homp euz an eil penn d'egile d'ar vro, *e fell deomp beza laosket da vistri e Breiz, eur wech kaset ganeomp hor Gouel-Mikeal da Bariz.*

E leac'h chom da truanti, da zellet, pe da gaout abek, poaniomp, oll, peb hini euz e du, peb hini hervez e c'halloud. Me labouro a glever meur a hini o lavaret, *ya* ma labour hennez, *nan*, ma labour hennon ; *ya*, ma vezan en éro-man, *nan*, ma vezan en éro z-hon. N'eo ket ourzal evelse eo a dleer d'ober, mez mont atao gant hon éro hep sellet piou zo war araok na piou zo varlerc'h. Greomp hon tachad, mez lezomp ar re all a venn labourat da ober o hini ivez ; e leac'h goulenn ma ne labouro ket an hennan-hen, pedomp Doue da rei da galz re all c'hoaz an youl da labourat evit ar vro ha neuze marteze e welimp pobl Breiz, mab hena an Iliz, o sevel adarre goude eur gourvez hir, seder ha skanv, da gemeret ar renk a dlije beza bet dalc'het bepred etouez ar boblou kaëra euz ar bed.

J.-M. PERROT.

(1) Quand un peuple tombe esclave, tant qu'il tient bien sa langue, c'est comme s'il tenait la clef de sa prison. A. DAUDET.

S'il tient sa langue
il tient la clé qui de ses chaînes le délivre.

F. MISTRAL.

Tant que la terre est là, il ne faut pas désespérer. A. DAUDET.

Les peuples ressuscitent, quand ils ont été baignés dans la grâce du Christ et quand malgré leurs vices et leurs crimes ils n'ont pas abjuré la foi. L'épée d'un barbare et la plume d'un ambitieux ne peuvent pas les assassiner pour toujours. On change leur nom, mais non pas leur sang. Quand l'expiation touche à son terme, ce sang se réveille et revient par la pente naturelle, se mêler au courant de la vieille vie nationale.

P. MONSABRÉ. (Metz 1870).

NAONED

Eun dra vad euz ar gwella, o deuz great Merc'hed kristen Frans bodennet e Kastell Paol (1) o rei eun aluzenn evit sevel eun ti da zoudarded Breiz-Izel a zo oc'h ober o servich e keriou Frans.

Prederia rear gant paotred Breiz abaoue o yaouankiz evit sevel anezo e skoliou kristen ; goudeze e kavont digor dirazo patronachou ha kelc'hou-studi euz ar gwella evit o miret mad hag o lakaat da greski e deskadurez hag e furnez kristen.

Kement-ze a vefe labour kollet ma vefent lezet o-unan, ha diskoazell a grenn e kreiz an danjeriou a bep seurt a gavont ken stank en hor c'heariou bras.

Eur beleg kaset d'ar c'hazarn gant al lezennou ifern a ren breman, a lavare d'in n'euz ket pell ar pezh a gav goasa evito, emezan eo beza hepred e kreiz ar jolori direol hag an trouz bouzarus heb kaout eur gamprisk hebken d'en em denna enni da gemeret gwech an amzer eun tamm repos ha da labourat eno sioulik, an unan.

Piou ne gompren ket kement-ze ?

Pegen talvoudek e vije, n'eo ket 'ta sevel eun ti el leac'h ma c'hellfe hor soudarded yaouank en em-zestum ken etrezo, kaozeal ha lenn e yez kaer o bro, skriva d'o c'herent, studia eun draik bennak ha kemeret eun tamm plijadur honest etre mignoned.

N'hellan ket hen nac'h, eun hevelep ti, ne v'ket eaz da zevel : evit kas da vad eur seurt pezh-labour, daou dra a zo red : karantez hag youl vad.

Karantez vro, karantez Doue ha karantez evit hor soudarded yaouank a berz an dud pinvidik ha madelezius a roio o aluzenn evit sevel an ti hag o amzer evit e ren.

Youl vad a berz ar zoudarded yaouank, fur ha kristen a vezo digemeret ennan.

Evit gwir red e vije kregi gant eun nebeudik anezo, pemp pe c'hweac'h hebken da genta. Ar re-ze a vije ar renerien « an *ansianed* » hag eur wech aroutet mad asamblez e klaskfent mignoned all, bepred dibabet na

(1) Sellit ouz *Fetiz ha Breiz* miz Even, p. 123.

petra 'ta etre ar re fur hag ar re a gar heulia an hent mad.

Ma tigouezfe, en eun doare pe zoare d'unan skanvbenn bennak beza digemeret ha ne vefe mad, nemed da drabasat ar re all, ar re genta a vije bepred ar vistri d'hen lakaat war an hent mad pe... er meaz.

Pegement e koustfe eun hevelep ti ? Ar brasa dispign a vije evit paea ar gouel Mikeal. Aman en Naoned ne gredan ket e vije kavet hini ebed dindan 260 lur pe 250 lur. Red e vije kaout eun ti, pell eun tamm diouz an tiez all. Liproc'h e vefe hon tud yaouank en eur ru honest, sioul, gant amezeien a zoare heb beza re bell ive diouz ar c'hazarn. Eur plac'h kos, pe eun intañvez a faotfe kaout evit skuba an ti ha reizha an traou. Danvez sklerijenn ha danvez tan a vefe ezomm c'hoaz epad ar goanv, hag an traou-ze a zo ker eston en Naoned. Ne gomzan ket euz an arrebeuri, taoliou, kadoriou, c'hoariou, levriou ha paper kement-ze a vije kavet evit netra digant tud karantezuz.

Evit gwir ne gredan ket e yaffe an dispign en tu all da 100 skoed er bloaz. Ker eo, a lavarot, marteze ; n'hellan ket hen nac'h. Ha koulskoude nak a frouez a deufe gant ar pezh labour-ze kaset da benn ha nak a bed den yaouank a vefe miret fur ha kristen gant eun ti savet evelse.

Evit ren an ti, red e vije kaout en Naoned, eun nebeud tud kristen ha breton mar be posubl, evit pleal gant an dispignou, mont da gaozeal gwech an amzer gant ar zoudarded ha gwelet ma 'z eo peb tra reizet mad.

Diez awalc'h e v'ket marteze o c'haout. Rak da genta ha dreist peb tra, beleg ebed n'hellfe pleal gant kement-ze hag an dud a oar brezonek n'int ket stank en Naoned.

Koulskoude anaout a ran daou hag a rofe gant plijadur dre garantez vro lod euz o amzer evit kement-ze ; hogen gwelloc'h e vije ma vije kavet ousspenn eun den yaouank, breizad hag anaoudek euz traou Breiz : tud yaouank, en em blij gant tud yaouank. Ma vije unan ar seurt-ze evit pleal gant ti ar zoudarded, esoc'h e vije peb tra.

Bennoz Doue ha sant Erwan, patron ar Vretoned, a vije gantan ha digollet e vije e labour er vuez-man da genta gant anaoudegez-vad ha karantez e genvroidi, rak n'euz pobl ebed anaoudekoc'h eget ar Vretoned, hag er baradoz evit sur digemer mad a gafe ivez digant an Aotrou Doue ha digant sent kos Breiz-Izel. GWELTAS.

AN DOARE DA ZESKI GALLEG

Brema 'z eus eun nebeudig bloaveziou, tri goueriad eus Pount-an-Iliz, Yan Zaout, Fanch Trubuill ha Loïz Dinac'h, a lakeas en o fenn mont da zeski galleg. Gant aon na gavjent ket a dud desket awalc'h d'o c'hentelia war ar meaz, hon tri goueriad a gemeras penn an hend da vont da Vrest. Fizianz o devoa e kavjent eno eur Gall bennag gouest d'ober skol dezo a zoare.

Erruet er ru Siam (m'am eus sonj mat), Yan Zaout a glevas ar ger « *Moi-même* » lavaret gant eur bourc'hiz kofek-bras o kaozeal gant eur bourc'hiz all.

— « *Moi-même*, eme Yan, en eur ober eul lam a levez, setu me desket braz dija war ar galleg ! »

Kaout a rea d'ar paourkeaz Yan edo brema an doktor brasa eus Bro-C'hall, ha ne ouie mui petra lavare, gant al lorc'h a yoa ennan : « Ah ! emezan, *moi-même*, me 'zo gouest brema da werza, gant va galleg, an daou c'hinaoueg-man zo ouz va heuilh ! »

Eur pennadig divezatoc'h, setu eur vanden zoudarded o tont gant ar ru, bleinet gant eur c'hos serjant bennag. Trouz ha safar a yoa ganto, ken na vouzarent an dud. Fanch Trubuill a c'hellaz kutuilh evelato ar ger galleg « *pour son argent* » lavaret a bouez-penn gant eun tam lastez-soudard, beac'h dezan oc'h heuilh e gamaraded ken berr e oa e zivesker !

D'e dro Fanch a gomzas ive seac'h da Yan : « Te, emezan, bremaik a lavare e werzfes ac'hanomp d'ar Gal-laoued abalamour na ouiemp ket a c'halleg ! Me brema ive a zo gouest daz kverza d'eur Gall bennag *pour son argent* ! ! »

Abarz an divez, Loïz Dinac'h a c'hellas ive difurc'h eur ger galleg. Klevet en devoa eul labourer-mezo o youc'hal, evit n'ouzon petra, « *bien sûr ! bien sûr !* » a bouez e benn.

— « Ah ! *bien sûr !* eme Loïz, me car galleg d'am zro ive *bien sûr !* »

Gwech an amzer hon tri goueriad a adlavare pephini ar ger galleg en devoa gallet da dapout. Aon bras o devoa d'o ankounac'haat. Gant ar geriou-ze e kave dezo e c'hal-

fent serri o beg da gement bourc'hiz a gavjent war o hend.

Evel tri zoktor, hor c'houeriaded a bigne brema dre ru Bariz. Erruet war laez d'ar ru, e weljont, pell deus pep ti, eur c'horf-marzo nevez lazet gant un torfetour bennag.

E leac'h tec'hel ac'hano, an tri zoktor a deuas davet ar c'horf maro ha da evesaat pis outan. E keit-ze daou archer a erruas eno hag a lakeas o c'hrabanou war chok an tri goueriad :

— « *Qui de vous a tué cet homme ?* » a c'houlennas eun archer.

— « *Moi-même !* » a respontas kerkent Yan Zaout.

— « *Et pourquoi l'avez-vous tué ?* » eme an archer adarre.

— « *Pour son argent !* » eme Fanch Trubuill, fougennan o tiskuez ec'h ouie galleg ive !

— « *Bien sûr !* » a lavaras ive kerkent Loïz Dinac'h c'hoant dezan diskuez n'oa ket azenoc'h eget ar re-all.

War ar geriou-ze, an archerien a gasas d'ar prizon Yan Zaout hag e zaou gamarad, evel torfetourien kabluza da veza lazet an den maro-ze. Nem eus ket klevet abaoe petra 'zo bet great deus an tri goueriad ; mes sonjal a ran ez int bet lezet e frankiz !

Klaoustre ne zav'o mui a c'hoand ganto da vont da zeski galleg da Vrest, rag dizounet mat e tleont beza bet ar wech kenta !

J.-P. AR BRAS,

Skrivanier eus « Kroaz ar Vretoned. »

KELEIER TREMOR (1)

Bro Geumri (2) Lennerien « Feiz ha Breiz » a oar ez eo Bretoned Breiz-Veur kendirvi gompez da Vretoned Arvor. Lenn a raint eta, gant plijadur, ama beb mis, eun nebeudig keleierigou divarben « Bro ho zadou koz. »

Laeret digant'ho ho Feiz Gatholig, bugale Cymru² o d'euz hirio, an darn vuia anez'ho, kas ha kasoni direiz out'hi, — dre n'hen anavezont nemed dre ar c'henteliou,

(1) Tremor = en tu all d'ar mor, a dalvez da henvel Bro-Geumri, bro Skos, Enezenn Man, bro Iwerzon, bro Gerné, broiou-geltiek o femp evel Breiz-Izél, hag e vez komzet enno eur yez keltiek bennak.

(2) Lavarit *Keumri*, *Keumraeg*, *Keumri*.

ar prezegennou hag al levriou faoz a zo bet great en he eneb e peb korn euz ar vro epad tri c'hant vloaz. Pedomp eta evit'ho aliez, evit ma teui an Aotrou Doue da gemeret truez out'ho da lakad da bara adarre var ho eneu reuzeudig sklerijen dudius gwir Feiz Jesus-Krist !

Mez, ma n'int ket ken heñrus ha ni var ar poent-ma, — pell ac'hano, siwaz dez'ho ! — ez int marteze treac'h d'heomp e meur a dra all. Labourat a reont a zevri evit kas ato var wellad ha var araog ho iez, ho bro hag ho gwenn : *Fy iaith, fy ngwlad, fy nghenedl !*

Var eur million hanter a dud a zo e Bro Gymru, n'euz nemed eur million hag a anavezfe ar C'hymraeg². Mez, ar re-ma n'o deuz ket a vez euz ho iez. En darn-vuia euz skoliou ar c'houarnamant, — skoliou bihan kouls ha skoliou bras, — ez euz urz d'he desgi kenver-ha-kenver gant ar Saosneg. Er Skoliou-Sul, darempredet gant an dud iouang hag ar re goz koulz hag ar vugale, iez ar bobl eo ar vestrez adarre, etc. Ne lavarint netra, en dro-ma, divarben an « Eisteddfodau » pe ar gweliou braz a vez great peb bloaz er vro evit rei priziou d'ar skridou, kanaouennou, etc., kymraeg. — N'eo ket souez, eta, ma 'z int holl kanerien euz an dispar : an holl a c'hoar ar « solfa » hag a gân hervez ho mouez (soprano, alto, ténor, basse). — Hag an dra-ma, heb douetans ebed, eo ar penabeg ma jom ken birvidig en ho c'halon ho c'harantez evit ho iez, hag, var eun dro, evit ho Bro hag ho Gwenn.

Hor gwenn a zo rannet e c'hwec'h rumad : da lavaret eo Bretoned Breiz-Izel, Bro Geumri ha bro Gerne, ha Kelted Iwerzon (Irland), Bro Skos hag Enez Man. Estreged an traou kaer oc'h euz lennet divarben Breiz-Izel, « ar c'haera bro », hag an nebeud keleier embannet ama dia-raog divarben Bro Geumri, eur gerig eta ivez divarben ar Broiou keltiek all.

— **En Iwerzon**, skwer an holl broiou, — en despet da dech milliget ar vezventi, a vir ouz Iwerzoniz, evel ouz'homp-ni Bretoned, da veza eur bobl direbech, — en Iwerzon, an holl (Eskibien, beleien, kannaded, tud desket a beb oad, a beb renk hag a beb stad) a ra gwella c'hellont evit gwellat e peb giz doare ho bro, ho gwenn hag ho iez. En holl skoliou, koulz lavaret, e vez brema desket an Iwerzoneg, eur iez (breur da iez ar Skos ha da

hini Enez Man, ha kenderv d'ar C'heumraeg, d'ar C'her-naeg ha d'ar Brezoneg) hag a skriver du-ze e lizerennou koz. An dud a Ilis, dreist holl, a ra kement 'zo en ho galloud evit diarben an dud iaouang a fell dez'ho kuitad ho Bro evit mont d'an Amerik pe da leac'h all evit dastum arc'hant hag heñrusded pe haourentez ha klenved ! Hag ar C'hannaded a labour ivez evit gounid nebeud a nebeud var ar C'houarnamant Saos ar frankiz 'zo bet, epad keit amser, nac'het ouz ho c'henvroiz ker ! Henor dez'ho !

— **E Bro Skos** hag en **Enez Man**, al labour n'e ket c'hoaz eat kalz var araog. Goulz goude, dre ma n'oa ket maro an holl gizioù koz na zoken ar iez, dreist-holl er Skos, an traou a wellaio buhan, hag eno ivez, abarz nemeur, an holl a gemero fouge en « ho iez, ho bro hag ho gwen. »

— Evit **Bro Gerne** (Cornouaille anglaise), tennoc'h e vezo ar boan : rag ama ar Saosneg en d'euz douaret var neat iez ar vro, hag evit rei buhez nevez d'ar iez-ma, e vezo red da unan bennag c'hwazi ha stourmat. Mez, eun nebeud tud a galon, evel an Ao. Jenner, o d'euz dija kroget en alar : gant gras Doue hag eun tamig habasked, an douar a vezo buan troet mad, hag enn'han ivez e savo adarre louzaouen gaer « karantez-bro », kemmesget gant bleuniou pinvidig louzaouen « karantez Doue » !...

G.-M. TRÉBAOL, o. m. i.

Essai de Grammaire bretonne

(SUITE)

2° De cent à cent vingt, on peut placer *cent* soit avant, soit après l'autre nombre avec HA. Ainsi on peut dire : kant pemp, et pemp ha kant ; kant naontek et naontek ha kant ;

3° A partir de cent vingt le mot *kant* est toujours le premier quand on l'emploie. Ex. : kant daou ugent, et jamais daou ugent ha kant. Mais dans ce cas le mot *kant* est rarement employé. On dit plutôt : c'hwec'h ugent, seiz ugent, eiz ugent, dek hag eiz ugent, etc. ;

4° *Mil* se place aussi le premier. Ex. : mil pemp kant. Mais on dira plus souvent : pemzek kant, mil eiz kant pevar ugent.

Quand *kant* et *mil* sont multipliés, on les met après le nombre qui les multiplie. Ex. : pemp kant, pemzek kant ; pemp mil, kant mil, pemzek kant mil den.

Quand le nombre multiplicateur est composé de deux

nombres unis par *var* ou *ha*, comme : pemp var 'n ugent, pemp ha tregont, daou ha kant, le nombre qui suit *var* et *ha*, ne vient qu'après le nom. Ex. : pemp *den* var 'n ugent, pemp *den* ha tregont, daou zen ha kant.

Les nombres ordinaux sont :

- 1er kenta, premier.
- 2e eil, second.
- 3e { trede } troisième.
- { teirved } troisième.
- 4e { pevare } quatrième.
- { pederved } quatrième.
- 5e pemped, cinquième.
- 21e { kenta var 'n ugent } vingt-et-unième.
- { an unan var 'n ugent } vingt-et-unième.
- 22e eil var 'n ugent, vingt-deuxième.
- 30e tregonved, trentième.
- 31e kenta (devez) ha tregont, trente-et-unième.
- 40e daou ugentved, quarantième.
- 50e anter kanved, cinquantième.
- 54e pevare (devez) hag anter kant, cinquante-quatre.
- 60e triu gentved, soixantième.
- 70e dekved ha tri ugent, soixante-dixième.
- 80e pevar ugentved, quatre-vingtième.
- 100e kantved, centième.
- 101e kenta (devez) ha kant, cent-unième.
- 120e c'hueac'h ugentved, cent-vingtième.
- 200e daou c'hanved, deux-centième.
- 220e ennek ugentved, deux-cent-vingtième.
- 1.000^e milved, etc., millième.

REMARQUE :

Si le nombre ordinal joint à un substantif est composé de deux nombres unis par *var* ou par *ha*, on met le substantif immédiatement après le premier nombre qui seul a la forme du nombre ordinal ; le ou les nombres suivants restent cardinaux.

EXEMPLE :

Trede devez var 'n ugent a viz mae, vingt-troisième jour de mai.

On peut remarquer que, en français, aussi c'est le petit nombre qui est ordinal.

AUTRE REMARQUE :

Quand il s'agit de date, on peut aussi comme en français, mettre le nombre cardinal précédé de l'article. Ex. : An unan var 'n ugent devez, le vingt-et-unième jour.

On dit en breton : Unan hag unan, un à un (singuli).

Daou ha daou, deux deux (bini).

Tri ha tri, trois à trois, etc. (trini).

G. C.

Feiz ha Breiz

Kanpad Misiek ar Vretouped

Perag e ranker credi ez eus eun Doue ?

(KENDALC'H)

III. — Piou hen deus crouet ar vuez ?

(KENDALC'H)

2. — *Ar vuez n'eo ket tremenet euz a ouenn disteroc'h da ouenn parfetoc'h.*

Eur Zaoz, hanvet Darwin, a embannas, er bloaz 1859, n'ez oa er penn kenta nemet tri pe pevar dra beo a ieas var vellaat hag a reas an holl loened a zo breman var an douar. Darwin n'oa ket eun dizoue.

Hag evit guir, gant ma vezo lakeat Doue er penn kenta evit croui ar bed, ar vuez hag an den, n'eo ket difennet credi e teu an traou beo an eil deuz egile, en eur vont ato var araog, hervez an nerz a zo bet hadet enno gant ar C'hrouer. Galloud ha furnez Doue n'int ket bihannet gant ar greden-ze. Ma cavomp Doue estlammus, pa zonzomp hen deuz crouet gant eur ger ebken holl ouennou ar bed, ez eo ken estlammus, pa gomprenomp e c'hell beza roet d'he grouidigez nerz d'en em zisplega he-unan e mil hag e mil dra beo, en eur gerzet dre ar rouden hen deus merket d'ezhi azaleg ar penn kenta.

An doare-ze da gompren ginivelez ar ouennou a zo ker caër m'he deus gounezet calz a sperejou. Beza 'zo memez catholiked hag ho deus digemeret ar gelennadurez-se, abalamour ma seblant beza aotreet gant ar Scritur Sacr.

Setu ama penaoz e tisplegont ho rezoniou.

N'eus den ebed hag a c'hoar assur pegement a ouennou *dishenvel* e *guirionez* a zo var an douar. Gouzout a reomp ebken ez eus kemm etre ar mineral hag ar blanten, etre

ar blanten hag al loen, etre al loen hag an den. Ar mineral n'hen deus ket a vuez ; ar blanten a vev ; al loen a zant ; an den hen deus skiant. A hent all ne c'houezomp ket ha kemm a zo dre natur etre ouennou ar memez rumm, etre ar marc'h hag an azen, me laka, etre ar bleiz hag ar c'hi, etre an tigr hag ar c'has, na memez etre an holl loened. N'eus ket a rezon mad avoalc'h evit hon aotreal da lavaret ne deuont ket euz ar memez hini, hervez an nerz hen deus roet Doue d'ar vuez er penn kenta.

A dra zur, Doue hen deus crouet ar vuez : kement-se 'zo anavezet gant ar skiant-vad. A dra zur ive an den a zo bet crouet gant Doue, corf hag ene.

He gorf a zo bet crouet gant Doue.

Breman 'zo eun neubeut bloaveziou e veze lennet e peb leac'h dre ar vro scridou eun naturalist hanvet Mortillet. Ar Mortillet-ze a ioa goest da lavaret e sao leaz var an dien, m'han dije gellet dre eno tregassi ar gristenien. An aotrou-ze 'ta a lavare oa bet cavet e Java relegou tad coz an den. Hogen, an tad coz-se, emezhan, n'oa na den, na marmouz, mes an eil hag egile er memez amzer. Var betra ec'h harpe lavariou ker souezus ? Var gement-man : eun deiz e oue cavet en enezen Java eun dant ; goudeze e oue cavet eun dant all larkoc'h ; a fors da duriat pelloc'h, e oue dizoloet askorn eur vorzed ; erfin, dont a reas eur mare ha var bouez cleuza en eul leac'h all bennag e oue savet crogen eur penn. Evit doare lod euz an eskern-ze a ioa bet e corf eur marmouz guechall goz, ha lod all e corf eun den.

Mortillet ne dortas ket evit lavaret e oant bet e corf eun den-marmouz (pithécanthrope) hag e oue hennez tad an holl dud. N'oa ket diessoc'h eged an dra-ze discuez e teu an den deuz al loened.

Mes dre chans, an holl dud gouzic' n'int ket ker froudennus ha Mortillet : anez e vijemp bet casset da zot gantho pell a zo. Ar re ho deus guir deskadurez ha lealded, fors pegen difeiz e vent, ne varc'hatont ket hirio evit lavaret gant Huxley, Virchow ha Branco : « N'eus netra ebed etre an den hag al loen ; n'eus bet den-marmouz ebed ; ne c'hellomp ket discuez e teu corf an den deuz corf eul loen bennag. »

Ma 'z eo red lavaret eman corf an den er meaz euz renk an holl gorfou all, ha dre ze, eo bet crouet gant Doue, e ranker calz muioc'h c'hoaz anzav eo bet crouet he ene gant Doue, abalamour ma z-eo eur spered. (An dra-ze a vezo discuezet divezatoc'h, pa vezo respontet d'ar goulennan : piou hen deus enaouet ene an den) ?

Ar gatholiked a zo troet gant Darwin a lavar eta : ar vuez a zo bet crouet gant Doue hag an den a zo bet ive. Mes a hent all omp libr da gredi e teu ar ouennou an eil euz eben dre hir amzer, ar ouenn barfetoc'h euz ar ouenn disteroc'h. Ar Scritur Sacr a ro counje deomp da gredi ar pez a gavomp guella divarbenn kement-se.

Ne gemer ar ger « croui » nemet teir guech, pa z-eus hano da verka crouidigez al bed (V. 1), crouidigez al loened (V. 21) ha crouidigez an den (V. 27). Pa gomz avad deuz aozidigez an traou all, ar Scritur a ra implij deuz ar ger « ober. »

Hervez an doare 'ta, Doue ne grouas he-unan nemet danvez ar bed, ar vuez hag an den, hag a reas ar ouennou dre an nerz hen doa roet d'ar vuez d'en em zisplega he-unan hed an amzer.

Ha n'e ket amzer a zo manket d'ezhi d'en em zisplega, rag dre c'huec'h devez ar grouidigez ec'h ententer peurvuia c'huec'h mare hag a dal peb hini eun niver bras a vloaveziou.

Mes ar gatholiked a heul Darwin n'en em glevont ket etrezho : lod a lavar ec'h en em zisplegas ar vuez he-unan azaleg m'oa crouet gant Doue beteg an den en eur ober an holl ouennou all ; lod all a lavar e crouas Doue eun neubeut gouennou hag e teu an nemorant anezho. Bezit dinec'h : an debad etrezho n'eman ket varnez echui.

Petra 'zo da zonjal divarbenn an Darwinisted ? Ma lavaront n'eo ket bet crouet ar vuez gant Doue, mes e say he-unan deuz an douar, e lavaront gaou, evel m'hon eus guelet e miz gouere ; ma lavaront gant hiniennou deuz ar gatholiked eo bet crouet ar vuez hag an den gant Doue, mes e teu ar ouennou all an eil euz eben, eo diessoc'h barn. N'edomp ket o sellet ouz an Aotrou Doue p'edo oc'h ober ar bed. A hent all, an dud gouzic' a zo ken edro : eun deiz e lavaront evelhen hag eun deiz all

evelhont. N'eus ket pell oant sot gant Darwin ; breman ec'h en em zistagont diouthan. N'eus ket da fiziout er vouisiegez.

Lavaret a dleer evelato eo fur dere'hel d'ar gelennadurez coz hag anaout ne dremen ket ar vuez euz a ouenn disteroc'h da ouenn parfetoc'h, memez dre *hir amzer*.

Ma vije bet guir an dra-ze, e vije guelet ar prenved, me laka, o c'hene! neubent a neubent amprevaned, hag ar pesked o chench neubent a neubent ho scant e plunv hag en eskel hag o tont d'ar fin da veza laboussed.

Mad ! an dra-ze n'eo ket en em gavet, memez dre *hir amzer*, evel ma veler o toulla tonnen an douar, e leac'h m'ho deus lezet an traou ho merk azaleg ar penn kenta. Caout a reer enghi, *er memez amzer*, gouennou loened a lavarar beza deut neubent a neubent an eil euz eben. En em ziscuezet int en eun *taol berr*, eb na ve araog disoloet an disterra tra a dostafe dezho, hag abalamour da ze, hen dije gellet ho genel.

Cavet a zo bet e beziou rouaned an Ejipt bokedou oajet a dri mil bloaz. Ken hevel int ouz re an amzer vremen, ma ne c'heller lakaat kemm ebed etrezho. Ar ouenn eta ne jench ket. Darwin he-unan a anzaog ne gaver netra en douar hag a ziscueze guirionez he gelennadurez. Lavaret a ra zoken e c'heller he nac'h gant skiant ha gant furnez.

N'hon deus ket ezom da gleuzi an douar evit gouzout ne deu ket ar ouennou traou beo an eil deuz eben. Ma teu an derven deuz ar faven, perag ar fao ne reont mui nemet fao ? Ha ma teu ar guiniz deuz ar c'herc'h, perag ar c'herc'h ne reont mui nemet kerc'h ? Perag n'ez eus ato nemet chas divar chas ha kezeg divar kezeg ? Ha ma vez avechou muled divar kezeg hag azened, perag an hironed-se ne badont-hi ket d'en em skigna ? Perag ? Abalamour ar ouenn ne jench ket, ha ma tro evel en hironed, e tistro d'he rouden goz, pe ec'h ehan d'en em skigna.

Ne dal ket ar boan mont larkoc'h. Gouzout a reomp mad n'eo ket ar vuez en em c'hreat he-unan, mes ez eus eun Doue hag hen deus crouet anezhi. Gouzout a reomp ive ne c'hell ket an dud gouiziec discuez eb mar e teu ar vuez d'en em zisplega he-unan e gouennou dishenvel, hervez an nerz lakeat enghi gant Doue, fors pegement a c'hoant

ho deuz darn anezho, memez etouez an doctored christen, e ve guir an dra-ze. Setu perag ne jom ganeomp nemet assanti d'an dud a isplik levr ar grouidigez en eur lavaret e *crouas Doue*, n'e ket ar vuez hag an den ebken, mes ive an holl ouennou.

Setu ama, ger evit ger, ar pez a lenner er *Scritur Sacr* :

« Er penn kenta Doue a grouas an env hag an douar...

» Doue a lavaras : Ra zougo an douar yeot glaz hag » had d'ezho, ha guez frouezec a daol frouez, peb hini » hervez he ouenn, hag a vez ho had enno var an douar... » Doue ' lavaras c'hoaz : Ra zavo en doureier loened beo » a stlej, hag anevaled a nij var an douar dindan oabl » an env.

» Doue a grouas eta ar pesked braz hag an holl anevaled ho deus ar vuez hag ar c'herzed hag a zavas en » doureier, peb hini hervez he ouenn. (Croui' reas) ive » an holl laboused, peb hini hervez he ouenn. Ha Doue » 'velas oa mad...

» Doue a lavaras c'hoaz : Ra zougo an douar loened » beo, peb hini hervez he ouenn, chatal, loened-stlej, » anevaled an douar, peb hini hervez he ouenn....

» Lavaret a reas goude : Greomp an den hervez hor » skeud hag hon henvedigez, ha ra vezo mestr var » besked ar mor, var laboussed an env, var an anevaled, » var an douar holl, ha var an holl loened-stlej a finv var » an douar.

» Doue a grouas eta an den hervez he skeud ; hervez » skeud Doue e *crouas anezhan* : goaz ha maouez e » *crouas anezho*. »

Doue a grouas eta an holl ouennou hervez ma caver an tres anezho e tonnen an douar : ar plant da genta, ar pesked hag al laboussed goude, ha d'ar fin, al loened all hag an den.

Beza n'eo ket great ar *Scritur Sacr* evit deski ginivelez ar ouennou da vuez ar bed-man, mes ginivelez an eneo da vuez ar bed all, ha ma z-or libr, abalamour da-ze, da entent levr ar Grouidigez en doare ma caver guella, gant ma vezo, eur vech c'hoaz, anavezet Doue evit crouer danvez ar bed, ar vuez hag an den hag evit renker peb

tra, eo c'hoarvezet goulgoude, beteg hen, ma par he c'helennadurez mad avoalc'h gant gouiziegez assur an dud.

(Da genderc'hel).

J.-F. CAËR.

D'al Labourerien douar

« Ar breur skoaziet gant he vreur
C'hell beza dinec'h e pep heur. »

I. — Ar syndicat

Prometi ha seveni a zo daou. E miz even, lennerien *Feiz ha Breiz* o deuz kavet aman aleiz a bromessaou hag ispisial ar bromessa e vijent sikouret, ma karchent, da sevel syndicajou en ho faresiou. Hirio e karfen seveni ar bromessa-ze, en eur ziskouez d'al labourerien a volontez vad ne 'z eus netra er pezh labour-ze hag a ve treac'h d'ho nerz.

Eur « syndicat » an oll a oar, a zo eun emgleo a savont entreso labourerien eur barrez pe eur c'harter evit gallout rei harp an eil d'egile, ervez lezen ar garantez, difen guelloc'h ho zra ha tenna muioc'h a c'hounidegez diouz ho foan hag ho labour, ispisial dre ar prena hag ar gwerza e boutin.

Ar vad great gant ar syndicajou kenta e meur a garter hag ar vad ez int galvet ive da ober divezatoc'h en hor bro, dre ma teuint da stankaat, a zo anzavet hirio gant an oll, ha setu perac, ep koll amzer dirag eun nor digor, e fell din komans displega raktal petra 'zo da ober evit sevel eur syndicat en eur barrez. *Esperanz am euz e vin klevet : tremen poent eo soken staga d'al labour-ze.*

* * *

Evit sevel eur syndicat ar c'henta tra necesser eo kaout eun den goueziek, bolontez vad dezan, hag a lavaro d'eun nebeudic amezeien, er c'henta ma kavo tro : « E meur a leac'h ez euz great syndicajou hag a zoug frouez mad ha puill. Perac ne rafemp-ni ket ive eun henvlec'p emgleo entrezomp, tud ar barrez-man, pe ar c'hanton-man ? »

Ep douetanz, an oll a ve joa gantho kleout ar seurt komzou, hag, abarz en em zispartia, ne do mui da ober nemet merka eun devez d'en em voda adarre gant eun nebeudic amezeien all, evit peur-achui d'en em glevet var reolen ar syndicat hag evit dibaba ar renerrien : ar presidant, ar secretour, an tensorier.

Ar presidant hag ar secretour, kerkent hag hanvet a vezo en ho c'harg kass d'an ty-kear daou skrid euz reolen an emgleo, sinet gantho, hag ive hanoiou ar renerrien.

Ar mear, en eur gemer ar paperion-ze, a ranko d'he dro rei diskarg pe testeni en devezo ho recevet (le récépissé). N'euz ezom ebet koulsgoude a baper timbr evit ar skridou-ze.

An nep en devezo c'hoant a ve kasset dezan eur reolen, pe eur skrid evel skuer, n'hen devezo nemet er goulenn digant an Aot. Pape, 9, Algésiras, Brest. Ar skridou-ze a renko beza great e galek, ha setu perac n'euz ezom ebet d'ho lakat aman e brezounek.

Evit bleina ar syndicat, e tibaber peurliessa pevar pe bemp euz a douez an dud gwezioka 'zo er barrez : unan, evel presidant ; unan pe zaou evel eil-presidantet ; eur secretour hag eun tensorier. Mez al lezen a lez var ar poent-se ar brassa frankis da choaz muioc'h pe nebeutoc'h, dious ma vez ezom. Avechou memez e vezo talvouduz dibab' unan benag da bresidant a henor, dreist-oll pa c'hello an hano-ze ober plijadur ha tenna da gef ar syndicat eur guennegig bennac. Ha setu tout ar pezh zo red.

Ne z'euz eta netra essoc'h eget eur syndicat da sevel, nag ive goude da lakat da dalvezout. Al labour, var bouez neubet a dra, a vezo e karg ar secretour hag ar presidant ; hag ar re man, evit en em denna evel ma 'z eo dleet, a c'hello atao goulenn skoazel eur mignon benag divar dro pe euz an unvaniez.

* * *

Pe seurt lec'hed da rei da eur syndicat ?

An oll n'en em glevont ket var ar poent-man : darn a c'houlenn eur syndicat dre barrez, pe demdost ; ha darn all a c'houlenn ebken eur syndicat bras dre garter, « aba-

lamour, emezo, seulvui ma vezo bras ar syndicat, seul brassoc'h e vezo he c'halloud ha guelloc'h he varc'hajou. »

Er gentel genta : « D'al labourerien douar », lennerien *Feiz ha Breiz* ho deuz gwelet rei ar breferanz d'ar syndicajou bian : hounnez eo ive va c'hreden.

E dra zur, seul ma vezo muioc'h a dud unanet, seul brassoc'h a vezo galloud ar syndicat ; mez ar syndicajou bian dre an unvaniez a vezo entrezou, ispisial e peb es-copti, o devezo d'an neubeuta ar memez galloud. — Ouspen, ar syndicat bihan, abalamour an oll en em anavez ennan, en devezo ato var eur syndicat bras an avantach da anaout guelloc'h ezommou ar vignonet unanet ha dreze da dalvezout evel mean diazez da gals breurieziou all gounidus bras ive d'al labourerien douar : evel ar c'hefou-presta, ar c'hefou-sikour, ar c'hefou-digoll. Netra soken essoc'h eget sevel ar breurieziou-ze goude, e skeud ar syndicat savet er barrez, hag ispisial an assuranz enep ar c'hollou chatal ha goual-euriou all a bep seurt. Beza c'helfer soken divezatoc'h, dre an unvanieziou-ze bleinet mad kaout peadra da rei sikour pe pansion d'an oll labourerien coz hag ezommok ha dreist holl d'al labourerien mac'hagnet o labourat.

Va c'hreden 'zo eta eo guelloc'h ober syndicajou bian, ha peurlieissa eun, daou, tri dre ganton, ispisial pa vezo kavet eun den goueziek hag a volonteiz vad da lakât e penn pep emgleo.

* * *

Da betra e c'hen em engajer o rei an hano 'vit eur syndicat ?

Da neubent a dra : da baea bep bloas, pevar real pe eiz real d'ar muia, dious ma vezo merket er reolen, ha keit ha ma jomo an hano skrivet var ar c'hahier.

Mez an eiz real-ze n'int ket arc'hant kollet evit al labourer, rag oc'h ho rei e c'hello ato lavaret : « An eiz real-ze a servicho da bresidant an emgleo da fermi eur magazin ha da ober an dispignou all ret evit ma kavin dindan va dorn marc'hadourez dious ar c'henta kalite hag a izel-briz, hag alies c'hoas var ar marc'had, fors kenteliou talvouduz evit brassa mad va ziegez. »

Mez ha ma rafe ar syndicat afferiou fall pe faillit ? Da

genta, eur syndicat bleinet mad ne c'hell ket ober faillit. Ar c'hontrol 'zo guir. Ia, pell dious ober faillit, bleinerien ar syndicajou a gomzan anezo, peguir n'ho deuz ket, evel ar varc'hadourien, ar c'hargou a c'hanver *Patente* da baea, ha dre ma prenont ato a izel briz, a gavo memez ep dale etre ho daouarn eur ialc'had vrao a arc'hant hag a servicho dezho da brena meur a dra all talvouduz d'al labourerien.

Bleinerien ar syndicat a ranko, a dra zur, prena marc'hadourez evit kals milluriou : mez ar secretour a c'hello ato goulenn digant labourerien an emgleo pegement a varc'hadourez ho devezo ezom hag eus a pe seurt, evit na jomo ket re er vagazin dious an eil bloaz d'egile, ha peurlieissa memez ho avertissa da gerc'hat ho marc'hadourez dious ar gar pe dious ar vag.

Er memez doare, evit kass marc'hadourez an tiegez er meaz, ar secretour a c'hello adarre lavaret d'al labourerien petra ho devezo da ober. Breman al labourerien a vez a izel briz da varc'hadourien bian er vro. Ne ve ket, e guirionez, diessoc'h dezo gwerza ractal, pe var eun dro, da varc'hadourien bras Bourdel, ha muioc'h a c'hounidegez ho defe.

A dra zur, kemvers ar varc'hadourien bian a zeuio dreze da veza didalvez e ber amzer, ha red vo da galz anezho chench doare da drafika 'vit gallout en em denna. Guir eo. Mez hounnez eo planeden an oll ha lezen an amzer. An hentchou houarn ispisial hag an ijinou nevez a bep peurt a rêer bemdez, ha ne zint ket ive revin unan benag ?

Eur syndicat ne c'hell ket eta ober faillit, mez, er c'hontrol, derc'hel e godel al labourerien a raio ar pezh a zo breman e godel an drafikerien, ep konta ar gounidegez all.

Klevet a m'euz gouskoude hano euz eur syndicat hag hen deuz great faillit ! Mez hennez ne oa ket eur syndicat guirion, rac al labourerien o doa roet ho hano da vont ennan n'ho doa morze anavezet mad piou ioa ho bleinerien na pe seurt kontchou oa bet great dezho.

Er syndicat ma komzan anezan, er c'hontrol, an oll a anavez mad ar presidant, ar sekretour, an tensorier. Ouspen, eur vech ar bloaz da nebeuta an oll a vezo galvet

da eur reunion vras evit klevet embann peseurt labour 'zo great hag e pe stad ma ar c'hontchou. Eaz vezo neuze da bep hini diskleria he vennoziou, ha, ma ne ket se-laouet, tenna he hano ha mont da leac'h-all da glask guelloc'h. Mez kemense ne c'hoarvezo gant den, rag en eur syndicat bleinet mad ne zeuz nemet da c'hounit ha netra da goll.

AGRICOLA.

HISTOR BREIZ

GOUARNAMANT AR GELTET

Kredi a rer n'ho doa ar Geltet, en amzer genta, ken reiz nemet hini ar famil. — Ar penn-tiegezh a oa ar moestr, ar beleg, ar barner bras evit oll dud he lignez. Ar machtiern a reant anezhan. — A nebeudou, dre ma save avechou tabut etre ar familou, e oue ret, evit gwelloc'h en em ziuall, en em voda meur a diegezh a-unan. Niver ar familou a reaz emgleo etrezho a leas buhan var gresk. Ar gerentiach, ar yès, ar viskamant henvel, ar vad a deue dezho an eil eus egile a reas d'an emgleoiou-ze en em astenn beteg ober pobladoù a veve var ar memez reïs, gant ar memez lezennou. Ar machtiernet vrassa a rea, evel pa lavarfen, eur Senat hag ho doa da velet var gement a selle ous mad ar boblad : Hi eo a zibabe an dud a viche karget da ren ar vro evit eur pennad amzer ; ar roue pe ar brenn a rene ar vro, n'hen grea nemet en hano ar Senat.

Er mare ma teuas ar Romanet d'en em gemeret ous Bro-Arvor evit ober ho lezennou e zoa pemp pobladik tud o chom enni, peb hini anezho en unan eus ar pemp departamant a ra hirio Breiz-Vihan, pe var dost :

1° Pobl an Naonet o chom er vro hanvet breman *Loire-Inférieure* ;

2° Pobl Guenet, er *Morbihan* ;

3° Pobl Occismor, er *Finistère* ;

4° Pobl Corseult, er *C'hôtes-du-Nord* ;

5° Pobl Roazon en *Ille-et-Vilaine*.

Ar bobladoù-ze eus Bro-Arvor n'ho doa ket a gerriou bras, mogeriet ledan ha diaoullet mad a enep peb enebour.

— Eur gerriadennik benag, eun nebeut brassoc'h eget ar re all oa ar gear-benn gantho : *Condate*, demdost d'al leac'h ma man hirio Roazon, evit poblad Roazon ; — *Condevincum*, savet var al leac'h ma man an *Naonet*, evit poblad an Naonet ; — *Guened* pe *Locmariaker*, unan ha zaou evit Guenedis ; — *Vorganium*, hanvet hirio *Kerahès*, evit poblad Occismor ; — *Corseult* evit poblad *Corseult*.

Dre ma save freuz aliès etrezho, o doa leac'hioù all evit en em denna pa save beac'h varnho, gwech var lein eur menez gouez benag, gwech e dounder ar c'hoajou, ha peurvuia var eur beg-douar anter-gelc'het gant ar mor ha diouallet dious peb enebour gant reier torgouzouk, sounn ha lemm ho beg. Eno, pa save brezel, e kavent repu evit ar boblad a bez, gragez ha bugale, loenet ha kement tra talvoudus o devoa.

Ho relijion. — Kement ha ma c'hellomp anaout, ar Geltet o doa great ho Doue eus kement so mad ha brao, kouls eus traou ar c'horf eget eus traou ar spered, kalloudus ha nerzus, souezus ha bursudus. Ar gurun, an avelou, ar mor ; ar menezioù uhel ho c'hriben, ar gwez bras soun ho fenn o doa ho Doueou ; — skianchou an ene, ar re ijinussa ; ioulou ar c'horf, ar re froudennussa o doa ive. — O c'hober ze ne reant nemet heuil eur pleg eus kaloun an den a zo troet da henori kement ne c'hell ket da zisplika gant he skiant vad. Ar boblou paian eus ar Grèce hag eus Rome o doa great, pe a reas divezatoc'h ar memez tra. Rag-se, etre doueou Rom ha re ar Geltet ne oa, kouls lavaret, ken dishenvelidigez nemet an hano. *Teutatès* ar Geltet oa demhenvel ous *Mercur* aseulet e Rome hag an Athènes ; *Belen*, doue a ijin, oa hanvet *Apollon* e leac'h all ; *Esus*, doue ar vrezel n'oa ket gwal dishenvel diouz *Mars* ; na *Taranis*, doue ar gurun dious *Jupiter* ; na *Belisama*, doueez ar Furnez dious *Minerve* ; nag *Ogmias* dious *Hercule*, etc. Rag-se, pa deuas ar Romanet da vistri er vro, ho doueou a reas dioc'htu tiegezh mad gant re ar Geltet. An testenioù eus an dra-ze zo niverus. Ne roïn nemet unan : Er bloas 1710, e Paris, en ilis-veur an Introun-Varia, e oue kavet dindan ar c'heur aoteriou paian. Var diou gostezen ar c'henta anezho e oa kizellet skeudennou *Jupiter* ha *Vulcain* ; var an diou gostezen all eus ar memez aoter,

skeudennou *Esus* ha *Taranis*. — En eil ; var an diou gostezen e oa kizellet *Castor* ha *Pollux* ; var an diou gostezenn all, *Cernunnos* hag *Ogmios*. Anat mad eo, en doa ar c'hizeller c'hoanteat diskuez ar gerentiach etre an doueou-ze. (La Borderie, p. 175, T. I).

E pe leac'h neuse eman ar penn-abeg eus ar vrezel great gant ar Romanet d'an Drouiset, beleien ar Geltet ?

Evit respount ervad da eun hevelep goulenn eo ret gouzout petra eo an Drouiset.

An Drouiset, beleien ar Geltet. — An Drouiset, var a lavar al loden vrassa eus an dud ho deus pleustret var histor Breiz a zo deuet e Bro-C'hall eus enezen Breiz-Veur. En em skigna a rejont e Bro-C'hall, er c'huz-eol dezhi muioc'h eget el leac'h all. Beza e oant eun dibab tud, a wenn uhel an darn vuia anezho, desketoc'h eget ar re zesket a eus an amzer-ze var an oll skianchou kuzet, var al lezennou zo o ren ar bed ha var lezennou ar vro. Ho religion ne oa nemeur dishenvel dious hini ar Geltet ; eveltho hag evel an oll baianet e c'hanavezent meur a Zoue. Ho skiant ne c'hellas ket tizout uhel avoalc'h evit anzao eun Doue ebken eb daou. — Moes, eur greden ho doa, eur greden stard a zesket d'ar yaouankis a heulle ho c'hentelliou, eur greden hag a reas ho nerz-kalon, ho vaillantis hag hini an dud kelenet gantho, eur greden hag e deus digasset eun nebeut justis ha lealdet var an douar : *hen deus an den eun ene peurbadus, ne varvo nepret, moes a bado da viken evit kaout digoll pe gastiz goude maro ar c'horf.* — An digoll a dlie beza bras, dreist peb kemm evit ar c'halonou nerzus, evit an dud o diche gwasket stard er vrezel ; — ar c'hastis evit an dud aounik ha digaloun.

Dre ma zoant tud a lignez uhel, dre ma zoa gantho ar furnez hag an oll deskadurez, ne zalejont ket da veza pennou bras ar vro. Hi oa mistri ar yaouankis dre marant ganthi an deskadurez ; hi oa ar varnerrien vras dre ma c'hanavezent al lezennou ; hi oa ar vedisinet pe gwelloc'h al louzaouerrien, dre ma c'hanavezent gwelloc'h eget peb-unan vertusiou ar yeod hag ar plant, al louzou mad ha fall, a vuez hag a varo ; hi oa ar veleien, hi eo a rea al lidou sacr en honor d'an doueou dre ma

c'hanavezent anezho evel ar penn-abeg eus peb tra. An oll galloud oa eta etre ho daouarn ; an oll ho douje.

Daoust hag hi o deus kinniget d'ho doueou sacrificisou tud ? — Ar greden zo bet epad pell hag hir amzer e laze an Drouiset, evit beza deuet mad d'ho doueou, var an taoliou mean a gaver c'hoaz e dounder ar c'hoajou, pe var griben ar menezioù, ar brissonnerrien great er vrezel. Hano zo bet soken eus sacrificisou bugale : (seulvui ma veze divlam ha dibec'h goad an den kinniget d'an doueou, seulvui e talvez evit paea an dle kemeret gant an dud ; ar greden-ze zo bet hed ar vech). Al lavar-ze oa harpet var skridou koz ar Romanet. — An impalaer August a reas, er blavez 14 goude or Salver, an difenn ous ar Romanet, hag an impalaer Claude ous an oll (Suét. Claud. cap. 25) da heuil religion an Drouizet, « eur religion kris ha didruez, *Druidarum religionem dirce immanitatis.*

An abeg-se a gemeras an impalaer Auguste, Tibère ha Claude evit diskar an Drouizet ne zoa nemet eun digarez, var a lavar E. Desjardins. (Géogr. de la Gaule Romaine, III, p. 294) rag pell a ioa ne zoa mui hano a sacrificisou tud. — Moes eus ma ne reant ket mui eun hevelep tra er mare-se, ne c'heller ket lavaret n'ho deus ket hen great morse.

En despet da se, darn eus an dud desketa eus hon amzer var histor Breiz ne argilont ket evit nac'h o diche bet an Drouizet eur voasamant ken didruez. Ar pezh, emezho, a rea d'an impalaer romen tamall an Drouizet a draou eusuz, oa ar voarizi ho doa outho. An Drouizet a oa galloudus var tud ho bro ; lavaret or beus perag. Ar Romanet a c'hoantea ho diskar. Ac'hano brezel : darn o chacha, darn o terc'hel : ret oa ma viche stard an traou etrezho. N'eus ket a leac'h da veza souezet ma zeus bet tamallet d'an Drouizet fors traou ha n'oant ket kablus anezho.

E pelec'h eman ar virionez ? Dies er gouzout. Ne meus ket a wichegez avoalc'h evit dougen eur varnedigez var an dra-ze. Eun dra' zo sur : ar sacrificisou zo bet a viskoaz. Hed an oll amzer, var bep korn douar, goad al loenet mud kouls hag hini an dud o deus rUILLET var an aoteriou, en honor d'an doueou. Na Rome, nag Athènes n'ho deus

leac'h da damall an Drouizet a grizder ; rag hi ho deus great kement all pe voassoc'h.

An Drouizet a gendalc'h ho reiz var Bro-Arvor beteg an trede kantvet.— Galloud an Drouizet var ho c'henvrois a gendalc'has c'hoas, en despet da voarizi ar Romanet beteg an trede ha marteze ar pevare hag ar pempet kantved, eur pennad mad, sùr avoalc'h. An testeni eus an doujans douget dezho a gavomp e skridou unan eus ho enebourien : Pline le Jeune (77 blavez goude J.-C.) Var zigarez o dismegansi, hi hag ho lidou ; hag evit ober goap eus ar fizians vras a lakeant e vertus dispar al louzeier a dennent eus seo ar gwez hag ar yeod, e ra menek eus al lidou kaër a reant pa veze kutuillet an uhel-var sacr : (le gui sacré).

« Dirag an Drouizet (an hano-ze a roont d'ho beleien), » netra n'eo muioc'h sacr eget an uhel-var hag ar vezen » hen doug gant ma vezo ar vezen-ze eun derven. Evit » ho c'hoajou santel e tibabont ive koajou déro. Var ho » meno, an uhel-var a sao var an déro a deu var var eun eus » an env. Mæs dibaot-bras eo kaout uhel-var an déro. » Pa zigoues gantho er c'haout, e vez kutuillet gant lidou » bras. Ha da genta : Ret vezo er c'hutuil d'ar c'huec'hvet » dervez eus al loar, var dêrou ar miz hag ar bloas. En » ho yès e c'hanvont an uhel-var : *an Hini a bare peb » klenvet*. Goude beza preparet ehars treid ar vezen ar » sacrifis hag ar pred e vez digasset daou daro gwen » sterniet evit ar vech kenta. Eun drouiz gwisket e gwen » a bign var ar vezen ha gant eur fals aour e troc'h an » uhel-var sacr, ha var eul linzer ven hen laka gant » doujans. Neuse ' vezo lazet an daou daro ha pedet ho » Doue da lakat e rô talvoudus evit an dud hen digemer. »

Evit diskar ha peurgass lidou henoret en doare-ze, e oa ret kaout traou kaërroc'h eget n'o doa ar Romanet da ginnig dezho. An Drouizet ne gollchont a grenn ho galloud var ar bobl nemet pa baras var ho bro sklerigen ar guir feiz a zeske dezho e peleac'h edo ar guir furnez, ar guir vaillant, ar guir liberte. Religion an Drouizet ne ginnige nemet eur bann sklerijen, eur luc'heden tenvaleat ha soken aliès mouget gant koumoull ar gaou. Feiz Jesus-Christ a bare lugernus var eun oabl digoumoull ha ne zaleas ket da denna on oll davithi.

FR. CARDINAL.

LIZER DA JULIANIK

Kevredigez Bro-Breiz. — Eun emglev bretoned, en o fenn an Aotrou *Markiz de l'Estourbeillon*, hag a labour a-zevri da adsevel ar vro — a oa he goueliou ganti e *Rostren* er zizun dremenet. Ouspenn ar prisiou a ro bep bloaz d'ar gwersiou, soniou ha labourou-dourn brezonek, e roë er bloaz-man re all d'ar bôtred ha d'ar bôtrezed yaouank o deuz skrivet al liziri kaëra evit *meuli ar vro ha traou ar vro*.

Eur bern lizeri a zo bet kâset da Renner *Kevredigez Breiz* euz Leon, Gwened ha Treger. Euz Eskopti Kerne ne oa nemed unan.

Lavaret a ve great ne vije ket ken ar c'horn-douar-ze e Breiz !

Setu haniou ar re zo bet da genta euz Bro Leon hag o deuz bet prisiou :

1. *Mauris Ferraccioli* euz bourk Bodilis ;
2. *Paul Guillou* euz Lezury, Sant-Nouga ;
3. *Jean-Louis ar Gall* euz bourk Lannurvan.

O deuz great liziri kaër ivez hag a virit kaout eur meneg a honor :

1. Urban Billant euz Kerdaoulas, Lannurvan ;
2. Jean-François Crenn euz Guernaborn, Loperec ;
3. Jean-François Muzellec euz Kerdaoulas, Lannurvan ;
4. Mari Leran euz Breventec, Sant-Martin Montroulez ;
5. A.-M. Quequiner euz Porsglas, Sant-Sev.
6. Franseza Calvez euz al Leure, Vourc'h-Wenn.
7. Yvon Bloc'h euz Kerohan, Sant-Martin Montroulez ;
8. Mari ar Bot euz bourk Lannurvan.

Netra n'en deuz great pell a zo kement a vad d'am c'halon a vreizad evel lenn liziri an dud yaouank-ze ha gwelet war lerc'h an hano, ar meneg euz an oad : an hen-man-hen 15 vloaz ; an hen-man-hen 16 vloaz ; an hen-man-hen 17 vloaz.

Pa welan e sperejou tud ker yaouank mennoñsiou ker fur ha ken uhel hag ar re a gavan, n'oun ket evit miret da gredi evelato e *chench* pe kentoc'h e *wella* an traou e Breiz — ha kas a ran dezo oll va c'haloneka « Bennoz Doue. »

J.-M. PERROT.

Setu aman lizer an hini a zo bet da genta e Bro-Leon hag eur pennadik bennak tennet euz al liziri all.

« Bodilis d'an 21 a viz maë 1907.

» Julianik, va mignon ker,

» Tridal a ra c'hoaz va c'halon em c'hreiz gant ar joa hag al levenez am euz o lenn da lizerik kaër skrivet ganez e brezonek. Lenn a ran avechou lizeri digaset d'in gant mignonned eat du-man du-hon da c'hounid o bara. Al lizeri-ze peurvuia a vez skrivet e galleg fall ken aliez demdost a faot enno evel a c'her. Mez war zigarez ma 'z int bet er skol epad tri pe bewar bloaz ar vignoned-ze a gav dezo int gwisiek e galleg; ha dreist oll, pa vezont soudarded pe en em dennet er c'hearriou bras, oh! neuze kenavo d'ar brezonek.

» Gwelet ec'h euz, te koulz ha me, pa deu paotr *Fanch an Truillou* d'ar gear euz a Vrest e leac'h m'ema kere bouteier ler, e vez faë gantan mar plij, komz e brezonek ouz an aotrou Person pe ouz ar mestr-skol; ha kerkent ema vel eun tamm lakez bennak oc'h erruout er bourk, kerkent, *Laouik ar Minaoued* a vez lorc'h ennan o vont da glask kaoz outan evit gallegat easoc'h a-ze. An aotrou Person hag ar mestr-skol hag a oar galleg mad a c'hoarz dezan hag a ra goab anezan, mez e dad hag e vamm a vez foug enno o sonjal e c'hell o mab respont e galleg aotrounez ar bourk.

» Emichans, va Julianik kez, p'eo gwir e c'houzez breman va levenez o lenn brezonek, ne zigasi d'in nemed lizeri skrivet e yez hon tadou koz. Gwir eo out eat da Vrest da zeski beza kemener. Eno e vezo dibaot d'id klevet yez da vugaleach, mez evelato e teuio da zonz d'id aliez euz levr *Buez ar Zent*, euz an *Aviel* a lennez gwechall dirak da dad, da vamm ha da c'hoarezed, unanet evit da glevet. Oh! ya, sur oun, meur a wech e kani e kreiz da labour, gwersiou, kantikou ha soniou az peuz n'euz ket pell c'hoaz kanet pa vijemp hon daou o vesa hol loened er parkeier hag er c'hoajou wardro aman.

» Ah! na pegen laouen eo va c'halon pa zonzan en eurvad am euz da jom bepred e kichennik an iliz-ze oun badezet enni, da glevet ar c'hleierigou-ze gant o mouesiou

skiltrus o kas betek uhelder bolz an nenvou keleier tud va farrez. Eveldon, va Julianik ker, her gouzout a ran ervad, e karez da barrez, da vro, e karez da yez.

» Oh! ya, Breiz, kaër out bet a viskoaz, kaër out, ha kaër e vezi da viken, rak bemdez e tiouan en az touar tud euz gouenn Grallon koz, Nominoe, Alan-Meur, Gweskleu ha kalz a re all. Ar Breizad a zo bet hag a vezo da viken dispont war dachen ar brezel ha bep bloaz ar vugale e Keraëz a deu, o fenn noaz, da gennerzi o c'halon dirak skeudenn gaër *Malo Corret de la Tour d'Auvergne*, kenta grenadour ar Frans. Bep bloaz e vez diskouezet d'ar vugale-ze relegou ar zoudard direbech kouezet evit e vro, diodet en eur vro estren. Ar goad-ze ken glan a zo diredet betek Breiz hag en em unanet gant hon hini evit rei deomp nerz e kreiz ar stourmadou rust ha kalet.

» Bro ar zoudarded kalonek, Breiz-Izel a zo bet ivez hag a vezo da viken bro ar mortoloded a galon. *Kornik* e Montroulez a ziskouez sklear da bep unan betek pegeit e c'hell mont ar Breizad pa vez grisiennet doun en e galon ar garantez evit e vro. Gwelet a reomp en desped d'an darvoudou spontuz a zigouez re aliez, sionaz! Gwelet a reomp ar Breizad uhel e benn hag o c'hoarzin e kreiz ar mor kounnaret. Ya! Gwelet a reomp o tiouan e kichen relegou o breudeur marvet er mor, martoloded vihan desket dezo abred gant o zud, karet ar mor, karet o bro gaër Breiz-Izel. Oh! ya, ar Breizad a zo kalet e benn hag e keit ha ma vezo goad Breiz en e voazied, birviken d'e vro ne vezo trubard.

» Evelato an dud kalonek-ze evit ober ar pez a reont a zo pouezet gant eur zonz uhelloc'h eget ar zonz euz o bro. Ar relijion gristen desket dezo var barlenn o mamm, grisiennet doun en o c'halon o foulz koulz lavaret da ober an traou kaër a reont, ar burzudou-ze hag a zo skrivet hizio e lizerennou aour en histor Breiz. Goad ar Zent kos skuillet gwechall aman hag a-hon war douar Breiz-Izel a zo evel eur goell hag a laka da zével ar bara a zo o vaga ar Breizad.

» Gant ar vagadurez-ze e galon a zo krenv evit enebi ouz ar stourmadou a deu betek ennan a berz ar Franmasoned divergont.

» Sonj az peuz, n'eo ket 'ta va Julianik nag a blijadur

hon deuz bet hon daou gwechall pa oamp c'hoaz bihanik, oc'h ober lampou d'an douar diwar an dol-men a zo e prat ar C'hefeleg pe o teuler mein ouz men-hir Lann ann Ankou, neuze va Julianik kez, oamp berr a spered, pa zonje deomp teuler d'an douar ar roc'h vras-ze diazezet war teir all ken teo hag hi. Ya diskiant oamp hon daouik neuze, rak n'hor boa ket zoken gallet o diskornia. Mez am euz pa zonjan en taoliou kaër-ze great ganeomp en hor bugaleach, mez c'hoarzin a ran ivez d'am zro d'ar Franmasoned a zeu euz Bro-C'hall c'hoant dezo da zisc'hri-sienna ar relijion, ar yez hag ar c'hustumou koz euz hor bro muia karet. *Tud diskiant int evel e oamp neuze.*

Gwelet a reomp er bourkou dreist oll, ar mammou o lakaat o bugale e leac'h lavaret tad, mamm, da lavaret « *Papa, Maman* ». Enoraploc'h eo a vezo respontet. Me responto deoc'h c'houi tadou ha mammou ganet ha maget war ar meaz hag a zic'hiz en doare-ze ho pugale, n'oc'h nemet berniou teil. Daoust ha rusia a rafec'h c'houi deuz ar yez desket deoc'h, euz an dillad drant-ze lakeat deoc'h gant ho mamm war he barlenn ? Mar ho peuz mez o lakaat koeff gwen ho pro, ma rusiit o lakaat an tok-ze gant e voulouzenn hir hag e vlouk lugernus e rit faë war ho tad hag ho mamm, e nac'hit ho pro. — Nac'h a rit an dud-ze douaret er vered en ho kichen hag o deuz o karet kement.

» Kerzit, kerzit pell euz ho pro da ziskouez da dud kear ho lorc'h, hag ho follentez. Eno e kavoc'h tud euz ho toare a zo euz a goueriaded deuet da veza eveldoc'h liboudennou.

» N'ouzont mui nemed ar brezonek kraouennek ha c'hoaz an hini a goumans dre « *parsque* » pe dre « *par essamp* » da lavaret eo n'ouzont nemed gallek saout ha brezonek trefoc'h.

» Douar Breiz-Izel ne c'houlenn ket maga ken a dud lorc'hus ha trubard evelse. En em dennit da guzat ho tok brouan gant e bluennik lapous, kerzit da guzat ho pragou toull bioc'h a eiz real.

» Gant ebad e komzin atao ouz eur Breizad pa vezo gantan dillad e vro, e dok ledan gant e vlouk arc'hant o lugerni gant an heol.

» Gant plijadur e velin atao ar plac'h yaouank gant he c'hoeff gwenn dantelezet o tansal war al letoun he dourn e dourn he servicher. Diskouez a reont dre gement-ze ec'h anzavont an dud o deuz o maget, diskouez a reont ema doun en o c'halon ar garantez evit gisiou koz ha kaër o bro. Evidon-me va Julianik kez a gaso da foar an diaoul diwar va zro ar falz doktored-ze a vez gwelet breman eun tammik e peb leac'h o lavaret eo mezuz komz ar brezonek d'an ampoent ma 'z eo ken stank ar skoliou gallek e Breiz.... Ha goude ma ve !

» Mad eo gouzout komz, skriva ha lenn ar gallek mez gwelloc'h eo c'hoaz gouzout ar brezonek da gomz bemdez hag ar galleg oc'h red !

» **Ar brezonek eo hor mamm goz, ar galleg hol lez-vamm. Kredi a ran eo kalz furoc'h va mamm-goz eget va lez-vamm, hag outhi bepred ec'h ententan senti da genta, heb droug prezeg va lez-vamm.**

» Ha neuze ar re a ra faë war ar brezonek n'ouzont ket pegen kaër eo yez Breiz-Izel, na pegen c'houek d'an hini en deuz he desket war barlenn e vamm he c'haozeaz hed he buez : Digas a ra da zonj dezan euz e yaouankiz, euz sarmoniou e bask kenta, euz ar c'huzuliou mad roët dezan er yez-ze gant e dud. Kas a ra e spered betek ar gwele-ze o deuz e dad hag e vamm araok kloza o daou-lagad evit ar wech diveza lavaret anezhan d'o bugel. « *Va mabik, kar Doue, da yez ha da vro gaër Breiz-Izel ha ped evidomp.*

» Nan, nan mervel kentoc'h eget dilezel ar yez-ze am euz desket war barlenn va mamm, am euz desket ennan va fedennou, am euz kanet ennan soniou kaër ar varzed kos. Heñor d'hor bro ! nan, nan doktor ebed dre e gomzou flour ha gaouiad n'am distroïo na deuz va zok ledan, na deuz va bragou marellet. Gra eveldon, Julianik, ha divezatoc'h ma ro Doue deomp bugale, ni a zesko ar yez hon deuz desket, ni a lakaio dezo dillajou drant giz Bodiliz, ni a zesko dezo karet o bro, karet o iliz, hag evelse Breiz-Izel a-gendalc'ho da veza

» Eur vro heb he far

» War vor ha war zousr.

» MAURIS FERRACCIOLI. »

Paul Guillou a gomz gwelloc'h eget n'en d'euz great hini euz Breiz evel eur vro goest drezhi he-unan d'en em denn, hep ezomm euz skoazell bro all ebed ; setu eur ger bennak euz e lizer ivez :

« Breiz eo hep mar unan euz ar broïou kaëra zo er bed ; Bez he deuz kement zo red da eur c'horn-douar kaout evit gallout beza hanvet *eur vro*.

» Beza zo enni koajou, menesiou, lanneier, brugeier, eun dudi o gwelet ; traoniennou glaz, marellet gant ar bleuniou, tachennou ed alaouret ; tevennou treazok, aochou bizinus ha moriou peskedus : eun arvor hag eun argoad euz ar re gaëra.

» He yez, unan euz ar re gosa a zo er bed a zo chomet digatar edoug ar c'hantvejou, miret gant aked ar bobl ; he broadelez ivez a zo kos kenan. Betek ar bloaz 1491, Breiz a ioa eur vro digabestr a en em c'houarne he unan ; er bloaz-ze, hon dukez *Anna* a zimezas da *Jarlez VIII*, ha Breiz a oue staget ouz Bro-C'hall eun nebeud goude. Ar C'hallaoued o devoa avi ouz Breiz pell a ioa.

» Dioustu ma c'heljont teuler o c'hraban warnezi, *dao d'ar Vretoned*, heskinet e vezent, goall gaset e peb doare. Ya, abaoe ar bloaz-ze, ar c'hallaoued n'o deuz ket ehanet da vresa Breiz.

» Great o deuz dezi goasa ma c'hellent ober.

» Implijet o deuz o oll nerz hag o oll ijin, n'o deuz espernet netra evit he c'holl. Ar pezh a zo goasoc'h, bez ez euz bet ha bez' ez euz, Bretoned, traïtourien d'o bro hag o deuz roët dourn d'ar C'hallaoued evit al labour divalo-ze, ha daoust dezo oll, Breiz a zo beo bepred ha beo e chomo, rak netra ne c'hello dont abenn d'he diskar pa n'eo ket bet great abenn-vreman, rak ne c'heller ket ober en he c'henver goasoc'h eget a zo bet great.

P. GUILLOU.

Mari Leran hag **A. M. Quéguiner** o deuz komzen-nou kaër kenan diwarbenn dillad ar vro :

« Daoust hag eur sparl ne zere ket kement ouz eur Vretoned evel an tokou difeson a zoug merc'hed ar c'hea-

riou lod henvel ouz bigerinel melfed, lod all henvel ouz ar berniou abon a weler war an henchou bras.

» Gwiskamanchou difeson ar c'heariou muia henvel int euz netra ebed eo deuz spontaillonou a weler er parkeier evit ober aoun d'ar brini.

» MARI LERAN »

A. M. Quéguiner o skriva d'he c'hoar Katellik a zo o servicha e hear a lavar dezi kement man :

« Ha n'eo ket dleet deomp kenderc'hel da zougen an dillad-ze en deuz dougennet hor mamm en hor raok ?

» Daoust hag hen e kredi dont dre aman gant eur gwiskamant Gall ?

» Hag an iliz parrez, a zav anezi bep sul pedenn ar Vreiziz warzu Doue, ha n'az pije ket aoun d'he frofani gant da zillad estranjourez ?

» Ha besiou hor c'herent kos er vered n'euz bet daoulinet warno biskoaz, nemed gwiskamanchou hor bro, ma welfent o tont warzu enno unan euz o bugale dindan dillad ar Gall milliget n'a' peuz ket aoun e teufe o skeudenn da zevel euz ar bez da lavaret d'id : « Kerz ac'halen, n'anavezan ket ac'hanot ken ! »

» A. M. QUÉGUINER. »

Prisiou Bugale Bro-Leon

Gwell eo deski mabig bihan
Eged destum madou dezan :
Rak an arc'hant a vez kollet,
An deskadurez ne vez ket !

Dre ar vugale eo en em gemeret evit sevel ar vro da zont ; ha kenta tra zo da ober dezo eo o lakaat da lenn ha da skriva yez o bro : ar *brezonek*.

Goude ma vefe redet pewar c'horn ar bed ne vefe ket kavet e neb leac'h eun dra ken iskiz hag ar pezh a dremen en hor Breiz. E peb bro, an dud a zesk da genta ha dreist peb tra skriva ha lenn e yez o bro, ha goudeze p'o devez amzer ha spered e teskont eur yez all bennak. Mad ha

talvoudek kenan eo kement-ze : an neb a oar diou yez a dal daou zen. Aman ganeomp-ni n'ema ket an traou evelse, eo m'oarvad sur !

Re zesket e vefe ar Vretoned da gredi eo ma teskfent ar *galleg dre ar brezoneg !* Breman pa n'int c'hoaz nemed *anter-dud* e reont o fenn o unan meur a wech, ma vefent *re dud* ne c'hellfet ket ober anezo loened-labour evel ma rear breman hag unan bennak a gafe kerse.

Ha goude ma kafe kerse meur a hini eo red deomp poania da jench penn d'ar vaz ha da lakaat ar mank en e blas.

Abalamour da ze *Feiz ha Breiz* savet evit kelenn ar Vretoned hag o lakaat e stad da *anaout ha da zifenn o gwiriou a Vretoned*, en deuz pedet er bloaz-man an dud a gemer preder gant amzer da zont ar vro da gemeret poan gant ar vugale a zo war o zro ha da zeski dezo lenn brezonek da c'hortoz ma vezo great muioc'h a stad euz ar Vretoned ha digaset dezo mistri ha mestrezed-skol a vô diouz o doare.

E seiz parrez ez euz bet great eun dra bennak : seiz ha netra zo henvel a lavaro meur a hini ; ha me lavar eo kalz en taol kenta pa gerer kompren pegen izel oat diskennet.

Setu haniou ar parresiou hag haniou ar vugale barreka da lenn enno.

I. — Lannurvan

a) *Etouez ar re a zo oc'h ober o faskou*

1. Fr.-M. Callec.	4. M ^{ie} -J. Olier.
2. Josephina Kervella.	5. Fr. Lagathu.
3. Fr. Toullec.	6. Yv. Brenaut.

b) *Etouez ar re n'o deuz ket c'hoaz great Pask ebed*

1. M.-Th. Ar Gall.	3. Yv. Callec.
2. M.-A. Abgrall.	4. J.-Yvona Hernot.

II. — Ar Forest

a) *Etouez ar re a zo oc'h ober o faskou*

1. Perik ar Roux.	5. Bernadetta Moalik.
2. Aristid Billant.	6. Tenenan Leost.
3. Jeannik Farzily.	7. Louis Maudire.
4. Jeannik ar Roux.	8. Emilia Omnès.

b) *Etouez ar re n'o deuz ket c'hoaz great Pask ebed*

1. Anton ar Roux.	2. Maria Laot.

III. — Landivisiau

1. Job Paugam.	4. Job Pencreac'h.
2. Herve Creff.	5. F.-M. Quiviger.
3. Emmanuel Picart.	6. J.-F. Bellec.

IV. — Loc-Eguiner

1. F.-M. Croguennec.	3. Alan Nicolas.
2. Alexis Maguet.	4. Alan Maguet.

V. — Saint Nouga

1. J.-P. Dantec.	5. F.-M. Dantec.
2. Louis Floc'h.	6. J ⁿ -Yv. Stephan.
3. Yvon Dantec.	7. Jos. Stephan.
4. J.-L ^s Floc'h.	8. Jos. Boule'h.

VI. — Ar Folgoat

1. Edouard Guyadeur.	3. Anselm. ar Roux.
2. Jean Guillou.	4. Lusian Cornec.

VII. — Loc-Maria

1. J.-R. Siviniant.	4. Gabriel Jonequeur.
2. F ^s -M. Quinquis.	5. Joseph Lozac'h.
3. J.-R. Callac.	

BUEZ BREIZ

Setu bet adarre lidet er skoliou ar gouel a vez bep bloaz evit kloza ar studi, hag ez eus ingalet eur maread heurrier etre daouarn ar vugaligou. Kals a draou a vije da lavaret war gement-se. Setu ama mennoziou eur Breizad, a glask dreist pep tra miret ar Vretoned dioc'h spered ha giziou Pariz evit ma talc'hint start da feiz ha da vrud vad o zadou koz.

Ni, Bretoned, a zo en dro d'eomp eur c'helc'h skedus, kelc'h an enor hag ar zantelez. Eur vrud dispar hon deus dre ar bed. Pa vez hano a fealded, a relijion, a dud stag mad ouz o bro, n'heller ket ober kaeroc'h eget henvel ar Vretoned. Pa lavaran eo Breiz-Izel ar c'haëra bro zo er bed, hag eo ar Vretoned, ar gwella tud a zo ennan, ne

ran nemet trei eur grampoezen bet fritet ha lardouzennet ken aliez a wech !

Perak eta eo ken brudet hor bro ger Breiz-Izel ? Abalamour ma 'z omp chommet stag mat beteg-hen oc'h kiziu fur hon tadou koz, oc'h o yez, o feiz divrall, o c'harantez-bro virvidik. Ya, en despet d'an divroïdi diredet da Vreiz evel eur vandennad brini war eur parkad hed, en despet da baotred ar c'hargou ken hotus ha ken faëus peurvuia p'o deus da ober gant tud dister ar measiou, en despet da youlou fall ar mistri braz eus a Bariz, en despet dreist-oll d'ar vistri difeiz ha divrezonek a ra skol d'hor bugaligou, Breiz he deus bepred an hevelep spered, an hevelep ene, abalamour m'eo atao an dud enni.

Bretoned tud kalet

Arabad e ve d'eomp koulskoude fazia ; digoromp hon daoulagad hag e welimp ez eus hirio an deiz kalz a Vretoned hag a zeblant beza divroet en o bro, a zo *Gallaoued kentoc'h eget Bretoned*, a labour a-du gant an enebour o kredi ober kals a vad d'ar feiz ha d'ar vro. Ene Breiz na lamm mui en o c'hreiz, mar d'eo gwir en deus bet lammet eur wech bennak. An dud kez-ma a dro krenn o c'hein d'an amzer dremenet evit kerzet gant ar C'hallaoued war an henchou nevez a zo meurbed frank ha ledan, a gas re aliez, siouaz ! d'an dizurz, d'ar vez ha d'ar bez... Bezomp furoc'h egeto, ha dre hor c'henteliou karantezus, poaniomp da zigeri o daoulagad d'an dud keiz-se, a zo evel-domp bugale Breiz-Izel.

Roidigez ar prizioù a ro tro d'ar vistri breton da ober kals a vad da spered ar vro. Arabad eo d'eomp avad mont d'o c'hask d'ar skoliou kristen divrezonek renet gant Gallaoued ha netra ken, d'ar skoliou kristen ha dishual eo.

E maread eus ar re-ma eus bet kanet er bloaz-ma soniou brezonek pe c'hoariet peziou hag o deus digoret kalonou ar Vretoned. Lavaret a ve e ma Breiz o tihuna, eus ar zav-heol d'ar c'huz-heol, eus an hanter-noz d'ar c'hreiz-deiz ; dre-oll e klever ar youc'h :

Breiz da virviken !

Ya, setu an heol o sevel war an Arvor, eun heol-krenv,

eun heol skedus, madelezus evel an hini a deu da domma hon izili en nevez-amzer goude eur goanv kriz.

Great em eus eun tammig enklask evit gouzout penaoz eo eat an traou a-dreuz didreuz dre skoliou kristen Leon ha Treger. E meur a leac'h e tliet ober enor d'hor yez, hogen, p'eo deuet ar c'helou da lavaret e tlie al leanezed mont er meaz eus o skoliou, beleyen ha mistri o deus kredet ez oa dereat chomm didrouz evel evit dougen kanv d'ar re a wall-gaser.

Setu ama eta ar pez em euz klevet diwarbenn ar prizioù :

E Kastell eo bet kanet son ar skolaër ha c'hoariet eur pezik fentuz : *ar gentel han*.

En Eusa, bugale ar skol gristen o deus kanet « Mathurin an Dall », ha diskleriet ar pez-c'hoari farsus « Tru-builhou Yann Hirou. »

E Plestin-an-Aochou eo bet kanet « Kousk Breiz-Izel », ha displeget « An daou laër bara. »

E Lanndi, ar c'han broadus « Bro goz ma Zadou » a zo bet distaget brao gant eun toulladig bugale a gane an diskan e diou rann.

E Sant-Thegonnek eo bet kanet ive ar « C'houisk Breiz-Izel. »

Enor, meuleudi ha trugare, en hano Breiz, d'an dud o deus kredet e c'hellent hep koll o brud vat lakaat ar brezoneg war an hevelep skabel hag ar galleg.

An diou yez a dlefe mont kenver-ha-kenver, nan hepken war al leuren-c'hoari, mez ivez er skol ; talvoudoc'h eun tamm brao e vije d'ar vugaligou. Pe goulz eta e teuo ar Vretoned da welet sklear ar wirionez-se ?

Ouspenn c'hoari ha kana a c'heller da ober e brezoneg gant roidigez ar prizioù. Me lavar e c'hellfet ivez rei levriou brezonek d'ar vugale. Setu ar pez o deus great Ewnik Arvor ha Rener skol gristen Lanndi. Doue r'o faeo.

Livirit d'in, tud diwar ar meaz, pe seurt plijadur a gavit o lenn ar marvailhou gallek-se a hanver « des romans », da lavaret eo kontadennoù pe sorc'hennou diot diwanet *e spered tud re vak* ? Ha ne gavit ket eo al levriou-ze dizaour, divlaz, goular ? Petra gavit-hu enno da vuga ho spered hag ho kalon ? Netra ne ket ta ?

Me zo sur e plijfe muioc'h d'eoc'h eul levr skrivet e brezoneg yac'h, er yez-se a garit hag a zervich d'eoc'h bemdez.

Dalc'homp d'hor brezonek,
Yez an dud vat ha kalonek.

Hag evit an dra-ze, bezomp atao a-du gant ar re a c'hoanta hag a laka o foan d'hen miret er vro. Skoazel d'ezo dalc'hmad, e leac'h stourm outo, evel ma ra zoken, siouaz ! re aliez, tud diwar ar meaz o deus aon na zeskfe ket o bugale ar galleg ma klevont lavaret e vez ganto er skol eur ger brezonek bennag.

War an douar enor, bennoz,
Peoc'h peurbadus er baradoz
D'ar re n'espernont ket o foan
Evit adsevel ar vro-man !

KLAODA 'R PRAT.

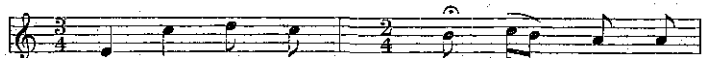
Eostik Breiz-Izel

Guerz kurunet e *Gouel ar bleun bruk* e Kastell Keryan (*Sant Noug*), d'ar 4 a vis guengolo 1906.

Allegro moderato.

Eun eos-tik euz a Vreiz-I-zel 'Ni-jas eun

deiz hu-el hu-el : 'Ni-jas eun

deiz hu-el hu-el !

I

Eun eostik euz a Vreiz-Izel
'Nijas eun deiz uhel, uhel.

II

C'hoant en devoa an eostik kez
Kana e zonik d'ar Verc'hez.

III

Ken erruas an eostik-noz
E kichen dor ar baradoz.

IV

Eno e kanaz e zonik
Ken douz, ken flour ha ken koantik.

V

Ken dudiuz oa e vouez
Ma chom souezet an Elez.

VI

Ha ma rajont peoc'h raktal,
Hag ho diouaskel da dridal.

VII

An eostik lavare 'n e iez :
Mil meuleudi da Rouanez,

VIII

Da Rouanez dous an Elez
A zo ive va Rouanez.

IX

Hag an oll Elez assamblez :
Mil meuleudi d'hor Rouanez !

X

Neuze an eostik a davaz,
Ha dor an nenv a zigoraz.

XI

Dor an nenv zo korn-digoret ;
An eostik ebarz zo nijet.

XII

Dreist an Elez, an Arc'helez.
Chouchet e barlenn ar Verc'hez.

XIII

Hag ar Verc'hez, soublik, soublik
A flouraz dezan e bennik.

XIV

Hag e lavare ar Verc'hez :
« Bihanik tre out, eostik kez ! »

XV

« Bihanik tre out eostik kez,
Mes kana ' rez 'vel an Elez. »

XVI

Neuze ' ro dezan eur pokik
Hag e lavaraz goustadik :

XVII

« Dizro brema, va mignounik,
Da Vreiz, da gana da zonik. »

XVIII

Kerkent an eostik a zentaz
Hag abaoue na baouezaz.

XIX

Na baouezaz na deiz na noz,
Da gana son ar Baradoz.

MARIANNA ABGRALL.

AN DOUR

*Eun diverra eus eur pennad-studi great divar benn an
dour gant an aot. Bagot, medisin e Kastel, evit Feiz ha
Breiz ; ha troët e brezouneg gant an aot. Cardinal.*

Ret eo kaout ear evit beva ; ken ret all eo kavout dour.
— Implijou an dour zo ken niverus, kouls evit bevans
tud, loenet ha plant, hag evit lakaat loc'h e rojou bras ar
milinou ha kirri-tan an hentchou houarn ma lavare hon
tud koz e zoa unan eus ar peder elfenn « douar, dour,
ear ha tan » 'zo o c'hober danvez an oll draou.

Var fin an trivac'hved kantved, er bloas 1781, ar physi-
cian Saos *Cavendish*, da genta, ha *Lavoisier*, physician
Gall, er bloas 1783, o devoue an enor bras da ziskues

sklear ha splam e zoa daou dra o c'hober danvez an dour :
« *hydrogène* hag *oxygène*. »

Evit 100 gram dour e zeus 89 gram *oxygène* da boeza
hag 11 gram *hydrogène*. — An *hydrogène* zo eun ezen
skanv-skanv ; ne boes nemet 11 dre 100 ; hag an *oxygène*
89 dre gant, ha daoust da ze e kemer en dour diou vech
plas an *oxygène* : H²O.

An dour a gavomp dindan tri zoare dishenvel : 1° evel
dour-red (à l'état liquide) ; — 2° evel skorn, erc'h pe ga-
zarc'h (état solide) ; — evel ezen-dour (à l'état de va-
peur).

I° An dour-red.

An dour-red eo an dour en doare m'er c'havomp en
dro d'heomp : er mor, var an douar ha dindan an douar,
er steriou, er gwaziou, er poullou, er feunteuniou, etc., etc.
Digemmesk a bep tra, an dour n'en deus na c'hoez, na
blaz, na liou ; mæs dibaot er c'haout digemmesk avoalc'h
nemet ijin an den en diche tennet anezhan kement zo
mesket ganthan, hag a ro dezhan alies c'hoes, blaz ha liou.

Eul litrat dour pur a boez daou lur. — Dindan nerz an
tan e teu da vervi ha da vont en ezen ; — dindan nerz ar
ienien e za e skorn, erc'h pe gazarc'h.

Eus ar skorn hag eus an ezen-dour e lavarimp eur ger
varlerc'h ; mæs komzomp breman eus an dour red en
doare ma vez implijet gant tud ha loenet evit an eva hag
ar goalc'hi.

Ha, da genta, evessaomp mad e zeus fors dour o
c'hober danvez hon oll izili ha danvez an oll draou, kouls
lavaret. Dour zo e goad an dud hag al loenet, dour en ho
c'hig, el leaz, er c'hroc'hen, en nervennoù, er pourraskl,
er migorn, en eskern. — Ar memez tra evit ar plant :
yeod ha gwez ho deus dour en ho frouez, er griziu, en
delliou, er skourrou bihan ha bras, er c'hroc'hen. Rag-se,
n'eus fors petra zrebomp, bara, kig, leaz, frouez, griziu
pe delliou louzou, e kris pe e poas, e kemeromp eun
nebeut mad a zour. — An dour a evomp dreizhan he-
unan ne zeo eta nemet eul loden vihan eus an dour en em
zil en hon izili gant ar boued a gemeromp a hent all. —
Eus an dour a gemeromp dreizhan he-unan e komzomp
breman.

An dour zo yac'hus ha mad da eva pa vez fresk, sklear evel an arc'hant, disliv, blazet mad. — Mar deo tenval ha lous, arabat hen implija ; mar bez ret hen ober, n'er grit nemet goude ma vezo bet bervet mad, pe silet dre daou pe tri gwiskat treaz ha glaou koat.

An dour avechou a vez sklear, ha daoust da-se blazet fall. Kement-se a c'hoarvez aliès gant dour an eiennou tost d'ar mor. En dour-ze e vez atao eun nebeut c'hóalen mor. Kement-ze n'hen laka ket da veza noazuz ; mæs, peurvuia, eo mad disfiziout eus an dour blazet fall.

An dour da eva a dle, ouspen, beza aeret mad, da lavaret eo beza kemmesket gant ear. (Anez ear en dour, ar pesket ne c'helfent ket beva.) An dour glao hag an dour bet bervet, a zo nebeut a ear mesket gantho hag abalamour da ze e zint pounner ha diès bras da dreiza. Pa ranker o implija evit an eva, e vezo mad ho fouetta pe o strafilla mad evit o c'hemmesk a ear.

Penaos c'hoas anaout an dour mad da eva ? En dour mad, ar saon a dle teuzi piz hag conenna druz, al legumachou poazat buhan ; an dour fall ne ra nemet rondissa an traou ; ha, goude hir amzer var an tan, kaol, avaloudouar, haricot, fâ ha piz a chomo kalet.

An dour mad c'hoas ne vreino ket buhan. Evit evessa ho tour, lakit, en eur gambr tom, eur voutaillad stoufet gant stoup koton (ouate) evit na c'hello netra mont enni ; lezit-hi eur pennad amzer er gambr-ze ; an dour mad ne chenko tam ; — ma z'eo fall, ma zeus ennan traou noazus d'ar yec'het, ne zaleo ket da denvalaat ; glasvez a savo ous ar voutail, ha c'hoez pounner, c'houez ar c'haol brein a vezo klévet gant an dour. Arabat hen implija nemed bervet e ve.

An dour da eva a vez peurvuia kemeret eus ster pe waz ; — eus puns dour-diwan ; — pe eus puns dour-glaou ; — pe eus feunteun a rez-douar.

a) Dour ar sterriou pe ar gwasiou ne dle beza implijet nemet goude eun evessa mad ; rag alies an dour-ze a vez saotret gant fank an dud hag al loenet ha gant an anevalet a vez taolet enno goude ho maro pe kasset di da veuzi ; ha gant meur a dra all c'hoas. En tiegeziou a rank implija an dour-ze e ve mad kaout eur zil esprez evit hen dreiza : « Eur pot bras, eun duhellen outhan ; ennan

pevar pe c'huec'h gwiskat treaz ha glaou koat bern var vern. » — Ma n'eus sil ebet e c'helfet da vihana bervi an dour da eva ; pounneroc'h e vezo ha divlassoc'h, mæs digontam a vezo sûr.

Ma ne c'heller na sila na bervi, evessaït da vihana pe seurt loenet a zo vardro an dour a gerc'hit. Mar gwelit, ennan pe vardro, gleskeret, pendologet, pesket, e maoc'h dirag dour peurvuia mad ; rag al loenedigou-ze a dec'h dious an dour fall.

Evessaït pe seurt plant a sao en dro d'ho tour. Ma velit kresson pe beler, ed-dour (*des épis-d'eau*), pe c'hoas ar planten hanvet e gallek, *Véronique*, an dour zo mad da eva.

An dour zo disterroc'h, ma z'eo kegit pe pempiz (*cigüe*) bent-ki (*menthe sauvage*), brouan (*jonc*) pe loaiou-dour (*nénuphar*) eo a sao var lez ar waz.

En dour fall, en dour sac'h e kaver fâ-dour (*lentilles d'eau*). An dour sac'h ne dle beza implijet morse.

J. BAGOT.

Evit ar vech kenta : ar puns, ar puns-glaou, ar feunteun, etc.

Eur Verzerez epad ar Revolution vraz (1794)

(Kendalc'h)

DEKVED PENNAD

Victoire de saint Luc e kouent ar C'halvar.

Pa ziguezaz sœurzed ar Retred e kouent ar C'halvar, ar superiorez, an Itron de Penfeunteuniou a oa etal an or gant he oll leanezed, o c'hedal anezho. Mall o doa da velet ar sœurzed paour bet kaset kuit euz ho zi, ha muioc'h c'hoaz da c'hellout rei digor ha lojeiz d'ezho.

Pa zigoueschont e ouent digemeret gant karantez, evel c'hoarezed nevez, deut da greski ar famill ; hag an denereidigez a ziskuezet d'ezho, a ieaz ken doun en ho c'halon, ma n'hellent lavaret ger ; ho daélou eo a lavaraz ho anaoudegez vad. Da genta ez achont d'ar c'hœur, da adori ar Zakramant, chomm a rejont stouet eno epad pell amzer ; marvad hor Zalver a roe d'ezho da gompren ar

c'homzou en doa lavaret he-unan guechall : Eüruz ar re a ouel, rak konsolet e vezint. » « Var ar glac'har hag an anken c'huerdo a zo en hor c'halon, eo oc'h euz muzulet an dousder a lakit en hon ene. »

Deuz an iliz e ouent kaset d'ho c'hampr. Pep tra a oa prest evit ma vijent digemeret mad ; hag ar Superiozez, dre druez outho, a reaz kement a oa en he galloud evit dousad ho anken, rak kompren a rea, hi leanez, pegen po-niuz oa bet evitho dilezel ho c'houent hag ho stad a vuez.

Er C'halvar ez oa difen da gaozeal, mes al leanezed ne rankent mui heulia al lezen-ze, p'en em gavent gant ar sœurzed harluet ; « ken maleüruz int, eme ar Superiozez, ma rankomp ober pep tra evit skanvad ho anken. » An oll a glaske ober plijadur d'ezho ha diskuez d'ezho ho c'harantez. An dra-man a badaz epad ar pevarzek miz ma tremenaz Sœurzed ar Retred er gouent.

Dalc'hammad, koulsgoude, ar zonzj euz ho c'houent ken karet a veze en ho spered. An eskop assermantet a glask ober eur retred benag enni, gant sikour an diou vaouez on deuz komzet anezho ; den na deue. Goudeze e oue klasket ober ouz ar gouent-se eun hospital ha divezatoc'h, eur prizon evit ar veleyen vad. An arrebeuri ha kement tra oa en ti a oue guerzet, laëret kentoc'h, pa 'z eo guir e roet eun dousen serviedou evit daouzek guennek. An traou all a deuz evelse ive.

An Itron de Saint-Luc gant diou euz he merc'hed yaouank a deuz da dremen eur pennad mad a amzer d'ar C'halvar, gant Victoire. Eun ehan oa evitho, en ho glac'har, ha pa vezent gant Victoire, ne c'houlennent ket ar peoc'h hag an eürusted, mes heulia bepred bolontez an Aot. Doue, dre ar verzerenti zöken.

Ar Sœurzed paour a vije aliez ar zonzj-se en ho spered, hag evit beza prest, n'euz forz petra eruje, e labourent a zevri da zével huelloc'h bemdez er zantelez. Ne ankounac'heant ket ar re all kennebeut, pedi a reant, a galon, evit pellad ouz ar vro, ar goalinier a velet dija o sevel. Evit se eo e reaz ar gouent a bez, eun naved, arak gouel Sant Mikael, ha Victoire a skrivaz eur beden gaër da lavaret bemdez epad an naved-se.

(Da genderc'hel).

L. G.

Feiz ha Breiz

Kanvad Misiiek ar Vretoujed

Perag e ranker credi ez eus eun Doue ?

(KENDALC'H)

IV. — Piou hen deus lakeat urz er bed ?

Setu ama penaoz, hervez gouiziegez hon amzer, e oue renket ar bed.

Er penn kenta, danvez an holl draou a ioa lodet munut, calz munutoc'h eged eufl, ha peb lodennic a ioa carget a electricite. Fuet oant dre holl evel bleud en eur bann heol. Ma teuas an eufl-se d'en em zacha ha da ober eur strollad bras meurbed hag a en em lakeas da droidellat gant err euz cornaouoc da reter. — An holl dud a skiant a rank lavaret e-oue strollet danvez ar bed ha bannet da drei gant breac'h galloudus en Aotrou Doue : anez hen e vije chomet ato skignet, dre holl, e giz fulac'h.

Gouzougoude an electricite a garge an eufl a droas e tomder hag e sclerijen kerkent ha ma tostajont an eil ouz egile. Abalamour da ze an eufl strollet a gerze hevel ouz eur gougoulen dan.

Dioc'h ar gougoulen-ze e tistagas calz re all hag a reas ar stered hag an heol. Araog ma teuas an heol eun dra bennag da galedi, an douar hag ar planedennou all a ziscolpas diouthan hag a en em lakeas ive da drei e frankizen ar bed, e giz coabrennou flamm.

Gant an amzer an douar a ieneas divar c'horre hag a galedas mad. An tan a oue clozet en diabarz, el leac'h ma kendalc'h ato da zevi gant counnar.

Kementse a c'hoarvezas pell bras araog mac'h ehanas an heol da veza eur gougoulen stambouc'het. Rag an douar, bihan evel ma z-eo pa vez lakeat e kever gant an

heol, a ranke coll he domder pell bras en he raog. An heol a lak eun amzer hir spontus da ienaat : he c'hrouez ne zisken nemet euz eur rizen beb 4.000 bloaz.

Lavaret a c'heller eta gant furnez e oue great an douar araog an heol, — beza n'eo nemet eun discolpaden diouthan, — abalamour makemeras he aoz pell en he raog.

.Setu aze petra lavar hirio an dud guiziec divarbenn ginivelez ar bed : varc'hoaz martreze e lavarint eun dra bennag all. Kement-se na ve ket souezus : an dud n'edont ket var al leac'h p'edo Doue oc'h ober ar bed.

Fors penaoz, ar gelennadurez-se en em glev mad avoalc'h gant hini ar *Scritur Sacr*.

« Er penn kenta, eme Voyses, Doue a grouas an env » hag an douar... Hogen Doue 'lavaras : Ra vezo sclerijen ! Hag ar sclerijen a oue great (gant electricite an » eufi strollet, evel m'hon deus guelet)...

» Doue 'lavaras c'hoaz : Ra vezo oabl e creiz an » doureier, ha ra vezo rannet an doureier dioc'h an » doureier. Ha Doue 'reas an oabl, hag e tispantias an » doureier a ioa dindan an oabl dioc'h an doureier a ioa » dreist an oabl...

» Doue 'lavaras c'hoaz : Ra boullado er memez leac'h » an doureier a zo dindan an env, ha ra darzo ar zeac'h. » Hag e oue great evelse. Doue a roas d'ar zeac'h an » hano a Zouar, ha d'an doureier an hano a Vor...

» Doue 'lavaras c'hoaz : Ra vezo great goulaou e oabl » an env evit dispartia an deiz dioc'h an noz... Doue a » reas eta daou c'houlou bras : eur goulou brassoc'h evit » beza e penn an deiz, hag eur goulou bihannoc'h evit » beza e penn an noz. Stered a reas ive... »

Goude ma vije bet lavariou an dud guiziec dishevel crenn dioc'h comzou Moyses, n'oa ket calz a van da ober. Da genta, netra ne ziscuez eb mar guirionez lavariou an dud guiziec divarbenn an traou kenta ; d'an eil, ar *Scritur Sacr* n'eo ket great evit deski d'an dud *penaoz* hen deus Doue renket ar bed : ar penaoz-se a dleomp da glask gant hor skiant hon-unan (*Eccl. III, 11*) ; mes ebken evit lavaret hen deus Doue renket peb tra. Ar virionez-se a ioa mad da embann, beza ma c'hellomp tizout anezhi gant hor spered var bouez taoler evez ouz an urz a zo er bed.

Rag beza 'zo enghan eun urz estlammus : peb tra 'zo bet diazezet en he blas hag a zo lakeat da gerzet var eun etrezeg ar pezh hen deus da ober evit he vad he-unan ha mad an holl grouidigez. Eun hevelep urz a ziscuez eo bet renket an traou gant eur spered galloudus, ha memez galloudus dreist muzul, p'e guir e rank anaout natur an holl draou, ar pezh a c'hell ober an den gant he liberte ha kement a dle digouezout epad an holl amzer. Ar spered-se eo Doue.

Ar rezoniou a vez tennet euz urz caër ar bed a ziscuez guella d'an holl, gouiziec ha divouiziec, ez eus eun Doue e guirionez. An dud ho deus studiet pis reiz an traou a jom sebezet holl o velet gant pegement a furnez int bet renket. Eur medicin paian euz an amzer goz, he hano Galian, a grias goude beza great an depeign euz corf an den : « Pebez guerz caër em eus savet en enor da Zoue ! » An den divouiziec a c'hell ive lavaret en eur zellet ouz an heol hag ar stered o tistrei bemdez d'ho mare evit tomma, sclerijenna ha laouenaat an douar : « An envou a gan meuleudi da Zoue. »

Mar kirit, e reimp eur pennadic bale assemblez a dreuz an traou crouet. Neubeut e tigorimp hon daoulagad, e velimp e peb leac'h roudou an Aotrou Doue.

I. — *Roudou Doue ebars en env.*

Pignomp etrezeg an env gant hardisiegez : ne dorrimp ket hor penn ouz an oabl glaz. An oabl n'eo netra nemet ar guiskad ear a gelc'h an douar hag hen deus var dro pemzeg pe ugent leo a zounder. Glaz eo, pa vez guelet a bell, abalamour sclerijen an heol, diforc'het gant an ear, a gemer al liou-ze ouz he dreuzi. Guelomp e kement-se furnez an Aotrou Doue, rag al liou glaz ne scuiz ket an daoulagad.

Nijomp eta dinec'h etrezeg an env.

P'hon dezo kerzet epad nao bloaz anter en eur vont ker buhan hag eur volod canol, da lavaret eo, en eur ober eun anter quart leo beb seconden (seiz leo anter beb munut), e vezimp digouezet gant an heol. Ma cavomp re badus ar veaj, deomp ker buhan hag ar sclerijen ; greomp pemzeg mil leo ha tri-ugent beb seconden, hag e tigoezimp a benn eiz munut anter. Great hon dezo eiz million a tregont a leo.

Ne c'hellomp ket lakaat en hor penn petra eo eun hevelep keit.

Ne gomprenomp ket guelloc'h petra eo ment an heol, pa glevomp lavaret ez eo eur million tri c'hant mil guech brassoc'h eged an douar.

Dirag an heol e chomimp strafillet holl. Sonjit en eur mor a dan dirollet scrijus, ha n'ho pezo nemet eur skeudennic dister euz ar strakerez a dregerno en ho tiouscouarn. Tarziou flamm a zav, a gouez hag a zav adarre en eur iudal skiltr, hueloc'h eged hor menezio uela. Arneou an douar n'int nemet c'hoariou bugale e kichen corventennoù an heol. Enno e ruill mesk-a-mesk mein hag houarn, arc'hant hag aour, an holl metallou anavezet, troet en ezen bero.

Hag an dolzen-ze a dan a gerz en eur drouzal buhanoc'h eged an avel foll. Ar c'helc'h a ra a zo ken hir ma seblant beza eun.

An heol goulz goude a zo bet lakeat er c'heit a ranker diouzomp : ma vije bet pelloc'h pe dostoc'h ar ienien pe ar c'hrouez ho dije miret ouz peb tra da veva, hag an douar a vije bet eur pezh maro.

Goulz goude, ma sellomp dirazomp, a beb tu, e velimp planedennoù, e giz ar verelaouen, o kerzet en dro d'an heol.

Eiz vras a zo anezho hag ouspenn pemp cant vihan. Beza 'zo astrou disteroc'h hag a gerz en dro d'ar planedennoù evel al Iour en dro d'an douar. Lod euz a planedennoù a zo calz brassoc'h eged an douar hag a dro calz buhanoc'h egethan.

Ma tigouezfe gant ar re-ze dirolec'hia ha mont da steko an eil ouz eben, pebez dismantr ! Mes an dra-ze ne c'hell ket digouezout. An heol a zach varnho, evel an douar var eur mean o coueza, hag a vir outho da gildrei dre ar bed. Goulz goude meulomp ar vousiegezh he deus muzulet nerz sacherez an heol ha nerz distaol ar planedennoù o redet hed ho c'helc'hou, ha meulomp an ijin hen deus lakeat anezho da gompoeza ker mad.

Beteg-hen n'hon deus gullet netra. Savomp dreist an heol hag en em daolomp *ker buhan hag ar sclerijen* e creiz an oabl doun. Tri pe bevar bloaz a lakeimp evit tizout ar stereden dosta d'an douar. Na pe geit eman en

tu all d'an heol ! Ma c'hellfemp pignet beteg bali S. Jakes a zo ker caër da velet en nozveziou sclear ! Mes ne vezimp ket calz guelloc'h a-ze, rag n'hon dezo ket amzer d'he bizita. Comprenit 'ta ez eo ar vali stered-se kel ledan, ma ve red lakaat 4.000 bloaz evit he zreuzi en eur ober tri-ugent guech pemzeg mil leo ha tri-ugent beb munut, ha ken hir ma ve red lakaat 40.000 bloaz evit mont euz an eil penn d'egile d'ezhi. Eun den gouiziec, he hao Herschell, hen deus gullet niveri ebars, gant al lunedou galloudusa da dostaat an traou, 18 million a stereden.

Ar stered a zo hevel ouz an heol, tolzennoù tan evel dhan. Ruill a reont dre an oabl gant eun trouz calz spontusoc'h eged an dregern skiltra a zavfe divar an holl gurunou ma vent assamblez o regi an ear. Ho ment avad a zo meurbed dreist hini an heol.

En tu all da vali S. Jakes ez eus baliou all ne vezont ket gullet gant an daoulagad noaz. Ouspenn 150 million a stereden a zo bet niveret hirio gant sicour al lunedou-tostaat. Beza 'zo hag a lak eur million a vloazveziou evit digass ho sclerijen beteg an douar, ken hir emaint diouzomp. Ne glaskomp ket eta, memez gant hor spered, mont euz an eil penn d'egile d'an env : ar bed a zo brassoc'h, calz brassoc'h ha calz brassoc'h c'hoaz eged na c'hellomp compren oc'h astenn sonjou an eil dirag eben, eb ehaña morse, ha ne gemeromp ket ourgouill gant hon deskadurez, rag ne c'hellomp anaout nemet eul lodennic dister-dister euz ar grouidigez.

Goude beza taolet eun taol lagad var eur stereden bennag, diskennomp d'an douar. Peadra hon dezo da zonjal, mar keromp taoler evez var niver ar stered, var ho brasder eb muzul, var an henchou hir bras a heullont, var an err a zo gant-ho. Ha p'hon dezo comprenet, ne lamont ket an eil var rouden eben, mes e kerzont ato ker mad var an hent a zo merket d'ezho, ma c'heller gouzout, daou c'hant vloaz araog, just da be vare e vezint gullet divar an douar en eul leac'h bennag, en em daolomp d'an daoulin, tudigou dister ma z-omp, evit aderi an Hini bras ha galloudus, gouiziec ha fur hen deus renket anezho gant kement a vuzul.

HISTOR BREIZ

(Kendalc'h)

J. CESAR DEUET DA VEZA MESTR E BRO-C'HALL HAG E BRO-ARVOR

Beteg hen or beus great histor ar Geltet divar ar relegou 'zo chomet anezho : Benveachou hag armou e mean pe en askorn, en houarn pe en arem ; podou pripoas ; diasezou tiez ; skeudennou doueou ; taoliou mean, peulvaniou ha kromlec'hiou ; keffiou gwez kavet e treaz an aotchou hag er mor... moes skrid ebet.

Eus ar bloas 57 araog Jesus-Christ eo ar skrid kenta a ra hano eus ar Geltet. (Julii Cæsaris Commentarii de bello gallico). Great eo bet gant J. Cesar, an hini a lakeas ar Geltet pe ar C'hallaouet, evel m'ho galve dindan galloud ar Romanet. — Var e veno, ar Geltet e enebourien ne z'oant nemet gouezidi, gant ar Romanet ebken oa ar furnez hag ar vaillantis. Moes da zisfiziout 'zo atao eus an hini a sôn e gloc'h he-unan.

J. Cesar oa bet lakeat gant Senat Rom da vestr evit pemp bloas, ha prest goude, evit dek vloas var an Illyrie, var al loden uhella eus ar vro hanvet hirio an Italie (Gaule Cisalpine) ha var ar C'hreisdeiz eus ar vro hanvet hirio « France ha Suisse » (Gaule transalpine). Ouspenn-ze, ar grefidi en devoa da evessât ous al loden all eus Bro-C'hall hanvet « Gallia comata », Bro-C'hall blevek, evelse hanvet abalamour, douetus, an dud enghi a vire hir ho bleo. — Moes Bro-C'hall a rea avi d'an oll boblou o chom er Sao-heol dezhi : na re yen na re dom, douar mad enghi, douar edus ha frouezuz ; leac'h o doa ar *Germanet* da wilcha varnhi. Hag hen ober a reant. Bep ar mare e saillent varnhi o c'hortoz chom evit mad ; Moes enebet 'veze outho stard. E mare m'edo ar stur gant J. Cesar, setu adarre eur boblad tud gouez, hanvet *Helvètes*, goazet, merc'het ha bugale, tri c'hant eiz mil ha tri-ugent anezho, *Arioviste* en ho fenn o c'hober adarre eun taol essa var kreizdeiz Bro-C'hall. Ar C'hal-

laouet a c'halvas Cesar d'ho skoazella, hag ar gouezidi oue bannet er meaz.

Moes siouaz ! Cesar, eur vech deuet er vro ne c'houlenne mui mont kuit. Goulen a reas soken ma teuche ar bobladou niverus eus Bro-C'hall da suja d'ar Romanet. Ar Beljet hag eun nebeut pobladoù eus an Hanter-noz (kostez ar Belgique) ne falvezas ket gantho senti. Brezel a savas. Gant poan, mar kirit, Cesar oue treac'h dezho en emgann, ha dre-se a deuas da veza c'hoaz rokoc'h. Eul letanant dezhan, Krassus oue digasset en « Anjou » evit ren ar vro en hano Cesar hag ar Romanet. — Tostât a rea, evel a velit ous Gourenez-Arvor. Hag, e guirionez, ne zaleas ket Krassus da c'houlenn digant *Arvoris* ma viche digasset dezhan tud evel kred (des ôtages), tud hag a respountfe var ho danvez ha var ho buez soken ne viche ket great en ho bro na trouz, na freuz a enep ho mistr nevez. Var a skrivas heman da Cesar, ne ouent ket dinac'het outhan.

Kementze a c'hoarveze er bloas 57 pe 58. Er bloaz varlerc'h, kernez e bro Anjou. Krassus a zigassas eus he offiserrien da c'houlenn ed e Bro-Arvor. An dud-man a gomze rok ; hag *Arvoris* a gavas bras e viche great paotret vreo anezho en doare-ze. D'ho zro, an offiserrien a zo dalc'het e kred : daou gant Guenedis, unan gant paotret Corseult, hag eur pevare gant eur boblad all hanvet gant Cesar *Unelli*, ken a viche digasset d'ar gear ho zud ho-unan. (Cæs. Comm. III. 8).

Dious an diou gostezen, oa uhel ar moueziou. Ar vrezel ne c'helle ket dale. Cesar, droug enghan, a gemennas klask dezhan bagou ha tud evit roënvât (n'oa ket c'hoas, evit doare, anavezet ar bigi dre dan). He-unan e teuas evit lakât loc'h en traou. Ous Guenedis eo en em gemeras. — Pobl Guened oa, er mare-ze, ar galloudussa hag ar pinvidika e Gourenez-Arvor ; Hi o doa ar bagou brassa hag an niverrussa ; — Hi eo a rea ar c'hemverz gant Breiz-Vreur ; — Hi eo o doa ar gwella porziou-mor. Gounezet Guenedis, Cesar a ouie e viche Bro-Arvor dezhan. Ar seiz poblad tosta tro-var-dro oa en em lakeat a-unan evit harpa ho c'henvrois.

Epad bloas dioc'htu Cesar a glaskas an tu da skei var he enebourien. Moes, ar re-man o c'houzout ne vichent

morse evithan var eun dachen disolo, en em denne el lec'hiou gouezza eus ho aotchou ; ha pa vezent deuet ne c'hellent mui miret eul leac'h e tec'hent en eun all. — En doare-ze, epad eur bloas Cesar a skuisas he soudardet o redet var ho lerc'h eb gellout morse tisout beteg enno. Nec'het maro oa.

Er bloaz varlerc'h, e 55 araog J.-C., Cesar en zoun na viche deuet he soudardet da goll kaloun, a chomas habask ken a en em gavas e vagou ganthan, darn anezho great nevez epad ar goanv tremenet, darn all digasset dezhan eus ar Mor Méditerranée.

Kerkent a digouezet listri ar Romanet, Guenedis oa mall gantho digass ho re d'ho diarbenn. Cesar he-unan eo a gont an emgann, ha dre ma oue bet treac'h e kavas mad, evit he vrassa lorc'h hag evit meuli nerz-kalon he soudardet, lavaret peger krenv oa bagou he enebourien. « Oll e dero, emezhan, e dero kalet ha teo » rivet gant tachou bras, eur meutad teoder dezho ; — » ho fonsou platoc'h eget re ar Romanet ho leze da vont » en dour izel ; an diraoz great evit herzel ous an tar- » siou ; an adren uhel-uhel evit miret na c'helfet pignat » enno ; — an heor stag gant eur chadec'h houarn ; — ar gweliou great gant krec'gin gouen-kivizet mad... »

Ma ve ret kredi Cesar, ar Romanet n'ho doa nemet glossou kraon evit taga pikoliou listri Guenedis.

Ab, siouas ! Ar bouez divent eus ho bagou eo a gollas Guenedis Epad ma padas an avel, *Brutus*, moestr-bras al listri romen ne gredas ket tostât. Brevet e viche bet d'ezhan, en eun netra, he vagouigou sanv. Soken, e sonje dija klask an tu da zisten en douar, ha da zilezel he vagou evit tenna Guenedis d'ea em ganna var an aot. Moes setu en eun taol, an avel o koeza, ar mor o chom kompez evel eul lenn, ha bagou Guenedis o chom eb finval, re vras ma z'oant evit beza loc'het gant roenvou. Amarret oa dezho ho zreid hag en ho daouarn n'ho doa nemet armou dister evit stourm ous re ar Romanet. Brutus a vel buhan eo ouspen kompezet an traou ; ar gounid zo ganthan ma kar lakât da dalvezout an eur vad deuet dezhan. Kerzet a ra raktal gant he vagou bihan varzu al listri bras. Pemp ha c'huec'h e stagent gant ar memez hini ; p'en

em gavent krenv avoalc'h e pignent var al lestr bras, e troc'hent ar c'herdin gant falc'hou treid-hir, e lazent an dud hag e lakent an tan ; p'en em gavent re zister, e kemerent an teac'h, hag e z'eant da eun all. Guenedis a ranke o lezel da ober ; ne c'hellent ket loc'h. Eus adaleg dek heur dious ar mintin beteg serr-nouz e padas al lazerez. Er mare-ze al listri bras oa goulonderet eus ho difennourien rag Guenedis, en ho disesper, en em laze ho-unan darn anesho, kentoc'h eget beza prisouniet ; darn all en em daole er mor, pe a saille var ar Romanet evit en em zifenn gant ho daouarn ; moes petra o diche great evit tec'het dious birou ha goaregou ar Romanet ; n'eus fors dezho e pe du trei ne velent nemet ar maro. Ho listri oa goeledet pe zevet, pe kemeret gant ho enebourien.

Pekez taolen mantrus eo an distruj-se eus eur boblad a bez, tud leun a nerz hag a vaillantis. D'ougerus eo Cesar pa deu d'en em fougeal eus he gigerez hag eus he grisder. Truez ebet n'hen deus. Goude ho reuz, Guenedis ne glaskchont mui stourm outhan ; n'eus fors. Ober a reas laza an oll bennou bras eus ar vro. An nemorant, merc'het ha bugale oue gwerzet var ar marc'had evit beza sklavourien. Divergont avoalc'h oue c'hoas evit tenna lorc'h eus eun hevelep torfet.

Divar an deiz reuzeudik-ze, Bro-Arvor oue d'ar Romanet. Chom a reio gantho keit a ma chomchont ho-unan en ho za.

(Da genderc'hel).

FR. CARDINAL.

AN DOUR

(KENDALC'H)

An dour-puns. — Aleis a zour a vez ezom bemdez e peb ti, kouls er c'herriou ha var ar meziou ; ha ne garer ket mont a bell d'er c'herc'hat. — Abalamour da ze, an Aot. Doue, atao madelezus, en deus lakeat dour e peb leac'h. Ma n'eus ket a rez an douar er feunteuniou, e vezo kavet e dounder ar punsou.

Penaos e vez kavet dour e dounder an douar ? — Pa vez glaoeier stank ha founnuz epad meur a zevez hag avechou epad meur a viz eb distag, kouls lavaret, an dour ne chom ket oll var c'horre an douar da ober pri ; mæs en em zila a ra e dounder an douar a nebeudou, a nebeudou ; treuzi 'ra ha treuzi c'hoas, ha kenderc'hel a reio da dreuzi ken a c'hoarvezo gant douar a ne c'hell ket beza treuzet gant an dour, evel ma zeo an arbrad. Eno e chomo ; ne ziskeno ket dounnoc'h. — E dounder an douar eta, evel var c'horre, e zeus poullou bras ha bihan, sterriou ha stivellou. Varnho eo ret koeza evit kaout eur puns mad, eur puns ha ne zizec'ho ket.

Peurvuia e karer kaout an dour tost d'al labour, ha ne seller ket e peleac'h toulla gant ma vezo tost d'an ti. Var gement-ze goulscoude e ve meur a dra da lavaret ; rag ar puns a vez mad pe fall dious al leac'h ma tiwan an dour ennan. — Mar bez teil ha dour hanvoès, pe eur brivès benag demdost dezhan, e vezo da ziuoall outhan. Rag an dour hanvoès kouls a dour ar privesiou en em sil en douar evel an dour glao, hag alies ne vezont ket digontamet avoalc'h gant an douar a dreuzont. Chom a reont saotret gant ar fank ha siouas ! alies kontamet gant al loenidigou munut a had ar c'hlenvejou. Rag-se, e ranker atao beza en disfizians eus ar punsoù toull et kreiz ar vaoziou teilok, hag eus ar punsoù 'zo e kreiz eur bagad tiez.

Ouspenez, ar punsoù disolo a zigemer an oll saôtr a zo var nij en ear ; hag ive an dellicou, a chomo enno da vreina, kouls hag ar melfet hag al lapouset bihan koezet enno. Arabet beza souezet ma ne vez ket atao mad da eva an dour puns. — Epad eur pennad amzer, ne reio marteze droug ebet ; mæs abars nemeur, varlerc'h eur bar-dour a skars dirazhan kement haden fall zo en ear ha var an douar, setu ar puns kontamet hag eur barrad klenvet e kear. N'eus ken abeg nemet an dour.

II. — Ar punsoù dour-glao (citernes). — E fors lec'hioù, dreist-oll en enezennou, ne z'eus ket a bunsou dour diwan ; e ranker neuse miret pis an dour glao a goes var an toennou, hag er c'hass dre ganiou ha kor-

sennou e barrikennoù koat pe zinc, pe aliessoc'h e toullou en douar mogeriet ha simantet mad. Ar c'hoata vreïn buhan hag a deu da loueda ; ar c'horzennoù e ploum zo noazus ; ar zinc hag an houarn-teuz 'zo guelloc'h nemet e taolont blaz. Ar punsoù-glao mogeriet ha simantet dindan an douar eo ar re vella gant ma vezo goloet mad. Mæs n'eus fors pe seurt o peuz, kemerit preder, a amzer da amzer, d'hen goulonder mad ha d'her goalc'hi pis.

An dour-glao ne zale ket da vreina. An abek eus an dra-ze eo ma kemer an oll boultren, al louedadur, an oll draou lous 'zo en ear, var an toennou hag er c'horsennou. Pa vez digemeret an dour-ze en eur puns en douar, great ha goloet mad, ar boultren hag an oll draou lous ne zaleont ket da vont-d'ar goelet, hag an dour 'zo var c'horre zo dour mad. Mæs neuze, arabet e zaffe beteg ar strad ar gorsenn da denna dour.

III. — Ar Feunteun. — An dour feunteun eo ar guir dour da eva. Ne z'eus netra fall ennan ; silet eo bet ha meur a veach silet en eur dremen dre an douar ; rag, peurvuia an dour-feunteun a deu eus a bell. Ar glao koezet var eur grec'hen benag zo eat en dounder a dreuz an douar, an treaz, ar mein ha dre faoutou ar reier. Dre ma tisken divar menez pe dorgen e kendalc'ho da gerzet e kuz varzu an draonien. Mæs, pa c'hoarvezo ganthan kaout eur ganien, raktal e tarzo a rez an douar ; ma c'hoarvez dirag eun troc'h great evit digeri hent bras pe hent houarn, e koezo eus a uhel pe izel dious ma vezo bet ranket toulla dindan ar was ; ma tigouez dirag eur voger vean pe eur voger arbrad, ar was kavet ganthi diarbenn a deuo da lenna ha da sevel er vann ken a vezo a rez douar. Eno vezo ar feunteun. Hed a hed an hent, an dour-ze hen deus lezet var e lerc'h kement oa kemmesket ganthan. Fresk eo breman ha beo, sklear ha splann evel an arc'hant. Implijit anezhan eb aoun. — Mæs ive, mirit na c'hoarvezfe gant ar feunteun beza saotret ; na lezit ket al loenet d'er fanka. M'ho peuz ezom dour evitho, grit eur poull dezho izelloc'h ha kaëit en dro d'ar feunteun. N'ho pezo ket a geuz rag miret ho yec'het eo a rit.

An dour penn-abeg a gals klevejou. — Eun dra anavezet eo hirio, eun dra a ne c'heller kaout douetans ebet varnhan eo hennez : An dour a zoug had ar c'hlenvejou spegussa. Ar c'holera, ar red-korf (la dysenterie), ar c'hlenved-tom (fièvre typhoïde), ker stank en or bro hag an oll glenvejou bouzellou a deu alies eus an dour, daoust a ma vez diez peurvuia gouzout en cun doare distak peur hag e peleac'h e vez tapet ar c'hlenvet.

Breman e z'eus eun nebeut bloaveziou, en eur barrez demdost da Gastel, oll dud eur vereuri, goazet ha merc'het a goezas klanv gant ar c'hlenvet tom, e mare anter miz gouere. Allabour a rankas chom a za ; al lin er park oa dare goulscoude, mall he denna. Persoun ar barrez a reas eur galv d'he barrissionis hag ho fedas da rei an dorn evit tenna al lin. Merket e oue an dervez hag ar voaset eus an amezegez en em gavas niverus. E mare lein, kalz o d'oa sec'het hag hi d'ar puns da eva dour. Ar puns oa e kichen ar vaos hag ar berniou teil, ha var an teil e veze goalc'het ar podou bet gant ar re glanv. Kement hini a evas dour eus ar puns a goezas klanv ho-unan gant ar memez terzien ; ar re all n'ho devoa drouk ebet. Tamallet e oue d'an dour, ha n'eo ket eb abeg.

Setu aman c'hoas petra gont an aot. Bagot, medisin e Kastel : « Eur plac'h yaouank, matez e kear, a goezas » klanv e ti he mistri hag a ziroas d'ar gear da di he » zud da dremen amzer he c'hlenvet. O chom edo var ar » meaz en eun tiik e kreis eur gerriaden ha tost d'an ti » oa eur puns el leac'h ma veze an oll geris o kerc'hat » dour. — N'oa den all ebet klanv er gerriaden er mare » ma teuas ar plac'h yaouank. Pemzec devez pe teir » sizun goude, setu daou, tri, pevar o chom var ho » gwele klanv ha klanv bras gant ar memez terzien. » Galvet evel medisin da vit ar plac'h yaouank hag en » tiez all, ne vanken morse da c'houlen eus a beleac'h e » veze kerc'het an dour da eva hag atao e m'eze eun » hevelep respount : « Eus ar puns zo e kenver ti ar » glanvourez. » An tiez ne gemerent ket ho dour ac'hano » n'ho devoa den klanv ebet. Ober a rechon golo ar » puns evit eur pennad ha difen grons kerc'het berad

» dour anezhan. Ar c'hlenvet ne zaleas ket da ebana. —
 » Dour ar puns oa eb douetans ar penn-abeg eus ar
 » c'hlenvet. Penaos ? Setu aman. Mam ar plac'h yaouank
 » goude beza goulonderet ar pot a veze gant ar glan-
 » vourez, en eun toull er park a iea d'ar puns d'er peur-
 » nettât. Eur saillad dour a daole dizamant var ar pot,
 » hag an dour-ze a zinkle a gleiz hag a zeou, a ruille a
 » zindan hag a zivargorre ar mean ebars er puns.
 » Kement-ze great diou ha teir guaech bemdez, epad an
 » anv tom, pa oa izel an dour oa bet tra avoalc'h evit
 » kontami ar puns evit mad. »

Pe seurt kentellion da denna eus an dra-ze :

1° — Ar punsou a dle beza toullet ar pella ma c'heller eus ar privesiou, eus ar baouchou hag eus ar poullou dour hanvoës, hag ive uhelloc'h egetho. Mad e ve soken gouzout eus a be dû e tiwan dour er puns.

2° — Pa sao klenvet en eur gerriaden benag, dreist oll ar c'hlenvet tom, e vezo atao mad evessât ous an dour ; ha ma z'eus douet varnhan, e ve talvoudek bervi an dour da eva, pe er sila en doare m'or beus lavaret, pe gemmesk ganthan eun dra bennag. Eul litrad guin gwen evit pevar litrat dour gant ma vezo great ar c'hemesk eun dervez araog en implija a vezo tra avoalc'h evit miret na ve noazus an dour. Eun nebeut kafe du, pe thé, pe tilleul, pe citrons, pe c'hoas kamomille a ro blas vad d'an dour bervet. — Kementze ne goust ket ker ker hag ar medisin.

3° — Fank ar re glanv ne dle morse beza taolet na var an teil, na var an hent, na demdost da eur was dour, nebeutoc'h c'hoas er was he-unan, mæs en eun toull en douar ; ha c'hoas e ve mad meska ganthan raz beo mar d'eus, raz lazet ma n'eus ket hini beo.

4° — Divar benn an evez a dleet kemeret evit goalc'hi an dillad vele hag ar c'hreziou saotret gant ar re glanv, or beus komzet e niveren mis maë.

(Da genderc'hel).

J. BAGOT.

FR. CARDINAL.

D'al Labourerien douar

« Ar breur skoazlet gant he vreur »
« C'hell beza dinec'h e pep heur. »

I. — Ar syndicat (Kendalc'h)

Abaoue va fennad-skrid diveza « D'al Labourerien Douar » em euz bet meur a lizer, darn anezo evit goulen kuzul ha darn all evit va c'hennerzi da genderc'hel da zisplega aman d'al labourerien douar kement a zell ouz ar syndicat hag ouz an unvaniezoù all am euz ive promettet komz anezo. An oll liziri-ze a ziskouez din e lenner va c'henteliou gant evez hag o c'haver mad. Joa eo bet ganen ho digemeret, dre ma velan ho deuz tud ar mœziou lakeat erfin en ho fenn e z'euz eun dra bennac nevez da ober hag eo prest al labourerien gristen d'en em voda ha da vale gant ho amzer. Mez red eo ouspen da bep hini diskouez bolontez vad ha chom eb fallgalouni var digarez e c'helfe kaout eun drezen benag da vressa evit mont en araok.

* * *

Var unan euz al liziri am euz recevet e leverer din an dra-man : « Ar virionez 'zo ganeoc'h, Mignon Agricola, ha karout a rafen ober eun dra benag, evel ma c'houlennit. »

» Mez penaos en em gemer ? Aman, er barrez-man ar politik en deuz hon rannet e diou gostezen, ha pa chach unan a gleiz an hini all a chach a zeou. A hent all ive ar jalousi a laz ac'hanomp, ha peurliessa kentoc'h eget voti evit eun amezok dioc'h hon renk, pa vez hano da zibab eur mear, e kavomp guelloc'h rei hor mouez d'an estren pe d'eur banezen benag. N'ouzan ket eta petra c'helfen da ober. Muioc'h a zeskadurez a c'hellan da gaout eget va amezeien, m'ez neubutoc'h a zanvez a m'euz, ha re yaouank oun ; sûr ne vin ket heuliet gant an darn vressa, n'euz fors penaoz en em gemerin.

» Eun den ebken a zo er barrez hag a c'helfe, a gredan, boda ar pe vressa en dro dezhan.

» An Aot. P... eo hennez, hag hen eo ive en deuz roet

din da lenn al leorik *Feiz ha Breiz* em'euz kavet varnhan ho kentel divar ben ar pez 'zo da ober evit sevel eur syndicat en eur barrez. Mez kredabl bras, an Aot. P... ne raio netra, ma ne za den d'he gaout evit hen aspedi da vada al labourerien en dro dezhan ha d'en em lakaat en ho fen. Ha piou a raio kementse ? Marteze, eur gerik diouz ho perz, mignon Agricola..... »

— Setu great ar pez a c'houlennit, mignon yaouank, rac peguir an Aot. P... a lenn *Feiz ha Breiz*, ep mar ebet e lenno ive ar pez 'zo aman er pen araok hag a c'houlennit ouzin skriva dezhan, ha fizians am euz ne zinac'ho ket ouzoc'h ar skoazel a c'houlennit diganthan, evit brassa mad ar barrez.

Gouskoude, ha pa ne roffe ket he assant da veza president na secretour, arabat evit-se koll kalon ; ret vo c'hoas klask el leac'h all ha mont atao en araok.....

Diou gostezen 'zo er barrez, a livirit din. Kementse a c'hoarvez e meur a leac'h all ; ar pez na vir ket na ve ar pep brassa mignonet antronoz an electionou ha prest d'en em zikour evit ho labourou bras.

Ar pennou tiegez a zo hirio en tu fall, troet enep ar relijion hag an urz vad, a zo peurliessa tud faziet. Gant paotred ar Gouarnamant, pe ive tud lorc'hus ha c'hoantek da veza metalennet pe rubanet. Ar re zo klanv gant klenvet an henoriou pe ar rubanou, ar re-ze n'euz netra d'ober gantho ; evel en em verzet o deuz ; netra ne gomprentent er pez a vezo lavaret dezo divarben ar vad a c'helfent da ober d'ho c'henvrois ha soken dezho ho-unan. Eun pennadic ruban ebken a fell dezo evit pep brassa lorc'h : ha setu hi laouen beb tra a ia mad er vro.

* * *

Var eul lizer all e c'houlenner ouzin : « Ha beza e c'hellont ar Veleien kaout perz en eur syndicat labourerien douar ? »

Ya, gant m'ho dezo eur jardin benag, bian pe vras, da labourat ; mes ma n'ho deuz na park na chardin, evel ma c'hoarvez peurvuia gant an aot. Kureet, e rankint da genta komananti eul lodenn douar benag digant eun amezok, evit kaout frankiz da vont er syndicat. Ne vo ket red dezo goulskoude ober lizer ferm evit-ze, na dis-

kleria netra e burco ar C'hontreroll : eur gomanant dre c'her ' zo avoalc'h, da viana en tu-man da gant lur.

A hent all dor ar syndicat a zo digor frank d'an oll labourerien douar euz ar barrez, paour ha penvidic, ha d'an oll perc'hennet goazed, merc'hed, minionet, memez ha pa ne labourfent ket ho danvez, hag ive d'ar vicherourien a denn en eun doare bennac d'al labour douar, evel ar marichalet, ar bourrelerien ha kalz re all eveltho. Mez be c'heller diskleria ha skriva er reolen ne antreo den er syndicat nemet gant assant ar vleinerien.

Avechou e leverer : « Ar syndicat a zo mad d'ar re benvidic : mes pe seurt vad a c'hell ober d'ar paour ?

An dud a oar ervad petra eo eur syndicat ne gomzent ket en doare-ze. Nan, pell ac'hano ; rac, ma c'bell ober vad d'ar pinvidic, muioc'h c'hoas a c'hell da ober d'ar paour, hag abalamour da ze dreist-oll eo e skrivan e *Feiz ha Breiz* ar c'henteliou-man. Kement-ze memez na seblant ket diez da gompren : rag piou eo a bren peurlieissa ar c'herra hag a werz an izella priz ma ne ket ar paour eo ? Hogen, dre sikour ar syndicat ar paour a breno hag a werzo ato peptra evel ar penvidic, abalamour d'ar pren ha d'ar werz e boutin.

Ouspen, dre skoazel ar syndicat, al labourerien distera a c'hello kaout, evel ar penvidic breman, benviachou a c'hiz nevez, an anevalet hag hadou dious an dibab evit ho ziegez, ep konta meur a dro all c'hoas talvouduz bras dezo, evel ar c'heffou-assuranz hag ar c'heffou-sikour hon deuz lavaret a zavimp ive divezatoc'h e skeud pep syndicat.

Ar re benvidic dioc'h ho c'hostez a c'hounezo ive meur a dra o rei ho dorn d'ar paour dre emgleo ar syndicat, rag an unvaniez-ze a gresko c'hoas ho nerz ; mœz gounit a raint gwelloc'h : anaoudegez vad ho amezcien ha bennoz Doue : ha kement-ze, ha pa ne ve ken, a dlefe beza avoalc'h evit miret outho da argila dirag eun dever a garantez.

AGRICOLA.

Eur Verzerez epad ar Revolution vraz (1794)

(Kendalc'h)

DEKVED PENNAD

(Kendalc'h)

Doue ne zelaoue ket. Ar France deut da veza disakr ha re zammet gant beac'h he fec'hejou, a ranke marvad, tremen dre an tan, evit beza diverglet. Ankounac'heat e doa al labour roet d'ezhi da ober gant Doue, hag eat oa a du gant enebourien Doue ha re an Iliz.

E fin ar bloaz 1791, an nao var-n-ugent a viz du, eun *décret* a c'hourc'hemenne d'an oll veleyen ober ar sermant, hag adalek neuze, ar bersecution en em skignaz dre bevar c'horn ar vro. An ilizou a oue serret, ar veleyen a ranke kuzet, hag ar re a vije paket, a veze kaset d'ar prizon e kastel Brest.

En ho zouez edo an Aotrou Boissière hag an Aotrou de Pennanros.

An Aot. Boissière a oa deuz Roazón, trivac'h vloaz ez oa bet sekretour an Aotrou-n-Eskop de Saint-Luc, hag hen eo en doa difennet kouent ar Retrejou pa oa bet c'hoant, eun nebeut bloaveziou araok, da ober outhi eun hospital. Harluet er Spagn, ne c'hellaz distrei nemed er bloaz 1803. Hanvet a nevez sekretour ha chaloni ar Cathedral, e krogaz a nevez en he labour. He iec'het, koulsgoude, a oa bet taget, ha mervel a eure, an unan var-n-ugent a viz c'huevrer 1805.

An tad Pennanros a oa bet seitek vloaz oc'h ober skol da vugale an Aot. de Saint-Luc.

Ho daou edont assemblez er prizon e Brest, hag ac'hano e c'hellent avechou skriva da Victoire hag houman ive a skrive d'ezho. Setu aman eul loden euz eul lizer skrivet gantho deuz ho frizon :

« Rolland ha Dominik, er prizon evit Jesus-Christ, d'ho c'hoarezed karet e Doue, Victoire, Angélique, Félicité hag Euphrasie.

Lavaret a reomp bennoz da Zoue da zerc'hel en ho kalon feiz krenv ha karantez ive evidomp hag evit ar re a zo ganeomp er prizon. Dalc'hammad e pedomp anezhan

evidoc'h. Roet on deuz d'ar re a zo ganeomp aman, an imachou great ganeoc'h hag a verk ho tevosion hag hon hini, d'ar Galon Zakr. Chomm a ra ganeomp diou dousen c'hoaz, roet e vezint dre ma tigozezo kenvreudeur all.

Diouallit mad da ober d'eomp koll ar mirit a dennomp ouz an nebeut a boan on deuz, o rei d'eomp re a veuleudi, hag o kredi ez eo ker braz hor poaniou; ni ne d'omp nemed servicherien didalvoudek ha ne reont nemed ho dever.

Marvad e vezimp heb dale kaset da eur vro estren, bolontez Doue bezet great; pedomp an eil evit egile da c'houlen digant Doue hon distaga diouz pep tra, ha bezomp fizianz e teuo Doue da ober ennomp hor zilvidigez, evit he c'hloar hag evit hon eürusted.

Lavaret a reomp ive bennoz da Zoue; da rei d'eomp kement a gonsolation hag a nerz, ma c'hellomp ive kenerza ar re all a zo ganeomp. Arabat d'eoc'h eta koueza dindan an dristidigez; mar deuz aon da gaout aberz an dud, Doue hon difenno, mar d'eo he volontez. Ha ma plij ganthan e raffemp hor sakrifis, on deuz fizians e roio deomp skoazel ha nerz beteg ar fin, evel ma ouzomp en deuz roet beteg-hen.

Fizianz on deuz da gaout c'hoaz ar blijadur d'ho kueleit, mar plij gant Doue, ha pedit anezhan da rei d'eomp ar grasou on deuz kement a ezom outho.

An daou brizonier a zalud ac'hanoc'h evitho ho-unan hag en hano ho c'henvreudeur, er prizon assamblez gantho. »

An daou veleg ne lakeant nemed ho hano badiziant, gant aon e teuje ho lizer da goueza etre daouarn ho enebourien. Dominik a oa hano an Aot. Boissière, ha Rolland hini an Tad de Pennanros. Hemañ, ganet e parrez Elliant a varvaz er Spagn er bloaz 1793.

Victoire, entanet evit gloar Doue, e devoa skrivet eul lizer hirr d'an daou brizonier evit rei nerz kalon d'ezho, hag evit ho meuli da veza eüruz, evel an Ebestel, da c'houzanv eun dra benag evit Jesus-Christ. Komz a rea d'ezho divar benn ar baradoz hag ar rekompanz a zo o c'hortoz soudarded guirion Jesus-Christ; hag hi a gave leac'h evelse ive da greski he nerz-kalon he-unan, evit beza prest da c'houzanv n'euz forz petra evit Jesus-Christ. D'he c'herent e skrive aliez ive, ha d'an oll e rea vad.

(Da gendelc'her).

L. G.

PARK BREIZ

Breiz-Izel hag ar Pologn. — Riskl bras evit ar Feiz hag ar Yez. — Petra da ober? — Galvaden.

*Kasil, Breiziz, er meaz ho ti,
Giziou gall ha nevezenti!*

(FURNEZ AR GEIZ).

Lar d'in, anaout a rez ar vro
A gar he c'hiziou koz ato,
Ma peder c'hoaz en ilizou,
Hag er vered war ar beziou?
— Ya, ar vro-ze eo Breiz-Izel...

(LUZEL, *Bepred Breizad*).

Ni, Breiziz, a zo souezet gant ar Poloniz, ha kals ac'hanomp na ouzont ket c'hoaz perak e stourm kement an dud-man oc'h ar Prus. Setu ama e ber gomzou ar pezh a c'hoarvez dre eno. Poloniz a gar meurbed o bro genta, o *mamm-vro*; ha seulvui a reer evit o gwaska hag o dizrei diouti, seulvui e kresk o nerz-kalon. Gouarnamand ar Prus, pe an Alamagn kentoc'h, a fell d'ezan ober d'ar rema dilezel o yez evit kemeret e hini: gouzout mat a ra eo evel-se e teui founnusa a-benn da ober d'ezo ankounac'haat histor amzer dremenet o broig evit briata spered a giziou ar gwasker. Impalaer an Alamagn a c'hoanta, a fell d'ezhan zoken, kousto pe gousto, e teui ar Poloniz yaouank da zeski o c'hatekiz en yez alamantek, evel a zo bet c'hoant da ober ganeomp-ni, Bretoned, sonj oc'h eus, brema ez eus tri pe bevar bloaz pa oe difennet oc'h ar veleyen ober katekiz ha prezeg e brezoneg. Petra oc'h eus great neuze? Ar pezh a dliec'h da ober; c'houi hoc'h eus lavaret: *Nan!*

Setu a-ze ive petra lavar an dud kalonek-se. Hag evit an dra-ze int bet gwasket, kastizet e pep doare. Petra n'o deus ket great ar vistri er skoliou d'ar vugaligou a zalc'he mat d'o yez ha da spered o bro?

Ma, kredit ac'hanon, ar bobl pennek-se a drec'ho, rak ar gwasker a skouizo o waska kentoc'h evit na blego ar Poloniz. Ar garantez-vro a zo beo dre eno, hag a dremen

evel eun heritach eus eur remzi d'egile, evel na ra ket, siouaz ! en hor bro ger Breiz-Izel...

Bretoned gwasket gant ar C'hallaoued, ar pezh a dlemp da gaout, hag a zo, siouaz ! pell zo dianket eus a Vreiz eo ar *garantez-vro* (patriotisme). Ar varzed hebken, hag eun toulladig beleyen ha tud desket, eo a welan o stourm a zevri, o terc'hel pen d'ar gwasker. Ar bobl a jom sioul, ne ra van ebet. Kredi rafed ouz e welet ez eo dizeblant war amzer da zont ar brezoneg. Peadra zo da veza mantret, rak klevit mat, diouz ma teui ar brezoneg da veza, e vevo pe e varvo Breiz evel pobl.

Hag ar pezh a lavaran eus ar yez a c'hellfen lavaret eus ar gwiskamanchou. N'ez eus ket muioc'h a zoujanz evito : dilezel a reer doareou ar re goz evit kemeret gizioù ar Barizianed. Dilezet ar brezoneg, dilezet ar gwiskamanchou breton, n'ho pezo ket da c'hedal pell evit gwelet ive dilezel ar feiz, rak Furnez Breiz a zo ato gwir :

Ar brezoneg hag ar feiz
A zo breur ha c'hoar e Breiz.

Hag arabat d'eomp-ni, n'eus fors e pe stad emañomp, arabat d'eomp klask o dispartia, na rafemp nemet labour an diaoul, m'en argas ! Doue ra viro na zigouesfe ganeomp gwelet va c'homzou o tont da wir !

Ar pezh a dremen e Breiz a zo eur rann-galon evit eur gwir Vreton. N'eo ket diez d'eur spered kustum da evesaat oc'h an traou gwelet dioc'htu ema dre ar skoliou divrezonek hag ar c'hazerniou ar spered gall oc'h en em zila e-touez hor c'henvroiz. Kals a dud zo zoken ha n'o deus ket a vez o lavaret eo echu gant Breiz evel broad...

E gwirionez, peadra a zo da fallgaloni pa zonjer pegen nebeut a Vretoned kalonek a gaver oc'h enebi ouz eun dra ken mantrus. Arabat eo koulskoude fallgaloni morse, rak Breiz n'eo ket maro, ha keit ha ma vez eun elfen buez en eun den e c'hell atao para.

Hor Zalver benniget a roas ar gweled d'eun den dall o lavaret d'ezan : « It d'en em walc'hi da feunteun Siloa ! » Ha me a lavaro d'ar Vretoned : « Digorit ho taoulagad,

pelloc'h, ha gwelit petra dremen endro d'eoc'h. Daoust ha na welit ket e reer goap ac'hanoc'h kement ha ma c'heller ober ? Daoust ha na welit ket e ra ar C'hallaoued d'eoc'h ar pezh ne rajent ket d'eur boblad tud gouez trec'het ganto ? » Ni n'omp bet morse trec'het, ha mar omp stag ouz Bro-C'hall hirio eo abalamour ma 'z omp en em roet a galon vat. Pa oe staget Breiz ouz karonz ar Franz e oe great eur marc'had. Ya, eur marc'had etre Breiz hag ar Frans da lavaret miret d'hon bro he frankizou. Siouaz ! pell a zo n'euz mui hano ebet anezo..... Eur gostezen a vank eta d'he ger... Red eo, eun dever eo evidomp digas sonj d'ez.

Kals a zo da ober e Breiz, me lavar, hag an ali roet d'eomp gant Milin a zo mat ama :

Labourit ha lakit ho poan,
Founnus an traou da beb unan.

KLAODA 'R PRAT.

PENNADOU-STUDI

Divar benn an Europ ragkeltiek

Kinniget d'an ao. F. Vallée e testeni a anaoudegez vad

Amzer an armou hag ar benvid mean benet a-skolp. Den an douarou-dichal hag ar chaseerien karo-erc'h.

(KENDALC'H)

IV. — Den an douarou-dichal

An dourvarc'h, a vez red d'ezan an tommder da veva, hag ar c'haro-erc'h a zo gwell d'ezan ar riou, n'int ket, sur awalc'h, evit beva a-gevret en hevelep bro. Rag-se, na gaver morse eskern dourvarc'h hag eskern kirvi-erc'h a-unan en hevelep gwiskadou-douar. Ar peware pennad amzer a zo bet enta enni diou gevren da vihana : eur gevren domm (an hini bella d'eomp) hag a zo hini an dourvarc'h ; — eur gevren yen (an hini nesa d'eomp) hag a zo hini ar c'haro-erc'h. Perak ha penaoz an temps-amzer (climat) tomm a zo deut war e lerc'h eun temps-amzer yen,

n'eo ket deuet c'hoaz jeolojiz abenn d'hen diskleria. Pez a zo sur eo bezans tud henvel ouzomp a-zoug an diou fazen-ze (*phases*).

An dud-ze a veve gwech war ribl ar steriou bras, gwech all er c'haviou pe er gwaskejou a zigore ouz tor an torgennou. N'anavezent ket ar metalou ; danvez o armou hag o benviou a yoa ar mean, ar c'horn, an askorn hag ar prenn. An armou hag ar benviou e prenn n'int ket deuet beteg ennomp ; ar re-all, avad, a zo bet dizoloet a vilierou, douaret doun er gwiskadou teo a dreaz bet ledet gant steriou an Europ, Charente, Seine, Somme, Tamise, hag all, d'ar mare ma ruilhe an hini vihana anezho en he naoz kement a zour hag ar Mississipi hirio, hag ivez er c'haviou pe gwaskejou a dalveze d'ezo da lojeiz ha da labouradegou.

An armou hag ar benviou implijet gant an dud-ze a veze meur a stum anezo. Roet eo bet gant arkeolojiz (*archéologues*) da bep hini eus ar stummou-ze, hanoiou tennet diouz al lec'h ma 'z eo bet kavet ennan ar re genta pe ar re gaera anezo. Bez' ez eus evelse :

1. An armou pe benviou **chelleel** (*chelléen* e gallek), diouz hano Chelles, Seine-et-Marne.

2. An armou ha benviou **mousteriel** (*moustérien*) diouz kao ar Moustier, departamant an Dordogne.

3. An armou ha benviou **solutreel** (*solutréen*), diouz Solutré, Saône-et-Loire.

4. An armou ha benviou **magdaleniel** (*magdalénien*) diouz ar Vadeleine, Dordogne.

Ar re gosa eus an armou pe benviou-ze eo ar re a zo bet kavet e treazegou ar Somme (Saint-Acheul) hag e re ar Marne (Chelles). Pejou bouc'hili mean-tan ez int peur-liesa, d'ezo beteg pemp sentimetrad warnugent hed. Armou pounner a vez anezo, mad da derri, da vruzuna, da flastra. Re all, kals bihanoc'h, a vije implijet, emichans, evel armou-stlepel (*armes de jet*). Bras pe bihan, ez int holl benet a-skolpadou, ha darn anezo, benet mad-tre ha roet d'ezo eur furm kenreiz (*symétrique*) ha kempen, a ro testeni en den kent, ouспен war eun ampartiz bras a zorn, war eur spered tuet d'ar furmou reiz ha doareet-kaer (1).

(1) An darnvuia eus ar bouc'hili mean-tan-ze a vez ganto furm eur

An dud o deus benet ha kontrezet (implijet) an armou-ze, hag e veze kempred (*contemporains*) gant an dourvarc'h bras (*hippopotamus major*) hag al leon (*felis leo*), a ranke beva bepred en ear frank pe da vihana dindan logellou-dister savet gant barrou-gwez ha glasvez, rag n'ez eus ket bet kavet roud ebet eus o ziez.

Pesketaerien ha chascerien a yoa anezo. Beva a reant diwar kig an ourzien, ar c'hirvi, ar c'hezek hag an ejenned a veze kemeret ganto gant pechou pe tizet diwar red. Na veze anavezet ganto nag ar maga-loened (oc'hen ha kezek a veve e gouez), nag an hada-edou, nag hini ar plantennou-gwea (*plantes textiles*). Krec'hin al loened a lazant a dalveze d'ezo da zilhad. N'o devoa micher all ebet nemet ar bena-mein a-skolp.

Den an dichaladuriou (*alluvions*) n'eo ket anavezet ganeomp hebken dre an armou an deuz benet. Eur relegou bennag anezan a zo bet kavet ivez. Klopennou ez eo dreist-oll hag ivez eun nebeut eskern all. N'eus ket bet kavet, avad, relegen (1) ebet en he fez. Ar brudeta hini eus ar c'hloppenou-ze eo an hini kavet e Canstadt (Bro-Almagn), er bloavez 1700, e-mesk eskern loened fosil. Arouezet eo ar c'hloppen-ze dre e hirrder (hirrbennegez; *dolicocéphalie*) ha dre ar baleg (*saillie*) a zo gant e ziou warek-abrant (*arcades sourcilières*). Merzout a reomp ouz an hevelep baleg er c'hloppen kavet e 1856 er Neanderthal (Almagn). Eun aven-traon dizoloet e 1865, e kao an Naulette, e-kichen Furfooz (Bro-Veljig) a zo ganti ivez eur baleg bras.

Klopennou-all henvel ouz hini Canstadt a zo bet kavet e broiou-all eus an Europ, douaret e-touez gwiskadou-treaz ar peware pennad-amzer, o tiskouez pegen skignet e oa neuze ar ouen-dud-ze. Gouen Canstadt a vez graet gant antropolojiz eus ar ouen-dud-ze, ar gosa hini marteze he dije breset dindan sol he zroad douar an Europ.

graonen-alamandez. Re all a zo tric'hornek, vihenvel (*ovovide*), kelc'hek. Laonennou hirr ha rimiered (*des râcloirs*) a vez kavet ivez. Ar benviouigou fin a zo dibaot-kenan.

(1) Implijout a ran ar ger « relegen » da drei ar gallek *squelette*. Relegen a zo roet d'ezi an dalvoudegez-man war geriadur gallek-ha-brezonek an Ao. Gonidek.

Diouz eskern e gorf, ez eo eas gweclet e oa paotr Canstadt frammet mad ha krenv dispar, evel ma tereez ouz eun den hag en devoa da stourm ha da zifenn e vuhez ouz kigdebrerien vras (1) ar Bed kent (2), an ourz meur, al leon ha tigr bras ar c'haviou.

Nemet e eskern hag ar benviou mean benet gantan a anavezomp, na c'houzomp netra ouспен divarbenn den Canstadt, paotr an douar-dichal. Pe yez a yoa gantan ? Peseurt gizioù ? Peseurt kredennoù ? Goulennoù hag a chomo da viken direspont eo ar re-ze.

Bezef a vezo, netra na brou e vije bet paotr Canstadt izeloc'h eget gouezidi hon amzer. Gwelet hon euz uheloc'h e oa hiniennou eus e vouc'hili meän-tan benet mad-tre hag en devoa gouezet rei d'ezho eur furm reiz ha kempenn hag a blij d'an daoulagad. A-dra-sur, eun den hag a oar ober benviou seurt-ze n'eo ket eur goueziad dispered ha diskiant. Kaeroc'h zo ! N'eo ket bet distrujet gouen Canstadt. He niveri a ranker e touez an danveziougouen (1) a zo aet da ober poblou an Europ a vremen. N'eo ket hepken a-hed an oad war-lerc'h, oad ar c'haro-erc'h, e kaver relegou anezi.

Klopennou eus ar ouen-dud-ze, rik pe distreset gant an hironegez (*métissage*) a 'n em gav ivez dindan an taoliou-mean, er berejou gall-ha-roman, e berejou an Amzer-etre (*moyen-âge*), ha beteg en hon amzer-ni e tigouezer aman hag ahont gant tud a vez ganto « stumm Canstadt » (*le type de Canstadt*). An dud-ze, pell bras ma 'z int disperedekoc'h eget ar re-all, a zo alies e-touez ar re wella. Epad an Amzer-etre, Sant Mansuy, eskop ker Doull, ar Skoz brudet Robert Bruce, ha tud all anavezet gant an istor, a yoa ganto klopennou Canstadt rik-pe-rikoc'h. (2)

V. — Amzer ar c'haviou pe amzer ar c'haro-erc'h

A bep amzer hag e pep bro ez eo bet kemeret ar c'ha-

(1) Kigdebrerien = *carnassiers*. — (2) Ar Bed kent = *le monde primitif*. — (3) Danveziougouen = *éléments ethniques*.

(2) Red eo ansav, koulskoude, daoust da darn anezho da gaout klopennou Canstadt hogoz rik, n'oa ket digemmeskoc'h a ze ar gwad a rede en o gwaiz. Hogen unan eus efegoù an hironegez eo distrolla stum-spered eur ouen digant e stum-korf. Evelse e Bro-Zaoz, e tigouezer alies gant paotred ha merc'hed hag a vez ganto, da skouer, bleo, daoulagad, dremm ha korf ar Saoz rik a-gevred gant temps-spered unan eus ar gouennoù-all a zo aet d'ober ar bobl saoz a vremen.

viou da lojeiz gant an dud. Kent beza implijet da chomadur gant ar chaseerien kirvi-erc'h, niver eus kaviou hor broiou o devoa talvezet da c'houmor d'an dud a veve e amzer an dourvarc'h. An izela gwiskadou douar-dichal a zo oc'h ober leur ar c'haviou-ze, hag i henvel-tre ouz al lec'hid ledet war ar c'hompezennoù pe ouz strad an traoniennou gant ar steriou bras, a vez kavet enno an hevelep armou ha benviou mean hag ar re a gijer outo e treazegou ar steriou Somme ha Marne. A-hent-all, e kaver kavidi (*trogodytes, habitants des cavernes*) en Europ kantvejou ha kantvejou goude dibenn ar peware pennad-amzer, da zerou hag epad an istorvez (*période historique*). Brezelidi barzonegou Homeros o deus kemprediz (*des contemporains*) c'houez, ar Gukloped, a zo o ziez er c'haviou war lein ar menezioù; kenta broiz (*habitants*) ar Sisil e vije bet ar Gukloped-ze, hervez an istorier gresian Thucydide (1). Divezatoc'h, e amzer Strabo, e oa implijet ar c'haviou da ziez gant meuriadou-ze eus ar Sardegn ha gant tud an enezennoù Balear. War-dro an hevelep kouls, gouez da Florus, e veze ar c'hiz gant an Aquitaned, pa veze brezel, d'en em zastum e kaviou o menezioù. Bez' ez eus hirio c'hoaz, e lec'hiennoù-ze eus Bro-C'hall keriadou-tud hag a vez o ziez kleuzet dindan an douar, er roc'h beo, ouz tor ar runiou (2).

Evel m'hen gweler, e pep amzer ez eus bet kavidi en Europ. Koulskoude, dre ar gerioù-ze, amzer ar c'haviou, ec'h intenter ispisial al loden diveza eus ar peware pennad-amzer, pa ra an den, kempred gant an olifant bras harr-vlevek hag ar c'haro-erc'h, e lojeiz hag e labouradegoù eus ar c'haviou pe eus al lec'hioù-kled toull et ouz tor an torgennou pe er tornaoc'h a zav a-darz a-bep tu da sterioù-ze eus ar Frans.

(Da genderc'hel).

R. AR ROUZ.

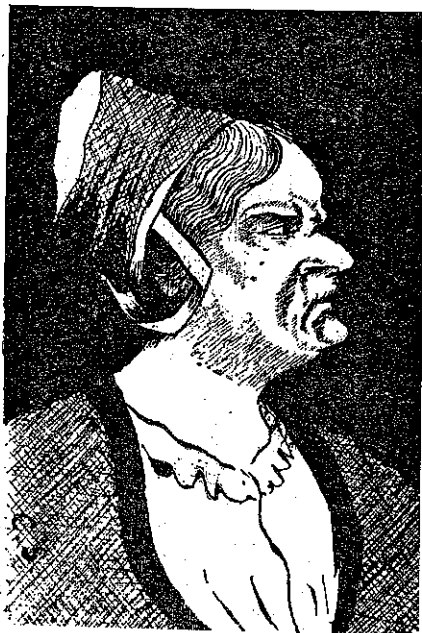
(1) Herv. z ar skrivanierien c'hresian, n'o devoa ar Gukloped na pigel na arar; na labourent ket an douar ha na hadent ket; ganto na veze loened donv ebet nemet bugadou gevr ha derved. N'o devoa rouanez na renerien. Pep ozac'h, a unan gant e c'hrag-z hag e vugale, a veve en e frankiz ha krenn distag diouz an ezec'h all.

(2) E traonien al Loir, ez eus keriadennou evelse hag a zo dindandouarek en o lod pe en o fez.

MAD AR YOD ?

Mari-Jeann an ti all a zo tro en he boned, ha n'eo ket heb abek ; selaouit anezi kentoc'h.

— Asa, Jakez, emezi d'eur c'hemener plavet war e dorchen e kichen an aoled, ma n'eo ket eun drouez ; drebet dijuni eun heur zo ha Yann ar c'halvez ne deu ket, e voued a yelo da goll.

— Kredit ac'hanon, maëronez, roït ar boued d'ar c'hi, Yann hirio ne zrebo tam. An naontek a viz Meurs a zo, Gouel Sant-Jozeph, patron ar gilvizien, ha d'an deiz-ze, da vihana en hor parrez, peb kalvez a skiant vad a yun en honor d'e zant Patron.

— Guir, ne ouïen ket ; del Medor, dreb, ma zan buhan da gas ar zaout er meaz.

Prest goude en em gaf Yann, e veniachou gantan war e geïn.

— Devez mad, Jakez, te zo aman ivez gant da nados ; hag ar vestrez, e pe leac'h eman, ma roïo d'in eun tam benag da zrebi.

— Er meas eo eat, ne zaleo ket da zont.

— Mal eo d'in staga gant va labour ; d'he gedal e zan d'ar c'hardi, da velet petra em eus da ober ; pa deuiio e lavari dezi ez oun en em gavet.

— Ia, bez dinec'h, gra eur frapped mad a labour... digoroc'h e vezo c'hoaz da galon.

Eun heur, diou heur, teir heur a dremen ha Yann n'hen deuz kelou ebet euz Mari-Jeann hag e boued.

— Boursigel, eme Yann en eur skrabat e gof, e peleac'h e chom ar strobell goz-se ; u'hellin ket koulskoude

labourat epad an deiz gant eur c'hof goullou. Deomp d'an ti da welet, war digarez tana va c'horn butun.

— En em gavet oc'h, Yann ?

— Ya, Mari-Jeann, hag eur pennad mad-zo ; n'ho peus ket eun tam tan da rei d'in da lakat war heman ; marteze ar maged butun a zerro e veg d'am c'hof ne ra nemet youc'hal gant an naon.

— C'houi avad, etrezoc'h kilvizien, o peus eur c'his vad, yun deiz o sant Patron, a lavare d'in bremaik Jakez, morse n'em bije kredet kement all. Hag an Aotrou Persoun a lavar c'hoaz ez eo tano ar relijion er barrez-ma ; e peleac'h eta e kavo tud ken devot ?

Dent Yann oa krog mad en e gorn, anez oa kouezet war an aoled, kement a zroug oa eat ennan o klevet Mari-

Jeann hag o velet ar c'hemener o c'hoarzin dezan e kreiz e fas.

— Boued ar groug, emezan, en eur vont er meaz, kemener daonet, lakat ac'hanon da yun hag ober goap ouzin c'hoaz ; penn leue a zo ac'hanoud, tapet e peus ac'hanon, me ive da dapo, pe n'eo ket Yann va hano. — Allo, kornig paour, kamarad kos, tol moged da skleraat eun tammig va spered ma kasin e gas d'ar ger da baotr e nados. Mill gurun, ne gavan netra ha va c'hof keas a vlej gant an dienez ; stardomp hor gouris hag e chomo sioul, ha lakeomp eur c'horniad all hag e teuio marteze muioc'h a sklerijenn em fenn.

— Stag oc'h gant al labour, Yann ?

— Evel a velit, Mari-Jeann ; c'houi zo deuet da guerc'hat skolpachou.

— Ya, da boazat yod int eas kenan.

— (Kavet an taol ganen). — Petra, pell zo e vez Jakes o c'hriat en ho ti ?

— Abaoue m'eo maro Mathurin.

— Ha n'ho peuz morse santet netra varnan ?

— Santet petra ?

— Ya, n'ho peus ket santet avechou e za e benn evel e bimbaon ?

— Morse.

— Eston eo ; c'houi a zalc'ho an dra-man ganeoc'h, rag ne garfen ket e kollfe e labour ; deac'h en hosteliri e komzemp diwar benn Jakes, hag an eil hag egile ac'hanomp a lavare : mantrus eo evel ma tro buhan an den ; Jakes ar c'hemener aze, piou en deffe lavaret e viche deuet da veza ar pez ma zeo, eun den fur ma zoa unan, en e yaouankiz, ha breman, paourkez den, a voutadou e koll kazi e benn ; pa deu dezan barrajou en em laka da skei gant e houarn hag e zaouarn var ar pez dillad a vez o c'hriat, hag avechou, diouz ma lavarar, pa vez merc'hed en ti, e saill da bokad dezo.

— Egis-se eo, eme Mari-Jeann ; n'en deuz nemed dont d'en em frota diouzin-me hag e kousto ker d'e ler.

Mad'e za an traou, eme Yann, en eur frota e zaouarn, aman e vezo gwelet eun dra bennag farsus bremaik ; tostaomp ouz an ti da velet. Kuzet adren d'an nor, ar c'halvez a vele Mari-Jeann o trei hag o tizrei e bas iod hag ar c'hemener o chacha var e nados.

Peurc'hret eur bragou gantan, ar c'hemener en em laka da gompeza e graf. Gant e veud hag e zourn e skoe hag e woaske gwella ma c'helle evit e gas d'e blas. Kaër en doa evit doare, ar c'hraf ne gemere ket mad e bleg ; sevel, a ra da leda ar bragou var an daol evit skei warnan esoc'h aze gant e houarn.

Mes Mari-Jeann a dole evez, o velet ar c'hemener o sevel e kaf dezi eman o vont da sailla varnhi, hag hi distaga gantan eun taol bas yod e kreiz e c'hinou, mas-tarenn dezan e fas, ha terri dezan tri zant.

— Ar c'halvez a deu en eul lamm e kreiz an ti ha gant eur vouez krenv e lavar :

— Mad ar iod, Jakez ; pehini an esa, ober kofig moan, pe kaout ar vas iod da lipad ?

J.-B. MARTIN.

GOUEL AR BLEUN-BRUK

Gouel ar bleun-bruk, bet aozet e Kergournadec'h d'an 12 a viz Gwengolo diveza a zo bet kaër kenan. Komz a vezo great diwar e benn e " *Feiz ha Breiz* " ar miz a zeu ; setu evit an dro-man atao, hanoiou ar re o deuz bet prisioù, en deiz-ze.

I. Prisioù ar brezegeerien brezonek.

Priz kenta : eur vetalenn arc'hant, roët gant an aotrou *de Mun*, a zo bet gounezet gant an aotrou *Mathurin Thomas*, adjoint-mear Plougastell.

Eil priz : eur vetalenn arc'hant, roët gant an aotrou *de l'Estourbeillon*, a zo bet gounezet gant an aotrou *Paul Guillou*, euz Sant-Nouga.

II. Prisioù Barzaz Leon.

(Talvoudegez 200 lur, savet diwar goust " *Feiz ha Breiz* ", " *Ar C'hourrier du Finistère* ", " *Potred Sant-Nouga* ", an aotronez Agrall, Cardinal, Mevel ha Perrot).

I. Priz.	M. Yv. Cardinal,	euz Sant-Nouga.
II.	— Louis Dissès,	euz Kastell-Paol.
III.	— Josephina Lescop,	euz Milizac.
IV.	— J ⁿ Mari Vourc'h,	euz Landeda.
V.	— Mari Salou,	euz Plouzeniel.

- VI. — J. P. Ar Bras, euz Lok-Eguiner.
- VII. — J. Chauvin, euz Kastell-Paol.
- VIII. — M. Franseza Calvez, euz ar Vourc'h Wenn.
- IX. — Mari L'Her, euz Plouneour - Trez.
- X. — Mari Lavanan, euz Lok-Eguiner.
- XI. — Mari Anna Abgrall, euz Lambaol.
- XII. — Intanvez an Noret, euz Enez Eusa.
- XIII. — Yv. Cardinal, euz Gwikourvest.
- XIV. — Anna Maze, euz Plouguin.
- XV. — Mari Léostic, euz Porspoder.

III. — Prisiou al labourou-dourn brezonek.

Herminigou arc'hant roët gant

“ *Potred Sant-Nouga* ”

ar genta da Vari Yv. Cardinal, euz Sant-Nouga.
an eil da Louisa Guillou, euz Sant-Nouga.
an trede da Franseza Jiequel, euz Sant-Nouga.

IV. Priziou ar strolladon kanerien.

Eiz priz — unan a 40 lur roët gant an aot. *de Guébriant*,
c'hueac'h a 20 lur roët gant an dimezel *de Boisanger*, an
aotronez *Bail, Mengant, Rosec, Havas*, ha “ *Feiz ha
Breiz*”, hag a unan a 4 skoed roët gant *Potred Sant-
Nouga* a zo eat

- ar I. gant strollad kanerien Kastell-Paol.
- II. gant strollad kanerien Landivisiau.
- III. gant strollad kanerien Treziliidé.
- IV. gant strollad kanerien Plouenan.
- V. gant strollad kanerien Plouvorn.
- VI. gant strollad kanerien Plouescat.
- VII. gant strollad kanerien Lambaol.
- VIII. gant strollad kanerien Plougoulm.

D'ar re oll o deuz roët dourn da zevel ar prisiou-ze ha
d'ar re o deuz poaniet d'o gounid, dre garantez evit Breiz,
e kasan va gwella gourc'hemennou ha va c'haloneka
“ *bennoz Doue* ” !

J.-M. PERROT.

D'AM MESTREZ

War don : *Ar Jikolodenn.*

I

Pell zo va mignonez,
E klasken tro bemdez,
Laret d'id freaz
Mennosiou va c'halon,
Enni sanket ken don
Ne varvint biskoaz.

II

Gwelet da zaoulagad
A zo d'in-me dalc'hamad,
An dudi brasa ;
O zellou zo ken glan
Hag al lili gwenn kann
D'an deiz o tarza.

III

Flouroc'h eo da gomzou
O tont euz da c'hinou,
Eget ne gavan
Ar c'han dudiusa,
Ar moueziou ar c'haerra,
Rag te a garan.

IV

O pebez levenez,
Ma c'helfen-me bemdez
Lavaret eur ger
D'am mestrezik karet,
An ' euz ket dre ar bed
Eun all ken seder.

V

N'eo ket eur farlasen
Mes plac'h fur penn da benn ;
Gwelet vez bepred
Enn eur stumm deread,
Prim ha skanv a droad,
En hent o kerzet.

VI

Hag en eur he gwelet
E lavaran bepred :

Nag a blijadur,
Ma plijfe gant Doue
Skoulma hor c'harante,
Hag hon dere'hel fur.

VII

Rag te a gar evel don
Tud a feiz, a galon ;
Karet a rez c'hoaz
Sked hor bro Breiz-Izel,
Hag hon touriou uhel
Gwintet en oabl glaz.

VIII

Kar ac'hanon bepred,
Keit ha ma vi er bed,
Rag me da garo
A vrema da viken,
Evel eur berlezen
Al lintrusa 'zo.

IX

Koulskoude avechou
Marteze gwall deodou
A gavo abek
O velet ac'hanomp
N'em garet etrezomp
Ken fur ha ken c'houek.

X

Nag e zeo kaer gwelet,
Potr, plac'h c'hen em darempred,
Pa vez ar gwir feiz
Oe'h hentcha anezo
D'en em garet ato,
Ha da garet Breiz.

XI

Da c'houzout er c'hla'har
Rafe eur boan dispar
D'am c'halon keas ;
N'ehanfen da bedi
Doue d'az kennerzi
Gant sikour e c'hras.

Sôn destumet gant M. Y. Cardinal, euz Sant-Nouga, ha bet kurunet
dezi e gouel ar Bleun Bruk 1907.

Feiz ha Breiz

Kannad Misiiek ar Vretouged

Tadou ha mammou, ret eo deoc'h ober katekis d'o pugale !

Deuet eo adarre ar mare ma vez digoret ar skol gatekis er parrezioù. Ar vugale eus nao da drizek vloas en em vodo niverus en ilisoù pe er chapelioù evit lavaret ar gentel roet dezho da zeski ha klevet an displega great anezhi gant on aot. persoun pe an aot. kure. Kementse 'zo kaer ha din a bep meuleudi, kouls evit ar vugale hag evit o beleien.

Mæs, tadou ha mammou kristen, sonjit-ta da be seurt mare eus an deiz e ranker ober ar c'hatekis : eus a eunneg heur da greizdeiz, pe eus a beder heur da bemp, goude teir heur penn da benn tremenet er c'hlas, goude teir heur eb finval, kouls lavaret. Pe seurt evez a c'hello ar vugale-ze digass d'ar skol gatekis ? Gant o brassa ioul vad, n'int ket goest da deuler pled ous ar pezh a c'hoantear lakât en o fennou. Ma ne viche c'hoas nemet eun nao pe zek anezho ! mæs anterkant int, ha kant avechou. Epad ma vezo ar beleg gant unan, ar re all a vezo o fri er van o sellet ous ar c'hellien o nijal pe ous ar c'henvid o steui o gwiaden. O c'horf a vezo en ilis, mæs o speret 'vezo en o c'hoarioù. Ne damallan ket anezho, ar vugale geiz ! n'int ket goest da ober gwelloc'h.

Ret eo goulskoude rei da anaout d'ar vugale evit petra eo bet roet dezho ar vuez ; pe seurt implij a dleont ober anezhi ha petra zo ous o gedal goude o maro. Ret eo e c'hanavezfent an Aot. Doue ; ret eo e teuffe Jesus hag e garantez da c'henel en o eneoù. Ma chomont avort var an traou-ze e zint sûr da veza digristenet e herr amzer.

Petra da ober eta ? — Ret eo kelen. Tadou ha mammou,

an henor-ze a dle beza deoc'hui. Ne lavaran ket n'er c'havchac'h ket tenn avechou. Mæs deoc'hui eo ; rag c'hui oc'h eus bet ar garg da ober eun **den** eus ar c'hrouadur ; ne vezo morse **den** awalc'h ma ne rit dezhan anaout e zever strissa, e zever e kenver Doue. N'eo roet deoc'h nemet evel kred ; ret e vezo en renta d'an Aot. Doue. N'er greoc'h a zoare nemet var bouez o c'helen mad var o deveriou a gristen. **Peur ?** — Bemdez. — **Da be peurt mare ?** — Pa gavoc'h an tu ; mæs dreist-oll goude koan, pa vezo oll dud an ti var al leac'h evit ma c'hello an oll tenna frouez eus ar gentel. — **Me ne ouzon ket lenn !** — Gwas a ze ! lakit neuse o pugale gossa da ober skol d'ar re yaouanka, ha chomit var al leac'h kement a ma c'helloc'h. — **Ne meus ket a vugale kossoe'h.** — Kemerit eun all eus an ti. — **N'eus den all ebet goest da ober katekis.** — Kasit anezho en anaoudegez, el leac'h ma vez great katekis. N'eo ket katekiserrien ha katekiserzet eo a vank dre c'hras Doue e Breiz-Izel. — **Lenn a ouezan, mæs ne ouezan ket displega sklear ha splann ar c'hentellion.** — Kemerit levriou d'en em sikour, rag ret eo e viche ar mæstr deskettoc'h eget e ziskibl.

Pe seurt levr ? — Unan dispar 'zo nevez moulet : « Ar gellennadurez kristen », great gant an aot. CAËR, kure e Guiclan. Al levr-ze a heuilh ar c'haketis kentel ha kentel, nemet pa vezent re hir, int bet rannet e diou pe teir. Diskues a ra ouspen perag e tle peb den a skiant kredi e Doue ha kemeret preder gant e ene. Diskuez a ra c'boas pegen fur eo lezen Doue, pegen skiantek or c'hreansou ; ha ne c'heller nag en terri, nag o diskredi nemet o vont a enep lezen an natur hag a enep an urs hag ar skiant vad. — Var an divez e zeus eur pennad skrid divar benn ar bloas kristen, divar benn ar goueliou brassa hag an doare d'o lida ervad. Eul levr aour hag a dliche beza alies lennet en tiegeziou kristen.

F. CARDINAL.

Daoust hag ar stered a zo poblet ?

Abaoue neubeut amzer, an dud dizoue a zo en em lakeat da lavaret ez eo poblet ar stered gant millionou ha millionou a grouadurien skiantec. N'eus mar ebed, emezho, ez eo guir an dra-ze. Ha ma z-eo guir an dra-ze, penaoz credi gant eur furnez bennag eo diskennet Mab Doue var eur blanedennic e giz an douar hag a zo ken dister, pa vez lakeat e kever gant ar stered, hag eun duriaden c'hoz e kichen eur menez.

Setu aze petra ' lavaront.

Setu ama petra da respont :

Da genta, n'eo ket assur e ve poblet ar stered ; ha d'an eil, goude ma ve crouadurien skiantec enno, n'eus ket a leac'h evit kement-se da nac'h myster an Incarnation.

1. — Ar stered poblet ? Piou ' c'hell gouzout an dra-ze ? Piou biscoaz hen deus casset he fri beteg eno, goude ma ve lakeat var c'horre lunedou deuz an hirra ? Dija ne anavezomp ket calz ardremez al loar, hon amezegz tost goulz goude, p'e guir n'eman nemet 100.000 leo diouzomp (96.640).

Arabat lavaret re vuhan : ar stered a zo poblet.

Petra 'zo red evit ma vezo buez en eul leac'h bennag ? Eun amzer habask, na re ien, na re domm. E daou benn an douar, en Anter-noz hag er C'hreiz-deiz, ar vuez a zo rouez abalamour d'ar ienien ; hag e desert ar Sahara, a veac'h ma c'hell eun dra bennag beva abalamour d'an domder. Brassoc'h ienien, pe brassoc'h tomder var an douar, ha netra n'hen dije bevet.

Kement-se anavezet, e c'houezomp dioc'htu n'eus netra hag a c'hellfe beva en heol, nag er stered a zo ken aliez a heol.

Lavaret a reer : « Beza zo planedennou en dro d'ar stered, evel ma z-eus en dro d'an heol, hag int poblet e giz hor planeden. »

N'eo ket re zur e ve planedennou en dro d'ar stered.

An heol ne vije discolpet netra diouthan, na douar, na verelaouen, na planeden all ebed, m'han dije troet eun neubet goustatoc'h.

Mes evel eur c'har dirollet e c'hounid re grenn ha re vuhan he gorniou-tro : n'eo ket bet discaret, abalamour m'eo diazezet var eun ael hir bras, mes tammou deuz he garg a zo bet distaget diouthan hag a zo en em lakeat larkoc'h da drei evelldhan. Ma vije eat plenoc'h, n'hen dije collet netra.

Piou c'hoar e red ar stered gant kement a fouerez hag an heol, hag ho deus evelldhan hadet euz ho danvez du-man du-hont en oabl ? Den ebed ne c'hoar an dra-ze mad avoalc'h. Setu ne c'heller ket anaout assur hag ez eus planedennou en dro da *beb* stereden.

Douget or da gredi evelato ez eus anezho en dro da *hiniennou*. Ha sur eo int poblet ? N'or ket, da neubenta ma ranker barn dioc'h ar pezh a gaver e planedennou an heol.

Studiomp ar re-man an eil goude eben.

Lezomp al loar a gested, rag lavaret a reer commun ne zoug... nemet eun den hag a die beza sounnet pell 'zo, eur beac'h lann ganthan var he gein.

Pignomp d'ar verelaouen a lui ker skedus araog tarz an heol. Mes taolit evez : ar gened a c'hell fazia : plac'h genedus a zo diaoulez avechou. Sclerijen an heol ne gouez ket var ar verelaouen evel ma couez var an douar : ar memez broiou a dremen eno, en eun taol berr, deuz ar goanv rusta d'an hanv tomma. N'eus den hag a c'hellfe beva dindan eun hevelep amzer.

Ar blaneden hanvet Mercur, pe Merc'her, a zo ker garo hag ar verelaouen. Var an anter anezhi ne bar morse an heol, ha var an anter all e par eb ehana en eur zévi peb tra.

Distroomp var hor c'hiz ha deomp da glask ar stereden ruzard hanvet Mars, pe Meurs. Perag eo ruzard ? Abalamour ma z-eus en he zol calz houarn hag a zo ruz e giz m'her c'haver er mengleuziou. Ma vije bet plant o veva er blaneden-ze, ar zol en dije kemeret eul liou du, rag chenchet ho dije liou d'an houarn.

Gant a reimp dreist holl, ne glaskomp ket mont da jom d'ar peder blaneden all, Jupiter, pe Iaou, Saturn, pe Sadorn, Uranus ha Neptun, a jom ganeomp da velet. Ar re-ze n'int ket c'hoaz caledet mad avoalc'h, ha sanko rafemp enno, en eur zisken, e giz ma vemp couezet e creiz eur gaotigel dano, pe memez e creiz moged.

An holl astrou eta, pell dioc'h eno, ne c'hellont ket beza poblet, ha ne c'houezer ket hag unan bennag a zo poblet e guirionez.

Perag 'ta neuze int bet crouet gant Doue ? Evit sclerijenna an noz, a dra zur. Ma ne vije ket bet a stered, hon dije tremenet an anter deuz hor buez en denvalijen an denvala a c'heller da gompren. Ha perag c'hoaz ? Me ne c'houzon ket.

Martreze evit lakaat crouadurien enno divezatoc'h, p'ho dezo chenchet aoz ; martreze evit digemeret an dud glorifiet, pa vezo renevezet ar bed. Eur vech c'hoaz, me ne c'houzon ket.

2. — Hervez deskadurez hon amzer e *seblant* eta n'eus ket a grouadurien o chom e rouanteleziou an oabl.

Guelomp breman petra lavar ar religion.

Ar baianed a grede commun guechall oa tudet ar stered. Ar gristenien genta a ioa troet da gredi ar memez tra, rag n'eus enebiez ebed etre ar greden-ze hag ar gelennadurez christen. Memez e caver geriou er Scrifur Sacr hag ho deus an *doare* da verka ez eus er stered crouadurien skiantec, fors penaoz int great. Hor Zalver a lavar : « Dened all am eus ha n'emaint ket etouez ar vanden-man : red eo d'in ho digass : clevet a reint va mouez, ha ne vezo nemet eur vanden denved ha nemet eur pastor. » En hon amzer ez eus christenien gouziec hag a entent ar c'homzou-ze divarbenn poblou ar stered.

En eul leac'h all, Hor Zalver a gomz deuz an naonteg ha pevar ugent danvad a zilez evit mont da glask an hini dianket. Perag an naonteg ha pevar ugent-se ne vent ket ouennou niverus rouanteleziou an oabl chomet e gras Doue ; hag an dianket, ouenn reuzeudic an dud eat da goll varlerc'h pec'hed Adam ?

Martreze darn euz poblou ar stered ho deus bet ezom ive deuz eur Zalver. Piou c'hoar ? S. Paul ne lavar-hen ket ez eo plijet gant an Tad assevel dre Jesus Christ, n'e ket ebken kement a zo en douar, mes ive kement a zo en env ? Hag an Iliz ne gan-hi ket e offis ar Bassion : « Deuz corf Jesus toullet gant ar spern, an tachou hag al lans e tired dour ha goad evit goalc'hi an Douar, ar Mor, ar Stered, ar Bed ? »

Ma z-eo goest an heol da sclerijenna an holl blane-

dennou, Jesus-Christ, heol an eneoù, a zo goest da sclerijenna an holl ouennou crouet. (Cf. Ortolan, *Pluralité des mondes habités*, 3 vol., collection Science et Religion).

Ma z-eo poblet ar stered, kemeromp laouenedigez. Ar grouadurien-ze, beza n'int ket bugale da Adam evel-domp, a zo goulzgoùde bugale da Zoue, hag eun deiz ec'h en em unanimp gantho, daoust d'ar c'heit a zo lakeat etrezomp breman, e kerc'hen an Tad pehini zo en Env.

J.-F. CAER.

Gwennek an Oferen

Kals liou 'zo bet skuillet, kals paper 'zo bet sklabezet abaoe lezen an disparti divar benn "**gwennek an oferen**", e gallek, **le denier du culte**.

Komzou aleis 'zo bet lavaret, skridou hir 'zo bet moulet divar benn an deveriou nevez a deu d'ar gristenien eus a bers an disparti-se. Mæs daoust a roet eo bet awalc'h da glevet d'an dud pegen stris eo an dever o deus da veva ha da loja o beleien ?

Ar belek en deus gwir da veva eus e labour. Ar gwir-se a zo skrivet e koustians peb den, e skiant vad peb den araog beza skrivet e lezennoù Doue hag e lezennoù an dud. Ar madou a dle beza lakeat da dalvezout kouls ha soken muioc'h evit e ene eget evit e gorf; rag an ene eo al loden vella. Ar beleg servicher an eneoù, karget a bers Doue d'o maga, d'o reizha ha d'o c'hass betek o gwir vro a dle, evel peb servicher, beza digollet eus e labour. Mæs, magadurez an ene n'eo ket eus an douar; magadurez an ene eo ar virionez, eo an anaoudegez eus kement zo mad ha kaër; magadurez an ene eo ar feiz, an esperans hag ar garantez; — magadurez an ene eo ar vertuziou kristen; — magadurez an ene, dreist-oll eo gras Doue, eo Doue e-unan anavezet, meulet ha karet, — eo Doue digemeret en e Sakramant bras dre ar gommunion santel.

Labour ar beleg a vezo eta anaout e-unan ar virionez evit hen deski d'ar re all; — anaout Doue evit en lakât

da c'henel e kalonoù ar re all; ranna oll vadou Doue, ha Doue e-unan dre ar sakramanchoù.

Evit beza gwest da ober al labour-se, e tremeno ar pevar bloas var 'n ugent kenta eus e vuez o studia araog soken deraoui e labour e kenver an dud. Koustus 'vo dezhan ha d'e gerent; n'eus fors. Evit beza medisin an eneoù ha kelenner ar re all e vezo ret dezhan beza des-kettoc'h eget medisinet ar c'horfoù ha kelennerrien skianchoù an douar.

Evit eun hevelep labour, goude eun hevelep amzer tremenet oc'h en em lakât e stad da dostât ous an eneoù; goude kement a zispignou, piou a gredo lavaret n'en deus ket ar beleg gwir da veza digollet ?

M'en diche bemdez ar beleg da gemeret preder gant e vevans, e viskamant hag e lojeis (traou ret goulskoude; n'eo ket eus a ouenn an celez), pe seurt amzer a chomche ganthan evit pedi, studia c'hoas araog prezeg hag araog kelenn; evit rei ar sakramanchoù, evit mont da vit ar c'hlanvour, ar paour, an den reuzeudik...

Ma ranke evit beva kemeret eur vicher pe eur c'hem-verz benag, gwelit pe seurt digemer a ve great dezhan er parresiou gant an dud o diche eun hevelep micher pe gemverz. Lavaret a raffent an dud-se, ha n'eo ket eb abeg, e viche deuet er barrez da drouc'ha ar ied dindan o seuliou, — nag a warizi outhan ma tigouezfe dezhan tenna o hostizien digantho !... Nan, ar beleg ne c'hell kaout na micher na kemverz anez tenna varnhan warizi ha kassoni.

Ar skiant vad a zesk dheomp eta difazi e rank an dud fidel pourveï da ezommou ar beleg evit ma c'hello ober labour Doue p'e gwir eo den Doue.

Jesus-Christ gant e ebestel ar veleien genta, 'zo falvezet ganthan beva divar goust ar re a rea o mad eus e gentelliou; hag en doare-se e teske d'an dud o dever e kenver ar veleien a deuche var e lerc'h. « Ar micherour, emezhan, a dle beza digollet. » Lenn a reomp en Aviel divar benn Mari-Madalen ha Mari Kleophas e rannent o danvez gant ar Mæstr : « *ministrabant ei de facultatibus suis.* » (Luc. VIII. 3). Ha Jesus a zigemere o aluzen gant plijadur.

An ebestel a heuille squer o Mæstr hag a lavare evel-

than : « Ma c'hadomp en o touez madou an ene, eme sant » Paol, daoust a n'eo ket just e roffac'h d'ho tro ar pez 'zo » ret evit mad ar c'horf ? Ar re a zo abers Doue e servich » an Ilis a dle beva euz an Iliz. Ar re a servich ous an » aoter a dle kaout perz er profou great d'an aoter. » Evelse ivez, ar re a brezeg an Aviel a dle beva eus an » aviel. »

S. Paol a lavare c'hoas en eul lizer all : « Ar soudard » a vev eus ar brezel ; ar gwinienner en deus gwir var » frouez e vinien ; ar messaer var leas e loenet ; daoust a » ni, emezhan, a vezo dishenvel dious ar re all ? »

Adaleg ar penn kenta eus an Ilis an dud fidel a deu da brederia an ebestel. Gwerza ' reont o madou hag e tigasont ar pris dezho ; digeri a reont frank o dourn evit an oll oberou mad ; a bell hag a dost e kassont o frof evit harpa an ilisou nevez savet. Liziri S. Paol ' zo leun a veuleudi hag a vennoz Doue evit an dud a roe aluzen d'o sikour. En o zoues, eur vaouez hanvet Lydie eus Theatre a lavare d'an abostol braz : « Deuit d'am zi ha chomit. » — Divezatoc'h, santez Anastasie a ro digemer, epad daou vloas, en he zi, da S. Chrysogon. S. Yan Chrysostom en dienez a gav santez Olympiada da bourvei d'e ezommou...

Didalvez eo din rei hanoiou ; rag morse d'ar veleien genta ne vankas na ti nag ôz. E mare ar persecutionou bras, pa rede founnus goad ar gristenien genta, tiez ar pennou bras eus Rome oa deuet da veza, e risk o buez, tiez ar veleien.

Divezatoc'h, deuet ar peoc'h, e oue staget madou ous an ilisou evit ma c'helche ar veleien beva gant honor ervez o stad, ober didrabaz o labour eb aoun rag an dienez, ha soken dioueret eun dra benag gant ar paour.

E Bro-C'hall, epad an Dispac'h vras breman e zeus tremen kant vloas, pa oue diframmet, evel breman, o danvez digant an ilisou, ar gristenien vad a guze, a repue hag a veve ar veleien. Riskla reant o buez, o madou ha madou o bugale, n'eus fors ! O dever a anavezant hag o dever a reant.

Kals broiou a zo c'hoas, ha n'o deus enno ar veleien nemet ar pez a ro dezho ar bobl, ha ne ia tam falloc'h an traou. E Bro-Iverson, e Bro-Saoz, er C'hanada, er Stadou-Unanet, etc., etc., ar veleien n'o deus netra digant ar

gouarnamant. Ar bobl a dle pourvei dezho ti, bevans ha gwiskamant. Daoust da ze, ar veleien a c'hell ober eno o labour eb m'o diche d'en em enkrezi divar benn o bara pemdeziek.

Bro Iverson 'zo eur vro baour. Kementse ne vir na c'hell ar veleien derc'hel eno o renk gant honor. Gwechall, gouarnamant Bro-C'hall a roe 900 lur d'ar bersonet ha 450 lur d'ar gureet. Ne zeus na persoun na kure e Bro-Iverson ha n'o diche ket an anter muioc'h.

Gouarnamant Bro-Saoz ne ro netra d'ar veleien katholik. Ne m'aint ket en dienez evit-se, hag ar religion a ia var araok atao. Breman e zeus kant vloas ne oa ket a 6.000 kristen katholik er vro. Hirio e zeus 26 eskop, 3,939 beleg, 2,013 ilis ha 5,500,000 katholik.

Gouarnamant ar Stadou-Unanet ne ro netra d'ar veleien katholik. Breman e zeus kant vloas, ne oa eno nemet eun eskop, 30 beleg ha 30,000 katholik. Hirio e zeus 13 arc'heskop, 73 eskop, 8,300 beleg, 7,500 ilis ha 12 million a gatholiket.

Er C'hanada, breman e zeus 80 vloas ne oa ken eskop nemet an aot. Plessis. Hirio e zeus eur c'hannad eus a bers ar pab, 7 arc'heskop, 25 eskop hag ouspen 3,000 beleg. Argatholiket niveret er bloas 1901, a oa 2,228,997 anezho. — Er C'hanada c'hoas, er c'huz-eol anezhi e kaver parreziou bihan-bihan, ne zeus ket ouspen dek famill enno. Dezho da veza micherourien ha da veva divar poan o divreac'h, ne fell ket dezho chom eb beleg ; hag ec'h en em glevont evit sevel dezhan eun ti, eun ilis, hag eun ti-skol evit o bugale.

Er Suiss, breman e zeus 23 bloaz (e 1874) ar veleien a oue bannet er meas euz o zies, kasset d'ar prisoun pe d'an harlu, an ilisou, evel e Frans a oue laeret ha roet da veleien schismatik. Moes ar gatholiket a chomas stard en o feiz ha sentus ous o guir beleien. Hirio, er Suiss, ar religion a ro adarre bleun kaer ha frouez eus ar re saourapla.

Pa velomp ar religion o vont var araog er broiou estren a zo o stad demhenvel ous hon hini, perag e teuffemp-ni da goll kalon ? — Piou ' roio morse da gredi ne c'hell ket kristenien katholik Bro-C'hall ha re Breiz-Izel ober ar pez a ra o breudeur estren ? Paouroc'h int-hi ? — N'int

ket, pell ac'hano. — Stakoc'h int-hi ous o arc'hant? — N'int ket ivez, o dourn a vez ato digor frank. — Dianaou-dekoc'h int-hi eus o dever? — N'int ket; mæs divoas anezhan evit c'hoas, hag ezom o deus d'en em ober eus doare-beva nevez an Ilis. Kerkent ha m'o dezo Breizis lakeat mad en o fenn an dever nevez 'zo ganet evitho, kerkent e vezint kavet prest d'en heuil.

Ar pezh 'zo ket tremenet aman, e mare an Dispac'h vras, a warant an amzer da zont. — Lavaret a c'heller soken emacomp en eur stad gwelloc'h hizio eget neuse; rag an unvaniez etre hon Tad Santel ar Pab hag etre an eskibien hag ar veleien a zo kals startoc'h. Mil bennoz d'an Aot. Doue evit-se, hirio an oll eskibien gwitibunan, an oll veleien nemet eur pemp pe c'huec'h diboell, klanv a spered, 'zo en em vodet stard en dro d'hon Tad Santel ar Pab Pi X, gwell gantho koll o arc'hant, o ziez, o ilisou, kement o deuz eget nac'h o feiz. Mirabeau, unan eus prezegerrien vras an dispac'h breman e z'eus kant vloas, a lavaras divar benn ar veleien a ioa neuse : « O arc'hant or beus kemeret, mæs o henor o deus dalc'het. » Hirio e c'helfe sevel c'hoas uhelloc'h e vouez hag e veuleudi a viche c'hoas dister.

Petra 'zo da ober ?

Kement-se a sell ous hon eskibien. Hi en lavaro d'heomp pa vezo deuet ar mare. Hi eo a zigasso deomp ar reiz nevez a ranko beza heuillet. Mæs, gant a raïmp, bezomp sentus outho; chomomp unanet gantho. Hi o deus a bers Doue karg d'hon ren. An unvaniez a vezo hon nerz; unanet ne vezint morse trec'het. Ar pezik en dezo peb-unan da baëa bep bloas ne vezo netra e guirionez : d'ar muia, nao pe zek gwennek dre benn; eur vech ar bloas. Petra eo an dra-ze ? Ha c'hoas, ar re ne c'helfent ket dioueret an nebeut gwenneien-ze a gavo eb mar re all pinvidikoc'h da ober evitho; n'o dezo evit-se nemet en em glevet gant personet o farreziou; a bell-zo int boas da gaout truez ous ar beorien.

Gant ma vezo unvaniez hag ioul vad eus a bers peb hini, lezen an disparti eleac'b beza noazuz a vezo talvoudus bras evidomp. An Aot. Doue a oar tenna ar vad eus an droug ha lakât an diaoul da labourat evithan. Penaos kement-se ?

Da genta, muioc'h a stad a raïmp eus or religion, dre ma kousto dheomp kerroc'h. Seul ma koust eun dra, seul talvoudus er c'havomp.

« Ret eo koll eun dra evit gellout anaout
» Pebez talvoudegez mad awalc'h a c'hell kaout. »

(*Dragon S. Paol.*)

Ne anavezimp morse gwelloc'h petra dal evidomp ar religion nemet pa rankimp gouzanv eun dra benag evit er miret, nemet pa gousto eun dra benag hen derc'heil.

Eun eil gounid : — Lezen an disparti a reio eun disparti all a ne c'hello beza nemet talvoudus d'an Ilis. Beteg hen e veze niveret etouez ar gatholiket kement den a zo badezet; ha goulskoude en o zouez e zoa kalz ha ne dalent ket soken an dud divadez, e zoa kals enebourien touet d'an Ilis ha ne reant morse nemet dispenn anezhi gwassa ma c'hellent. Ar vugale dinatur-se a ranko breman diskues petra int. Ar rann a vezo great etre an dud badezet, hag e daou rummad e vezint lakeat. (A) Ar re a fello dezho kaout beleien, ar re a fello dezho kaout kelennadurez kristen evitho hag evit o bugale, ar re a fello dezho kaout ar beleg pa vezint klanv, kaout pedennou ha sakramanchou an Ilis hed o buez ha goude o maro, en lavaro hag en diskuezo; — (B) ar re all anavezet evit ar pezh ma zint ne c'hellint mui ober kement a zroug, ne vezint mui o losta an Ilis hag o viret outhi da vont var araog. Eun dra benag eo !

Eur gounid all c'hoas : Beteg hen, ar gouarnamant a zibabe an eskibien hag ar bersounet kanton, pe da vihana, ne c'helle hini beza hanvet nemet gant e aotreadurez. Kement a zisplije dezhan, pe d'an disterra lakepot deuet mad gantho a oa sûr da veza appellet, n'eus fors pegen gweziek, pegen santel, pegen desket e viche. — Eiz, dek miz, eur bloas hag ouspen aliës a dremene araog ma veze gallet pourvei eur barrez vras pe eun eskopti. Nec'het maro e veze hon Tad Santel ar Pab hag an eskibien o klask ober ar gwella. — Hiviziken ne man mui kompt en doare-ze. On Tad Santel ar Pab eo a zibab ar bersoned kanton. Ar gounid bras a deuo d'an Ilis eus er frankis-se ne man tam ebet dindan divin. Bezomp eta fizians. Doue 'zo het mæstr hag a chomo mæstr.

F. CARDINAL.

L I Z E R

Skrivet gant an Aotrou 'n Eskob Dubillard

Da Renerez E. M. K. F. ⁽¹⁾ e karter Landerne

ESKOPTI

Kemper, d'an 12 a viz Eost 1907.

Quimper ha Leon

INTRON VAD,

Laouen oun bet o tigemeret, ha lennet am euz gant plijadur, an diverra euz al labourou great e kostesiou Landerne gant E. M. K. F.

Kalz o deuz lakeat o haniou war rollon an Emglev hag ar profou destumet a ro kalon da vont war araok : Doue, anat eo, a vennig aked ha poan ar re a zo o ren an Emglev.

Ar spered a zo ouz ho lakât da gerzet war araok eo ar spered kristen, kristen nemed ken, heb lezhano ebed ; ar spered-ze eo a lakaio ac'hanomp da gaout ar gounid hag an treac'h er vrezel didruez m'emaomp o c'hourin enni.

Kendalc'hit da lakaat ar spered-ze da rei ene da gement a zavoc'h hag e reoc'h eur vad vras d'an Iliz ha d'ar Vro.

Teurvezit, Intron vad, kredi emañ a du ganeoc'h, ha digemerit, evidoc'h hag evit kement hini a ro an dourn deoc'h, va gwella bennoz a dad.

† FR. VIRJ.

Eskob Kemper ha Leon.

Eur Verzerez epad ar Revolution vraz (1794)

(Kendalc'h)

DEKVED PENNAD

(Kendalc'h)

An imachou a zo bet hano anezho, a oa great ganthi, rak an amzer a jomme ganthi, goude al labourou all, a vije implijet oc'h ober imachou ar Galon-Zakr. Mui ma c'helle e roe anezho, d'he c'herent, d'he mignonned, evit kreski evelse an devosion d'ar Galon Zakr.

Gant al labour-ze edo, eun dervez, pa dremenaz an Aot. de Trémaria, medisin ar gouent, etal dor he c'ham-prik, hanter zigor. Victoire a oueze ez oa heman eur c'hristen mad hag a ginnigaz eun imaj d'ezhan. An Aot. de Trémaria a lavaraz bennoz hag a c'houlennaz zoken unan all evit he veur, kabiten var vor e Lorient. « Gant plijadur, eme Victoire, hag aliit ho preur da lakad he fizianz e Kalon Jesus, evit tenna varnezhan bennoz an Aotrou Doue. »

Skriva a reomp an dra-man, daoust ma ne dal ket kalz ar boan, abalamour ma 'z eo bet an imach-se penn kaoz a varo Victoire de Saint-Luc... Nag hen a zo kaër ha mad mervel evit eun dra ker zantel.

An Aot. de Trémaria, diskuillet abalamour ma roe an imach-se, a oue prizoniet, ha goudeze lezet en he frankiz. Divezatoc'h, pa oue bet kavet imachou all henvel, var ar re a veze gillotinet ha var galon soudarded kristen ouz ar Vendée, bet lazet var dachen ar brezel, an dud fall a lavaraz ez oa eur merk evit anaout enebourien ar Revolution, hag an Aot. de Trémaria a oue a nevez taolet er prizon. Dibennet oue e penn kenta ar bloas 1794 assamblez gant unan euz he verc'hed yaouank. Houman a oa eat e plas he c'hoar, leanez er C'halvar, rak pa deuaz an archerien da gerc'het al leanez, ez oa goall glanv, hag he c'hoar en em ginnigaz da vont d'ar prizon en he leac'h, ha nebeut goudeze e oue dibennet.

(1) Emglev Merc'hed Kristen Frans : *La Ligue patriotique des Françaises.*

EUNNEKVED PENNAD

Victoire e ti he c'herent e Quimerch. — Galvet eo dirak an tribunal. — Kaset eo gant he c'herent d'ar prizon da Garaëz.

Scouezed ar Retred n'hellent ket chomm pell e kouent ar C'halvar; kement kouent a oa a dlie beza dismantret. Victoire a rankaz mont da di he c'herent, hag eul lizer skrivet gant an Aotronez Boissière ha Pennanros, an eil a viz gouere, a verk d'eomp edo Victoire er gear d'ar mare-ze. Lavaret a reant d'an Aot. de Saint-Luc : « Eüruz oc'h da gaout ganeoc'h, er gear, Victoire ar zantez. »

Maner ar Bot ha familh Saint-Luc n'hellent ket dale kalz da veza skoet. Ar familh-ze a oa deuz ar re vella, douget, evel ne oa hini all ebet, d'ar relijion ha d'ar roue. Di e teue aliez da guzet beleyen ar pasesiou tro var dro, ha meur a vech o deuz kavet eno an nerz-kalon a vanke d'ezho evit derc'hel start d'ho dever. Aoualc'h ez oa ha kalz re evit tenna droulantz an dispac'herien ha beza taolet er prizon. Meveillen ar Revolusion a deue di bep an amzer : Eur vech evit klask Eskop Kastel-Paol, eur vech all evit klask ar veleyen ne falveze ket d'ezho ober ar sermant; eun dervez e teujont, zoken, var zigarez dizoloi eur guziadel armou. An tregaz-se a roe d'anaout da familh Saint-Luc, ne jomche ket pell ken ar frankiz ganthi.

E miz even 1791, nebeut amzer araok ma oue kaset Itronezed ar Retred ouz ho zi, familh de Saint-Luc e doa ranket mont d'ar prizon da Landerne, epad meur a zervez. Distro d'ar gear, e chommaz eur miz benag heb beza hegazet; mes d'ar bemzek a viz here, e kouezaz adare an enkreuz var ar maner, ker zioul ha ker zantel. Archerien a deuaz, hag en hano n'ouzer ket peseurt lezen, e kasont an Aotrou hag an Itron de Saint-Luc da Gemper evit beza diouallet mad. C'huec'h sizun goude e c'heljont distrei d'ar gear.

Ne badaz ket pell ar peoc'h. Goude an torfet great an unan var-n-ugent a viz genver, muntreien ar roue Louis XVI, digabestr ha mistri breman, a c'houezaz krenvoc'h tan ar bersekusion. Familh de Saint-Luc a oue kaset

a nevez da Gemper; an dud fall a grede lavaret ez oa ar familh-ze deuz ar re wasa, hag an traou a droe fall evithi. C'huec'h miz e chommaz er prizon, hag epad an amzer-ze, an Aotrou hag an Itron de Saint-Luc, a c'houzanvañ ar boan hag an dismeganz a reat d'ezho, gant kement a basianted hag a nerz-kalon, ma ouent eur skouer evit kalz re all hag o doa troet kein, siouaz, d'ar feiz ha d'an enor, evit beza lezet e peoc'h.

Neuze eo e oue kemennet da Victoire mont dirak tribunal an Departamant. Hi ne ouie ket evit petra, hag he c'herent a oue spontet.

An torfet a rebec'het d'ezhi oa beza devot d'ar Galon-Zakr, ha

(*Da gendelc'her*).

L. G.

An dour-beuz er C'hreisdeiz

MIROMP OR GWEZ

E niveren miz gouere, er « Feiz ha Breiz » (p. 138) e skriven ar c'homzou-man divar benn ar gwez a c'holoe gwech-all Bro-Arvor : « Kriben menez *Arre* hag hini ar » meneziou *Dû* n'oant ket moal evel ar gerreg a ra hirio » o'leven-gein. Gwez bras o goloe; leac'h zo da geuzia » d'ar re-ze da vihana; rag ouspen ma oant kaer da velet, » ouspen ma torrent an avelou bras ba ma tiouallent ar » vro, e talc'hent c'hoas an douar bag an dour e steuen » o griziu. Er mare-ze, goude ar glaoeier bras, ar » c'houeriu ne ziskennent ket froudennus divar ar » menez en eur ziransi an douar hag en eur lakât ar » prajou var neun. » Ne sonjen ket ba ne c'hoantean ket e viche deuet ker buhan an darvoudou bras da ziskues pegen gwir oa ar pez a lavaren.

An distruj mantrus great gant an dour beuz e daou departamant a bez eur ar C'hreisdeiz : ar *Gard* hag an *Herauld*, hag en eul lo len eus an departamanchou all tro-var-dro, hag a zo ivez varnez c'hoarvezout, ma kendalc'h ar glaoeier bras, er *Savoie* hag en departamanchou

demdost da veneziou ar *Pyrénées* ha da veneziou ar *Morvan*, a dle digass da sonj d'an dud ha d'ar gouarnant eus an danjer a zo o pilat ar gwez hag ar c'hoajou a rea d'or menezioù eur gurunen kaër meurbet hag a vire ar vro a bez, en eun doare dispar, eus an dour koll.

En deizioù diveza a viz guengolo hag e derou miz here, barrou arne spountuz 'zo bet tarzet var menezioù ar *Morvan* ha var menezioù ar *Cévennes*. An dour a goezas evel taolet gant barazou. Ar c'houeriu, ar sterriou bras hanvet an *Orb*, an *Herault*, ar *Vidourle* abred leunet, 'zo bet dirollet evel eur froud var ar c'hompeziou goloet a viniennou leun a resin mad da gutuilb, en eur skarza dirazho kement o diarbenn. Ar gwiniennou a oue diskriennet, ruillet ha diruillet evel en eur c'hoari; ar gwez bras o-unan, el leac'h ma oue eun tam kass gant an dour ne zalejont ket da veza stlejet; an tiez hag ar pontchou didroadet beteg an diasez, hejet ha dihejet, a oue darn pilet, darn all faoutet, dismantret ha prest da goeza en o foull, a ranko beza diskaret. — Al loenet, kezeg, saout, moc'h, meod var neun en o c'hreier, 'zo eat eul loden anezho gant an dour, eul loden all, evit o savetei, e oue ret rei dezho lojeis er solierou. — An dud anter visket, rag en noz oa c'hoarvezet ar barrou kenta, a oue ret dezho tec'het prim varzu an uhelennou. Evit distrei d'o zies da savetei o zraou talvoudussa e rankchont kemeret bagou.

Mantrus oa gwelet an dour o kerzet gant tiz dre ar c'heriadennou o ruilh reier, atred, douar, gwez, kirri, barrikennoù, arreburi a bep seurt, ostillou ha benveachou, beteg soken skeudennou ar Sent.

Skrijus eo an dismantr. Ar vro a bez a zo revinet. Tremen pemp mill famill a zo lakeat var an douar noaz; kalz a re all a zo bet tizet. Kouls lavaret den er C'hreideiz n'eo chomet eb eur c'holl benag. Lavaret e viche eman dourn Doue o koeza pounner varnho. Ne ve ket souez; rag euz ar vro-ze muioc'h eget eus hini all eo e teu ar gannadet a ra d'an Ilis eur vrezel ker kris. Moës, n'eo ket breman pa maïnt er boan hag en dienez eo banna mein varnho.

— Gwelloc'h eo klask e pelec'h eman ar penn abeg eus an dour-beuz. — Pell-zo eman an dud desket ha

skiantek o sevel o mouez hag o lavaret petra dlie c'hoarvezout eb mar dre ma tiskarer an oll goajou 'zo var ar menezioù eb planta morse. Kern ar menezioù, gwechall goloet a c'hlasvez, 'zo moal hirio evel reier menez *Arre*. — Var ar menezioù goulskoude eo e koes ar muia glao. Eleac'h daou droatad dour pe vardro a goez bep bloas var ar c'hompeziou, e koes daou vetr var ar menezioù, da lavaret eo, vardro teir pe peder gwech muioc'h. Kement-ze n'eo ket dies da gompren. Ar menezioù alies uhelloc'h eget ar c'houmoul a ziarben anezho hag a ra dezho tarza var o c'hriben.

Ma viche gwez bihan pe vras var o c'hern hag ous torgen, eul loden eus an dour a chomfe var an dellioù, var ar skourrou, a ve evet e berr amzer gantho pe ne zalefe ket da vont en ezen; al loden all brassoc'h a goesfe ehars treid ar vezen, moës ne goesfe ket ken trum na gant kement a diz; amzer en diche d'en em sila a nebeudou en douar eb ribina anezhan; hag, eur vech eat en douar e vagfe ar grizioù, e ve dalc'het en o steuen, ha ne deuffe nemet a nebeudou bihan da goeza er goueriu hag ac'hano er sterriou. Ar menezioù a deuffe evelse da lenna dour founnus; hag, e mare ar sec'horioù bras e kendalc'hfent da vaga ar feunteunioù, ar c'houeriu ha da zerc'hel freskadurez er vro. Ma teu, bep bloas, ar punsou hag ar feunteunioù da zisec'ha en anv, ar penabeg bras eo dre ma ne z'eus mui avoalc'h a goajou da lenna dour.

Ne zeus hirio na muioc'h na nebeutoc'h a c'hlaoeier eget gwechall, ha dre faot an den, dre ma ne oar mui reiza ervad e draou eo e zeus avechou re ha dalc'hmad re nebeut. — Menezioù ar *Morvan* hag ar *Cévennes* moal o fennou a zo paredet an douar varnho hag en dro dezho; ar glao o koeza gant tiz n'en deus mui amzer d'en em sila en douar; mont a ra evel eur froud da ober e freuz e kement leac'h ma tremen; etretant, kerkent hag ehanet ar glao ar menez 'zo ker seac'h a biskoas ha ne reio nemet mont var noassoc'h noassa, rag an douar gwella a ia a nebeudou gant an dour bep gwech ma vez eur barrad founnuz.

An eil drouk a denn egile. Var a lavar ar c'hazetennoù, ar sterriou *Orb*, *Herault* ha *Vidourle* a dreïn gantho

berniou atret ha pri. An atret hag ar pri-ze a ia buhan d'ar goelet, a stank ar c'han hag a vir ous ar bagou da dremen dreizho ha setu ar c'hemverz dre ar bagou diarbennet pe da vibana disterreat. E bro ar gwin, kementse a ra droug bras.

Mall eo e teuffe ar gouarnamant da viret na ve diskaret an neubeut gwez a zo c'hoas var or menesiou. Mall eo e teuffe da lakât planta a nevez ar re a zo noaz. Hen hag hen ebken eo en deus galloud hag arc'hant awalc'h evitse. Mall eo ive e teuffe perc'hennet an douarou da anaout ha da ober o dever var eun dra hag a c'hell beza talvoudus ma vez great ervad, ha ken noasuz ma vez dilezet. Mall eo ive e teuffe kuzulierien an departamanchou da rei da anaout o mennoziou. O dever eo klask mad an oll, ho n'eo ket mad eman pe ennont eo.

FR. CARDINAL.

« An dour-beuz, ma kendalc'h ar glao bras a zo varnez c'hoarvezout en departamanchou tu-ha-tu d'ar C'hreisdreiz. » Siouas ! Re vir a lavaren. Ar glaoier o deus kendalc'h et, ha breman, n'eo mui ar *Gard* hag an *Herault* ebken a zo dindan en dour, moes c'hoas Kreizen ar Frans, hag an oll departamanchou tu ar Sao-Heol ha tu ar C'huz-Heol dezho. Ar reuz 'zo var daouzek departamant all : *L'Ain*, le *Rhône*, la *Loire*, la *Haute-Loire*, le *Puy-de-Dôme*, l'*Avyron*, la *Lozère*, l'*Ardèche*, la *Drôme* ; *Vaucluse*, le *Var*, les *Alpes-Maritimes*, les *Pyrénées-Orientales*.

JILEZ AR PILLAOUAËR

Histor eul laëraden

Tennet eus « *Dihunomp* » Kazeten miziek ar Morbihan

Jilez an Dossen, pillaouër eus ar Fouillez, pe marteze eus Botmeur, pe eus a leac'h all a rede ar vro, e sac'h var e gein, e grog-poezer var e skoaz, e ben-baz en e zourn. Paour e oa Jilez evel ar razet. Kement gwennek a c'hounenze gant e dammou pillou a ye e chopinadou chistr, hag aliès ive, siouas ! e banneou gwin-ardant.

Setu hen, eun dervez, digouezet e tachen Poull-ran. « Pillou oc'h euz da verza, merourez ? — Ia, eme Fant » ar Born, mestrez an ti ; tostaat, Jilez, grit eun tammik » diskuiza epad ma vin er solier o tastum eun tammik » pillou dheoc'h ; ha pa vint prest, m'ho kalvo d'o foeza. »

Setu ar pillaouaër asezet var an oalet, e gorn butun en e veg. Trouz ebet ne oa en ti. Yan, ar merour, klanv en e vele kloz, ne lavare grik. Ne glevet nemet ar c'haz o lavaret e *gredo* e korn an oalet hag ar souben o vervi var an tan. C'hoant a savas gant Jilez gouzout pe seurt o diche ar verourien d'o lein, hag hen ha dizelei ar pot. Eur mellad tam kig moc'h a oa o poazat hag ar souben a oa druz. — « Kig moc'h ! sellit evelkent ! eme Jilez en » eur lakât ar golo en e blas ; — me, ne meus ket arc'hant » da brema traou ker mad... Ret e vo din, hed va buez, » drebi avalou douar gant leaz trenk pe iod kerc'h gant » leaz tro... Ar boued-ze a zo mad evit eur c'hrac'h-koz » dizantet pe eur c'hrouadur trivac'h miz. Evit eun den » eus va oad, ar c'hik a ve c'huekoc'h. Daoust ha ne ve » tu ebet da zistaga eun tam eus an hini 'zo aze o » poazat ? » — Ar sonj-ze en laka da huanadi. C'hoez vad ar souben a save d'e fri. Eun nebeudik goude, Jilez a lavaras ennhan e-unan : « P'e gwir ne c'hellan ket tanva » ar c'hig, e c'hellan atao sellet outhan eur vech all. » Hag hen ha lemel ar golo adarre. Eur sonj c'huezet gant an diaoul a savas neuze en e speret : « Ia, emezhan, en eur » besketa er souben gant e grog-poezer, an dud a *gredo* » e vezo bet teuzet ar c'hig gant re a dan. » Hag an tam kig zo boutet doun e sac'h ar pillaouaër mesk-ha-mesk gant ar pillou hag ar c'hrec'hin koniklet. Neuse, evel eun den divlam, ec'h en em laka da deuler moget butun diouthan en eur granchat en tan.

Ar c'has, dihunet en eun taol, ne ehane da drei ha da zistrei en dro d'ar sac'h ha da grafât anezhan en eur viawal. « Kerz pelloc'h, lipouz ma zout, a lavar Jilez en » eur zistaga eun taol troad gant ar paourkez loan, — » n'eus ket a logod em zac'h, me gred ! » — « Nan ! n'eus » ket a logod, a sonje ar merour en doa gwelet, dre doul- » lou an nor-vele, mezaol ar pillaouër, — n'euz ket a » logod ; moes eun dra benag all c'huekoc'h. Me a meus o » kwelet oc'h ober ho tro-gam. Ni a velo, abars nemeur

» divar goust piou e vezo ar c'hoarz. Plijadur am bezo o
» laërez al laër. »

Fant, great ganthi he dastumaden billou, a c'halvas
Jilez da vont var laez. Etre ma oa Jilez er solier o poeza
ar pillou hag o chipotal var ar pris gant e c'hreg, Yan a
lammas prim ha sioul er meaz eus e vele; en eun taol
dourn ar c'hig oue tennet er meaz eus ar sac'h, hag eur
mellad kef-tan beo lakeat en e blas. Eun trok brao!

Epad m'edo e kempen e billon, Jilez a vele moget o
tont eus e sac'h. « N'eo ket c'hoas yen va c'hig, a sonje.
» Gwell a ze! Ne dommo nemet gwelloc'h va bouzellou
» goullo. »

Kroumet dindan e zam, Jilez an Dossen a gemer hent
ar gear. Ar vall da danva e gig moc'h en lake da gerzet
drant. « Amzer da rosta tud a ra hirio, a sonje Jilez; bis-
» koaz kement a domder ne meus santet. C'houezi a ran
» ken a goez an dour em boutou... Me gred e krog ar
» sac'h e kroc'hen va c'hein... » An avel a oa kreng en
devez-se, hag an tan a groge a nebeudigou er sac'h hag
ar pillou a goueze a dammou. « A dra sûr, a sonje c'hoas
» Jilez, an avel a grog stard. Leski a ra va c'hein evel
» pa viche eun ed gwenan ous va flemma. Ret 'vo din
» mont da vit sorserez Lokeoret evit para eus an
» drouk-se. »

E kreis eur park, labourerien a huchas var Jilez : —
« Pillaouaër, eman an tan en da sac'h! » — « Grit o
» labour, ginaoueien, a c'hrognas Jilez, kounnar ennhan,
» ha laoskit an dud a fesson da vont gant o hent. » Al
labourerien en em lakeas da c'hoarzin ha Jilez da redet
buhannoc'h. — Eun tammik pelloc'h, eur c'hrouadur o
tiwal e saout a huchas varnhan a bouez-penn : « Pil-
» laouaër, eman an tan en ho pragou. » — Ret e oue
dezhan chom a za pelloc'h. — « Pardon, va Doue, eme
» Jilez en eur zizelei e benn... adren, an tan hag an ifern
» a zo koezet var va c'hein. » Penfollet a grenn, ec'h en
em daol e kreis eur poull hanvoès hag ec'h en em laka da
dourbapât ennhan a-unan gant eur vanden voc'h. Pa oue
deuet a benn da vouga an tan ec'h en em gavas er stad...
ar flerriussa. E leac'h tomma e vouzellou goullo, en doa
rostet e jiletan ha rostet e groc'hen. Ret 'oue dezhan
klask raden da stanka toullou e zihad ha da c'holo e
groc'hen.

Biskoas Jilez ne anavezaz ar pez oa great dezhan.
Var e veno, an diaoul eo en doa troet an tam kig moc'h
en eun tam koat ha c'houezet tan an iferu ennhan.

Biskoas ken nebeut, divar an devez-ze, Jilez ne c'hoan-
teas dizelei ar podou-souben.

Gwenanen Breiz.

KANAOUEN EURED...

Var eun tón euz bro Gwened.

Buhan Diou wech : 1° Eur vouez hebken; 2° Oll assamblez.

Po-tred ha po-tre-zed, Ka-nomp eur

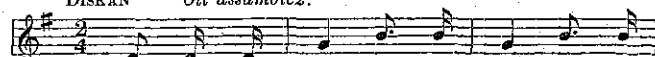
ga-naou-en, Ka-nomp eur ga-naou-en.

Eur vouez ebken

D'an daou bri-ed yaou-ank da laou-en-nât ho fenn.

DISKAN Oll assamblez.

Gé-la-ri-go ol-la ho! He-nor

Aman e straker an daouarn.

ha iec'hed d'e-zo. Tra la la la la

la la la la la la la la la la.

I

Potred ha potrezed, kanomp eur ganaouen
D'an daou bried yaouank, da laouennât o fenn.

DISKAN

Gé, larigo, holla ho !
 Henor ha yec'hed dezho
 Tralala la la la la }
 la la la la la la } (strakal an daouarn)
 la la la la la la }

II

Ra jomint yac'h ha krenv, barrek da labourat
 Gant eur stomak digor, ha skilfou da jaokât.

III

Ra gouezo en o zi, dre ar chimalou
 Patatez ha bara, hag arc'hant a verniou !

IV

Ra jomo ar re goz, pell amzer d'ho c'helen,
 Goude ma vijent dall, ha tort, ha korbezen !

V

Ra jomo dreist peb tra etre ar priedjou
 Karantez ha joa aleiz o godellou !

VI

Mar bez ranket ouela, e kemerint o daou
 Ar memez tavancher, da zec'ha'o daelou.

VII

Pa zeio Yan d'ar foar, e vezo « bon garçon »
 E'tigaso d'e wreg eun tammik « saucisson ».

VIII

Pa zeio da drinka gant e gamaraded,
 Gant chistr ha limonad e torro e zec'hed.

IX

Janedik diouz e zu, pa zeio d'ar marc'had,
 Ne fripo ket arc'hant o chom da c'hrac'hellat.

X

Pa zeio da walc'hi ha d'ober ar c'hoez,
 N'eo ket war he ozac'h e lopo he golvez.

XI

Ma tigouez en o zi, filipéd da zevel,
 Ozac'h ha gwreg bep eil a lusko ar c'havel.

XII

Ha dre ma savint braz, potred ha merc'hedou,
 E vo dalc'het atao disklabez o friou.

XIII

Pa c'hoanteint mouzat, hag ober diouz o fenn,
 E vô klasket an torch, ar foët pe ar gordenn.

XIV

Hag eun dervez, tudou, e kavoc'h en ho ti,
 Bugale vad ha yac'h da harpa ho kosni.

XV

Yec'hed hag enor c'hoaz, yec'hed ha mil bennoz,
 Plijadur er bed-man, ha plas er Baradoz.

*Kanaouen savet gant « Paotr Treoude » ha kanet evit ar wech
 kenta, gant Potred yaouank Kasteil Paol e Kergounadec'h deiz
 Gouel ar Bleun-Bruk 1907.*

AR PENN-OC'H DU

D'ar Vretoned vihan.

Gwechall, gwechall,

An hini en doa daoulagad, n'oa ket dall,

An hini en deuz,

A vel en eün, pe en dreuz ;

Unan born, benn ma vez eat da Vrest ha deut d'ar gêar
 En devez gwelet an daou gostez euz an hent sklear.

A benn konta eur gontadenn

Eo red lakât ar baz war an azenn

An dib war ar giez

Ar pez ne vez ket gwelet aliez :

Kaër am euz konta

Nemed konta a rafen, e kavan atao da gonta.

Gwechall eta e oa eur verouri vras e Kerveilh er
 Fouilhez. Ar mestr hag ar vestrez a oa maro ha ne jome
 ebarz war o lerc'h, nemed eur pôtr hag eur verc'h ; n'o
 devoa ket kalz a arc'hant, rak ar pôtr a vije o vale, an
 douarou ne vijent ket labouret hag al loaned a ranket da
 werza.

« Mad, va c'hoar, a lavaras ar pôtr eun dervez, gant ar goprou hon devez diouz ar vilin e c'hellfemp larda eur penn-oc'hik. »

— « Hag arc'hant da brena, evelse, emezi ? »

» Evidon-me am euz pemp gwenneg ha netra ken. »

— « Mad gra d'in eur yalc'h, laka ar pemp gwenneg ebars, gant eun nebeud boutonou. »

— Ar pez a c'houlenne ar pôtr a oue great, ha setu hen gant e yalc'h, hag en hent da foar ar Fouilhez ; mont a ra da varc'hata eur penn-oc'h du diouz e zoare.

— « Pegement hen-man, emezan, da berc'hen an aneval ? »

— « Pegement ? — an arc'hant a zo ganeoc'h en ho tourn. »

— « Sell, anezo d'id. » — Hag hen d'ar gear buhanna ma c'helle, gant e brenadenn.

Abenn m'eo bet pewar miz er c'hraou, ar penn-oc'hik a zo deuet da veza penn-oc'h.

— « Ma 'z afen, eme ar potr, da foar Lesneven dilun gant hennez e rin eun taolik brao. Mad e werzin anezan a gredan, rak eno peurlies a vez ker ar moc'h. »

D'ar zul, da c'houde lein ez eaz euz ar gear, ha d'ar pardaëz edo digouezet tost da Landerne, e koat Pennkran.

Eno ec'h en em gavas gantan pewar den.

— « Da beleac'h emaac'h o vont evelse ? emezo. »

— « E penn an hent emeon da vont da foar Lesneven. Sonj loja e Landerne am euz. »

— « Oh ! eme ar pewar goaz, it da loja d'ar maner, aze. Digemeret mad e vefoc'h, rak an Aotrou a zo mad kenan da zigemeret an dud. »

Touellet e oue ker brao, pôtr ar penn-oc'h du, ma 'z eaz d'ar maner da loja.

Koan ha gwele a gavas eno, antronoz vintin pa loc'has da zonzal mont kuit, ez eaz da glask e benn-oc'h.

— « Ne oa deuet hini ebed ganeoc'h deac'h a oue lavaret dezan. » — « Ne oa deuet hini ebed ganen deac'h, n'oun ket eat e buzubuilh c'hoaz evelato ; goaz a ze deoc'h, m'em bezo arc'hant va fenn-oc'h, hag an interest war ar marc'had. »

Hag ar c'herne dizrei d'ar gear.

Eun nebeud devesiou goudeze p'en devoa great mad e zonz e lavaras d'e c'hoar.

— « Me ya da welet hon tonton d'ar C'hastellin ; epad ma rin va zro, te a valo hag a bortezo. »

Hag hen sav

A forz da vale
E rear hent heb dale

pa ne gouezer ket n'euz ket a zale o sevel, ha pa gouezer, e kouezer war an adrenv an unan ha ne rear drouk da zen all ebeb.

Pa zigouezaz gant e eontr : « De-mad, tonton, deuet oun d'ho kwelet, kement ha m'oun deuet d'ar marc'had. O sonjal prena eur penn-oc'h e oan, mez gwelloc'h marc'had int en Huelgoat eget aman. »

Goude beza goulennet digant an fonton koz kelou euz e vugale e lavaras : « Daoust ha ne c'hellfec'h ket rei d'in dilhad ho merc'h leanez epad tri dervez ? »

— « Oh ! eo, daoust ha perak n'o rofen ket ? »

— « Mad, eme ar pôtr, abenn tri dervez e teuin d'o digas en dro. »

Hag hen sav, gant an dilhad leanez dindan e gazel, etrezek Landerne.

P'eo digouezet e *Kef ar Merzer* ez a en eur c'hoarem da wiska an dilhad leanez ha goudeze e kendalc'h e hent.

Digouezet e koat Pennkran, e wel tri mevel ar maner o tont adarre davetan.

— « Da belec'h ez it, evelse, » emezo ?

— « Da belec'h ? — Me a zo o kesta evit ar beorien. »

— « Deuit d'ar maner ganeomp, neuze, aman ez euz eun Aotrou pinvidik, hag a roi deoc'h eun draik bennak. »

Hag hen d'ar maner, eur mell baz dreinok gantan dindan e vroz.

Goude koan a oa bet deread, ar mevelien a en em dennas, hag an Aotrou a bignas d'e gambr gant pôtr ar vroz ; kerkent ha ma oa eno, hen-man a dennas e vaz dreinok euz a zindan e zilhad hag a en em lakeas, ar pez ma c'helle, da vuzula ganti e gein d'ar paourkeaz Aotrou.

— « Rei a ri va fenn-oc'h du d'in-me ? »

— « Debret eo, eme an Aotrou. »

— « Rei a ri va fenn-oc'h du d'in-me ? » Hag e kendalc'he da lorgna goasa ma c'helle.

— « Digas aour d'in, eme ar pôtr, pe e vezi lazet. » —
An aotrou kez, spountet neat, a redas da gerc'hat eur
yalc'had aour, hag ar potr hen lezaz evit eun dro.

Diouz ar mintin, pa deuas al laëron da gaout o mestr,
hen-man a'oa leun a c'houliou.

« Oh ! va Doue emezan, lazet e vezin gant potr ar
penn-oc'h du, kaout a rea d'in ivez am boa great fall ; va
c'houstianz a bike ac'hanon. »

E keit-ze ar c'herne a skampe etrezek ar gear. E *Kef
ar Merzer* e kavas eur marc'hadour bouteier hen dou-
gennas betek ar Fouilhez. Digouezet er gear e taolas e
yalc'had aour d'e c'hoar. « Del, emezan, setu aze an
interest euz arc'hant ar penn-oc'h du. »

« Biskoaz, eme ar plac'h souezet maro, biskoaz en
amzer va zad n'euz bet kement a arc'hant en ti. »

« Mad, emezan, red eo d'in mont c'hoaz da welet hon
tonton aotrou, d'ar C'hastellin. »

Hag ez eaz hag hen trugarekeas na petra 'ta. Lorc'h
en aotrou.

« Mad, eme ar pôtr, ma ho pije gellet rei d'in dilhad
ho mab medesin, ho pije great kalz vad d'in. »

— « O rei a c'hellan, eaz awalc'h avad, va niz. »

Ha potr ar penn-oc'h du adarre da *Gef ar Merzer*, eno
e wisk dilhad ar medesin, hag en eur vont gant an hent e
ra an neuz da zastum louzeier.

— « Petra rit aze ? eme al laeroun o tigouezout.

— « Ar pez a ran eo destum louzou da vont ganen da
Bariz ; deuet ez euz kelou d'in da vont di da welet eun
den hag a zo bet bazatet. »

— « Deuit er maner, eme an ailhoned, aman ivez ez euz
unan klanv. »

— « Oh ! n'am euz ket a amzer, eme bôtr ar penn-
oc'h du. »

« Paet e vezoc'h mad, eme al laeron. »

— « Oh ! eme ar medesin, me n'eo ket arc'hant eo a
vank d'in, evelato, o veza m'eo erru an noz, ez in da
loja d'ar maner. »

Hag ar mevelled kerkent a bigne laouen e kampr an
aotrou. — « Eun dervez mad hor beuz great, mestr,
eur medesin hor beuz kavet war an hent, hag hor beuz
sonjet e zigas aman d'ho kaout. »

— « Mad ho peuz great, avad, eme an aotrou. »

Ha pignet ar medesin : « Mad, emezan, aze n'euz ken
da ober, nemed mont dioc'htu da zastum diou c'hol-
c'hejat kinvi gwen. Kasit ho tud d'hen ober epad ma
vezin-me oc'h ober eun tamm louzou all. Me m'euz
c'hoant e vefec'h pare, ha n'am euz ket a amzer da goll. »

An aotrou genaouek a roaz urz d'e vevelien da vont
dioc'htu da glask kinvi gwen. Kerkent ha m'eo didrouz
an ti, ar pôtr a denn adarre e vaz dreinok euz a zindan e
zaë hag a lop war gein an aotrou evel war eun ane :
« rei a ri va fenn-oc'h du d'in ? »

— « Pardon, eme an aotrou. »

— « Ah ! ya, pardon, pardon ebed n'ho pezo ket, ken a
restaoloc'h d'in va fenn-oc'h du. »

Ar paourkeaz aotrou a gunude ; eur zaead en devoa bet,
ken a zave ar moged dioutan : « Kas arc'hant ganed leiz
ar zac'h ludu du, hag arabad d'id dont ken war va zro. »
P'en em gavas pôtr ar penn-oc'h du e *Kef ar Merzer*, e
kavas eno eur marc'hadour glaou hen dougennas adarre
betek ar Fouilhez.

« Mad, eme ar pôtr d'e c'hoar, p'en em gavas er gear,
breman eo deuet va interest penn da benn ganen, red eo
d'in mont c'hoaz evelato en hent : c'hoant am euz da
gaout va arc'hant, en aoun na vefent kollet. »

Hag hen d'ar C'hastellin : « Mad, va zonton, digas a
ran deoc'h dilhad ho mab medesin, ouz ho trugarekât.
Ma vefe breman c'hoaz ho madelez e rofac'h d'in, evit
eun nebeut deisiou dilhad o mab beleg. »

— « Feac'h, eme an tonton koz, rei awalc'h a rin, ne
gredan ket e vefe netra hag a virfe ouzin d'hen ober. »

Antronoz, da zerr-noz, edo ar c'herne en tu all da *Gef
ar Merzer*, gwisket e zilhad beleg gantan. Ha digouezet
an tri laër. — « Da beleac'h ez it, evelse, aotrou ? »

— « Da Bariz ez an da govez eun den a zo bet bazatet
hag a vô daonet ma n'en em gavan ket abred awalc'h. »

— « Oh ! selaouit, ho ped ar vadelez da zont d'ar
maner. »

— « Oh ! eme bôtr al lostenn-zu, me n'am euz ket a
amzer da goll. »

— « Mad, koulskoude, aman ez euz eun den toc'hor. »

— « Mad, neuze evelato ez in. »

Mont a euré d'ar maner adarre, hag e oue kaset da gaout an hini klanv.

Ar mevelled a en em dennas, heb ezomm da lavaret dezo.

Ker buhan, pôtr ar penn-oc'h du a gemeras e vaz. « Oh ! va Doue, eme ar c'hlanvour en eur skrijadenn. »

« Gwelomp breman, eme ar pôtr, pegement ho peuz war ho koustians ? »

Hag hen muzula e gein dezan gant e vaz, en dra c'helle.

« En taol-man e varvin, hag e rin, eme an Aotrou. »

« Ne ri ket, mes rei a ri d'in samm nao marc'h a aour : sin d'in an dra-ze aman dioc'htu, pe me da gavo atao. »

An Aotrou keaz, o veza ma plije gwelloc'h dezan ar vuez eget an aour, a zinas.

E vevelled a dlie mont o-unan da gas an aour da Gerveilh d'ar Fouilhez, en dervez varlerc'h.

P'en em gavas pôtr ar penn-oc'h du er gear, e lavaras d'e c'hoar : « Mad, varc'hoaz e teuer da zigas deomp arc'hant hor penn-oc'h ; klask koz dilhad d'in, ma lakin kolo enno da ober daou bôtr koz a vezo krouget er chiminal. »

Ar pezh a oue great war eün.

En dervez varlerc'h, oa tost d'an noz, pa zigouezas an tri laër gant ho c'hirri.

Abenn ma oant diskarget ha debret koan, oa re noz evito da vont d'ar gear.

— « Oh ! eme ar pôtr, aze ez euz gweleou, red eo deoc'h chom da loja. »

Araok mont da gousket e savas c'hoant ganto da ober peb a gornad hag en eur lakât tan e tigouezaz ganto teuler o daoulagad er chiminal : « Petra ar gounnar a zo aman a istribill, emezo, dioc'htu ? »

— « Ar re ze, eme bôtr ar penn-oc'h du, a zo daou hag a oa deuet da loja aman, n'euz ket pell, hag abalamour m'o devoa sklabezet o gweleou, am euz krouget anezo aze. »

— Al laëron a oa flear en o bragou, o klevet ar seurt pezh ha krena munut a reant en eur vont d'o c'hloz.

Evelato, evel m'o doa great eur pennad mad a hent, e oant skuiz hag ec'h en em rojont da gousket. Pôtr ar penn-oc'h du p'o c'hlevas o roc'hat a zavas, a gemeras

eur bastell farz a oa chomet euz a zilerc'h koan hag her bannas etre ar bôtred.

E kreiz an noz, unan anezo a zihunas. Na pegen bras ne oa ket e spont pas welas oa bouk an traou etre hen hag e amezok.

Dioc'htu, na petra 'ta, e sko war hen-man ouz e damall da veza sklabezet ar gwele. — « Breman n'az peuz nemed ar maro da gaout. » — « Ro peoc'h da vihana, eme egile, en aoun ne glefe pôtr ar penn-oc'h du. »

— « Gwella hon deuz da ober eo mont dioc'htu dre ar prenestr er meaz. N'oa ket a varrenier warnan ; hag o zri e lamjont dreizan er meaz war gorf o rochedou, buhanoc'h eget ma vije bet krog an tan en ti.

E leac'h eun ti kolo ha balan, pôtr ar penn-oc'h du en deuz breman eun ti kaer e mein-sklent, ha n'eo ket laëron koat Pennkran eo a gred ken dont da glask trabas outan.

Marvailher Botmeur.

KIMIAD AR ZOUDARD YAOUANK

WAR AN TON : *C'était Anne de Bretagne.*

I

Selaouit pis ha gant evez
Eur werz war gimia
An neb 'rank kuitât e barrez
'vit mont da lakât
Eur bragez ruz hag eur zaë c'hlaz
Ha dougen fuzuilh 'pad daou vloaz.

DISKAN :

Kenavo,
Kenavezo, en dizro !

II

Kuitât a rank ha mamm ha tad
Kuitât e zouar
Dilezel e vignoned vad
Ar re oll e gar
Hag en deuz ganto tremenet
E yaouankiz a hed a hed.

III

P'en d'euz stardet dourn e « zousik »
 'rannaz e galon,
 Rak ne glevo ken he mouezik
 A dreuz ar c'hoat don
 O vouskana drant ha seder
 Eur zon d'he mignonik tener.

IV

En hanv, breman n'hellou mui
 Mont d'ar pardonioù
 Ne glevo ket ken gant dudi
 'doug an nosvesioù
 An tad kos gant e varvailhou
 An dud yaouank gant o sonioù.

V

Ne glevo ket ken o seni
 Kleier e barrez
 Ne welo ket ken o lintri.
 Ouz delioù ar gwez
 Pe ouz ar bleun er prat ker koant
 Ar gliz evel perlez arc'hant.

VI

N' welo ket ken e ilizik
 Gant he zour uhel
 Azezet aman ker koantik
 E bro Breiz-Izel
 Kelc'het gant besioù ar re goz
 Ar bedenn 'vito deiz ha noz.

VII

Kalet e kaver dilezel
 Ar pezh a garer
 Kuitat gwiskamant Breiz-Izel
 Mont pell euz ar ger
 Mez ma kendalc'h da veza fur
 Doue rei dezan plijadur.

VIII

Ma talc'h da veza e peb leac'h
 Evel eur breizad
 Doue hen harpo gant e vrac'h
 Evel eur gwir dad

Sent Breiz-Izel er baradoz
 A bedo 'vitan deiz ha noz.

IX

Skoazella a raint anezan
 Dre nerz o fedenn
 Da jom bepred ha fur ha glan
 Da zistrei laouen
 Da labourat c'hoaz ar mesioù
 Glepiet gant c'houezen e dadou.

X

Reketomp oll a greiz kalon
 D'ar zoudard yaouank
 Reketomp yec'hed d'hor mignon
 Ha dudi stank stank,
 Ma tizroio en hon touez
 Leun a nerz hag a levenez.

Gwerz destumet gant M.-Y. Cardinal, euz Sant-Nouga, ha bet
 kurunet dezi e « *Gouel ar Bleun Bruk 1907.* »

DRAGON S. PAOL

Pez-c'hoari e tri arvest, aozet gant J.-M. Perrot, kure, e St Nouga

Piou ne anavez « Alanik al louarn » ? eun dastumaden
 kren-lavarioù lakeat da dalvezout evel kement a ber-
 lezen en eur pezh-c'hoari fentus. Oll vignounet ar bre-
 zounek 'zo bet laouën ous al levrigez.

Laouënnoe'h e c'hellont beza ous « *Dragon S. Paol* » ;
 rag ma ne deuer da veza kalvez nemet dre galveziat
 aleis, ne deuer ken nebeut da veza skrivanier nemet dre
 skriva aleis. Goeziegez hag ijin an Aot. Perrot 'zo eat
 buhan var gresk. An testeni anat eo *Dragon S. Paol*.

Histor an *Dragon* n'eo na dies nag hir da zisplega. —
 E mare ar bloas 512, poblad Bro-Arvor oa c'hoas divadez.
 Relijion an Drouiset a heuithent. Mæs ar vro n'oa ket
 anter dud enghi abaoe ar skrab hag al lazerez great
 gant ar Saozon eun nebeut bloaveziou araog ; rag-se
 Bretounet Breiz-Veur a gavas ar vro digor frank evitho
 pa rankhont tec'het eus o bro evit pellât ive eus ar
 Saozon. — Ar c'homt Wizur, breton ha kristen, oa deuet
 e Bro-Arvor gant eun nebeut eus e genvrois, kristenien
 evelthan. E Batz hag e Kastel oant en em staliet.

An arvest kenta a dremen etre Lesneven ho Kastel, vardro al leac'h ma man breman Sant-Nouga. Messaerien ar c'homt Wizur zo eat beteg eno da ziuall o loenet, kezeg, saout ba moc'h. — Patrick, ar mestr-messaër, en deus great anaoudegez gant eur pañan yaouank, « Nuz », a renk uhel etouez e genvrois. Kelennet gant Patrick, heman zo varnez en em ober kristen. Moes keuz en deus d'al lidou pañan a gav meurbet kaër, ha c'hoant 'zo savet ganthan da vont da velet gouel an Heol, lidet en devez-ze. Rebech a ra da Patrick n'en deus na beleg na lidou. — Paol a c'hoarvez neuze. Digemeret eo evel eun eal, ha raktal en em lakeont en hent evit en diam-brouk beteg Wizur.

En eil arvest, Paol, mall ganthan en em glevet gant Wizur, zo en em gavet e Kastel. Moes a veac'h digouezet, Nuz a deu d'ar red da gemen dezho tec'het ha tec'het buhan, rag ar baganis, touellet gant an Drouis, o deus touet o distruja beteg an diveza, dre ma reont faë var o lidou. Ret eo mont da Vatz, daoust d'an Dragon, spountail ar vro.

An trede arvest a dremen e Batz. Ar baganis a zo var seuliou ar gristenien. Paol, dre ners Doue ha ners e gomzou, a vir outho, eur pennad, da skei ; moes kementse ne c'helle ket padout. An dragon a deu neuze d'en em lakat etrezho. An oll gassoniou 'zo ankounac'heat. Ury, roue ar baganis, a lavar, en hano e dud, e teuint d'en em ober kristen, ma teu Paol da ziarbenn an aneval eusuz. Paol ha Nuz a gerz eb aoun varzu ennhan. Stoliet eo prim ha Nuz er c'hass d'ar mor. Paol a ro dezhan an hano a *Gournadec'h* ; paganis ha kristenien en em ro an dorn.

An diviz kenta etre Patrick ha Nuz ; ar c'hatekis great d'ar vugale pañan gant Paol, peden ar Sant ha mennoziou Wizur a zo meurbed kaër.

Fr. C.

ALI

Ar rener ne chom mui ganthan niveren ebet eus *Feiz ha Breiz* mis Ebrel ha mis Maë. Marteze e zeus chomet unan benag anezho didalvez er presbitaliou ; anaoudegez vras en diche d'ar re o zigaste dezhan da Gastel. An digass a goust eur centime bep niveren.

Feiz ha Breiz

Kappad Misiek ar Vretouped

Ar c'homanantchou da baëa ha da nevezi

Ar bloas 'zo var an achu. — Niveren miz kerzu a vezo an deket eus ar blâ-man, e leac'h ar c'huac'h a veze kasset diagent evit eur skoed. Vardro daou c'hant ugent lur (220 fr.) bep miz a zo bet dispignet evit ar moulla hag ar frejou-kass : Tremen daou vil lur (2,000 fr.) evit an dek miz.

Evit herzel ouz ar frejou bras-se, darn eus mignounet ar brezounek a zo bet mall gantho digass pe d'an aot. Caroff reizher ar *Feiz ha Breiz*, 11, rue de l'Harteloire e Brest, pe din va-unan ar pris eus an dek, ugent anter-kant pe kant niveren kasset dezho bep miz. Moes siouas ! an holl n'o deus ket great evelse. Anaoudegez vad am biche dezho goulskoude m'o diche ar vadelez d'en ober er c'henta amzer. Var golô peb niveren eo merket ar pris ; var vihannat e za dre ma kemerer aleis ; moes ne zisken ket izelloc'h eget c'huac'h real.

— Aotreet e m'eus goulskoude rei evit daou wennek an niveren d'ar re a c'hoanta gwerza en doare-ze ; ha kenderc'hel a ran an aotreadur. Moes o verza evit ar pris-se e kollomp (*nemet eun daou vil benag a ve gwerzet*). Moes penaos gwerza daou ha tri mil en doare-ze ma ne deu ket or mignounet da lakat o foan. — Ha c'hoas pe seurt poan ? Goude an oferen vintin hag an oferen bred, eur c'hurust a raffe al labour-ze brao-bras. Eur santim dre niveren a c'hellfe beza roet dezhan evit e boan ; daou wennek dre zek. — Evit miz Here diveza e m'oa lakeat va mevel bihan d'er gwerza e marc'hat Kastel. En eur ober eun heur en d'oa gwerzet vardro kant.

An dud en deiz hizio a gar lenn : ha ma ne vez ket pourveet dezho traou mad e lennint traou fall.

Mad e kavomp eta ober ar sakrifis-se evit hada eun draik benag eus traou ar spered etouez an dud. Moes ne c'helfemp ket herzel pell. Araog bloas e vichemp diskaret evit mad. Red eo komauantchou a eur skoed, a zek real, eiz real he c'huec'h real. Ar re-ze ebken a dal evit der-
ch'el Feiz ha Breiz en e sav.

En dilerc'h eus an nivereu-man, hag hini miz kerzu e vezo kavet eun tam paper evit komanant.

AR RENER.

Eur ger c'hoas var AR C'HATEKIS ha var GUENNEK AN OFEREN

Divar goust ar penn-skrid ar c'hatekis moulet e niveren miz here, e zeus deuet din daou lizer eus a bers mignounet. Rebech a reont din, an eil hag egile, beza chomet heb alia ober katekis e *brezounek* e leac'h e galleg. E kals skoliou kristen, dreist-oll, er skoliou merc'het ne vez great, siouas ! nemet katekis gallek, ne vez lavaret nemet pedennou galleg, ne vez kanet nemet kantikou galleg ; da lavaret eo, eur c'hatekis a ne glevont ket mad, pedennou ha ne lavarint mui eur vech eat eus ar skol, kantikou ha ne ganint morse. Faë soken a vez great var an hini *brezounek*, var ar vugale ha var ar gerent o deus poëll avoalc'h ha skiant avoalc'h evit kenderc'hel gant ar c'his koz.

Petra c'hoarvez ? — En ti, ne vez mui great katekis, rag an tad hag ar vamm ne m'aint ket e tro d'en ober ; ar vugale deuet eus ar skol, tud yaouank bremaik, ne ouezint mui eur ger eus o c'hreansou ; ne vezint ket gwest da lavaret ar pedennou uhel en ti pa vezo deuet o zro d'en ober ; ne ouezint ket ervad ken nebeut heuilha prezegennou o beleien great e *brezounek* hag harpet var ar c'hatekis *brezounek*, rag penn ar guden a vanko dezho.

Tadou ha mammou, lakit deski ar gallek d'o pugale mui ma c'helloc'h ; moes ne ankounac'hañt ket ne vezo ar gallek nemet yes an deziou foar ha marc'had, ha c'hoas ? Ar *brezounek* a chomo ar yes pemdeziek hag ar gwella.

anavezet. Evit eun dra a bouez evel ma z'eo ar c'hatekis, eo red kemeret ar yes a ouezer ar gwella. Ne vezo ket c'hoas re vad desket.

Divar benn *gwennek an oferen* e m'eus klevet muioc'h ; moes ne glemman ket, rag tro a ro din va mignounet da zisplega gwelloc'h va sonj.

1° Kaër e vezo lavaret, ar beleg ne c'hello kaout na micher, na kemvers ;

2° Ti a ranko da gavout, ha ti a ranko da baëa ;

3° Beva a vezo red, hag e vevans a ranko bezo roet dezhan en digoll eus e labour. — Piou a raio kement-se ? — N'eo ket ar gouarnamant eo, na conseil an ti-kear. Piou eta nemet ar barrisionis en eun doare pe zoare. — Eun dra anat eo ; ne vezo ket roet a veleien d'ar parrezioniu ma ne fell ket d'ar barrisionis o beva ;

4° *Re abred e komzit eus an dra-ze.* — N'eo tam re abred kelen an dud var an dever nevez ganet evitho. Ar wirionez ne ra ket e hent en eun dervez ; red e vezo meur a veach pleustri varnezhi araog ma vezo sanket doue e pennou an dud.

5° *Gedit, da vihana, ken o dezo komzet o superioret.* — Great o deus dija, ha digeri hent d'o c'homzou ne d'eo nemet senti gwelloc'h outho.

6° *M'o piche gwelet an digemer e deus bet ar gest great e dêrou ar bloas var urs an aot. 'n'eskob, n'o piche ket komzet evel ma rit.* — Great e m'eus ar gest-se eveldoc'h, ha mil bennos d'an aot. Doue ! digemer mad e m'eus bet e peb-ti, en tiez paourra soken. Dious ma livirit, n'eo ket bet evelse evidoc'h ; ne d'eo nemet malloc'h a ze deski d'o parrisionis o dever. Marteze, o kelennadurez deoc'hui ne vezo ket kerkouls selaouet dre ma z'eo evidoc'h oc'h-unan eo e komzit. Lavar ar gazeten a c'helfe ober vad varlerc'h o kentel oc'h-unan. Roit anezhi da lenn. Netra fall ebet ne gavint o parrisionis enghi, hag eun dra vad benag a gavint da bennaoui.

FR. CARDINAL.

Perag e ranker credi ez eus eun Doue ?

(KENDALC'H)

IV. — Plou hen deus lakeat urz er bed ?

2. — Roudou Doue e traou an douar

Traou an douar a zo renket gant kement a furnez ha traou an env. Peb hini anezho hen deus bet he reiz hag a zalc'h mad d'ezhan keit ha ma chom er memez doare.

Evelse an électricité a red ato dre an houarn, hag an ear a vag an tan, hag an dour a verv, pa diz ar c'hantved rizen a domder, hag an domder a astenn ar metal...

Abalamour mac'h heul an traou bepred al lezennou a zo merket d'ezho, ma ne deu ket an tan da scorni, me laka, nag ar glao da zevi, nag an ear da galedi, e c'hel-lomp caout deskadurez, guelet a ziaraog ar pezh a dle c'hoarvezout hag ober pourchass evit hor buez. Ma vije bet lezet traou ar bed da vont edro, da vont e giz ma carjent, n'hon dije gouezet morse petra ho dije great hag e vijemp bet taolet ha distaolet gantho evel eur bluen gant an avel-dro. N'hon dije ket gelllet beva.

Ha faolit evez penaoz reiz an traou a zo leun a furnez. Kemeromp eur scuer bennag evit discuez kement-se.

Gouzout a rit e red an domder eas bras dre an houarn. Lakit penn eur vaz houarn en tan abarz nemeur e santoc'h ar penn all o tomma ; azevit var eur bladen houarn : tomder ho corf a dec'ho buhan dreizhi hag e viot rivet. Mad ! Doue hen deus great deuz an ear eur c'hasser fall a domder. Ma vije bet hevel ouz an houarn e kever an dra-ze, holl domder hor c'horf a vije tec'het dreizhan epad ar goanv, hag e vijemp bet lazat gant ar ienien.

En hevelep doare, an domder ne d-a ket buhan dre an douar. Anez m'eo evelse, grouez an hanv hen dije dize-c'het neat ar feunteuniou, ar steriou, grizioù ar plant..., ha ienien ar goanv hen dije lazat an holl draou beo.

Guelit ive furnez ar C'hrouer oc'h ober deuz an erc'h eur pezh fall da gass an domder. Pa c'holo ar parkeier e giz eur vantel, tomder an douar ne dec'h ket calz dreiz-

han. Setu perag douarou ar Russii, pa vezont goloet gant an ec'h, n'int ket calz ienoc'h eged re Bro-C'hall, hag ar guez a c'hell chomm beo. Ar goanveziou, goulz-goude, a zo calz rustoc'h eno.

Comprenit c'hoaz var gement-man : pa vez reo, an douar a fraill. Mad ! ar fraillou-ze a zigor hent d'an ear, d'ar gliz, d'ar glao ha d'an ezennou a lak an traou da zével.

O sellet pis ouz peb tra e caver furnez Doue e peb leac'h. Ha n'ho peus ket evesseat e couez ar gliz founnussoc'h var an douar labouret eged var an douar calet ha dilabour, abalamour, bruzunet evel ma z-eo, e coll buhannoc'h he domder ? Setu perag, an dachen he deus ezom euz gliz evit ar plant fiziet ennhî a zo goestoc'h d'he gemeret eged an tachad gouez n'en deus ket ezom anezhan, p'e guir n'eus tra ebars.

Bremaic o lavaren penaoz an ear ne dom ket calz, pa vez lakeat e kever gant an houarn. Tomma 'ra goulz-goude dre hir amzer ha dre c'hrouez vras. Abalamour da ze e teufe 'bars ar fin da veza mougus er broiou tomm. An ear a iena ive eun dra bennag, ha dont a c'hell da veza lazus e broiou an Anter-noz hag ar C'hreiz-deiz evit habaskaat an amzer dre ma z-eont. Setu perag, ear al linen n'eo ket lazus, hag hini ar goalarn-steren a c'heller da c'houzanv. Hag evessait penaoz avel al linen ne zev ket an traou o vont dre ar broiou habask abalamour ma vez fresket eun neubeut gant ar menezioù goloet a erc'h a rank da dreuzi epad he veaj.

Ma n'oc'h ket re scuiz ganen, greomp c'hoaz eur pen-nadic evessaat ouz an dour.

An traou all a goaz, a striz, a starta dre ma ieneont. An traou-red a vez ar pounnera pa vezont scornet. Mad ! Renker ar bed n'eo ket falvezet ganthan e vije an dour en he founnera, eur vech scornet. An dour a zo ar muia coazet, ha dre ze ar pounnera, pa vez diskennet d'ar bedervet rizen a domder. Pa gouez avad d'ar zero, da lavaret eo, pa scorn, e c'houez hag e scanva. Grit implij deuz ho skiant-vad evit guelet eno eur merk caër deuz furnez an Hini hen deus reizet ar bed. Abalamour ar scorn a zo scanvoc'h eged an dour-red, e chom var c'horre da c'holo anezhan ha d'he ziuall ouz ar ienien.

En doare-ze e vir ouz ar ster, pe al lenn, da scorni beteg ar goueled. Ma n'hen dije ket Doue great eur reiz a gostez evit an dour, ar pesked a vije marvet beteg an diveza epad ar goanvezioù rust.

Avoalc'h am eus merket evit discuez e caver roudou Doue e traou ar bed-man. Ne c'heller taoler evez pis ouz netra eb gueleit he vadelez hag he furnez.

3. — *Roudou Doue er plant.*

O tremen euz an traou eb buez d'an traou beo e cavimp merkou brassoc'h a furnez. Na pegen niverus eo ar ouennou plant ! Ouspenn 100.000 a zo anezho. Na pegen dishenvel eo-an nerz a zo lakeat enno ! Na da begement a draou e servichont ! Nag a vad a reont ! N'eus ket unan ha ne dalvez-fe ket. Ar re memez a zo bilim enno a vez great implij anezho evit mad an dud. Peger gouiziec eo eta an hini hen deus great kement all a louzou hag a frouez, doareet holl dioc'h kement all a ezommou !

E leac'h studia ar plant an eil goude eben, — ar pezh a ve eul labour spontus, — studiomp ar blanten he-unan.

Burzodus eo e savfe eur blanten a bez divar eun haden, — an derven vras divar eur frouezennic vihan, — gant nerz d'en em vaga ha da zispaka grizioù, keñ ha barrou eb niver. Hag an doare ma vev a zo ker souezus.

Ar grizioù a zun en douar eun douren hanvet sev hag a zo da lakaat e kever gant goad al loened. Pa vez ar sev o sevel, henvel ouz dour sclear, n'eo ket mad c'hoaz da vaga ar blanten : ezom hen deus da veza labourer gant an ear. Rag-se e pign nerzus etrezeg an delliou dre eun niver bras a voaziennou.

An delliou eo skevent ar vezen : dreiz-ho an ear a en em daol var ar sev evit hen aoza ha peur-rei d'ezhan he natur magadurus. Abalamour da ze e caver en delliou eun niver bras a doullou. Evessañ outho gant lunedou-creski : souezet e chomoc'h o velet peger stank eo an toulligou munut a zo great enno. Hervez a leverer, var eur blanten-zour, hanvet elestr (iris) e caver 12.000 toull beb meutad carre, ha var al lireu (lilas) e caver deg guech muioc'h.

Dre an toullou-ze ec'h en em gav ar sev hag an ear an eil gant egile hag e reont etrezho eun trok mysterius.

Epad an deiz (epad an deiz ebken), an ear hen deus servichet dija d'an dud ha d'al loened ha n'eo ket mui kercoulz evit maga ho buez a vez purifiet gant ar blanten. Hi a gemer ar pezh a zo fall ennan, hag a lez da redet ar pezh a zo mad. Sonjit penaoz peb den, e peder heur var 'n ugent, a zistaol euz he skevent 400. litrad euz eun ezen contammé (acide carbonique) hag a gaver dreist holl e goueled ar punsou, ha comprenit goudeze pegement a vad a ra ar plant d'an dud ha d'al loened : ebdho e vijent bet lazé abars nemeur gant an ezen contammé.

Guelit e kement-se furnez ha madelez an Aotrou Doue.

Goulz goude ar sev, labourer gant an ear ha lakeat tevoc'h ganthan, a ziskan dre ar blanten, dreist holl etre ar rusk hag ar c'hoat, hag en em laka d'he maga en eun doare estlammus. Ruill a ra mesk-a-mesk holl danvez ar vezen. Mad ! Ama e tistag diouthan ar pezh a zo red evit ober frouez, ahont ar pezh a zo red evit ober croc'hen, ha larkoc'h ar pezh a zo red evit ober coat. Ha kement-se gant eun ijin dispar. Guelit dreist holl ar bleunioù : na pegen caër int lodet, renket ha livet !

Meuleudi d'an Hini hen deus gouezet kercoulz lakaat ar mad hag ar brao d'en em gaout an eil gant egile.

4. — *Roudou Doue el loened.*

Ne gomzin ket divarbenn corf al loen : divezatoc'h e rin eun tammic depeign euz corf an den a zo ar c'haëra deuz an holl gorfou.

Eur ger ebken divarbenn an anaoudegezh ho deus al loened euz ar pezh a zo mad pe noazus d'ezho.

Al loened n'ho deus ket a skiant e guirionez : gouzout a reont eb deski hag ober a reont eb sonjal ar pezh ho deus ezom da ober evit miret ho buez ha sevel ho re vihan.

Hogen, beza' zo eur furnez vras e kement a reont. Kerkent ha ma teuont er bed, ec'h anavezont pe seurt boued a zere dioutho. Pa vezont clanv, e c'houezont mad pe seurt louzou a zo goest d'ho farea, ha pa gouezont en eun danger bennag, hi pe ho re vihan, ho deus finesa avoalc'h evit troumpla an enebour hag en em zavetei. Guelit penaoz ar glujaer a c'hoar touelli ar chasseur ha pellaat anezhan dioc'h he zorrab labourer.

Peb ouenn he deus he finesa. Ar guenelied a zant pe vare e tosta ar goány ha pe seurt moriou a rankont da dreuzi evit caout eur vro domm. Ar fraoigelled a c'hoar peur e vezo eur frapped avel izel hag a deu en douar. Ar filipped a dec'h dioc'h ar sparfel hag a ia dispont etouez ar yer da laerez digantho ho boued. Ar c'houibu ne dosteont ket ouz ar guenelied hag a ia d'en em lakaat hardis etre skilfou al leon.

An holl laboussed a c'hoar ive gant petra, penaoz hag e peleac'h e rankont ober ho neizou evit ma vezint ar guella da zigemeret ar re vihan, an tosta d'ar boued hag an essa da zifen.

Gant pebez ijin e sav an avank (castor) he logic, hag ar venanen he c'hrampigou ! Tud gouiziec ho deus studiet penaoz oa red ober toullou coar ar rusken venan en eur zispign an neubeuta danvez hag an neubeuta poan. Mad ! Cavet ho deus e ranket ober anezho e giz ma ra ar venanen.

An amprevaned, evitho da gaout an neuz da veza sotta loened a zo er bed, a c'hoar ober traou ijinus meurbed. Evelse, beza ' zo eun amprevan hag a dle maga he re vihan gant kig fresk eur prênv louet he liou ha bras avoalc'h he vent. Petra ' rank eta da ober evit furnissa kig fresk d'he dorrad ? Dezvi e kichen ar prênv ? N'e ket : araog ma ve torret ar viou, ar prênv a ve pelleat. Dezvi var he gein ? N'e ket ive : ar prênv ne zalefe ket da daoler al lorgnez-se divarnhan. Hel laza, ha goudeze dezvi varnhan ? N'e ket c'hoaz : a benn ma ve savet ar re vihan, ar prênv a ve brein. Petra ' ra 'ta neuze an amprevan ? Paralisa ar prênv ker mad, ma ne c'hell mui na finval, na distaoler divar he gein ar viou a zo bet dozvet varnhan, nag ober droug ebed d'ar re vihan, pa en em lakeont divezatoc'h da zispenn he gorf.

Goulzgoude, ne voall-gas ket anezhan re, gant aon ne zeufe da vervel ha ne ve ket mad he gig da zribi.

Setu ama penaoz ec'h en em gemer.

(Da genderc'hel).

J.-F. CAËR.

AR SKOL DIZOUE

Penn-abeg kenta eus ar reuziou 'zo ous or gwaska.

En deiz hirio, ar c'hlemm 'zo e peb leac'h. Eus ar c'hreizdeiz d'an anternos, eus ar Sao-Heol d'ar C'huz-Heol eur vouez a sav uhelloc'h-uhella, ganthi rebecherez, komzou c'huêro, malloziou var an dud, var an amzer, var ar stad, var peb tra. Den n'en em gav mad en doare ma man. An oll o deus warizi var an oll.

Ar vugale a glemm o zud ne lezont ket gantho var o meno, nag arc'hant na frankis avoalc'h. Ar gerent a glemm eus o bugale ; n'o c'havont na sentus, na doujansus, na reizet a zoare.

Ar pried a glemm eus e bried ; ha ne z'eus ken hano nemet a zispartiou. An « divors » a deu stankoc'h-stanka.

Ar servicher, ar micherour a glemm e vestr ; ar mæstr a glemm ive anezho ; n'o c'hav na leal na doujansus.

Ar paour a glemm ; ar pinvidik a glemm ; al labourer douar ar glemm, an artisan muioc'h c'hoas. Eus adaleg ar renk izela beteg ar penn uhella ne z'eus hano nemet a gassoni, a laëronsi, a vuntrevez, a dud en em zistrujet.

Lavaret e viche eo ar justis harluet eus ar bed. — Ar gwir n'eo mui anavezet ; ar perc'henniach 'zo dismantret gant *paotred ar skrab* (les socialistes) a fell dezho e ve great ar rann var eun dro ha var bep tra ; ha pa rankfet en ober bemdez, emezho, an oll a dle beza kavatal ; — var o meno, ne dlefe beza nemet eur perc'henn da bep tra : ar gouarnamant.

Ar vugale soken a rankfe beza *tra* ar gouarnamant. — Gwech all e veze lavaret : « al laëroun braz 'zo er c'harrosiou, hag ar re vihan er prisoniou. » Hirio, ar re vihan o-unan zo lezet da redet dibreder, dre m'o deus an archerrien re da ober o vanna ar veleien hag ar séurezet er meas eus o zies. — N'eus honestis e nep leac'h a glever bemdez. Ar c'hemverz, ar foariou, ar marc'hajou zo « *amjest* » Kouls ar prener hag ar gwerzer, ne glas-kont nemet ober troiou kam an eil d'egile.

An ioulou falla, an techou loussa a zo roet kabestr dezho kement a ma karont. Al levriou, ar c'hazetennou a zo leun a draou gadal ; an avoultriac'h, an oll bec'hejou mezus n'o deus nemet meuleudi ennhô.

Red e ve dizalet unan benag eus izili ar bed. Ia ! hag an Ezel brassa soken. Doue mestr ha rener peb tra a c'hoantear banna er meas eus e dra ; hag an den a zo falvezet ganthan en em lakât en e blas. Siouaz ! el leac'h dont da veza Doue, eo deut da veza aneval.

Poania a reont bemdez an dud dizoue da ziskar ar méstr bras divar e drôn ; dre o c'hazetennou, o levriou, o frezegennou ec'h en em gemeront ous an dud en oad. — Dre ar skoliou ec'h en em gemeront ous ar vugale. An dud en oad, o skiant vad gantho ha gweziegez dezho a c'hell enebi, mæs ar vugale piou o diuallo ? O spe-rejou hag o c'halonou a zo c'hoas nevez ha goak evel eun tam koar ; hag evel var eun tam koar e c'hello beza moulet en o ene kement a c'hoantaio o mistri lakat enni ; evel eun tam koar e kemerint ar pleg a vezo roët dezho. Ne c'hellont ket eta evessât re an tadou hag ar mammou ous ar vistri da rei d'o bugale, gant aoun n'o lakaffent etré skilfou ar bleiz a lazo o ene hag a vougo peb doujans evit kement 'zo sakr ha santel. Pa z'oa freret ha seurez, an dibab n'oa ket dies. Mæs hirio ne z'eus mui na freret na seurez ; harluet int kouls lavaret oll. Daoust da ze, dre c'hras Doue, e z'eus c'hoas skoliou mad ha kristen, hag ar vistri hag ar vestrezet eus ar skoliou-ze, dezho da zougen eun hevelep habit gant ar re all, a fell dezho kenderc'hel da zeski Doue d'ar vugale, da zeski dezho kaout karantez, doujans ha sentidigez evit o zud, da zeski dezho karet o nessa hag o bro.

Evit o tiarbenn, kerent kristen, da gass o pugale d'ar skoliou dizoue, e vezo tra avoalc'h displega dirazoc'h aman varlerc'h an aliou hag an ursiou digasset da vistri-skol ar gouarnamant gant ar pennou bras o deus da velet varnho, ar pezh a dremen etrezho hag ar gelennadurez a roont an eil d'egile en o emgleviou.

Preder a gemerin da verka mad divar pe seurt skridou e m'eus kemeret ar pezh a damallin dezho evit ma c'hello peb unan gwelet a gwirion eo ar pezh a lavaran.

I. — **● c'heleennadurez var Doue.** — (Ar pezh zo aman varlerc'h a zo tennet, evit ar peb brassa dious eul levrig great gant an aotr. Turinaz eskop Nancy.)

An deveriou e kenver Doue, an hano soken a Zoue a zo bannet er meas eus skoliou ar Gouarnamant. Breman e z'eus trizek vloaz e oa savet eun nebeut grosmol divar ben an dra-ze ; an aot. Devinat, hizio rener ar « skol normale » evit departamant ar Seine ne zaleas ket da lakât an traou var eun ha da ziskleria grons. *Evit deski Doue, eo red kredi e Doue. Hogen pet mestr-skol a vezo kavet hag o diche ar greden-ze !.. Eb c'hoantât lavaret netra re, e c'heller diskleria eo dizoue pe var nebeut ar skol laïk abaoe 1882.* (1).

Trizek vloaz a zo tremenet abaoe, ha ma c'hellet derc'hel c'hoas neuze eun douetans benag var santiman-chou digristen ar vistri-skol, hirio ne c'heller mui. Klevit o c'homzou ho gwelit o oberou. — An emgleviou mistri-skol anavezet dindan an hano a « Amicales » (Etre mignounet) bodet e Marseill evit eur c'hendalc'h (un congrès) a ra uhel ar goulenn « ma ne vezo mui great hano ebet eus a Zoue nag eus on deveriou en e genver ». (2) Emgleo an Haute-Savoie hag hini an Deux-Sèvres a reas eun hevelep goulenn a unan gantho. — « Lavaret, » emezho, ne c'hell ket lezen an urs vad beza hep Doue » d'hen harpa, a zo barn evel fall al lezen a fell dezhi » beza distag dious Doue ha kement-ze a zo mont a enep » ar skol neutr. » (3)

Skolaerien goz kelendi normale ar Seine bodet e Paris d'an 10 a viz kerzu 1903 a c'houlenn ive, an aot. Antonin Franchet en o fenn, « ma vezo lakeat er meas eus ar » skol, an oll levriou a gomz eus bezans Doue » (4)

Rag-se levriou an aot. Compayré, Mabillau, Charles Dupuy, Burdeau, Jules Steeg, Mézières, oll a dû gant ar skol laïk, ne dleont mui beza digemeret er skoliou, rag Doue 'zo hanvet enno (5).

(1) Devinat. Revue de l'enseignement primaire, 25 octobre 1894.

(2) *L'école laïque* 17 janvier 1904. — Le Volume. 7 septembre 1901 p. 356. — *L'école laïque* 13 décembre 1903. — Revue coopérative 13 décembre 1903.

(3) Revue Coopérative 31 janvier 1904 p. 40.

(4) Bulletin de l'Association des anciens élèves de l'École normale de la Seine. Février 1904, p. 121-123.

(5) Bulletin de la Semaine, 7 juin 1905.

» Ni 'zo ar skol dizoue, a skrive breman e z'eus nebeut
 » amzer, d'ar 27 a viz genver 1907, an aot. Grevy, ins-
 » pector er C'hotés-du-Nord ; an hano-se a vez taolet
 » deomp ouz or penn, o klask ober gaou ouzomp ;
 » kemeromp anezhan evel eun hano honorus ; rag evit
 » diskar Doue omp great ; an dra-ze eo eul loden eus al
 » labour or beus da ober. » (1)

Arabet e ve goulskoude dizeleï re vuhan goeled ar
 galon gant aoun da spounta an dud ; abalamour da ze e
 peder ar vistri da labourat kentoc'h dious an dindan :
 « Piou a lavar deoc'h prezeg uhel ne z'eus Doue ebet ?
 » — En displega a reoc'h eus traou ar bed, pellaït ar
 » muia ma c'helloc'h ar sonj a Zoue. Didalvez e ve, ha
 » koll a raffac'h fizians an dud o tont da zisklerria grons
 » ne z'eus Doue ebet ; mes grit, en eun hevelep doare,
 » ma ne c'hello den kredi e Doue, goude ar c'hentelliou
 » o pezo roet dezho. » (2)

« Ar c'hrouadur, o tont evit ar vech kenta d'ar skol, a
 » dle kaout dirazhan eur mestr hag a lavaro d'ezhan en
 » deus gwir da veza a dû gant Doue pe da nac'h anezhan,
 » dious ma tesko dezhan e skiant vad. » (3)

Skiant vad eur c'hrouadur a zek pe zaouzek vloas !! —
 Gant kentelliou en doare-ze penaos e c'hello harpa feiz
 eur c'hrouadur ?

**II. — O c'helennadurez var natur an den ha
 var ar penn kenta anezhan.** — Eus a beleac'h e teu
 an den ? gant piou ha penaos eo bet krouet ? pe seurt
 natur 'zo ennhan ? — Dious ar respount a vezo roet d'ar
 goulenn-ze e vezo ranket diazeza or c'hreansou. — Setu
 aman varlerc'h ar gelennadurez roet var an traou-ze
 gant unan eus kelouennou ar vistri-skol hanvet : *Revue
 de l'Enseignement primaire.*

« Ne z'eus ene ebet ; ne z'eus leac'h ebet eta da gaout
 » aoun araog ar maro. P'e gwir ne z'eus netra en tu all
 » d'ar bed-man, ne z'eus ken nebeut na poaniou na kastis,
 » na digoll ebet goude ar maro An den ne d'eo nemet

(1) Circulaire à ses instituteurs. 27 janvier 1907.

(2) Revue d'enseignement primaire et primaire supérieur. 31 juillet 1904,
 p. 348. (Paroles de M. A. Dufrenne).

(3) Moulet, *L'Idée de Dieu et L'Éducation rationnelle*, p. 26.

» eun nebeut douar stummet en doare ma c'houezomp,
 » evit eun tremen. Ar stum-ze a vez kollet dre ar maro ;
 » ha kement 'zo oc'h ober ar c'horf a zistro d'an douar
 » evit kemeret eur stum all henvel pe dishenvel... »
 » An den ne d'eo nemet eun aneval ; unan eus ar re
 » gwella deuet, ma kirit, etouez al loenet, mæs netra ken
 » kement-ze, nemet eun aneval. Kar-tost eo d'ar mar-
 » mousien ; eun dra benag evel kenderv-gompez d'ar
 » re vrassa anezho hanvet : *gorilles, gibbons, oranges* ha
 » *chimpanzés*. — Ar virionez-ze a zo unan eus an traou
 » pouezusa desket deomp epad ar c'hantvet diveza. —
 » Etre ar pezh a c'halver ene an den ha speret an aneva-
 » let ne z'eus kem ebet ; an danvez a zo ous o ober a zo
 » par ous par. »

Var lavar an doktoret diboell-ze, ar pezh a ra d'an den
 beza speredekoc'h eget al loen eo dre m'en deus eur
 voedenn-benn brassoc'h. — « Rag-se ta, emezho, gant
 » or c'hentadou an ene a zo eat var greski seul ma
 » kreske o empenn. N'o doa, da genta, nemet korsen al
 » liven-geïn gant eun nebeut mél enni. Ar mél-ze 'zo
 » eat var gresk ha var ober evel eur voul dious eur penn,
 » ha setu ar voeden-benn stummet ha prest goude das-
 » tumet en eur grogen galet. Ar voeden-ze eo an
 » ene... » (1)

N'eo ket dies peur-achui ar pezh a c'hoantaont sanka e
 pennou an dud : Ra zeuio pennou an anevalet da greski
 ha da voeda evel penn an den ha setu an aneval ken spe-
 redek hag an den, ma ne deuont da veza speredekoc'h rag
 ma z'int brassoc'h. Var lavar on doktoret dizoue, ne
 zaleint ket d'en em gavout eno, rag klevit anezho c'hoaz :
*Brassoc'h kem 'zo etre ar marmousien a renk izel hag ar
 marmousien bras, eget na zo etre ar marmousien bras
 hag an den.* (1)

(*Da gen'lerc'hel*).

FR. CARDINAL.

(1) Revue de l'Enseignement primaire n° 31, 30 avril 1905, p. 259 ; ibid
 n° 39, 25 juin 1905, p. 320 et n° du 18 février 1906 ; paroles de A. Dufrenne
 et de E. Potier.

An Intron-Varia e Bro-Geumri

Evit gouzoud ez oa gwech-all bugale Keumri, — hor Breudeur, — devot meurbed d'ar Werc'hez Glorius Vari, n'euz nemed lenn histor ho Bro. Stag stard kena ouz an Ilis Gatholig, ha lorc'h enn'ho euz ho lealded e kenver ar Pab, kelted Bro-Geumri, beteg m'o deuz (n'euz ket c'hwaz gwall bell) kollet ho Feiz, o devoa evit Mam zantel an Aotrou Doue eur garantez dener ha birvidig.

An hanoiou a veze roet dez'Hi peurliesia e Cymraeg (Keumraeg) eo ar re-ma : *Mair wen*, Mari wen (pe Venniget), — *Yr Arglwyddes Fair*, an Intron Varia, — ha *Mair Wiryf* (pe *Forwyn*), Mari Werc'hez (Gwerc'hez Vari). Setu ivez an hanoiou a roe ar Varzed d'ho c'hanacuennou en honor d'an Intron Varia ; ar gwerziou-ma, — daoust ma n'int anavezet brema nemed gant an dud desget o d'euz lennet ar skridou-dourn koz keumraeg, — a veze gwech-all diskleriet pe lavaret dindan envor e meur a diegezh e kreiz menezioù Gwalia pe Gambria !

Evel er broiou all, ar Werc'hez e devoa e Keumri meur a ilis pe japel, el leac'h e veze henoret gant mwioch a zevosion. An dra-ma peur-liesia a deue euz an doujans en doa ar bobl evit eur skeuden bennag euz an Intron-Varia. Evel-se, eaz eo c'hwaz kaoud roudou euz ar skeudennou anavezet gwech-all e pevar c'horn ar vro, dindan an hanoiou a Intron-Varia Kardigan (Aberteifi, Cardigan), Laniltud-Veur (Llanilltryd Fawr, Lantwit major) ha Kidwelli (Cydwelli, Kidwelly), heb komz euz ar skeuden vru-deta er Vro a-bez, da lavaret eo hini Intron-Varia Penrhys (Glamorganshire). — Lod euz ar skeudennou-ma, evel re Intron-Varia Laniltud hag Intron-Varia Kidwelli, a c'hell beza gwelet c'hoaz... etre daouarn Protestanted Ilis Bro-Zaoz ; mez an darn-vuia anez'ho, evel hini Intron-Varia Penrhys, a zo bet devet pe vruzunet, en amser ar roue divergont Herri VIII...

Bugale Keumri a ioa eta, en amser goz, devot meurbed d'ar Werc'hez ; hag ho c'harantez evit'Hi a ioa ken birvidig ma vez kavet c'hwaz, goude demdost tri c'hant vloaz « heresi », euz nebeudig pedennou, kantikou ha gizioù en he honor etouez an dud divar ar meaz, daoust

pegement bennag a gas en d'euz hirio pobl Keumri ouz an Ilis Gatholig...

O Gwerc'hez Venniget, pedit evit hor Breudeur euz an tu-all d'ar mor ; ra zeuint eveld'homp-ni, Bretoned Arvor, da zouja ha da garet a greiz ho c'halon an Hini e d'euz flastret he ben da Zatan hag e d'euz roet d'heomp Jesus hor Zalver ; ha ra ganint adarre dizale, evel o d'euz great ho zadou koz epad mil bloaz pe ouспен :

« Càn i Fair, o ddydd i gitydd,
Càn, fy mron, ddyledus fawl !...
Mam addefir Hi a Gwryf,
Mam a Gwryf gwyn ei byd !... »

(E brezoneg) :

« Gloar da Vari, ha meuleudi !...
Pebez burzud heverus :
Mari Gwerc'hez ha Mam ivez,
Gwerc'hez ha Mam da Jesus ! »
G.-M. TRÉBAOL, O. M. I.

Essai de Grammaire

(SUITE)

Avant d'aller plus loin et de parler des verbes je trouve utile de faire quelques observations. Je tiens à dire d'abord que j'écris spécialement pour le dialecte du Léon qui est celui que je connais le mieux. Les Cornouaillais et les Trégorois pourront bien remarquer ce qui pourrait différer dans leurs dialectes. En lisant un livre chacun prononce d'après son dialecte. Certains anciens livres étaient écrits sans aucune mutation et le lecteur lisait comme si les mutations avaient existé. De même si un livre renferme ces mots : kaol, taol, great, etc., un cornouaillais dira : kol, tol, gret, et réciproquement kol, tol, gret, seront lus : kaol, taol, great du moins dans une grande partie du Léon. Il est bon que chacun se conforme à son dialecte. Cette variété inévitable ne peut nuire au breton, et la même variété peut exister dans l'écriture d'après le dialecte, quoiqu'il soit beau-

coup à désirer que l'orthographe soit la même pour le même dialecte. Pour plus de clarté, voici des exemples. Dans le haut Tréguier le pluriel est en *o*. On prononce *o* et on écrit de même *o*. Nous avons le pluriel en *ou* et nous écrivons *ou*.

On traduira les *pères*, en Léon et Cornouaille par *an tadou* ; en Tréguier par *an tado*, en Vannes par *an tado*. Un autre exemple : La vierge. Les Trégorois écriront comme ils prononcent : *ar werc'hez* (c'est-à-dire *ar ouer-c'hez*, *w* se prononçant *ou*). Ils diront encore : *war*, *sur*, se prononçant *ouar*. Je ne vois pas de raison pour qu'un cornouaillais et un léonais les imitent, puisque nous prononçons : *ar werc'hez* et *rar*. Cela ne pourrait que nuire à la véritable prononciation. J'admets qu'on peut employer le *w* dans certains mots comme *Gwarem* (ou *Gwarm*) *garenne* ; *gwenn race*, parce que tout le monde prononce :

Ar ouarn (*warm*) ; *ar ouenn* (*wenn*).

Ar devant ces mots (et non pas *an*) montre que *w* (quoique prononcé *ou*) est une vraie consonne, comme *y* dans *ar yar*.

Ici je prie le lecteur de croire que je ne veux entraver la liberté de personne, puisque aucune autorité compétente n'a jusqu'ici fixé l'orthographe. Je voudrais seulement trouver la raison d'écrire de telle manière plutôt que telle autre. Je dis franchement mon opinion, même quand elle n'est pas d'accord avec la manière d'écrire généralement admise. Elle n'est pas peut-être toujours en dehors de la vérité.

Une observation qui a son importance pour la prononciation : il faut savoir que, en Léon, la lettre *H* ne se prononce jamais comme un *H* aspiré, comme par exemple *H* dans le mot français *héros*. On n'en tient pas compte dans la prononciation. Ainsi, par exemple, si on trouve écrits avec un *H* les mots suivants : *hent*, chemin, *anezhan*, *anizhi*, *anezho*, il faut éviter de faire sentir l'*H*, comme s'il y avait *anec'han*, *anec'ho*. On doit prononcer comme s'il n'y avait pas d'*H* : *an ent*, *anezan*, *anezi*, *anezo*. D'ailleurs, dans ces derniers mots, on pourrait peut-être passer l'*H* comme inutile.

DU VERBE

En breton les verbes ont les mêmes modes, les mêmes temps et les mêmes personnes qu'en français. Mais leur conjugaison est plus variée.

Il y a aussi des verbes réguliers et des verbes irréguliers. Tous les verbes tant réguliers qu'irréguliers se conjuguent de deux manières : 1° au personnel ; 2° à l'impersonnel.

1° Au personnel.

Le verbe au personnel a une terminaison différente pour chaque temps et chaque personne comme en français.

EXEMPLES :

Pa lavar, quand je dis, *pa liviri*, quand tu diras.
Pa levez, quand tu dis, *pa lavar*, quand il dira.
Pa lavaremp, quand nous disions.

Dans ces exemples le sujet n'étant pas autrement exprimé, c'est la terminaison qui sert de sujet et qui indique la personne. Le verbe revêt réellement la forme personnelle.

2° A l'impersonnel.

A l'impersonnel au contraire le verbe ne désigne pas la personne. Celle-ci est indiquée par le sujet qui est exprimé en dehors du verbe, et le verbe prend toujours la forme impersonnelle, c'est-à-dire, la troisième personne du singulier de chaque temps.

EXEMPLES :

Te a lavar, tu dis, *c'hui a lavare*, vous disiez.
Ni a lavar, nous disons, *ni a lavar*, nous dirons.
Me a lavare, je disais, *an dud a lavar*, les hommes diront.

Dans ces exemples le verbe n'indique pas la personne.

I. On emploie la forme impersonnelle :

1° Quand le sujet nom ou pronom est exprimé avant le verbe.

EXEMPLES :

Me a zo, je suis, *ni a zo*, nous sommes.
Te a zo, tu es, *an dud a zo*, les hommes sont.

2° Dans toute proposition, soit affirmative, soit négative, où le sujet substantif est exprimé après le verbe.

EXEMPLES :

Ma karfe an dud, si les hommes voulaient.
Ne ra ket an oll o dever, tout le monde ne fait pas son devoir.

II. La forme personnelle doit être employée :

1° Dans toute proposition négative où le sujet n'est pas exprimé après le verbe.

EXEMPLES :

Ne lavar an ket, je ne dis pas.
An dud ne garont ket ar boan, les hommes n'aiment pas la peine.

2° Dans toute proposition où le sujet n'est pas exprimé, parce que alors il faut que la terminaison du verbe représente le sujet.

Or on n'exprime pas le sujet quand la phrase commence : 1° par un adverbe ; 2° une préposition ; 3° un participe ; 4° un participe passé ; 5° un complément ; 6° une conjonction de subordination.

EXEMPLES :

Varc'hoaz e veloc'h, demain vous verrez.
Buan e skuizoc'h, vous vous fatiguerez vite.
Klanv e vizi, tu seras malade.
Kastizet e vezoc'h, vous serez punis.
An Aoutrou Doue a bedomp, nous prions Dieu.
Da Yann e liviri, tu diras à Jean.
Me gred e vizi pare, je crois que tu guériras.

REMARQUE :

D'après ce qui précède, dans une proposition relative et affirmative le verbe prend : 1° la forme impersonnelle quand le relatif est sujet, ex : an dud a gar Doue zo euruz, les hommes qui aiment Dieu sont heureux ; 2° la forme personnelle, si le relatif est complément, ex : An Doue a garomp a zo mad, le Dieu que nous aimons est bon.

Particules A et B (ec'h devant une voyelle)

Les verbes sont généralement précédés d'une des particules A ou E.

1° A se met (dans le Léon) devant un verbe affirmatif précédé de son sujet ou de son complément direct.

EXEMPLES :

Ni a lavar ar viryonez, nous disons la vérité.
Ni est sujet placé avant le verbe.

Ar viryonez a leveromp. Ar viryonez complément direct. Lavaret ar viryonez a garomp, nous aimons à dire la vérité. L'infinitif lavaret est le complément direct.

An tad a gar he vugale, le père aime ses enfants. An tad est le sujet placé avant le verbe.

REMARQUE :

Il faut se rappeler que A demande une mutation. A gar est pour kar.

Cette mutation a lieu même quand A est sous-entendu, comme il arrive très souvent, ex. : Ni gar ar viryonez, pour ni a gar.

OBSERVATION :

Le breton est une langue dont le génie diffère beaucoup du français et du latin. De là la difficulté que l'on éprouve à expliquer certaines tournures bretonnes, parce qu'on cherche toujours à les comparer au français. La particule A présente une de ces difficultés. Il est plusieurs significations selon les circonstances. Il est tantôt particule verbe et tantôt relatif signifiant qui ou que.

2° La particule E s'emploie (dans le Léon) toutes les fois que le verbe n'est pas précédé de son sujet ou de son complément direct.

EXEMPLES :

Deoc'h e lavar an ; à vous je dis. Deoc'h est complément indirect.

Kredi a ran e teuio va breur ; je crois que mon frère viendra. Va breur sujet est après le verbe.

Brema e vale Yann ; Jean marche maintenant.

Le sujet Yann est après le verbe.

REMARQUE :

Même observation que pour A. La particule E aussi demande une mutation pour les douces : B, G, M, GU.

EXEMPLES :

Brema e vale B/V ; maintenant il marche.
 Pell e c'hortozoc'h G/C'H ; vous attendrez longtemps.
 Oll e varvimp M/V ; nous mourrons tous.
 Brema e velomp GU/V ; maintenant nous voyons.
 Les fortes n'éprouvent pas de mutations après la particule E, et le plus souvent le D se renforce en T.

EXEMPLES :

Herio e pedimp ; aujourd'hui nous prions.
 Varc'hoas e kanimp ; demain nous chanterons.
 Goude e tavimp ; après nous nous tairons.
 Bremaik e teuoc'h D/T ; tout à l'heure vous viendrez.
 Avant de conjuguer les verbes tant réguliers qu'irréguliers, il est bon de faire quelques observations qui aideront à trouver le radical du verbe et à expliquer quelques irrégularités apparentes.

Ainsi au sujet de la mutation de la lettre initiale, il faut savoir que souvent, par euphonie, on passe C'H dans les mots qui commencent par G.

Ainsi pour le verbe gallout, gellout, pouvoir, le G doit régulièrement se changer en C'H. Ex. : pa c'hellan, quand je puis, et cependant on prononce plus souvent pa ellan ou pa hellan avec un H muet.

Le verbe primitif *gober*, faire, usité encore dans le dialecte de Vannes, et devenu *ober* chez nous, nous donne l'explication du G usité à l'impératif. Gra, fais ; greomp, faisons ; griit, faites.

En dehors de l'impératif, nous conjugurons ce verbe comme si le radical était RA.

Régulièrement, en effet, le radical ne diffère pas de la 3e personne du singulier du présent de l'indicatif. Ex. : ho tad a ra e zever ; votre père fait son devoir.

Pour ce verbe et même pour d'autres verbes dont la dernière syllabe du radical a un A. cet A peut se changer en I devant un I et en E devant E et O. Ex. ; griit pour graït ; pa rez, quand tu fais, pour pa raez, pa reomp, quand nous faisons, pour pa raomp. Pa livirit, quand vous dites, pour pa lavarit, pa levez, pour pa lavarez ; pa leveromp, pour pa lavaromp.

(Da genderc'hel.)

G. CAËR.

MARO AR C'HI ROUS E PRESBITAL PLOUGIN

Ar sôn-man a zo bet savet gant Ipaotr Tréouré en honor da eur c'hi hag en doa roet dezhan meur a bennad laouenidigez, epad m'edo e presbital Plougin o klask parea dious eur c'hlenved hir.

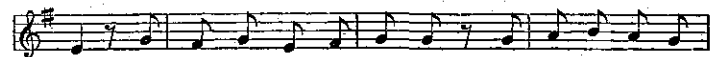
Lento Maestoso

Se-laou-it, braz ha bi-han, tud koz ha bu-ga-

le, Pô-tred a Lan-ri-voa-re, Merc'hed Gwital-me-

ze, Lam-bô-liz, San-tiz-Pa-bu, Pa-ga-niz Lande-

da, Eur c'he-lou trist a lak-fe eur garrek da oue-la.

Selaouit, braz ha bihan, tud koz ha bugale,
 Potred a Lanrivoare, merc'hed Gwitalmeze,
 Lambaoliz, Santiz-Pabu, Paganiz Landeda,
 Eur c'helou trist a lakfe eur garrek da ouela.

Person Plougin en doa, dre vadelez Doue,
 Eur c'hi euz ar re gaera, da ziuall he leve,
 Hag an Ankou didruez a zo deut dre ar vro :
 « Tout-Piti », ar c'hi dispar, « Tout-Piti » 'zo maro.

Kavet war-dro Lokmajan, pûchet en eur c'horn-tro,
 Ha gwerzet d'ar presbital 'vit eur banne « tako »,
 « Tout-Piti » n'eo ket eaz anaout he ourin ;
 Ar pez 'zo sur, he gèrent n'emaint ket e Plougin.

Diouz ma kont eur miliner ez eo deut euz a bell,
 Euz a gichen Tombouktou pe euz a Blouarzel ;
 Marteze euz a Gastel, pe euz a Enez-Vaz,
 War-eün, a-hed al lignez, divar gi Tobiaz !

Kement o deuz hen gwelet e-kreiz he yaouankiz,
A zo red d'eo anzañ ez oa eur c'hi iskiz,
Gant e zae flour marelled, dem-rouz ha dem-velen :
Roschild en dije prenet kant mil lur he groc'hen !

Ramped evel eun trebez, e gov tost d'an douar,
Biskoaz eur barrad avel-ne c'hellaz hen diskarr ;
E fri tougn du mogedet, he froniou braz-digor,
O dije great avi da bôtred an Arvor.

Ne oa ken da lavaret, nemet, e pevar ger,
Ne jouche ket a-walac'h a-zidan he dailher,
Ha c'hoaz ma ve bet gwisket d'ezan eun tam bragez,
Ne oa ket propoc'h aotrou war zouar ar barrez.

He lost a-dreuz, korvilet, evel eun « tirbourchon »,
E kane dre ma 'z ea : « Me eo ki ar Person »,
« Rap rap » 'leiz e gornailhen : « Rap, rap » 'leiz e c'hinou,
C'hoant en doa kana gwelloc'h eget Glaoda'r Guillou (1).

Pa goueze war ar familh an derchen, ar c'hlenved,
N'oa ket gwelloc'h medesin eget ar c'hi raoulet ;
Da gonsoli ar c'hlanvour, en he bourmenaden,
« Tout-Piti » d'ar pildrotik a gerze 'n e gichen.

Siouaz, ar givizerien, re vag en ho staliou,
O doa taolet warnez an malloz Fanch an Ankou,
Ha dizale oe gwelet he groc'hen o freuza,
E gov serret d'ar bouet, hag e lost o koueza.

He zaoulagad koc'hennet, he benn trist ha pounner,
Kaer e oa pokat d'ezan ha dourna kant pater,
Eun dervez e oe ranket he gas da Bont-an-Traon ;
Eno ez eo bet krouget... Kleier sonit : kaonv, kaonv !

C'hoarzit breman dizoursi, targisien ar barrez,
Ne vezoc'h mui dilojet euz a douez an drez ;
Ha c'houi laeron avalou, ha laeron ar pechez,
Ne vezo mui diskolpet loëren ho pragez.

(1) Mestr-kaner ar barrez e Plougin.

Biken n'hellin lavaret pegen braz rann-galon
Ho peuz bet da ziwaska, paour keaz aotrou Person !
Koll eur c'hi euz ar seurt-ze a zo koll eur fortun,
Gwelloc'h e ve d'eoc'h beza torret ho korn-butun !

Ha c'houi, va zintin Mari, ha c'houi 'ta Mari-Jann (1),
C'houi ho pije evitan taolet ho tourn en tan !
Kemmeskit oll ho taelou ha kanit ganen-me :
« Kenavo d'an « Tout-Piti », *Requiescat in Pace !* »

PAOTR TREC'HOURE.

PREZEGENN PAOL GUILLOU

Great e Kergournadec'h deiz gouel ar Bleun-bruk
12 a viz guengolo 1997

« Ar Yaouankiz hag ar vro da zont »

Setu aman pennadou tennet euz ar brezegenn-ze hag
a rañ plijadur da lennerien *Feiz ha Breiz*.

Eun dra hag a zo anat d'an oll, eo n'en deuz preder
ebed ar yaouankiz gant ar vro da zont.

Koulskoude breman, evit eur gwel, ez euz deskadurez
o redet etouez an dud ; skoliou a zo e peb leac'h, betek
diou ha teir er memez parrez ; beza ez euz re rus, beza
ez euz re wenn, da joaz

Speredekoc'h eo an dud breman ?

Skoliou a zo, eleiz zoken, goasa pez a zo, ne gemerer
ket enno an doare mad da rei deskadurez d'ar vugale
hag e leac'h digeri ar sperejou, o dalla koulz lavaret eo
a rear.

Skoliou a zo, eleiz zoken, goasa pez a zo, pa vezer er

(1) C'hoar ha plac'h an aot. Person.

skol, ne gomprenet ket talvoudegez an deskadurez.

Eun den ha n'eo ket desket, en amzer-man dreist oll, ne dal netra ; great e vezo gantan ar pezh a geror, renet e vezo var bouez e zourn

Heb gouisiegez an den n'eo ket den.
Eul loan daoudroadek ne d'eo ken.

Pa vezer er skol ne zonjer ket en dra-ze. Al labour a rear a zo dister, ar frouez a zestumer a zo ken treut all.

Skoliou a zo, mez gant ar skol ne bar e spered ar c'hrouadur nemed ar *skleur* euz an deskadurez, hag eur vech kuiteat ar skol, ar *skleur-ze* a deu buhan da deuzi, ma ne boagn an den yaouank da *vaga e spered*.

Ha n'eo ket an dra-ze eo a rear peurliesia.

Evit an niver brasa, eur wech kuiteat ar skol, ar starn a zo o c'hedal ar pôtr. Ha neuze, kenavezo, echu tout evito, ne furrint ket o fri el levriou eur wech er miz, ne skrivint ket daou c'her eur wech er bloaz ; n'en em emmellint ket ken euz traou ar spered, n'en em gredint nemed loened labour a rank beza daoubleget hed an deiz war o ero.

— Labour ar c'horf a laz o spered.

Mad eo kemeret preder gant traou an douar ha gant traou ar c'horf, red eo zoken, mez traou ar spered arabad eo ken nebeud o ankounac'hât.

Ha pa gerer, n'eo ket amzer eo a vank d'en em emmell euz an traou-ze. Lezel a rear anezan da vont ebioù heb ober van ebed, evel ma tlefe dizrei. Goude ar gousperou da zul e vez amzer ; er goanv edouk an nosveziou hir e vez amzer. Gwir eo an dud yaouank ne jomont ket da zellet ; mez petra deu d'ar spered gant ar c'hoariou a reont. Dizale ec'h en em vodint en eun tu pe du da nosvesia, hag an dominoiou a yelo en dro, ha bemdez e vezo evelse epad ar goanv ha d'ar zadorn e vezo nozvez wenn.

Eur wech c'hoaz, m'her goulenn diganeoc'h, petra deu d'an dud yaouank keiz-ze a dremen nosvesiadegou ar goanv o c'hoari domino.

Petra c'hounezont ? Koll a reont o amzer, o yec'hed, laza reont o spered, aliez o ene, avechou o c'horf.

Koll a reont, n'euz nemed sac'h an diaoul hag a c'hounezfe.

An nosvesiadegou a c'hell berrât ar vuez.

Ha pa deuiô an dud yaouank-ze da gaout oad divezatoch, petra vezint ?

Lezel a raïnt an traou da dremen en dro dezo heb ober an distera van pe ez aïnt war an tu mad, pe ez aïnt war an tu fall.

Lezel a raïnt o zouella gant peb seurt komzou flour, ne ouezint ket dizelei an drein a zo dindanno.

Ember e vezo displeget aman dirazoc'h histor sant Paol. Gwelet a reoc'h anezan o tont er vro, ha dioc'htu e kommans ober ar *mad*. Abaoue ez euz bet heb paouez tud hag o deuz baleet war e roudou. Abaoue, trizek da vont da bevarzek kant vloaz ez euz er vro-man tud oc'h ober vad d'ar bobl, hag o klask hen lakât eürus, hag atao ez euz euz an dud-ze. Mez bréman evit o zrugarekât ec'h argaser anezo, e rear brezel dezo, e taoler anezo er meaz euz o ziez ha dizale ne vezo ket laosket didrabas ganto eur mean da lakât a zindan o fenn.

Enebi a vô great ouz al labour ifern-ze ? Ne vô ket kavet iskiz zoken ar pezh a rear, gant an darn vrasa euz ar Vretoned a gred pa ne fell ket dezo mui kredi komzou o beleien, a gred komzou al lakisien a lavar dezo : « Ni » eo ho prasa mignonned, ni a glask ho mad e peb doare, » mez an hent a zo stanket ouzomp, pa vezo harluet ar » frered hag ar seurezed, neuze ni yelo war araok. »

Harluet ar frered hag ar seurezed, e teüint adarre. — « Ar veleien, emezo, a zo ivez war hon hent, pa vezo eat saë zu an diveza beleg er meaz euz ar vro, neuze avad hor bezo hent distank. — *Neuze e labourimp !* »

Hag e feac'h, labourat a reont, frankiz o deuz, den ebed ne vir outo, ne gavont war o zro, nemed tud lezober.

Potred yaouank, va mignonned, diredet aman ken

niverus hizio, evit *Gouel ar Bleun-Bruk*, ni ne vezimp ket euz an dud *lez-ober-ze*, eul *lez-ober* hag eur strober a zo henvel ha ni a zo yaouank ; an deskadurez hadet en hor sperejou ne lezimp ket anezi da vervel, he maga a raïmp, he lakât a raïmp da veza eur wezenn a zougo deliou bleuniou ha frouez.

Ya, frouez a daolo ar wezenn-ze rak *ni boanio ganti er gear*, epad nosvesiou hir ar goanv — er goanv eo e vez labourer an douar, er goanv eo e labourimp ivez hor sperejou.

Ni boanio ganti er c'helc'h-studi ; pa vezer kalz o labourat, e labourer pelloc'h hag e labourer gwelloc'h.

Ni boanio ganti oll a-unan ha Feiz ha Breiz, kannad ar yaouankiz, a skoulmo buez etrezomp hag a skoazello ac'hanomp en hon labour.

Ni boanio d'en em emmel euz peb tra gant hon daoulagad hon unan.

Ne lezimp netra da dremen ebiou deomp heb gouzout pe ez eo evidomp pe a eneb deomp ; pe e c'hell talvezout deomp pe noazout deomp ; pe ez eo eun dra da skigna, pe eun dra da zisgrisienna.

Marteze e vezo lod hag a lavaro : « Gortozit da vihana » ma vezo savet deoc'h ho paro evit kaout hebken ar » zonz da ren an traou ; da c'hedal, list an dra-ze gant ho » tad ; gortozit m'ho pezo oad ha skiant-prena ha mar- » teze ez eoc'h gwelloc'h a ze da benn. »

— N'euz netra da ober, nemed respont : « Aze eo e » vankas hon tadou, gortoz re vras oad eo a rejont abarz » en em emmellout euz an traou. Setu pa oa deuet o » zro, ne ouient ket penaoz ober. Ni, ma ne reomp netra » ez yaouank, ne ouezimp ket muioc'h egeto. »

Ha youl hon deuz oll koulskoude, n'eo ket 'ta, e vefe an amzer da zont gwelloc'h ha laouennoc'h eget an amzer-vreman, ha bez e vezo, rak labourat a raïmp evit hen ober euz hon oll nerz hag euz hon oll spered, ha lakât a raïmp hon oll fisians e Doue, ha pobl Breiz, heb mar ebed, a savo adarre, goude eur gourvez hir, da gemeret ar renk a henor a dlije beza dalc'het bepred etouez ar boblou kaëra euz ar bed.

Paul GUILLOU.

Piou 'walc'ho ar skudelli ?

N'anavezit ket Korantin ha Katellig ? Mat neuze, lezit ac'hanoun d'hen lavaret d'eoc'h, n'anavezit ket daou zen koant.

Ghodou podek, heb krina tamm,
Evel ar roz, rus-gwenn ha flamm,

ha war ar marc'had daoulagad glas ha mouez flour evel an Elez ! Etre Brest ha Pariz n'ez eus ket war an douar daou eveldo.

Doue a ra mat pep tra ; daou zen e giz-ze oa great an eil evid egile, hag eun devez ar c'hleier a roas da anaout d'ar barrez 'oa eureujet Korantin ha Katellig. N'ouzon ket hag hen 'oa pedet Matulin an Dall da zon ar biniou pe ne oa ket ; mes ar pez a zo sur, ar c'hantonier a rankas labourat epad meur a zervez da renka an hent warlerc'h an danserien. Nag a gofadou chistr 'oa great... Yann-Mari a lavare d'in deac'h e oa bet ken klanv warlerc'h ar friko-ze ma rankas e hini-gos ober d'ezan soubenn an ougnoun epad dek dervez deustu.

Eun henvelep dimezi a dlefe beza bet eun dimezi mat... ha goulskoude, va zudou keas, a veac'h m'oant bet eiz dez asamblez, ma savas trouz ha krosmol etre Korantin ha Katellig. Ha diwar goust petra c'hoas ? Morse ne gredfac'h ac'hanoun, diwar eun netraig, diwar-benn gwalc'hi ar skudelli !..

En derveziou varlerc'h o eured an daou bried yaouank, anat eo, a dremene o amzer o welet ar gerent ha mignonned hag o doa bet ar vadelez da zont d'o friko. Dige-meret mat e ouent e peb leac'h ; mes korf an den n'eo ket houarn, hag eun dervez, pe kentoc'h eun nosvez, rak en dervez-ze en em gavchont divezat kenan er gear ha ker skwiz ma hellent a veac'h lakaat an eil troad araok egile.

Korantin, goude koan, a lavaras da Gatell :

— Gwalc'h buhan ar skudelli ma 'z aimp da gouskat !
Mes Katell, evit doare, n'oa ket re war he zu hag a respontas grons :

— Eiz de 'zo me o gwalc'h ; da dro-te breman, Kaour !
— Va zro-me d'ober petra ?

— Da walc'hi ar skudelli !
— Da walc'hi ar skudelli ! Abaoue peur eo deut ar c'hiz gant ar wazed d'ober labour ar merc'hed ?... O farsal em aout, a gredan ?
— O farsal ! Tamm ebet... ha ma n'o gwalc'hes ket, ne vint ket gwalc'het !...

Ha kaer en devoue ar paourkeas Korantin, koms brao, koms divalo, Katellig na rea van...

— Mat, emezan, deuomp d'hor gwele, hag an hini ac'hannomp a lavaro ar ger genta a walc'ho warc'hoaz ar skudelli !

Daoust d'an tammig talabao-ze e kouskjont evel diou roc'h... hag an heol 'oa savet pell a oa hag o dor n'oa ket c'hoaz digor.

— Sell 'ta, eme an amezeien, an daou yaouank avat a gar o gwele.

— Hum ! hum ! eme unan kos, an dra-man a zo sin fall ; sonnet eo nav heur... ar re yac'h d'ar mare-man a ves holl war zao. Selaouit ac'hanon, gwelloc'h eo mont da welet gant aon na vefe en em gavet eun darvoud bennak ganto ; an droug en em gav ken buhan ha ken trumm !...

An eil hag egile a skoas a daoliou dorn hag a daoliou boutou war an nor... ha Katellig na Korantinig ne lavarent ger. Divarc'het an nor hag i holl da gichenn ar gwele

en eur youc'hal : Korantinig ! Katellig !... Ger ebet er gwele klos !

— Ma Doue benniget, eme Jaketa, maro int ! Hag hi heja gant he daou zorn an daou bried yaouank, en eur youc'hal a bouez-penn : Korantinig ! Katellig !... Ger ebet !

— Mat, tudou keas, emezi, n'ouzon mui petra d'ober ; setu daou zen e buez, rak tomm int c'hoaz, hag hini anezo ne ra van ouz hor c'hlevet ! Eat int dilavar... Petra d'ober evit rei d'ezo ar gomz en-dro ?... Hervez va mamm-gos n'ez eus evit ze netra gwelloc'h eget rei en o hano eur prof d'an aotrou sant Euzen... Klaskomp eta en ti petra ' hellfemp da ginnig evito d'ar zant galloudus-ze.

Setu aman eun tavancher hag a raio d'ezan plijadur a gav d'in.

Deomp buhan d'her c'has d'an iliz !

— Nan, nan avat, Jaketa, lezit an tavancher-ze, eme Katellig en eur zevel en eul lamm en he gwele ; n'em eus hini mat ebet nemetan !

— Halo ! plac'h, eme Korantinig d'e dro, komzet e peus da genta... Buhan er-meaz da walc'hi 'r skudelli ! !

Eun divras eus nevezentiou ar miz

Komz a rin hirio euz ar politik da lennerien *Feiz ha Breiz* ha bep miz, ma plij gant Doue, e livirin d'ezo eur gerik euz ar pezh hen dezo har Gouarnamant lavaret, great pe lezet ober er vro hag er meaz ar vro. Avechou zoken, m'oarvad, e vo kavet an tu da lavaret eun draig bennag euz ar pezh a dremen el leac'h all.

An afferiou a zianveaz-bro, n'euz ket, pell-zo, kalz a drouz anezo. Gwir eo, ne ket c'hoaz echu istor ar Maroc; eun tachad so eo sioul an traou dre eno, mez gortozomp ma vo tremenet « miz ar yun » gant ar musulmaned: neuze e c'hellfe c'hoaz beza gwall grogadou ha ne ket eaz gouzout piou a dapo gwassa friad.

E diabarz Frans, ar Gouarnamant, eb kaout an disterra c'hoant da zroug-prezeg anezan, a ranker anzañ ne oar netra nemed ober brezel d'ar Relijion. Edoug miz Gwengolo eo bet lakeat madou an Iliz e ferm gant paotred ar « sequestre ». Hag e kalz parrezioù int bet fermet gant tud disakret, ne reont forz, emezo, euz an eskumunegen. Diouallit!

E miz Gwengolo ive, Ramonet, prefet ar Finistère, a gassas da dri-ugent person urz da gwitat o fresbital abenn pemzek devez, a zindan boan da veza lakeat er meaz. Nikun anezo ne loc'has, a c'hellit kredi. Etre daou, Ramonet, displejet d'e vestr Clemenceau, a oue kasset var... uhelât etouez menezioù an Alp. « A drugare Doue! a lavaras meur a hini; marteze brema da vihana e c'hello ar veleien tenna o alan. » Siouaz! Bep bloaz peurvuia, e miz ebrel, goude an devezioù kenta a amzer dom, ar goañv evit dilosta, a ro d'eomp skoulad ar gouzouk. Ker traitour hag all, Ramonet a c'hozmolas etre e zent: « Ne vin ket va unan o tiloja! » Hag a greiz oll, vardro anter miz Here, an hentchou braz, dre ar 4 c'horn an Eskopti, ne oue gwelet varno nemed soudarded hag archerien var droad ha var vare'h. Leac'h oa da gredi edo douaret ar Zaozon en eun tu bennag, e Rosko pe en Eusa, e Goyen e Pouldu. Mez nan, noploc'h micher eged difenn ar vro int karget d'ober, hor soudarded paour! P'en em gavont en eur bourg e kelc'hent ar presbital, paotred dizamant a zaill var an or gant o bouc'hili — rak dor zerret a

gavent e peb leac'h — ar « c'hommissier-polis » hag an archerien a ia en ti, a zigas ar veleien er meaz, hag ar vandenn a ia pelloc'h d'ober kement all, goude m'eo bet lakeat ar ziell var an ti-ze, goulonderet ker brao. Hag epad eiz dez, daoust d'an avel foll ha d'ar glao a bil, ar vicher-ze a badaz dre bevar c'horn ar Finister. D'ar fin e c'hellet kounta 26 presbital lakeat an dud anezo var an hent braz. — Ne oe respetet netra, nag an oad: person Rosko hen deuz pevar ugent vloaz; nag ar c'hlenved: person Loc-Eginer a rankas sevel divar e vele a glanvour evit beza taolet dindan ar glao.

— « Er meaz, pa lavaran; en em glaskit goudeze. »

— « Er meaz! » — « Ha perag? » — « En hañs al lezenn! » — Ped lezenn oc'h euz eta? Ramonet a rank kaout unan expres evithan e unan; rag n'euz nemetan hag hen deffe great kement all.

E diou euz ar parrezioù-ze, Benodet hag ar C'hloastr-Plourin, ar veleien, lakeat er mear var urz ar mear, n'o d'euz kavet ti ebed er barrez, hag hiviziken, beteg beza roet lojeiz d'o beleien, tud ar parrezioù-ze a glasko offisou el leac'h tosta.

Hag arabad kredi e ve ar gouarnamant o vont da giza. Eul lezenn nevez — ha ne ket an diveza-zo var ar starn. Re hir e ve hizio komz euz an oll artikloù zo enñhi: divezatoc'h e ve kavet an tu, m'oarvad. Mez ma c'houlennit diganen petra eo al lezenn-ze, ne livirin d'eoc'h nemed eur ger: laer eo! Hag ar pezh zo gwasa eo e laer an Anaoun. Setu ama penaoz. Dibaot eo kaout parrezioù ha ne oa ket enno madou stag euz an Iliz, parkeier, liorzou, foenneier, pe arc'hant var interest. Beteg varlene, ar fabrik a douche al leve anezo, mez gant kondision peurvuia, da lavaret offerennoù da gana servichou evit ar re o devoa o roet. Ar madou-ze, ar gouarnamant, dre lezenn an disparti a deu hag a lac'h d'ezo o ferc'henn (da lavaret eo ar fabrik), a gemer anezo etre e zaouarn, a laka, evel a lavarjen ar ziel varno, hag a douch al leve divarno, mez eb lakât kana ar servichou na lavaret an offerennoù. Rag-se, ar gouarnamant a ia eneb ger an hini m'hen deuz heritet d'ezhan, terri 'ra ar c'hontrat, ha dre-ze an dud o d'euz great an danezon pe o heritourien, a c'hell ive mont var e ger, ha goulenn ma vezo restaolet d'ezo

an danvez roet ganto d'ar fabrik. Setu petra o deuz great kalz gristenien, dre druez euz an Anaon. Abaoue miz genver, nag a bed prosez great da baotr ar « séquestre, » hag atao, koulz lavaret, ar varnerien a lavar e tleer restaol d'an heritourien. — Mez ar Briand ne blij ket d'ezan kement-se hag a laka diarbenn gant e lezenn nevez.

Pep hini ac'hanomp a c'hell kaout daou rummad heritourien — 1) ar re a ziskennomp anezo pe a ziskenn ac'hanomp : tad, mam, tad-koz, bugale, bugale-vian — 2) ar re a ziskenn euz memez lignez ganeomp : breur, c'hoar, tonton, kender, etc.

Pa ne vez den ebed euz a rum genta, re an eil zo d'herita, ervez ar C'hod civil, her gouzout a rit — n'euz forz eme lezenn ar Briand, ar fondasionou ne dalvezo mui ar boan da dud an eil rum goulenn ma vezint restaolet dezo ; tud ar c'henta rum ebed a c'hello hen ober, epad eur pennadig c'hoaz ; mez ha pa c'hounezfent ha pa roffe ar barner rezon d'ober eneb ar gouarnamant e rankint er memez tra paca ar frejou.

Ar c'hanfard-ze euz ar Briand ! Mad, re mad e c'hoar ne ket an tadou a famill, mez an tontonien hag an tintined eo a vez peurvuia douget da lakat fondasionou ! Ha possubl eo kaout bravoc'h an tu da laerez : chom eb paea an dle, ha miret euz ar re all d'hen ober !

« Ha, a lavare en deiz all er Gampr an deputed Grouseau ha Barrès, al lezenn-ze a ra — e kenver Anaoun, micher al laeroun hent-braz. »

7 novembre.

F. PÉRON.

Divinadellou Tonton Yan

- I. — Petra eo sotta tra 'zo en ti ?
- II. — Petra eo lipoussa tra 'zo en ti ?
- III. — Pe 'vezo sec'hor, pe 'vezo glao
Me anavez eun aotrou
Hag e di ganthan a gasso.
- IV. — Pegeit amzer a lakaio eur chalboter, tri loen mad ous e gar, da zigass eur milliard en arc'hant gwenn eus Landivisio da Gastel ? Ne reio nemet eun dro bemdez ha ne lakaio bep karrad nemet 3.333 lur bouez.

Ar respount a vezo kavet e niveren miz kerzu.

Le Gérant : F. GEORGELIN.

Brest, Imp. rue du Château, 4

Feiz ha Breiz

Kappad Misiiek ar Vretouged

Hon Aotrou 'n Eskop o vont da Arc'heskop da Chambéry

Vardro anter miz Dù, e savaz ar brud hen doa Hon Tad Santel ar Pab great an honor d'an aotrou Dubillard, eskop Kemper ha Leon da zibaba anezan evit beza arc'heskop e Chambéry. Ar brud-se ne zalcas ket, siouas evidomp-ni Bretonet, d'en em gaout gwir. Rener ha skrivanierrien ar *Feiz ha Breiz* a zo mall ganto lavaret d'an Eskop mad hen deus atao skoazellet anezo, o c'heuz dezan, o anaoudegez vad hag o mennoziou evit ma c'hello, epad pell amzer, kenderc'hel en e vro nevez ar vad hen deuz great en Eskopti Kemper ha Leon.

Ar *Feiz ha Breiz*.

BLOAVEZ MAD EVIT 1908

Eun diverra eus mestaoliou ar franmassonet epad 1907

Da lennerien ar "Feiz ha Breiz"

BLOAVEZ MAD !

Da lavaret eo : ar peoc'h gant Doue, ar peoc'h en o c'houstians, ar peoc'h en o zi, ar peoc'h gant o nessa, yec'hed da labourat ha laouenidigez en o c'halon daoust d'o foaniou pemdeziek. Gant ma chomo an traou-ze ganeomp, an dud dizoue gant o holl fallagriez ne c'hellint ket miret ouzimp da veza evurus. — Great o deus koulskoude o galloud evit hon enkrezi, evit hada danvez daelou en hon touez (bremaik e raimp ar gomp eus o mestaoliou) ; o daoulagat evel re ar bleizi ne zibarent ket divarnomp, gedal ma reant hor gwelet stlejet d'an douar evit hor bressa. Pa dal, e velont ac'hanomp o kenderc'hel da vale souz hor penn hag ar muze'hoars var hor

muzellou. Hi, er c'hontrol a vale lostek, hi a gamm o beg, rag lenn a reont e daoulagat an dud honest an disprij a zo evitho.

Ha perag n'o deffe ?

1°. — 85 eskop a zo e Frans. — O zies oa bet savet gant hor c'entadou evit beza *ti an eskop*. Anez mont a grenn a enep peb lealdet ne c'hellet ket o diloja. Bannet int bet holl er meas eus o eskoptiou ;

2°. — Ar c'hloerdiou bras ha bihan, vardro 200 anezho a oa bet savet gant arc'hant ar gristenien evit beza ties beleien. N'eus fors ! Rins-ti a zo ranket da ober, hag holl int goullo hizio ;

3°. — Ar presbitaliou a zo bet savet gant arc'hant an ilis evit beza ties beleien ar parrezioù. Eus 62 anezho, ar veleien 'zo bet taolet var an hent gant o zammik arrebeuri ha kasset da glask lojeis aman hag ahont ;

4°. — Ar c'houentchou 'zo holl goullo pe varnez beza. Menec'h ha leanezet, diframmet digantho o zra, o deus ranket kemeret hent an harlu ha mont da gass da vugale ar broiou estren ar gelennadurez ne c'hellont mui rei da vugale Frans ;

5°. — En holl skolioù ar gouarnamant, ar grusif zo bet distaget dious ar mogerioù. Doue ne c'hell mui beza hanvet er skol ;

6°. — Kalz mearet a zo bet torret eus o c'harg dre 'n abeg ma ne felle ket dezho ober an traou divalo a c'hortorzet digantho ;

7°. — Dre eun urs deuet digant ministr ar marine, douget d'an 11 a viz meurs, beleg ebet na c'hell beza dalc'het var al listri-brezel. Antronoz, 12 a viz meurs, unan eus or brassa listri-brezel, an *Iena*, dir hag houarn ha netra ken ous en ober, a darze var *rade* Toulon. An tan a oa kroget er poultr. Ar vatimant a oue dismantret, ha siouas, kals martolodet a oue tizet. 116 a oue bannet en ear, difelpet o izili ha lazet var an taol ; en o zoues oa kals Breziz. — Kals all a oue glazet ha kasset d'an hospital. Beleien Toulon, eskop Fréjus en o fenn, a c'houennas mont d'o gwelet evit o frealzi ha kinnig dezho sikour ar relijion. Siouas ! diarbennet brao e ouent ; var digarez n'o doa ket ar vartolodet keiz-se, devet en eun doare spointus hag anter-varo kals anezho,

goulnnet ar beleg *dre skrid*, e oue refuset digeri an nor dezho. Mantrus eo e ve great traou evelse da vugale Frans ha da vugale Breiz.

D'an 20 a viz maë eur vatimant-vrezel all, ar *Chanzy*, a zo bet kollet. — Abaoue c'hoas, an tan-gwall a zo bet var *arsenal* Toulon, lavaret e viche ne man mui Doue o skoazella ar Frans ;

8°. Paotret ar c'hountilli-eün (les apaches) hag ive paotret ar skrab o deus kemeret tro eus ar pezh a velent ar gouarnamant o c'hober evit rei an dorn dezhan. Eus pevar c'horn ar Frans e teu kêlou a veleien taget gant aihonet fall. — Eun toullad krenn-baotret kristen euz Paris, gantho o beleg, an aot. Firmery, a oa eat da Vagny, eur geraden demdost da gear, evit gwelet procession ar Sacramant. Eur strollad all a baotred dizoue a oue eat ive evit o hiskinat, hag e doug an deiz ne ehanchont d'en ober a daolioù mein hag e peb giz. Gant aoun 'rag eun taol fall benag, an aot. Firmery a c'hedas evit distrei ma viche eat kuit ar ganfartel. Siouas ! ar re-man a oa chomet e pleg eun hent d'er gedal. Kerkent a ma oue gwelet o dispaka ar beleg hag e gompagnunez, ar pistolennier a oue tennet eus ar godelloù. Ar beleg a lammas varzu enno evit difenn e vugale ; kerkent, eun tenn enn e vorzed en diskare d'an douar. Eun tenn all a zisken eun all eus ar vugale, *Hippolyte Debrouse*. Heman a oue tizet en e gof, ha kasset d'an hospital e varve en noz varlerc'h. Dirag al lezvarn ar vuntrerien a rankas anzao n'o doa great o zorfet nemet dre gassoni ous Doue hag ous beleg Doue. — Traou brao, a velit, a c'hellomp da c'hedal dious ar skolioù dizoue !

Kement-se ne deo c'hoas nemet eun divras eus an hiskinerez a rear d'an Ilis ha d'ar gristenien. Breman, eman hor c'hannadet diboell o farda eul lezen nevez evit laerez ar re varo, evit laerez an oll *foundationou* ; kaër 'zo diskues dezho e tigoront hent d'an holl laeron-siou, ne reont van. Kasset e vezo, douetus, al labour da benn. — Siouas d'ezho ! rag an aot. Doue o c'have abred pe zivezad.

Menek 'zo c'hoas eus eul lezen all evit huala muioc'h mui an oll skolioù ne maint ket c'hoas dindan kraban ar gouarnamant. Gant al lezen nevez-se, mar bez kasset

da benn, beleg ebet ne c'hello beza dalc'het da rener er skolachou. Siouas evit Kastel ha Lesneven!

N'eus fors ! na gollomp ket kalon ! ne c'hoarvezo nemet ar pezh a bermetto an aot. Doue. An Ilis, abaoe ma zeus anezhi e deus bevet, ekreis ar brasa trubuillou, ha daoust da-ze e zeo eat atao var araog. Goad ar verzerien a zo bet eun had a gristenien. Hizio e vezo evel diagent ; daoust d'ar reuziou n'eo eat tam var fallât. Er c'hontrol, seul ma vez hejet, seul doun e taol e grizioù ; — ar skourrou dizec'h a oa outhi a vo diskaret, hag ar skourrou beo ne vezint nemet nerzetoc'h.

En em sikouomp ha Doue hor sikouro.

Evit achui, va lezit da sederaat ho penn gant eur gontadennik farsus am meus lennet ne ouzon ket e peleac'h.

Daou weskle, o klask fortun a oa koezet en eur girinad dien. Dezho da veza boaz eus al lec'hid ne oa ket koant ar stâl gantho. Unan anezho gwân ha klemmus dre natur en em lakeas da geneudi eb en em sikour tam ; prest e z'eas d'ar goeled ha kerkent e oue mouget. — Egile seder ha stard, ne vennas tam koll kalon. En em zifretta a reas, ha gant e battou klorennet e skoas a gleiz hag a zeou, adrenv hag araog, a droias kement ha kement ma ne zaleas ket d'en em gaout var ar c'halet. Petra oa c'hoarvezet ? Dre en em zifretta, an dien oue troet en amann.

Ni, n'eo ket en dien omp koezet, mæs hualou 'zo lakeat d'heomp. A fors d'o frotta e teuimp ive d'o uza.

AR RENER.

Perag e ranker credi ez eus eun Doue ?

(KENDALC'H)

FAZI

E numero miz du, e creiz ar bajen 261, e leac'h ar geriouman :

« An ear a iena ive eun dra bennag, ha dont a c'hell da veza » lazus e broiou an Anter-noz hag ar C'hreiz-deiz evit habas- » kaat an amzer dre ma z-eont. »

Lennit :

« An ear a iena ive eun dra bennag, ha dont a c'hell da veza » lazus e broiou an Anter-noz. Petra hen deus great Renker ar » bed ? Lakaat avelou da c'hoeza etre an Anter-noz hag ar » C'hreiz-deiz evit habaskaat an amzer dre ma z-eont. »

IV. — Piou hen deus lakeat urz er bed ?

(KENDALC'H)

Kerkent ha m'hen deus paket he bréñv, e ro naô daol flemm d'ezhan hed he gorf, na muioc'h na neubeutoc'h, hag e tiz, eb fazia morse, an nervennoù a zervich evit flnval. Eun taol all a jom da rei var an empenn. En dro-man, an amprevan ne rei ket implij euz he flemm, rag an taol a ve marvel : ne ra nemet choka eun neubeut var benn ar préñv louet, beteg ma vezo paraliset evit mad.

Piou hen deus roet d'an amprevan-ze eur vouisiegez hag eun ijin ker souezus ?

Loened all a gemer eul liou, pe eur furm, hevel mad ouz an traou a zo en dro d'ezho, en hevelep doare m'ho c'hemerer eas evitho. Setu ar pezh a hanver e galleg « mimétisme. »

Evelse, ar c'hrank, hanvet kiniden vras ar mor, a c'hoar en em zigiza evit dirouda ar pesked a vez oc'h he glask da zribi. Lakaat a ra pennou bezin bihan var he grogen. P'ho deus cresket eno, ar c'hrank a zo lakeat hevel ouz eur mean goloet a vezin. Gant an dra-ze e chom peurvuia etouez ar c'herreg.

An amprevaned blevec, hanvet bescouled hag a vez cavet var an aleg, ar bezo hag ar scao, ho deus ar c'hiz d'en em zerc'hel en ho za var goalennoù pe tronchennoù ar vezen, ha ne c'heller mui ho c'hemma dioutho.

Piou hen deus desket d'ar re-ze ober kement all evit lakaat ho buez e savete ?

Peurvuia al loened ho deus bet ar zae a zere dioc'h ar vro ma chomont ennhi, evit gellout cuzat eassoc'h.

E dezerchou bras an Afrik, al loened, ar c'hanvaled, an heizezedigou, a zo livet holl e melen e giz treaz ar vro. Eas avoalc'h e c'hellont beza kemeret evit berniou treaz, hag abalamour da ze, ne reont ket a zifzians d'ho freiz, pa vezont o chasseal, pe e tiroudont an enebour, pa vezont chasséet.

Er broiou goloet a erc'h, evel en Anter-noz, an oursien a zo guenn hag a c'hell bale d'nech eb chacha varnho daoulagad ar chasseur.

E coajou bras an Amerik, an tigred, ar panthered, a zo marellet evel ar guez ha brizellet evel delliou toullet gant ar sclerijen.

E foenneier hor bro, ar raned a zo glaz evel ar yeot hag a guz eas en ho zouez.

Ma chench liou an dachen, an hud-glazard (caméléon) a jench liou da heul, evit gellout cuzat (Cf. Lecture pour tous, mars 1903).

Erfin, ar pez a ziscuez guella, d'am zonzj, eo bet great al loened gant unan fur meurbed eo ma z-eus anezho hervez ma z-eus ezom.

Eur ouenn a zo frouezus seulvui m'eman e riscl da veza discaret.

Al lontreged bras etouez al laboussed, evel an er hag ar gup, ne zozvont nemet daou vi. Ma teufent da speria re, an holl ouennou disteroc'h a ve drebet gantho. Al lontreged bihan ne zozvont nemet pemp vi d'an hirra. Mes ar filipped hag al laboussed a zo mad da zribi a zozv beteg ugent.

Ar c'hemm a zo brassoc'h c'hoaz etre ar pesked. Ar mor-vleizi marlounk n'ho deus ket calz a re vihan, mes ar pesked a vez lounket a zozv eun niver eb count a viou.

A hent all, red eo e ve cavatal ar ouennou loened. Ma teufe eur ouenn da vankout, he enebourien a deufe da veza calz re niverus hag an dud a ve lazet gantho. Kemeromp tigr an Indez evit scuer. Na ve ket mad discar he ouenn, rag an tigr-se a laz a villierou eur zarpant hanvet *cobra* hag a zo calz danjerussoc'h egethan evit an den. Er memez tra, ma ne ve ket ouennou amprevaned da ober brezel an eil d'eben, e vemp rivinet gantho. Ne c'hellfemp ket padout kenneubeut gant ar c'houibu hag al loened evelse, ma ne ve ket a laboussed ouz ho dribi.

Beb vech ma teu an den da zirenka an urz a zo bet lakeat gant ar C'hrouer etre ar ouennou loened, e rank paea. Er c'hreiz-deiz deuz an Europ hen deus da c'houzânv gant an amprevaned, abalamour m'hen deus lazet al laboussed ho drebe; en Australii eo rivinet gant ar c'honioled abalamour m'hen deus ho skignet e leac'h n'oa ket a loened all hag a virje outho da greski re buill.

Niver ha nerz ar ouennou loened a ziscuez eta furnez an Aotrou Doue : eur ouenn bennag neubeutoc'h, hag an traou a vije bet digompez.

V. — Roudou Doue en den

Comzet em eus dija deuz eur medicin paian a jomas sebezet dirag ar merkou a furnez a gavas e corf an den. Ar c'horf goulzgoude n'oa ket anavezet goall vad en amzer ma veve Galian. Pegen estlammuet e vije ket ar medicin-ze, m'han dije anavezet eveldomp-ni gant pebez ijin eo bet aozet izili an den.

Lavaromp eur ger bennag divarbenn ar galon, al lagad hag ar scouarn.

a) Gouzout a reomp holl e ra ar goad an dro d'ar c'horf penn da benn evit cass peadra d'he vaga hag evit digass ganthan ar pez ne c'hell ket servichout d'ar vuez. P'hen deus great he dro, ez eo contammet, ha ma ne ve ket scarzet heb ar mare, an den a varfe.

Penaoz e vez scarzet ar goad euz he gontamm ? Setu aman. E creiz an den ez eus eur pez kig hag a zo bras evel an dorn serret. Ar gigen-ze a zo hanvet calon. Rannet eo e diou loden : ar *galon zeou* hag ar *galon gleiz*. E peb hini deuz al lodennou-ze ez eus daou gombot hanvet *scouarnigou* ha *cofigou* : ar scouarnic hag ar c'hofic deou, eun or etrezho, ha carget a c'hoad du; ar scouarnic hag ar c'hofic cleiz, eun or ive etrezho, ha carget a c'hoad ruz. Guelet a rit eta petra eo ar galon : pevar gombot hag a zo, daou ha daou, darempred etrezho.

Mad ! ar goad pur, pe ruz, a vez bannet gant ar c'hofic cleiz e goazien vras ar galon. Ar voazien-ze eo kef an holl goaziennou a zo carget a c'hoad ruz. Taoler a ra e giz pa lavarfet scourrou, hag ar re-man a daol larkoc'h scourrou bihannoc'h, hag evelse bepred, beteg ma teu ar goazied da veza calz moannoc'h eged bleo ha niverus meurbed. Eur spillen sanket er c'horf ho rog a gantchou.

Ar goazied munut-ze a zo great gant eun danvez hag a zo ken tano, ma lez traou boedec ar goad da dremen e gwiaden ar c'horf.

Goulzgoude, ar goad en em zaotr dre ma 'z a. Neuz e tistro d'ar galon dre ar goazied du a zeu da goueza hed an hent an eil en eben hag a en em daol d'ar fin er scouarnic deou. Ar scouarnic a stlap anezhan er c'hofic,

hag heman, d'he dro, a vann anezhan er skevent dre voazied hag a ia var vunutaf evel re ar c'horf. Ar goad a gemer ezen vad hag a zistaol ezen gontammet dre voasiennou tano ha munut ar skevent. Purifiet e vez eta gant an ear yac'h a zired euz an dianveaz peb tro mac'h alaner. Ha pa vez purifiet e tistro d'ar scouarnic cleiz hag ac'hano d'ar c'hofic cleiz evit coumans eun dro nevez er c'horf.

Setu aze labour ar goad. Eun dro vras a ra er c'horf evit he vaga ; eun dro vihan a ra er skevent evit en em scarza.

Na pegen ijinus eo bet crouer an den ! Red oa cass pemp pe c'huac'h litrad goad dre ar c'horf a bez evit he vaga ; great hen deus ; red oa charreat euz ar c'horf ar pezh a ioa noazus d'ezhan : great hen deus ; red oa purifia ar goad evit ma vije mad adarre da vaga : great hen deus.

Ha penaoz hen deus en em gemeret evit ober euz ar galon eur benvec goest da stlapa ar goad gant nerz ? Great hen deuz anezhi gant danvez-astenn : striza ' ra varnhi he-unan, ha distriza goudeze.

Ha penaoz e c'hell ar galon padout da vont en dro noz-deiz epad eur vuez hir ? Rag an holl izili a rank ehana, pe dont da veza didalvez crenn evit peb labour. Deskit ne vez ket ar galon o striza hag o tistriza eb ehan : an drederen euz an amzer e chom distriz (teir loden var zeg loden seconden), hag e tiscuiz.

Ha penaoz ar goad ne d-a morse var he giz ? Setu. P'en em gav dirag ar scouarnic goullou, ez a ebars. Kerkent ar scouarnic a striz evit he gass er c'hofic. Mes en em lakaat a ra da striza e kichen an antre, hag ar strizadur en em skign beteg dor ar c'hofic. Kemerit eur voadegen ha moustrit var eur penn en eur vont beteg ar penn all : ma 'z eo heman digor, ar goad holl a dec'ho dreizhan. En hevelep doare, ar goad a dremen e cofic ar galon en eur zigeri an or gant he bouez, evel ma vez digoret dor eun ti dibrenn gant eur vountaden.

Ha penaoz, p'en em lak' ar c'hofic da striza d'he dro, ne d-a ket ar goad var he giz er scouarnic dre an or digor ? Abalamour ma serr anezhi, kerkent ha ma clask kiza, evel an dour paket en eul lenn-mor a gloz ar ranvel, pa glask diskenn gant ar mare.

Ha penaoz an or ne zigor ket en tu all, erscouarnic, gant nerz goad ar c'hofic o clask mont var he giz ? Abalamour ma 'z eus eur stern kig o viret, evel ma 'z eus eur stern coat o viret ouz eur prenest da zigeri e dianvez an ti. Setu perag ar goad, goasket gant strizadur ar c'hofic, a rank tec'hat er voazien evit ober he dro.

Ha perag ne deu ket var he giz euz ar voazien da gofic ar galon ? Abalamour ma 'z eus eun or all o stanka hag a zo tano evel eun dellien roz, mes ker crênv, ma talc'h ato nerz da gloza ouz ar vuez, pa glask dont var he c'hiz.

Hag an holl labour-ze a bad en den anter-cant vloaz ha cant vloaz, hag a vez great ken eas, ker mad, ker sioul, m'hen deus a veac'h anaoudegez euz ar pezh a dremen ennan.

Red eo lavaret eo bet crouet an den gant unan hag a zo fur meurbed.

(Da genderc'hel.)

J.-F. CAËR.

Ar Skoliou Dizoue

(KENDALC'H)

O c'helennadurez divar benn gwiriou ha deveriou an den, ha divar benn an urs vad

(Evit klevet gwelloc'h pe seurt sorc'hennou a c'hoanteont lakât e pennou ar vugale, eo red din, da genta, lavaret petra ' zesk dheomp ar skiant vad hag ar c'hatekis divar ar gwiriou hag an deveriou-ze.)

An den krouet evit beva e societe gant an dud all hen deus deveriou en o c'henver. Red ' vezo dezhan respeti buez e nessa, tra e nessa, brud vad e nessa. D'e dro, en dezo gwir da veza respetet en e vuez, en e vadou, en e vrud vad. Mes var betra ha var biou eo diazezet an deveriou hag ar gwiriou-ze ? — Ni, kristenien, n'omp ket nec'het : Doue, p'e gwir eo hor C'hrouer, a dle beza hor Mestr ; ha, dre ma 'z eo hor Mestr, hen deus gwir da rei dheomp ar gourc'hemennou a zere ous hon natur den. E kement-se, dre respet evit hon liberte, hen deus lezet ganeomp ar galloud da senti pe da chom eb senti ; ha

dious m'hor bezo great e kavimp digoll pe gastiz. Setu aze ar gelennadurez kristen.

Klevomp breman ar vistri-skol disakr : « Ne zeus Doue ebet, a leveront. » — Var betra neuze e c'har-pint o lezennou ? — *Var natur an den*, a lavar eul loden anezho. — Mes, beza zeus naturiou tud troet var al laeronsi ; lod all var ar vuntreuz pe var ar gaou ha var peb tech fall. O laerez, oc'h hiskinat, o laza o nessa ne reont nemet heuilh lezen o natur. Pe seurt gwir o dezo da ziarbenn ha da gastiza an dud-se ? Hini ebet ! e doare ebet ! Ne zeus mui netra hag a c'helfe beza galvet eun torfet. Mall eo digeri an holl prisoniou ha lezel da redet an holl ganfartet a zo enno.

C'hoas ha muioc'h zo. — P'e gwir ne zeus Doue ebet, var o meno, nag ene ebet, ne zeus mui ken nebeut netra goude ar vuez-man, na digoll evit ar re vad ; na kastis evit an trubardet (1). Rag-se eta, ne zeus ken lezen evit reizha ervad ar vuez nemet hini ar blijadur : klask ar muia plijadur ma vezo er galloud. — P'e gwir, evit kaout plijadur, eo red kaout arc'hant, me am bezo arc'hant en eun doare benag, dre an nor pe dre ar prenestr, evit ar gwella marc'had ma c'hellin ! — P'e gwir, an den-se a zo var va hent, an den-se a ranko tec'het pe e vezo skubet ! Me hen tago dious eun tû pe d'û : en e vuez, en e honor, en e vugale...

...*Ne zeus mui, evel a velit mad, ken lezen, n'eus mui ken gwir nemet an nerz* (2). Anaout a rit-c'hui ar c'hoari hanvet : « C'hoari kass ar fallik er meaz » ? — Hiviziken, ne vezo mui eur c'hoari, mes eun emgann hag a bado ken a chomo ar falla var an dachen.

Kentelliet en doare-ze, ar vugale ne zaleint ket da veza dispac'herien ha torfetourien kriz. Siouas ! Senti re vad a reont ous ar c'hentelliou a glevont.

An torfejou bugale

Var gresk e zeont bemdez. Er bloas 1894, daouzek vloas ebken goude al lezen var ar skoliou savet gant Jules Ferry e 1882, e zoa kasset dirag al lezvarn vardro 40,000 grouadur pe grenn-baotret oajet a nebeutoc'h eget

(1) *Revue de l'Enseignement primaire*, n° 31, 30 avril 1905, p. 337-338.

(2) *Ibid.*, n° 51, 17 septembre 1905, p. 518-519. Paroles de M. A. Dufrenne.

21 vloas. Abaoue, an niver a zo eat var gresk daoust ha ma vez niveret nebeutoc'h var ar paper. Unan eus or ministret koz, Vallé, a zesk dheomp perag : « Ma zeo eat » var vihannât, er bloaveziou-man, emezhan, niver ar » vugale kasset dirag al lezvarn, n'eo ket dre ma zeus » nebeutoc'h anezho kablus, mes dre re vras madelez » ar varnerien (grâce à l'extrême indulgence des juges » d'instruction) ; dre ma ne evessaer ket kement var » o disurziou ; dre ma zeus roet urs d'ho lezel da » redet... Mes, hen anzao a rankomp, an niver a 35,625 » a zo *kalz izelloc'h* eget an niver gwirion. » — Ar me- » mez ministr, Vallé, er bloas varlerc'h, a anzave ne » c'hellet mui ho c'hass ken niverus dirag al lezvarn, « rag » re a oa anezho. » (Pour éviter l'encombrement). (1).

A nevez zo, d'an 22 a viz here diveza, dirag lezvarn Paris (la cour d'assises), tri zen yaouank-flamm a oue digasset dre 'n abeg m'ho doa lazet a dennou *revolver* eur paotr eus o oad, Hippolyte Debrouse, ha gouliet en e vorzet eur beleg, an aot. Firmery. (Komzet or beus dija eus ar mestaol-ze en artikl kenta eus ar gazeten.) Ha setu aman petra lavare an alvokad bras, an aot. Peys-sonier, a gomze en hano ar gouarnamant :

« Dirag eun torfet ken skrijus, eur sonj a lamm var » eun e spered an holl : « *ken yaouank c'hoas, ha dija* » *torfetourien* » ; mes, red e ve beza dianaoudeg eus » ar pez a dremen evit beza souezet. Beza e zeus e Paris » ha tro-var-dro eur strollad « *loenet gouez yaouank* » » prest da bep torfet. Hirio, ar vugale, evit o c'hoariou » a zispenn roudou paotred ar c'hountilli-eun (les » apaches) hag ober eur mestaol benag a zo evit-ho eur » c'hoari... Ne fell ket din froudenna ac'hanoc'h a enep » heman pe hennont ; mæs meur a hini a lavar eo ar skol » dizoue ar penn-abeg eus ar pez a c'hoarvez. — Me 'zo » bet ive eus an dud hag a grede e veze sarret eur pri- » soun pa veze digoret eur skol. *Siouas ! na pell* » *e-maoump dious kompt.* »

Sonjit-a e komze ar procureur-ze en hano ar gouarnamant. Na red eo e viche an traou o vont var o c'hement-all, dre ar skoliou dizoue !

(1) Eug. Tavernier, *Univers* du 5 octobre 1906.

**Red eo karet ha difenn « ar vro » (la patrie)
a lavar ar vistri kristen. — Nan ! n'eo ket
red, n'eo ket mad kementse, a respount ar
vistri dizoue.**

« Ar gêr 'zo c'huek da bep-unan » ; — « gwaz a ze
d'an hini 'zo ganet e gwall vro ». — Setu lavarou hon
tud koz, setu petra sonjomp hon-unan, ni kristenien. —
Mes, siouas ! etre lavarou hor c'hendadou ha lavarou ar
vistri dishual a zo breman e zeus dishenvelidigez vras.
Da genta, klevomp mad petra sinifi ar ger-se « ar vro ».

Ar vro eo an ti ma zomp ganet ha ma vevomp ennban,
an ti-ze laoueneat gant peden an tad-koz hag ar vam-
goz, gant muzc'hoarz ar vam ha gant trous ha cholori
ar vugale. — *Ar vro* eo ar parkefer a droomp, a zistroomp
hag a lakeomp e frouez ; — eo an ilis a zo bet test eus hor
badiziant, eus or pask kenta, eus or promessaou bugale,
e deus klevet al le or beus great an eil d'egile, ni prie-
jou kristen ; eo ar vered a zalc'h relegou hon tud eat da
anaoun ; — *ar vro*, da lavaret eo, or c'herent a dost hag
a bell, hon amezeien, hor c'henvroiz, kement hini hor
beus roet an dorn dezho pe bet digantho.

Ar vro eo ar yès a gomzomp, al lezennou a heuil-
lomp, an holl draou hag an holl dud a dost hag a bell
ho deuz ar memez yès, ar memez reiz, ar memes inte-
rest ganeomp. Kement-se ha kant tra all c'hoaz bet boaz
hon daoulagat da velet, hon dioukouarn da glevet, or
muzellou da lavaret, hon holl skiantchou da saouri a zo
eat doun en hor c'halon, ha dispartiet dioutho e lavarfet
e ve diframmet diganeomp an anter ac'hanoump hon-
unan. *Ar vro* 'zo c'huek ; rag-se, pegement e trid kalon
ar martolod, ar missioner, an den harluet pa vel, en
distro eus an estren, tour e barrez o tispaka dirazhan.
Neuse eo e santont pegen doun eo eat karantez ar vro en
o c'hreiz.

Evit diouall ar vro, evit derc'hel dezhi e frankis hag e
reiz, e roomp or bugale da vont da soudardet ; hag ar re-
man, mar bez red, a skuillo o goad evit hen difenn. An
drapo a dri liou a vezo an arwez (l'emblème) anezhi. An
drapo a valeo soun e penn ar vagad soudardet a vezo
drant ha seder ous hen heuilh. An drapo-ze a ranko

ehom digatar ; arabat e ve saotret gant daouarn an
estren. — Setu ar gelennadurez a gavo ar vugale hag an
dud yaouank diganeomp-ni kristenien.

Setu aman, varlerc'h ar pezh a glevint e darn eus ar
skoliou dizoue ha divroët. Lavaret a ran : « e darn ane-
zho » rag holl n'int ket c'hoas diskennet er renk izel-ze.

« Pa dremeno dirazoc'h an torch-listri-ze hanvet *an*
drapo pe arwez sakr ar vro, arabat e ve d'ar mestr-
skol lakat hivisiken e vugale da stoui dirazhan. » (1)

« An drapo a zo da veza sanket ebars en teil. » (2)

Gustave Hervé (eur c'henvroad, siouas !) hen deus
lavaret ar c'homzou-ze a zo bet, beteg a nevez-so rener
ar gazeten *Revue de l'enseignement primaire*. Mar d'eo
gwir e lavar, vardro 80,000 mestr-skol a zo o lenn e
skridou. Hogen, setu aman eun diverra eus an traou
hudur a gaver er gazeten-ze : « *Ar vro* ne deo nemet eul
» lezvam ; an den pinvidik a gav ennhu kement a
» c'hoanta ; ar paour ne gav netra. Ne zeus ganthi nemet
» fallagriez... Ha c'hoas, e c'houlenn digant e bugale
» skuilh o goad evithi. Diskiant avoalc'h an nep er grafe !
» Perag rei ar vuez evit an nep 'zo ous hor waska ? —
» Ar micherour a rank hizio ober an dibab : pe trei kein
» d'e vro, pe trei kein d'e genvreudeur all micherou-
» rien evelthan ; unan a zaou a vezo red dezhan da ober,
» n'eus ket da varc'hata... ne zeus hizio nemet eur vre-
» zel hag a dalfe ar boan, ar vrezel etre an hini n'hen
» deus netra hag an hini hen deuz re... » (3).

« Brezel d'ar vicher a soudard ! » a lavar an aot. Chau-
velon er memez kazetenn ; — « ober labour soudard, a zo
» ober labour enep d'heomp. » (4)

Setu aze o c'hentelliou. E leac'h lezen ar garantez e
prezegont lezen ar gassoni.

FR. CARDINAL.

(1) *Petite République*, n° du 5 avril.

(2) Paroles de Gustave Hervé.

(3) Résumé tiré de plusieurs articles de la *Revue de l'Enseignement pri-
maire*, par M. Georges Goyan dans son livre « L'École d'aujourd'hui »,
2e série (p. 138-139).

(4) *Revue de l'Enseignement*, article de M. Chauvelon.

Hor Bugaligou hag ar Skol-Zul

Ma z'euz tud hag a zo lorc'hus war an douar-man, eo ar Barizianed ; kaout a ra dezò emaint o lakât aël ar bed da drei, ha kredi reont e tle an oll ober diouto.

Ma n'oc'h ket bet e Paris, n'ho peuz gwelet netra : « *tu n'es jamais sorti de ton trou* », a vô lavaret deoc'h buhan awalc'h ; ne vefoc'h nemed eun azenn gornek evito.

Ha dre glevet anezo oc'h ober o brabanserez, omp deuet da gredi, Bretoned geiz ma z-omp, e tleomp en em stumma e peb doare war dud Paris abarz kaout an honor da veza renket etouez an dud a oar beva.

Ezomm deskadurez hon deuz, heb mar ebed ; hor bugaligou o deuz ezomm da beza desket.

Gwell eo deski mabik bihan
Eget dastum arc'hant dezan

a lavare ar re goz, ha rezon o devoa.

An deskadurez hag ar furnez eo a ra an den. Mez pep krouadur a dle beza desket *hervez ar vro m'ema enni o chom, hag hervez ar vicher a fell dezan kemeret.*

An dra-ze heb beza diskouezet gant ar bez a zo sklear d'an oll, ha ma ne rear ket evelse, ar bugel n'en devezo nemed eur briz deskadurez a raïo drouk dezan e leac'h ober vad.

Ni ken etrezomp Bretoned hon deuz skoliou eleiz hag eaz d'eomp kaout enno d'hor bugale eun deskadurez euz ar re gaëra, hor bugale a c'hellfe gouzout kant ha kant tra talvoudek evit o micher ha gouzout ar brezoneg hag ar galleg, hag o c'houzout mad an diou yez-ze e c'hellfent gant gwirionez lavaret d'ar Barizianed : « Ne » ouzoc'h nemed gallegat ha meur a bini ac'hanoc'h » c'hoaz a zo galleg fall gantan, *c'houi ha n'eo ket ni* » eo ar re n'int ket bet biskoaz eat er meaz euz o zoull ; » n'ho peuz biskoaz klevet *nemed galleg*, komzet *nemed galleg*, leñhet *nemed galleg*, skrivet *nemed galleg*, » penaoz ec'h anavezfec'h anezan mat ? Evit anaout eun » dra eo red e lakât kenver ha kenver gant meur a dra » all, evit anaout eur yez eo red he lakât kenver ha » kenver gant yezou all, a hent all, kalz geriou a jomo

» terval, ne weloc'h ket pebes talvoudegez awalc'h o » deuz. »

Setu petra c'hellfe hor bugale da lavaret ha setu petra n'int ket tost da c'hellout lavaret c'hoaz daoust mac'h anzav an oll n'euz ket par evit digeri spered ar c'hrouadur evel deski lenn, komz ha skriva diou yez dezhan.

Lizer eur potr a zo er skol en unan euz skoliou heulieta Bro-Leon hen diskouez anat awalc'h.

L... d'ar 6 a viz Du 1907.

Aotrou ker,

« Setu me en em gavet e skol L., eur pennadik zo. Gant » plijadur e teuan da skriva deoc'h evit rei d'euz va » c'helou. Mont a ran, betek hen, madik awalc'h en dro » aman.

» Ar pez a zisplij dreist oll er skol d'in eo ma zeo **gall** » **ha divrezonek neat**. Abaoue m'oun en em gavet » aman n'am euz ket klevet eur ger brezonek hebken. » Kement-ze — n'em euz ket ezomm d'hen lavaret deoc'h » — a zo poanius evit va c'halon a Vreizad, gwelet va » yez kos taolet er meaz betek zoken euz an oll beden- » nou. *Ar vugaligou a zo evit o bloaz kenta a skol a dle* » *beza nec'het awalc'h m'oarvad o klask kompren eur* » *ger bennak er pedennou a zrailhomp bennoz ha bep* » *mintin.*

» Mezus eo gwelet e ve disprijet evelse hor yez kos » en eur vro ha n'euz enni nemed brezoneg oll, rak » aman an darn vrasa euz ar skolierien a zo koueriaded.

» Difenn grons a zo da gomz brezonek petramant e » taper « ar veoc'h » — « la vache. »

» Koms a rin deoc'h eur wech bennak diwarbenn ar » *vioc'h gall-ze.* »

P. A. B.

Setu penaoz ez a c'hoaz an traou en dro, en eur skol gristen mar plij ganeoc'h e Breiz er bloaz 1907 hag ar pez a dremen e L. a dremen, siouaz ! e meur a leac'h all. Ober a rear d'ar Vretoned ha d'ar Vretonezed vihan ar pez ne rear ket da c'houezidi bihan an Afrik pe an Indez ; o c'hemeret a rear hag i seiz, eiz vloaz, hag i o c'houzout komz brao bras, evel bugale ne c'houezont lavaret ger ebed c'hoaz.

Mantrus eo traou evelse !

Ha ker mantrus all, ha n'eo ket souez, ar pezh a zigouez warlerc'h skoliou troët en doare-ze.

N'eo ket Bretoned a vez savet enno; tud divroet eo, ha gwella m'int hor skoliou eo da zével danvez mevelled ha danvez plac'hed da vourc'hisien ha da « vadamou » Paris.

Red eo poania da jench penn d'ar vaz; rak Breiz-Izel a dle tremen araok Paris, hag eviti da genta eo e tleer sevel he bugale ha n'eo ket evit re all.

E kendalc'h Gwened — 6-10 here 1907 — an Aotrou 'n Eskop Gouraud en deuz gourc'hemennet deski d'ar vugale er skoliou :

1^a Ar galleg gant ar brezoneg.

2^a Histor Breiz.

3^e Karet ha miret gisiou ha gwiskamanchou ar vro.

Araok m'oar deuet a benn da lakât traou ar vro da vont e skoliou Gwened, evelse eo bet red labourat.

Araok ma 'z aïnt e skoliou Kerne, Treger ha Leon, e vo red labourat ivez, ha labourat a zevri

Mall e gas

A vez diez da ziblas !

Feiz ha Breiz, da vihana, a raïo he galloud o rei da vloaz, prisiou d'ar vugaligou barreka da lenn, da skriva ha da gana brezoneg.

Mez ar vugale ne zeskinet ket lenn, skriva ha kana brezoneg, nemed desket e vefe dezo; ne zeskinet ket histor ar vro, nemed lakeat e vefe etre o daouarn (1) ha p'eo gwir ne zesker ket an dra-ze dezo er skoliou eo red poania atao ganto er meaz euz ar skol.

Eun dra red eo eta kaout, e peb parrez, tud desket ha madelezuz awalc'h d'en em garga euz al labour-ze ken presius evit amzer da zont ar vro.

E meur a leac'h ar beleg eo a gemero an dra-ze en e garg.

Skol an iliz dija a zo dezan da ober.

Ar skol-ze, daoust d'ar boan ha d'an amzer a gemerer ganti, n'e zoug ket marteze ar frouez a dlefe dougen (2).

(1) Rener *Feiz ha Breiz* a ro bep an amzer pennadou distak ker brao war Histor Breiz a vezo dizale e tro. fisianz hon deuz, da rei an divras euz briz diouz doare ar Vretoned hag ar Vretonezed vihan.

(2) Cf. Revue pratique d'apologétique. Numéros du 15 Novembre et du 1er Décembre.

Digant ar vugale vihan e c'heder traou awalc'h o c'hedal ma ouezint o fedennoù hag o c'hatekiz dindan evor; mez digant ar hotred hag ar hotrezed trizek ha pevarzek vloaz e c'heller gedal muioc'h; gedal a c'heller ma komprennent ar pezh a leveront er c'hatekiz, ma ouezfent eun divras euz an Histor Santel (1), eun diverra euz buez J.-K. (2) hag eun draïk bennag euz Histor an Iliz (3).

An dra-ze a c'heller gedal, mez siouaz en aner eo e c'heder peurliesia; ar paour keaz katekiz e unan, kaër en deuz beza bihan, ne vez ket gouezet mat.

Ma troët an distera e c'houlennou, n'anavezer mui anezo, perak? nemed dre ma n'o anavezer ket mat.

Pa anavezer mat eun den ec'h anavezer anezan pa vez e zilhadr sul gantan kenkoulz ha pa vez e zilhadr pemdez.

Pa anavezer mat eur gentel, e tlefet anaout anezi hag e vefe troët stumm dezi ivez eun draïk bennak.

Ha n'eo ket an dra ze eo ar pezh a c'hoarvez? Eo n'eo ket 'ta.

Ha perak e c'hoarvez an dra-ze?

Ar vugale ne daolont ket a evez awalc'h.

Ha perak ne daolont ket a evez awalc'h?

Nemed abalamour ne gemerer ket peurliesia an tu gwella ken nebeut d'o lakât da deuler evez.

An deskadurez war draou ar bed a vez sanket dre ar bleun e spered ar c'hrouadur, perak an deskadurez war ar relijion ne vefe ket sanket en doare-ze?

Ar pezh a zo mat evit eun dra a dle beza mat evit eun dra all.

Skriva eur wech a dal lenn teir gwech « qui scribit, ter legit » eme ar re goz, mad kenan e vefe eta rei d'ar vugale da ober bep sizun labourou dre skrid diouz o doare war ar gelennadurez kristen, pe e ti-skol ar c'hatekiz — rak e peb ti-skol katekiz e tlefe beza taoliou d'ar vugale da skriva — pe er gear, pe en daou leac'h bep eil, ar pezh a zo gwelloc'h c'hoaz.

(1) Histor Santel an Aot. Nicolas a zo mat tre. Skeudennoù a zo enni.

(2) Buez J.-K. an Aot. Madec gant skeudennoù bep deilhen a zo dreist.

(3) Histor an Iliz gant an Aotrou Kerne a c'hell beza distouret. Warlerc'h al levriou-ze. Kelennadurez kristen an Aot. Caer a raïo kalz, kalz a vad.

En doare-ze dreist oll eo e vezo al lezenn gristen mouillet ken doun ha ker mat e sperejou hor bugale, ma n'hello netra he divoulla.

Hag en doare-ze ivez e teuo ar Vretoned hag ar Vretonezed vinan da c'houzout lenn ha skriva o yez.

Ouspenn deski lenn ha skriva, goude skol an iliz, e c'heller kaout tro da zeski d'hor bugaligoù hon toniou kaër, hor c'hantikou, hor soniou hag hor gwersiou, da c'hortoz ma vezo ivez eul levrik da zeski dezo gant an traou-ze c'hoaz eun divras euz histor o bro. — Rak-se ar veleien o deuz c'hoant da labourat evit ar « **Feiz** » hag evit « **Breiz** » n'oufent ket en em gemeret e doare ebéd gwelloc'h eget evelse evit dont abenn euz o zaol.

Pa ne fell, pe ne c'hell ar beleg ober netra, e kaver ar mestr pe ar vestrez-skol hag a deurezo marteze labourat evit Breiz ; meur a bennad a gemerint war amzer o diskuiz evit deski d'o bugale traou ar vro, n'euz bet me-neg ebéd anezo er skol.

Erfin er parresiou ha n'euz enno nak eur beleg, nak eur mestr, nak eur vestrez skol tuet war draou Breiz e vezo kavet unan bennak c'hoaz, er bourk pe war ar meaz o kaout amzer ha deskadurez, hag a vodo ar vugaligoù da zul pa ne vefe ken hag a skolio anezo en han *Doue ha Breiz* hervez o bro hag o micher.

Abenn nebeut aman, eo red e vefe dre oll *skolioù sul* ha mistri ha mestrezed enno da rei en han Doue o foan hag o amzer *da drei ar vugale war draou ar vro*.

Goulenn a reomp dioc'htu digant ar vistri hag ar vestrezed skol-ze, ma lakaïnt o bugaligoù da ober eun danevell (1) gant ar steuenn (2) a lakeomp aman dindan an hano « *an tri lonch* ».

Evelse da vibana a bouez lakât hor poan peb hini gwella ma c'hello diouz e du e teuimp a benn da viret na vefe distaget a grenn hor bugaligoù diouz o bro ; evelse e teuimp a benn da lakaat hor bugale da garet ti o zud ; evelse e teuimp a benn da ober anezo Bretoned ha Bretonezed vad, a zavo ar vro da zont war dismantrou ar vro dremenet.

Savomp skolioù-sul hag oc'h adsavimp ar vro.

Evelse bezet great !

J.-M. PERROT.

(1) Danevell : récit.
(2) Steuenn : canevas.

An tri beachour hag an tri lonch⁽¹⁾

Tri beachour a ya en eun hostaleri hag a c'houlenn gwinn. — An hostiz a ziskenn d'ar red d'ar c'hav ha... d'ar wazik a red e traon al liorz..... En dro, e tiskarg e win en eur ober e veuleudi.

— ... Ormid ar veachourien... Diskarga a ra eun eil gwech, o veuli e win muioc'h-mui..... tri lonch a gouez er gwer hag a en em laka enno da fringal.....

Penn an hostiz..... komzou ar veachourien.

Klasket d'ar Vretoned ha d'ar Vretonezed vihan gant

HOEL AR SKOS, mestr skol.

Kemennadurez. Goulenn a rear digant bugale ar skolioù, ma raïnt eun danevell gant ar gerioù-ze lakeat da steuenni o labour.

O skridou a ranko beza digaset da Rener *Feiz ha Breiz* (2) a benn an trede sul a viz genver.

Goudeze e vezint lakeat etre daouarn tri skolaer kristen o deuz roët o ger evit en em garga bep miz da varn al labourou.

Prisiou a vezo roët d'ar gwella skridou hag an hini a vo lakeat da genta a vô mouillet gant skeudennouigoù e *Feiz ha Breiz* miz c'houevrer.

D'AR BOTRED YAOUANK

Feiz ha Breiz eo kannad ar yaouankiz, evito dreist oll eo savet, ha da gement hini en deuz lennet anezi aketus e plij.

Bet hon deuz bet liziri digant potred yaouank eat d'ar c'hazarn hag a c'houlenn ma vefe kaset dezo eno.

Evit dont a benn da gaout an tu da lakât anezan da blijout muioc'h dezo c'hoaz, e savomp eur genstrivadeg (3) hag e roomp tri briz evit ar bloaz nevez, unan a 10 lur

(1) Eul lonch, loched a zo eur pesk bihan bihan a vev en dour dous.

(2) M. l'abbé Cardinal, supérieur de la maison Saint-Joseph, Saint-Pol-de-Léon.

(3) Kenstrivadeg : concours.

ha daou a skoed, d'an tri lizer gwella great gant tud yaouank da alia eur mignon pe eur vignonez dezo da lenn *Feiz ha Breiz*.

Lavaret perak e tere ar c'hannad-ze ouz yaouankiz Breiz (1).

War araoek warzu ar vro da zont!

J.-M. P.

SON AL LAOUENANIK

Berceuse

En deiz all o pour - men oan bet,

Eul laou - ë - na - nik 'm oa pa - ket : Tra - li - la - li,

Tra - li - la - li, Tra - li - la - li, Tra - li - la.

I

En deiz all o pourmen oan bet,

Eul laouenanik 'moa paket

Tralilali, tralilali,

Tralilali, tralila.

II

Pa oa paket, paket e oa,

Ha laket er c'hraou da larda... Tralilali...

III

Pa oa lardet, lardet e oa,

Klasket ar c'higer d'hen laza.

IV

Ar c'higer hag e vevelien

A youc'he fors war laouenen.

(1) Al liziri-man a ranko beza digouezet gant an Aot. Cardinal, supérieur de la Maison Saint-Joseph, Saint-Pol-de-Léon, abenn trede sul miz genver da zivezata.

V

Lakeat var an dól da laza,
Ha klasket kerdin d'her staga.

VI

Pa oa lazet, oue displuet
Ha goudeze diskroc'hennet.

VII

Hag e blün a oe destumet
Kaset da boueza d'an Naoned.

VIII

Pa ouent pouezet, pouezet e oant
Hag e pouezent daou lur ha kant.

IX

Kouskit aze, toutouik me
Ken 'zavo 'n heol e beg ar goue.
Tralilali, tralilali
Tralilali, tralila.

Destumet gant Mari-Anna ABGRALL, ha kurunet dezi e GOUBL AR BLEUN BRUK 1906.

KEMENER MELRAND

(Tennet diwar « Parrez Bretoned Paris » ha lakeat e brezoneg)

Deg leo tro dro ne vije ket kavet eun nados da c'hriat ken brao ha ken prim bag hini Jozon an Dibener, mestr kemener bourk Melrand.

Ker buhan e labouré, ma teuze al labour dindan e zourn. Eur blijadur oa e welet o kemeret ar perlez e beg e nados hag o staga ane o ouz lostennou ar merc'hed koant, hag o varellat gant tiz jupennou ar botred vad.

Azet war e dorchen, e voest vutun en e gichen hag eur ganaouenn war e vuzellou, Jozon a droc'he, a c'hrie hag a labouré a hed an deiz; daoust da ze, kaer en devoa lakât e nados da vont en dro morse ne gave dezan beza gre't awalc'h. Seul-vui e poanie, seul-vui a ze e chome gantan. Gwir, lavaret e vefe e oa parrez Melrand a bez en em glevet evit e garga a labour.

Kement a jome gantan da ober ma kolle ar c'houket, ma kolle an dibri ; ar c'houket c'hoaz a c'helle tremen, mez an dibri..... hen hag a garie kement an traou lipous.

Evit kreski e aket e kemere butun, hag e lakea anezan betek en e zaoulagad ; poan gollet, e labour ne vihannea tamm.

— « Bouded ar goun, emezan, ma ne deu ket an diaoul » da rei d'in an dourn, n'am euz nemed lavaret da lan » ar Rabbotter, kleuza va zoull er vered. »

— « An diaoul, Mestr, lavaret mad az peuz an diaoul, » a c'hrosmolaz eur vouez c'hros adren e gein. »

Jozon a dro e gein hag e wel, harpet war e forc'h, e ziskouarn sounnet, hag e zaoulagad lugernus evel daou gef tan, Lusifer e-unan.

— « Ezomm az peuz ac'hanon, emezan, ne c'houlennan ket gwell. Lavar d'in petra c'houlennez ? »

— « A dra zur, eme Jozon o skrvat e benn, ezomm am euz ac'hanout, mez koulskoude, koulskoude..... »

— « Lavar 'ta ez peuz aoun ; me a gave d'in ez poa » muioc'h a galon, Jozon. »

Kemeret a rea ar c'hemener dre e dech muiä karet.

— « Aoun, me, emezan, n'anavezez ket ac'hanon eta ? »

— « Gwelloc'h eget ma kav d'id, petra c'houlennez ? »

— « Daouarn evit kas da benn al labour roët d'in. »

— « Daouarn, beza 'z pezo kement ha ma kiri. An ifern » a zo leun a gemenerien. Pemp kant az pezo, m'az peuz » c'hoant. An diaoul a zo gwelloc'h eget ma kred an » dud, ne labour ket avad evit netra. »

— « Petra c'houlennez ? »

— « Te da-unan, pa vezo tremenet ar bloaz. »

— « Goulenn a rez kalz. »

— « Bah ! eur c'hemener ! »

— « Great an taol, eme Jozon, digas d'in da bôtred. »

Lucifer a laoskas eun taol sut ; oh ! mez eun taol ken pounner ma tansas ar c'hilhog war tour Melrand. An douar a grenas ha kerkent e oue gwelet eur maread tud, an nados en o dourn, o sevel euz an douar.

Morse ne oue gwelet eun hevelep prosesion kemenerien. Beza e oa euz a bep leac'h : denved Pontivi, glaziked Kast, melaniked Elliant, pilhaouerien Poul-

laouën, juloded Gwiklan, ha zoken pennou sardin Douar-nenez.

« Bigr, bigr, eme Jozon, nak a gemenerien a zo en » ifern ! Gant ar re-man avad e vezo labouret ha buhan. » Arabad koll amzer, emezan, labouromp, potred ! »

Hag an nadosiou er mezer.

Ar gemenerien o deuz etrezo eun doare da gomz, Jozon eta a oa en em glevet gant Lusifer ha ne lavarje d'e vevelien nemed pemp ger. « Red ha goustad ha gra. »

— Ar pezh a dalie da lavaret : « Gri penn da benn ar c'hres. » « Red ha goustad ha gra » a lavare bep taol nados ar c'hemener ha bep wech e vevelien a c'hiz nevez a res-ponte dre bemp mil taol nados.

En eun taol nados, labour an deiz-ze a oa great. En deiz warlerc'h, da c'houlou deiz, e oant adarre azezet war o zorchenn, hag ivez en deiz goude.

« Red ha goustad ha gra » a lavare bep mare Jozon hag an nadosiou en neac'h hag an diaoulou a rea pemp mil krav.

Kredi a rit eaz, n'helle mui parrez Melrand, rei labour awalc'h d'eun hevelep kemener. Ar parresiou tro war dro a zigasas ivez o lod, ha yalc'h Jozon a oa reud a benn fin ar bloaz.

D'an deiz diveza ivez avad, a veac'h m'oa sounet anter-noz, Jozon, epad m'oa azezet klok war e dorchenn o sonjal en e labour, a welas Lusifer o tont en e di.

— « Ha dalc'het mad am euz d'am ger, emezan ? »

— « Ya ! ya ! e gwirionez, Aotrou, eme ar c'hemener, » ha breman em euz muioc'h a zavez eget n'euz forz » piou er barrez.

— « Gwell a ze 'ta, digouezet mad oun eta da c'hou- » lenn va c'houmanant. »

— « Guir eo, roët d'in, koulskoude, amzer awalc'h da » beur ober ar bragou hag ar zaë man. »

— « N'am euz netra da nac'h ouzit, Jozon. »

Hag an diaoul azeza da c'hedal, war an trebez e kreiz an tan. A gorn ar c'hemener a zelle outan hag a bede oil zent ar baradoz da rei dez an skoazell. E vizied dia-gent ken prim a deuas evel skournet.

Kas a rea e nados ken goustad, ken goustad, ma ne zea tamm al labour war arack.

Lusifer, daoust d'an tan rus a oa dindannan, a gave hir an amzer.

« Assa, kemener, emezan, goap a rez ac'hanon evelato. »
» Peur ober a ri da labour en ifern. »

War ar ger e krog e Jozon gant e grabanou hag e laka anezan en e zac'h, bragou, neud nados ha saë hag all. D'ar red e tremen ar bourk gant e zamm. En em gaout a ra e kichen ar ster hag e wel en dro dezi eur vandenn verc'hed o walc'hi ha ganto kalz safar.

Mad ez a an traou, emezan, aliez em euz aman tapet kalz pesked. Deomp da welet ha n'hellimp ket tapout eur gomper bennak. Ne vezo ket fall em zac'h da zerc'hel kompagnunez d'ar c'hemenener : berrôc'h e kavo e amzer. Hag hen lezel e zamm war an hent ha mont etrezeg ar ster.

D'ar memez mare, Maze ar Chistr hag e gi a deue war an hent. Eur bloavez mad a jistr a oa bet ha Maze n'oa ket den da lezel madou Doue da vont da goll. Eur c'hovad mad en devoa great en dervez-ze. Horjellat a rea war e ziwesker ha klask a rea zoken pilat ar c'hleusiou gant e benn. Steki a reas ouz sac'h an diaoul ha koueza a reaz warnan war e bewar graban.

Jozon a glemmas gant ar stokadenn hag a youc'has :
« skoazell, skoazell, pe ez an gant an diaoul. »

— Piou a zo aze, a c'houlennas Maze, diwesvet gant ar spont ? »

— « Job an Dibener, da amezeg. »

— « Piou en deuz lakeat ac'hanout er zac'h-ze ? »

— « Lusifer e unan, ha va c'has a ra gantan d'an ifern. »

— « Mad, komper, eme Vaze, Lusifer ne zalc'h ket ac'hanout c'hoaz hirio, d'in en deuz c'hoariet meur a dro ; va zro me zo breman. »

Maze a zigor ar sac'h, hag epad ma tic'hourdie Job e ziwesker, e laka e gi en e leac'h. Hag i kuit. Epad ma tec'he an daou gomper, Lusifer a glaske paka eur vaouez bennak euz ar ster en e lasou. Mez koll a rea e boan ; ar gouent eo a rea kouez ha gant al leanezed n'oa euz an eil penn d'egile, nemed : « Ave Maria, Ave Maria. »

E giz ebed ne c'helle lakât an distera sonj fall en o fenn.

En eur skrignat e zent e teuas eta da zamma a nevez e zac'h. Gant tiz ez eaz gant an hent en eur c'hrosmolat. Eun hocherez hag eun arz skiltrus a lakeaz e spered da zivorfila.

« Ya ! ya ! Jozon, emezan, eur mestr farser out. Bre- »
» maik e lenvez, breman e c'hrognez hag ec'h arzez, »
» kemer da blijadur, paea ri evit pateriou al leanezed »
» du-ze ! »

Peb hent a gas da Rom, d'an ifern ivez evit doare. Lusifer 'en em gavas e penn e hent, skei a reas war an or, digoret e oue dezan, ha kerkent an oll diaoulou da zont da gaout o mestr ha da c'houlenn :

— « Petra zigasit deomp aze, mestr, en ho sac'h ? »

— « Petra 'zigasan, gounidegez ar gemenerien o deuz »
» labouret kerkoulz e ti Jozon an Dibener, mestr keme- »
» ner Melrand. Setu aman Jozon e unan. »

Hag e tilasas e zac'h, ha dirak an diaoulou souezet e teuas er meaz eur mell ki.

« — Da anaout a rean evel farser, Jozon, eme Lusifer, n'ouien ket avad e oaz sorser. Chom ki, ma zeo da c'hoant, mez ganeomp e chomi ivez. »

Ki Maze avad, ne gleve ket er giz-ze. C'houez ar souffr a iea en e fronellou, an tan a groge en e groc'hen hag e sailhe a bep tu war an diaoulou, kregi a rea en o

feskennou a zoare, meur a damm zoken a jomas gantan ha Lusifer e unan ne oue ket espernet. An diaoulou a youc'he hag he garge a vallosiou. Lusifer, nec'het-e benn, a gemennas buhan digeri dezan an nor en eur lavaret : « Kea, Jozon an Dibener, dizro da Velrand. Hiviziken, hen toui a ran, kemener ebed ne deui ken aman. Delc'her a reas d'e c'her ha lakât a reas war dor

an ifern : « Ar gemenerien ne vezont ket digemeret aman. »

Abaoue, diouz ma leverer, kemener ebed n'en deuz lakeat e droad e palez Lusifer. Ki Maze ar chistr en deuz serret outo an nor.

BLEIZ AR MENEZ.

An Aotrou Mengant⁽¹⁾ 1852-1907

*Kenavo, kenavo, kenavo ar baradoz !
Ha pa glefoc'h ar c'helou euz va
maro, livirit peb a « Ze Profundis »
evidon.*

Ar c'homzou-ze eo ar c'homzou diveza a lavaras an Aotrou Mengant e miz genver diveza, pa gimiadas diouz Lok-Mariaiz e barreziz muia karet.

E oad hag e nerz ne ziskouezent ket e oa tost ar maro dezan, mez hen, a ioa en em staget kement ouz e barrez hag e barrez a ioa en em staget kement outan, ma wele e raje an diframm-ze etre hi hag hen, drouk bras dezan hag en divije goude-ze beac'h o kregi e leac'h all.

Hag e gwirionez bet eo bet e Plouvorn, mez eno n'en deuz great nemed en em ziskouez, dizelei eun nebeud ar galon aour a ioa ennan... ha mervel.

An Aotrou Mengant a zo bet dreist oll, person Lok-Maria; eno en deuz tremenet ar peb brasa euz e amzer,

*Eno en deuz fuilhet e gomzou hag e boan
Da lakât warnezo, kristenien da ziouan.*

Pa oue hanvet da berson er barrez-ze, d'ar 27 a viz Eost 1889 en devoa seiz vloaz ha tregont; en e wir wella edo eta hag en em lakât a eure raktal da labourat gant gouisiegezh ha karantez an dachenn nevez a ioa fisiet ennan.

Eur mision bras roët dioc'htu er bloaz warlerc'h m'oa deuet; eun ti skol kristen savet dem-goude; eun iliz

(1) An Aotrou Fr.-M.-Mikeal Mengant, ganet e Kerv-Jan Plouvoger d'an 30 a viz mae 1852 a oue beleget e Kemper d'an 10 a viz Eost 1877. Goude beza bet daou vloaz kure e Lesneven ha dek vloaz oc'h ober skol e kloerdi. Kemper e oue hanvet da berson e Lok-Maria d'ar 27 a viz Eost 1889. D'ar 7 a viz Genver 1907 e oue hanvet da berson e Plouvorn hag eno e varvas e peoc'h d'an 20 a viz Du 1907.

nevezet ha lakeat kaëra m'oa goest d'he lakât; eur pardon chapel o koueza ha great anezan braoa hini zo tro war dro; c'hweac'h kroaz diskaret edoug an dispac'h ha chomet abaoe a-strons o c'horf hag adsavet divralloc'h eget biskoaz; pemp den yaouank skoliet ha kaset da veleien: votadegoù a drouz lakeat da drei mat heb pellât den diouz an iliz; eur strollad c'hoarierien, ar c'henta savet war ar meaz e Bro-Leon ha skoazellet gantan; 590 krouadur kaset d'ar c'havel badisiant; ha 490 den kaset d'ar c'havel bez; setu an divras euz ar pezh a verko e dremenadigezh e Lok-Maria.

Anaout a rea tud e barrez evel eur mestr tud e di hag o c'haret a rea evel eun tad e vugale. Mez mar doa tad an oll, oa dreist peb tra tad ar vugaligoù; ar re-man ken aounik peurliesia dirak eur zaë-zu a rede war e lerc'h. Kel laouenik ha tra, da veza briatet ha benniget gantan.

Tri miz goude m'oa eat euz Lok-Maria ec'h en em gave ar Pask-Louarn.

Pa zizroas ar vugale euz an iliz ha pa c'houlenne o zud outo ha kaër oa bet an traou, ar botred hag ar botrezed vihan a responte ken tear ha tra: « Ya, kaër awalc'h eo » bet ar Gouel, nemed an aotrou person n'edo ket er » gear! »

Ar vugaligoù baour n'o devoa ket gellet c'hoaz ankounac'hât an aotrou Person kos ha n'o devoa ket tizet ober anaoudegezh awalc'h gant an aotrou Person nevez.

Ma oa eur beleg mat, an dra-ze ne vire ket outan da veza ivez eur breizad kalonek.

N'oa ket evel ma zeuz kalz eun divroad en e vro, nan, rak den ebed ne anaë gwelloc'h egetan ar c'horn-douar m'oa ginidig anezan.

E studiou war an Aotrou Mikeal Noblet, war Lok-Maria hag ar parresiou tro war dro o deuz eun dalvoudegezh vras.

Doujans en devoa evit kement tra gaër a zo deuet deomp a rumm da rumm; doujans evit labourou ar re goz, kenkoulz ar re a zo great gant ar gizel hag ar re a zo great gant ar bluenn; doujans evit yez kos ar vro, an hini en devoa desket war barlenn e vamm; karet a rea rei d'ar brezoneg ar plas a honor a dle kaout e Breiz ha

lakat a rea anezan war goat kizellet ar c'hadoriou prezeg, war vein benet ar besiou, war gwer livet ar prenesier, war zeiz brodet ar bannielou.

Plijout a rea dezan klevet ar soniou hag ar gwersioun o devoa great e levez en amzer ma n'oa c'hoaz anavezet nemed dre an hano a *bennher Kervajan*. Plijout a rea dezangwelet ha mont da welet ar c'hoariadegou brezonek diouanet evit ar wech kenta en e barrez, hag unan euz an deisiou a reas muia dudi d'e galon a Vreizad da ziyeza oa an deiz a dremenas e Kergournadec'h evit « Go ! el ar bleun-bruk. »

Eur beleg mat hag a lakeas karet ar beleg, eur Breizad kalonek hag a lakeas karet Breiz, setu e daou c'her petra eo bet an Aotrou Mengant hag abalamour da-ze nemed ken, *Feiz ha Breiz* n'helle ket chom heb ober meneg anezan hag heb goulenn digant e lennerien eur bedennik evit ma vô Doue laouen ouz e ene, kel laouen all m'eo bet atao e unan e kenver an oll.

J.-M. PERROT.

KELEIER AR MIZ

Nag a draou a c'hoarvez en eur miz ! Rag-se ne reimp nemed digas da zonj d'eoc'h euz ar pe c'hwassa. Greomp evel ar c'had savet gant ar chos : an dro hir da genta ; gwelomp da genta an nevezentiou a bell ; abred awalc'h e vimp goude da glevet keleier ar gear.

« **Ar Pab d'an traon !** » — Ar youc'haden disakret-se a glever aliez hizio e Frans, ne ket gwir ? Siouaz, ne ket eno ebken ; el leac'h all ive, ha zoken e Rom. Er gear-ma, d'an 10 a viz Du, euz bet votadeg evit conseil ti-kear. Ne ket possubl kaout falloc'h eged ar re zo bet hanvet. Eun devez bennag goude eo bet lakeat da veâr ebarz eur Juzeo hanvet Natban, bet mestr-braz ar Framasoned. Hag an dervez-se ne glevet dre ruiou kear nemed : « Dao d'ar veleien ! Ar Pab d'ar maro ! »

Paour-keaz tud hervelet !

Guillou ha Bro-Zaoz. — Eur miz so, Guillou, Impalaer an Allemagn, a ieas d'ober eur veladenn d'e donton, roue Bro-Zaoz. Meur a zevez o deuz tremenet assamblez ; hag epad an amzer-ze, an tonton hag an niz n'eanent da lavaret edont mignoned, ha ne glaskent

nemed ar peoc'h etrezo o daou, hag etre an oll. — Evit diskwez edo gwir e gomzou, pemzek devez goude Guillou a c'houlenn digant e zujidi arc'hant d'ober-listri nevez a brezel. Hag e c'hellit va c'hredi, ar bigi-ze ne vezint ket lakeat d'ober brezel da Vro-Zaoz ; nan, mez da bourmen « o c'halite » dre ar mor, ha da... spounta ar brini !

Soubenn drenk er Maroc. — N'eo ket, na pell ac'hano, achu an abadenn er Maroc. E tro Casablanca eo sioul an traou. Mez ne c'hoarvez ket ar memez tra var harzou an Aljeri. E miz meur, e oue lac'het e kear Marrakech eur medisin d'euz Frans hanvet Mauchamp. Evit e venji, e oue kasset eur vandenn soudarded Frans da Oudjda, kear Marokan peder leo d'euz douar an Aljeri. Ar Gouarnamant a zisklerias soken e chomchent eno ken a vije kastizet ar vuntrierien. Paotred ar Maroc a oue poan ganto gwelet ar Frans oc'h ober he mestrez en eur gear euz o bro. Ha pa dalv, vardro an 20 a viz du, e saillont var bor zoudarded, e lakeont anezo da giza en o raog, hag e kredent soken dont var douarou an Aljeri. Enebet e oue outo euz ar gwella gant ar c'holonel Felineau hag ar c'habiten Petrement. Forz krogadou rust zo bet brema 'z euz pemzeg devez. Hor c'hanoliou o d'euz great distruj etouez ar Marocaned, hag euz hon tu ez euz bet lac'het eun offiser hag eur zoudard bennag. — N'euz ket a fin : Ar Gouarnamant hen d'euz lavaret rei da baotred ar Maroc eun distres euz ar re vella. M'oarvad, araog ma lennot *Feiz ha Breiz*, e vint bet digalastret.

Beleien Brest. — D'an 20 a viz kerzu diveza, beleien Brest a oue difennet outo lakat surpilis ha stol da gas ar c'horfou maro d'ar vered. Senti ' rejont, daoust pegen divergont edo al lezenn. Mez mear Brest n'edo ket bet e unan oc'h ober e Aotrou. Unan all, douget gantan ar memes lezenn, a oe roet tor d'ezan gant ar « C'honseil d'Etat », d'an 9 a viz east. Azaleg neuze, beleien Brest a reaz evel a goz ; mez bep tro ma vezent gwelet gant o surpilis var an hentchou, ar polis a rea d'ezo « prosez-verbal ! Galvet dirag ar barnar, int bet kondaonet da bevar real amand evit peb « prosez-verbal ». An affer a ielo uheloc'h, da velet gant piou e chomo an tor da fin an dro.

Louarn ar Fouillez. — Kelou mad zo euz ar Fouillez. Ama, evel a lavare eul Leonard en deiz all, e oe « lakeat eul louarn da Zoué » da zeiz Gouel Yan. E c'hellit kredi, ar velcien ne jomchont ket da zervicha an doue nevez-se, hag an Iliz a oue serret. Deuet da furât, kristenien ar Fouillez, dre zorn o mear, a ginnigas ti d'ar veleien a blijfe gant an Aot. 'n Eskop digas d'ezo. Ouspenn, goulennet outo a c'hoant o devoa e gwirionez da gaout beleien, 343 tiég a respontas : ia — 9 a lavaras : nan — 45, na ia na nan ! (Ar re-ma eo ar finna !). Hag ez euz bet hanvet eur person nevez da baotred ar Fouillez.

Arabad eo d'eoc'h kaout aon, aotrou person : al louarn badezet da c'houel Yan zo maro ; lezet da redet gant e vrid, na c'helle drebi tamm, hag eo maro gant an naon. Ze, da viana, lavar an dud.

Mear ha prefet. — Nec'h et eo an dud o velet stad o beleien. E parrezioù zo int bet kasset er meaz, lod all a ferm o presbitalioù, lod all a jom enno eb o fermi. Perag kement a gemm ? Presbitalioù 'zo hag a ioa d'an ilizou, beteg lezenn an Disparti ; brema int kouet etre daouarn ar Gouarnamant : ar re-ze zo madou iliz, ha ne c'heller ket o fermi.

Presbitalioù all zo d'ar gommun. Evit ar reziou, setu ama al lezenn.

1) E lezenn 2 genver 1907 e lennomp : « Dès la promulgation de la présente loi... les communes recouvront la libre disposition... des presbytères... qui sont leur propriété. » (1) — Lennet mad oc'h euz : « la libre disposition » ar pezh a zinifi e c'hell conseil ti-kear ober ar pezh a gar : ne ket forset da fermi ar presbital muioc'h eged ne d'oc'h-c'hui forset da fermi o touarou.

— Mez, eme c'hui, ne gleo lavaret e rank an ti-kear fermi, ma lavar ar prefet d'ezhan ober. — Al lezenn ne lavar ket an dra ze ; lavaret a ra : ma c'hoanta conseil ti-kear fermi, eo red d'al lizer ferm beza approuvet gant ar prefet (2).

2) A hent all, lezenn ebed ne lavar d'ar mear kas tud

(1) Loi 2 janvier 1907, art. 1er aliéna.
(2) — — — 3e aliéna.

ar presbital er meaz, ma ne vez ket great a lizer outo, pe ma chom al lizer eb beza « approuvet » gant ar prefet. Ha dre-ze, ar prefet ken nebeud ne c'hell ket o c'has er meaz. Ne c'hellfe hen ober, nemed ma refuse ar mear senti euz al lezenn : « Dans le cas où le maire refuserait ou négligerait de faire un des actes qui lui sont prescrits, le préfet peut, après l'en avoir requis, y procéder d'office. » (1).

Ha neuze, kcalz, evelse eo a respontas presidant tribunal Montroulez, pa falvezas d'ar brefet Ramonet lakat beleien Plougar er meaz en despet da guzulierien ti-kear ar barrez-se.

Litanioù nevez. — Eun tamig cholori zo bet er Gampr, d'an 11 a viz Du. Eun depute, Ch. Benoist, a gredas goulenn ne vije mui an Deputed hag ar Senatourien pact nemed 9.000 lur, evel a goz. Raktal, paotred o 15.000 lur a ijas en egar, hag a laoskas a bep seurt var ar paour-keaz Benoist : klevet a reaz penmoc'h ! hag all.

Laëron troc'h-godel. — Lezenn nevez ar Briand, an hini a laër an Anaon, zo votet eul lodenn anezhi er Gambr. Ar ministr Briand, kaer zo bet diskwez eo gaouiad, hag e lavar brema ar c'hontrol euz ar pezh a lavare daou vloaz ' so, a gav atao Deputed da voti evitan. Ha pa leverer d'ezo hano euz a offerennou evit an dud maro, ne reont peurlieusa nemed mousc'hoarzin. Ne garjen bet beza en o flas, rag ne ket mad ober goap euz an Anaoun.

F. PÉRON.

Eul levrig nevez var ar « SALETTE »

great gant an Aot. J.-M. Abgrall, chalouni eus Kemper

Piou ne anavez ar Salette ? E Bro-Leon hag e Bro-Treger, euz seiz hag eiz leo tro-var-dro dibaot e ve kaout unan benag, eun tam oad dezan, ha ne ve ket bet eno o pardouna.

Ar chapel 'zo koant-koant. A ûz d'ar vreac'h-vor a ia da Vontroulez, var gern eun dorgen uhel eo gwintet ; ha

(1) Loi 5 avril 1884, art. 85.

lavaret e viche, ken drant e sav en ear, he diche c'hoant da dizout dreist an oabl, beteg ar barados. — An hent da bignat dezi, gant ma vezo bet great eur veach ne vezo mui ankounac'heat. Soun eo evel eur skeul ; daoust pegen hir e ve an halan, e vezo red ehana bep ar mare. Mad' vezo en ober ; rag, bep ar maré ive, e kaver taolennou hent ar groaz. Ehanit eta eur pennad ha pedit ; pignit var menez ar Salette evel ma vichac'h o pignat var menez Kalvar ; var laez e kavoc'h Introun-Varia ar Seiz Glac'har o ouëla var bec'hejou bugale Frans. C'hui bedo kalounek a-unan ganti.

Var laez c'hoas, e kavac'h guech all an aot. Kermenguy, eur sant eus ouenn or zent koz gant e feiz birvidik hag e bedennou hir-padus. Hen eo hen deus savet ar chapel gaër 'zo dirag o taoulagat, hag ar pelerinachou dezi. — En e gichen, guechall c'hoas, an aot. Kersale, eun dremm kizellet en eur c'hef dero koz, eur penn ken kalet hag e zremm, eur yès eus an amzer ne oa ket c'hoas a c'hallez, eur feiz goest da c'hench plas d'ar menez. — Deuet var o lerc'h ha goest da genderc'hel o labour o piche gwelet breman e z'eus nebeut an aot. Fagot. Mignoun d'an urs vad e peb tra, an aot. Fagot en deus reizet ha kresket ar pelerinachou ha savet e kichen ar chapel an tiez nevez a ro repu d'ar waset ha d'ar merc'het a deu niverus d'ar Salette da ober eur pennad retrèt, d'ar soudardet yaouank ha d'ar vistri-skol kristen a deu ive di bep bloas da gemeret nerz ho kalon da ober o micher hénorus mes risklus evit o feiz. An aot. Fagot hirio person e Lennon en deus lezet ar stur gant an aot. Blouet ; etre daouarn mad eman ha brud ar Salette ne c'hell mont nemet var gresk.

An traou-ze ha kals traou all c'hoas a gavoc'h e levrig an aot. chaloni Abgrall. E galleg eo skrivet, siouas ! (mes ne zaleo ket, var am eus klevet, da veza lakeat e brezouneg). Evit daouzek gwennek er c'haver da brena e ti an aot. Blouet.

F. C.

TAOLEN 1907

Genver-C'huevrer

« Feiz ha Breiz » a chenj rener	1
Konferansou an Aotrou J. Quéré : Var ar Beden	4
Essai de Grammaire bretonne (G. Caër)	7
Lizer Hon Tad Santel ar Pab da Eskibien Frans	12
Ar Brezonec (poésie)	21
Brezel Breiz-Izel er pevarzek kantved	22
Buez Victoire de Saint-Luc	25

Meurs-Ebrel

« Feiz ha Breiz » (Cardinal)	33
Ar fals doctoret (J.-F. Caër)	35
Lizer H. T. S. Pi X	43
Labouromp a-unan (B. Pôl)	45
Va gouenn, va yez, va bro (J.-M. Perrot)	47
Eur haoures eürus (M.-A. Abgrall)	51
Essai de Grammaire (G. Caër)	53
Histor Breiz (Cardinal)	56
Introun Victoire de Saint-Luc (Le Gall)	59
Eur c'hreunen deskadurez var bep tra	61
An Ear (Cardinal)	62

Miz Maë

Eur galv da vignoned Breiz-Izel (Fr. Cardinal)	65
Konferans war ar Beden (J. Quéré)	66
Perag e ranker credi ez eus eun Doue (J.-F. Caër)	72
Eur verzerez epad an dispac'h (Le Gall)	76
Histor Breiz (Fr. Cardinal)	79
Bugaligou (J.-M. Perrot)	82
E Lokournan en deiz all (A.-M. Saout)	84
Buez Breiz edoug miz Ebrel (J.-M. Perrot)	85
Ar c'helc'hou Studi (Claoda'r Prat)	86
Son ar c'haner koz (J.-M. Perrot)	90
Intron Varia Lambader (an Ao. Guillou)	92
An Ear (Fr. Cardinal)	94

Miz Even

Perag e ranker credi ez eus eun Doue (J.-F. Caër)	97
Dal labourerien douar (Yan Bodeost)	100
Pennadou studi divar benn an Europ ragkeltiek (R. ar Rouz)	104
An Ear (Fr. Cardinal)	109
Eur verzerez epad an dispac'h (Le Gall)	110
Emglev Merc hed kristen Frans (I. de Boisanger)	113
Madelez ar Galon Sakr (Canivet)	117
Eun ton brezonek (M. de Boisanger)	118
Marvaill ar c'hoar hena (A.-M. Saout)	119
Tour iliz va farrez (Yvon Crocq)	120
Kastel-Paol (I. a G.)	123
Essai de Grammaire bretonne (G. Caër)	124
Pardonioù Breiz (J.-M. P.)	125

Miz Gouere

Perag e ranker credi ez eus eun Doue (J.-F. Caër)	129
Histor Breiz (Fr. Cardinal)	134
Pennadou studi divar benn an Europ ragkeltiek (R. ar Rouz)	140
Eur verzerez epad an dispac'h (J.-M. Le Gall)	145
Bela (Glanmor)	147
En deiz all er Folgoat (J.-M. Perrot)	150
Naoned (Gweltas)	154
An doare da zeski gallek (J.-P. ar Bras)	156
Keleier Tremor (Trebaol)	157
Essai de Grammaire bretonne (G. Caër)	159

Miz Eost

Perag e ranker credi ez eus eun Doue (J.-F. Caër)	161				
D'al labourerien douar : ar Syndicat (Agricola)	166				
Histor Breiz (Fr. Cardinal)	170				
Lizer da Julianik	<table border="0"> <tr> <td>{ Paul Guillou.</td> <td rowspan="3">} 175</td> </tr> <tr> <td>{ Marie Leran.</td> </tr> <tr> <td>{ A.-M. Quéguiner</td> </tr> </table>	{ Paul Guillou.	} 175	{ Marie Leran.	{ A.-M. Quéguiner
{ Paul Guillou.		} 175			
{ Marie Leran.					
{ A.-M. Quéguiner					
Divar benn ar vro hag an dillajou	<table border="0"> <tr> <td>{ A.-M. Quéguiner</td> <td rowspan="3">} 181</td> </tr> <tr> <td>{ J.-M. Perrot</td> </tr> <tr> <td>{ J.-M. Perrot</td> </tr> </table>	{ A.-M. Quéguiner	} 181	{ J.-M. Perrot	{ J.-M. Perrot
{ A.-M. Quéguiner		} 181			
{ J.-M. Perrot					
{ J.-M. Perrot					
Prizioù bugale Bro-Leon	181				
Buez Breiz (Claoda 'r Prat)	183				

Eostik Breiz-Izel (M.-A. Abgrall)	186			
An dour	<table border="0"> <tr> <td>{ J. Bagot</td> <td rowspan="2">} 188</td> </tr> <tr> <td>{ Fr. Cardinal</td> </tr> </table>	{ J. Bagot	} 188	{ Fr. Cardinal
{ J. Bagot		} 188		
{ Fr. Cardinal				
Eur verzerez epad an dispac'h (J.-M. Le Gall)	191			

Miz Gwengolo

Perag e ranker credi ez eus eun Doue (J.-F. Caër)	193			
Histor Breiz (Fr. Cardinal)	198			
An dour	<table border="0"> <tr> <td>{ J. Bagot</td> <td rowspan="2">} 201</td> </tr> <tr> <td>{ Fr. Cardinal</td> </tr> </table>	{ J. Bagot	} 201	{ Fr. Cardinal
{ J. Bagot		} 201		
{ Fr. Cardinal				
D'al labourerien douar (Agricola)	206			
Eur verzerez epad an dispac'h (J.-M. Le Gall)	209			
Parc Breiz (Claoda 'r Prat)	211			
Pennadou studi divar benn an Europ ragkeltiek (R. ar Rouz)	213			
Mad ar iod ? (J.-B. Martin)	218			
Gouel ar Bleun-Bruk (J.-M. Perrot)	221			
D'am Mestrez (M.-Y. Cardinal)	223			

Miz Here

Ar c'hatekis (Fr. Cardinal)	225
Daoust hag ar stered a zo poblet ? (J.-M. Caër)	227
Gwennek an Oferen (Fr. Cardinal)	230
Lizer an Aotr. 'n Eskob	236
Eur verzerez epad an dispac'h (J.-M. Le Gall)	237
An dour beuz er C'hreizdeiz (Fr. Cardinal)	239
Jilez ar Pillaouer (Guenanen Breiz)	242
Kanaouen eured (Paotr Tréhouré)	245
Ar penn-oc'h du (Marvailler Botmeur)	247
Kimiad ar zoudard yaouank (M.-Y. Cardinal)	253
Dragon Sant-Paol (Fr. Cardinal)	255

Miz Dù

Ar c'homanantchou (Ar Renner)	257
Eur ger c'hoas var ar c'hatekis (Fr. Cardinal)	258
Perag e ranker credi ez eus eun Doue (J.-F. Caër)	260
Ar skol dizoue (Fr. Cardinal)	265
An Itron Varia e bro Guemri (Trébaol)	270
Essai de Grammaire (G. Caër)	271

Maro ar c'hi rous e presbital Plourin (Paotr Tréhouré)	277
Prezegenn e Kergournadec'h (Paol Guillou)	279
Piou 'walc'ho ar skudelli (J.-B. Martin)	283
Eun divras eus nevezentiou ar miz (F. Péron)	286
Divinadellou Tonton Yann	288

Miz Kerzu

An Aotrou n' Eskob hanvet arc'hescop e Chambery (Feiz ha Breiz)	289
Bloavezh mad evit 1908 (F. Cardinal)	292
Perag e ranker credi ez eus eun Doue (F. Caër)	297
Ar skoliou dizoue (F. Cardinal)	302
Hor bugaligou hag ar skol-zul (J.-M. Perrot)	307
An tri beachour hag an tri lonch (Hel ar Skos)	308
D'ar hotret yaouank (J.-M. Perrot)	314
Sôn al laouenanik (M.-A. Abgrall)	319
Kemener Melrand (Bleiz ar Menez)	
An aot. Mengant (J.-M. Perrot)	
Keleier ar Miz (F. Péron)	
Eul levrig nevez var ar « Salette » (F. C.)	
Taolen ar bloaz	

Feiz ha Breiz

Kappad Misiek ar Vretouped

Perag e ranker credi ez eus eun Doue ?

(KENDALC'H)

IV. — Piou hen deus lakeat urz er bed ?

(Kendalc'h)

5. Roudou Doue en den

b) Ober depeign al lagad a zo diessoc'h eged ober hini ar galon, abalamour ma 'z eo eur pezh labour finnoc'h. Ne lavarinn nemet ar pezh a zo red evit discuez gant pebez furnez eo great.

Mes araog eo mad digass da zonj euz comportamant ar sclerijen a dreuz an traou.

Gouzout a reomp eo natur d'ar sclerijen kerzet gant an hent eun : serrit cloz stalafiou coat eur prenest, pa vez an heol o para varnho : ma 'z euz eun toull enno, e velot ar sclerijen o vont dreiz-han var eun, poultren an ear o tansal ebars.

Ma kerz avad dre leac'hioù hag a zo carget a zanvez dishenvel, evel an ear hag an dour, e troio divar hent. Setu perag, pa vez sanket a dreuz en dour an anter deuz eur vaz eun, e seblant beza camm azaleg an anter-ze, abalamour ar sclerijen a ia divarnhi d'al lagad a jench hent o tont euz an dour en ear.

Pa feller destum an holl sclerijen er memez leac'h, e kemerer eun tamm guer croumm divar c'horre. An holl bannou a jench hent o treuzi ar veren groumm hag a en em gav er memez leac'h, tostoc'h pe belloc'h dioc'h ma 'z eo brassoc'h pe vihannoc'h ar rounder. Guelet e vez ar vugale o testum bannou heol gant eun hevelep gueren evit devi ho guenanennoù.